

Ex. A.

S. D. U.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1934: 30

SOCIALDEPARTEMENTET

U T L Å T A N D E N

ÖVER

BETÄNKANDE MED FÖRSLAG TILL LAG ANGÅENDE VISSA EKONOMISKA STRIDS- ÅTGÄRDER M. M.

(Trettonmannakommissionens betänkande)

S T O C K H O L M

1 9 3 4

Statens offentliga utredningar 1934

Kronologisk förteckning

1. Arbetslöshetsutredningens betänkande. 2. Bilagor, band 2. Finanspolitikens ekonomiska verkningar. Av G. Myrdal. Norstedt. xij, 279 s. S.
2. Arbetslöshetsutredningens betänkande. 2. Bilagor, band 3. Lönetreoklingen och arbetslösheten. Av A. Johansson. Norstedt. vij, 162 s. 1 bil. S.
3. 1933 Års teaterutredningens betänkande. Del 1. De fasta statsunderstödda teatrarna. Norstedt. 164 s. E.
4. Betänkande med utredning och förslag rörande organisationen av försöksverksamheten på växt- och trädgårdsodlingens område. Kihlström. 193 s. Jo.
5. Betänkande med förslag angående frågan om lämpliga åtgärder till skydd för sjömän vid besök i utländska hamnar. Idun. 208 s. H.
6. Utredning med förslag om åtgärder för åstadkommande av billiga egnahemsbyggnader. Lindström. 56 s. Jo.
7. Betänkande i fråga om inrättande av ett institut för medellång och långfristig kreditgivning åt företag inom näringslivet. Marcus. 54 s. Fi.
8. Betänkande med förslag till sjuarbetstidslag. Norstedt. 130 s. H.
9. Medicinalstyrelsens förslag till nya författningsbestämmelser angående statsbidrag till avlöning åt distriktsköterskor m. m. Marcus. 66 s. S.
10. Utåtanden över utredningen angående tredje mans rätt till neutrallitet i arbetskonflikter m. m. Norstedt. 214 s. S.
11. Utredning angående åtgärder för bekämpande av ungdomsarbetslösheten. Beckman. (2), 176 s. S.
12. Arbetslöshetsutredningens betänkande. 2. Bilagor, band 4. Penningpolitik, offentliga arbeten, subventioner och tullar som medel mot arbetslöshet. Av B. Ohlin. Norstedt. viij, 178 s. S.
13. Stadshypotekssakkunnigas betänkande med förslag till förordningar angående konungariket Sveriges stadshypotekskassa samt angående grunderna för stadshypoteksföreningars bildande och verksamhet m. m. Marcus. 102 s. Fi.
14. Undersökningar angående det sociala hjälpklientelet. Av T. Jacobson. Norstedt. 228 s. S.
15. Betänkande med förslag till bestämmelser angående upphandling av lanbruksprodukter m. m. för statens och kommunala inrättningsanslag. Marcus. 88 s. Fi.
16. Betänkande med förslag till lag angående vissa ekonomiska stridsåtgärder m. m. Norstedt. 106 s. S.
17. Statliga cement- och betongbestämmelser av år 1934. Norstedt. 56 s. K.
18. 1928 Års pensionsförsäkringskommittés betänkande med förslag rörande revision av den allmänna pensionsförsäkringen. Beckman. vij, 362 s. S.
19. Pensionsförsäkringsreformen. Kortfattad framställning av 1928 års pensionsförsäkringskommittés förslag rörande revision av den allmänna pensionsförsäkringen. Beckman. 26 s. S.
20. Betänkande med förslag till bestämmelser angående upphandling av inhemskt bränsle för statens stationära anläggningar m. m. Marcus. 54 s. Fi.
21. 1933 Års teaterutredningens betänkande. Del 2. Utredning rörande teaterförhållandena i riket. Norstedt. 139 s. 8 pl. E.
22. Betänkande angående den slutna kroppssjukvården i riket jämte vissa därmed sammanhängande spörsmål. Norstedt. (2), 758 s. S.
23. Betänkande med förslag angående bemanning av svenska fartyg jämte statistisk utredning angående svenska handelsflottans bemanning år 1931. Norstedt. 174 s. H.
24. Förslag till psalmbok för svenaka kyrkan. Uppsala, Almqvist & Wiksell. 711 s. E.
25. Förslag till alternativa koraler. Centraltryckeriet. (4), 32 s. E.
26. Utredning i fråga om användandet av postsparbankens medel. Marcus. 48 s. K.
27. Teknisk-ekonomiska utredningar rörande vägväsendet. Del 1. Vägar. Haggström. 434 s. K.
28. Teknisk-ekonomiska utredningar rörande vägväsendet. Del 3. Avgivna utåtanden. Haggström. 47 s. K.
29. 1930 Års pensionssakkunniga. Betänkande rörande familjepensionering för tjänstemän vid den civila statförvaltningen och för arbetare i statens tjänst. Norstedt. 167 s. Fi.
30. Utåtanden över betänkande med förslag till lag angående vissa ekonomiska stridsåtgärder m. m. (Tröttningsmannakommissionens betänkande.) Norstedt. 227 s. S.

Anm. Om särskild tryckort ej anges, är tryckorten Stockholm. Bokstäverna med fetstil utgöra begynnelsebokstäverna till det departement, under vilket utredningen avgivits, t. ex. E. = eklelesiastikdepartementet, Jo. = jordbruksdepartementet. Enligt kungörelsen den 3 febr. 1922 ang. statens offentliga utredningars yttre anordning (nr 98) utgivas utredningarna i omslag med enhetlig färg för varje departement.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1934: 30
SOCIALDEPARTEMENTET

UTLÅTANDEN

ÖVER

BETÄNKANDE MED FÖRSLAG TILL LAG ANGÅENDE VISSA EKONOMISKA STRIDS- ÅTGÄRDER M. M.

(Trettonmannakommissionens betänkande.)

STOCKHOLM 1934

KUNGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER

342327

Den 4 maj 1934 avgav en inom socialdepartementet tillsatt kommission betänkande med förslag till lag angående vissa ekonomiska stridsåtgärder m. m. (statens offentliga utredningar 1934: 16). Över betänkandet hava utlåtanden avgivits av de myndigheter och organisationer, som angivas i registret å nästa sida.

Sveriges bleck- och plåtslagaremästareförbund samt Sveriges charkuteri- och slakteriidkares riksförbund hava beretts tillfälle att avgiva utlåtanden men icke begagnat sig därav.

I N N E H Å L L S F Ö R T E C K N I N G .

	Sid.
Centrala myndigheter	5
<i>Socialstyrelsen</i>	5
<i>Av kommerskollegium infördrade yttranden</i>	25
Sveriges köpmannaförbund	25
Kooperativa förbundet	29
Sveriges grossistförbund	32
Sveriges industriförbund	36
Sveriges hantverksorganisation	40
<i>Kommerskollegium</i>	44
<i>Handelskammaren i Gävle</i>	47
 Länsstyrelserna	 53
<i>Överståthållarämbetet</i>	53
<i>Länsstyrelsen i Stockholms län</i>	56
» » <i>Uppsala län</i>	58
» » <i>Östergötlands län</i>	62
» » <i>Malmöhus län</i>	63
<i>Poliskammaren i Göteborg</i>	65
<i>Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län</i>	65
» » <i>Västmanlands län</i>	68
» » <i>Kopparbergs län</i>	70
» » <i>Gävleborgs län</i>	71
» » <i>Västernorrlands län</i>	73
» » <i>Västerbottens län</i>	76
 Arbetsgivar- och arbetarorganisationer m. fl.	 79
<i>Svenska arbetsgivareföreningen</i>	79
<i>Sågverksförbundet</i>	105
<i>Sveriges bageriödkareförening</i>	111
<i>Sveriges redareförening</i>	111
<i>Svenska lantarbetsgivarnes centralförening</i>	114
<i>Riksförbundet landsbygdens folk</i>	119
<i>Sveriges slakteriförbund förening u. p. a. och Svenska mejeriernas riksförening u. p. a.</i>	127
<i>Svenska tidningsutgivareföreningen och dess arbetsgivaresektion</i>	134
<i>Sveriges droskbilägares riksförbund</i>	138
<i>Sveriges fastighetsägareförbund</i>	138
<i>Landsorganisationen i Sverige</i>	143
<i>Riksförbundet för affärsanställda</i>	191

	Sid.
<i>De anställdas centralorganisation</i>	193
<i>Svenska industritjänstemannaförbundet</i>	199
<i>Svenska bankmannaföreningen</i>	201
<i>Svenska maskinbefälsförbundet</i>	203
<i>Sveriges arbetsledareförbund</i>	208
<i>Sveriges grafiska faktorsförbund</i>	212
<i>Sveriges lantmäteritekniska biträdens riksförening</i>	214
<i>Sveriges radiotelegrafistförening</i>	216
<i>Sveriges gjutmästareförbund</i>	216
<i>Svenska journalistföreningen</i>	219
<i>Svenska kontoristföreningarnas förbund</i>	221
<i>Hysesgästernas riksförbund</i>	226

C E N T R A L A M Y N D I G H E T E R.

Socialstyrelsen.

Genom beslut den 11 maj 1934 har Kungl. Maj:t anbefallt socialstyrelsen att avgiva utlåtande över ett av en inom socialdepartementet tillsatt kommission den 4 maj 1934 avgivet betänkande med förslag till lag angående vissa ekonomiska stridsåtgärder m. m. Med anledning härav får styrelsen anföra följande.

Förhållandet mellan sakkunnigförslaget och kommissionsförslaget.

Till en början må erinras, att socialstyrelsen den 20 februari 1934 avgivit utlåtande över det av professorn Ragnar Bergendal den 30 november 1933 avgivna betänkandet med utredning angående tredje mans rätt till neutralitet i arbetskonflikter och därmed sammanhängande spörsmål (här benämnt sakkunnigeförslaget). Remitterade betänkandet (i det följande kallat kommissionsförslaget) skulle enligt de för kommissionen meddelade direktiven utgöra en överarbetning av sakkunnigeförslaget, men har kommissionens behandling av ämnet lett till att de båda förslagen, med hänsyn till räckvidden och innehållet i den ifrågasatta lagstiftningen, skilja sig rätt avsevärt från varandra. Bland principiellt mera betydelsefulla skiljaktigheter mellan de båda förslagen må här särskilt beaktas följande.

Sakkunnigeförslaget begränsade sig väsentligen till att bereda skydd för tredje mans rätt till neutralitet vid de vanligast förekommande fallen av kränkning av densamma, nämligen vid strider mellan parterna på arbetsmarknaden eller på affärslivets områden, men ingick däremot icke på någon reglering av dessa strider såsom sådana. Kommissionsförslaget förbehåller rätten att vidtaga stridsåtgärder i regel åt föreningar, i vilkas verksamhet ingår att företaga sådana åtgärder, och lägger ansvaret för att stridsåtgärderna vidtagas och genomföras på ett sätt, som överensstämmer med lagstiftningens syfte, på dessa föreningar. I kommissionsförslaget har det vid sådant förhållande ej kunnat undvikas, att vissa bestämmelser måst meddelas till reglering även av striderna mellan de direkt berörda parterna. Ej endast tredje man utan även vissa parter hava beretts skydd mot stridsåtgärder eller mot vissa slag av sådana.

Med hänsyn till den i åtskilliga avseenden betydelsefulla skiljaktigheten mellan de båda förslagen har styrelsen, som vidhåller sin uppfattning om behovet av lagstiftning på ifrågavarande område och i sådant avseende hänvisar till sitt utlåtande den 20 februari 1934 över sakkunnigeförslaget, ansett sig

böra granska kommissionsförslaget ej endast i de delar det principiellt avviker från sakkunnigeförslaget utan även i vissa andra avseenden. Vid sådant förhållande har det ej kunnat undvikas, att vissa spörsmål, som berörts i utlåtandet över sakkunnigeförslaget, här upptagits till förnyad behandling.

Kommissionsförslagets förhållande till annan lagstiftning.

I sitt utlåtande över sakkunnigeförslaget erinrade socialstyrelsen, att styrelsen i olika sammanhang tidigare framfört den uppfattningen, att lagstiftning i nu förevarande avseenden endast med svårighet låte sig genomföra fristående utan samband med en *föreningslagstiftning*. Kommissionsförslaget utvisar också, att det befunnits påkallat att i förslaget intaga vissa till sådan lagstiftning hänförliga bestämmelser. Det kan likväl ifrågasättas, om dessa bestämmelser äro tillfyllest och erbjuda en tillräcklig grund för här berörda lagstiftnings egentliga syfte. Till en närmare belysning av denna fråga återkommer styrelsen i det följande. Här må endast framhållas, att en särskild legislativ reglering av de icke ekonomiska föreningarnas, närmast av hithörande yrkesföreningars, verksamhetsformer alltjämt kvarstår såsom en angelägen uppgift för lagstiftningsarbetet, och att en sådan reglering otvivelaktigt vore ägnad att jämväl skänka den nu föreslagna lagstiftningen större fasthet och stadga.

Erinras må i detta sammanhang, att riksdagen innevarande år anhållit, »att Kungl. Maj:t ville föranstalta om en allsidig och förutsättningslös *utredning rörande de åtgärder på föreningsrättens områden*, som kunna vidtagas i syfte att rättsligen utbilda arbetsgivarnas och arbetarnas fackliga föreningsväsen och att främja arbetsfreden, samt utan tidsutdräkt för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen kan föranleda». I kommissionsförslaget ingå vissa bestämmelser, vilka direkt hänföra sig till områden, som skulle beröras av den sålunda begärda utredningen. Vid sådant förhållande lär, om sagda utredning skulle resultera i lagstiftning, den nu föreslagna lagen om vissa ekonomiska stridsåtgärder sannolikt få revideras och omarbetas.

Vidare hava sedan år 1931 tillkallade utredningsmän inom socialdepartementet biträtt med verkställande av utredning och utarbetande av förslag rörande frågan om *rättslig reglering av de i enskild tjänst anställdas arbetsavtal* och vad därmed äger samband. Enligt vad som meddelats har denna utredningskommitté utarbetat utkast till lag angående arbetsavtal. Kommitténs arbete beräknas bliva slutfört under loppet av innevarande år. Ej uteslutet synes vara, att en legislativ reglering av det enskilda arbetsavtalet kan resa spörsmål, som kunna visa sig vara av betydelse för här ifrågavarande lagstiftning.

Kommissionsförslaget berör, såsom framgår av det ovan anförda, åtskilliga spörsmål, som kunna väntas komma att i andra sammanhang bliva föremål för lagstiftarens uppmärksamhet inom den närmare framtiden, och det synes svårt att nu bedöma, huru en efter rationella grunder gjord avgränsning skall kunna genomföras mellan sålunda väntad lagstiftning och den nu föreslagna lagen, med mindre den sistnämnda i sådant sammanhang göres till föremål för en genomgripande revidering.

Emellertid synes det även kunna ifrågasättas, om den föreslagna lagens avgränsning mot vissa redan förefintliga lagar är genomförd efter fullt rationella och klara grunder. Vissa bestämmelser i kommissionsförslaget äro sålunda av den art, att de synas äga viss beröring med en *lagstiftning om illojal konkurrens* och därmed sammanhängande spörsmål. Andra bestämmelser äga avseende å kollektivavtalens innehåll och lära närmast vara att hänföra till det område, som regleras av *lag om kollektivavtal*.

Vad särskilt beträffar förhållandet mellan sistnämnda lag och den nu föreslagna lagstiftningen, torde gränserna dem emellan på angivna skäl komma att för en större allmänhet te sig rätt svårbestämbara. I betänkandet (sid. 79, andra stycket) framhålles också, att förekommande gränfall måste medföra kollisioner mellan arbetsdomstolens och de allmänna domstolarnas behörighet. Kommissionen gör gällande, att detta icke kunnat undvikas, och åberopar, att för övrigt en liknande kollision icke torde vara utesluten mellan allmänna domstolar inbördes. Även om man måste skänka vitsord åt vad kommissionen sålunda anfört, lärers sagda förhållande icke desto mindre få anses mindre tillfredsställande särskilt i betraktande därav att mot arbetsdomstolens beslut talan ej må fullföljas.

Lagförslagets svårtillgänglighet.

Såsom framgår av det ovan anförda hänför sig den föreslagna lagen till vittomfattande, ganska heterogena områden, vilka i övrigt hittills icke alls eller endast obetydligt varit föremål för legislativ behandling. Med hänsyn härtill måste det helt naturligt ställa sig ganska svårt att kunna överblicka lagstiftningens verkningar i det levande livet. Denna omständighet sammanhänger med att den föreslagna lagen erhållit en utformning, som gör den mindre lättillgänglig, åtminstone för den större allmänheten.

Erinras må härvid, att den föreslagna lagen synes komma att ingripa på ett sätt, som kan få betydelsefulla konsekvenser för enskilda personer i deras dagliga handlande, exempelvis i fråga om deras neutralitet. Ej mindre betydelsefullt ur här berörda synpunkt synes vara, att vissa hittills enligt kollektivavtal eller eljes såsom fullt tillåtliga ansedda massätgärder och andra handlingar enligt förslaget komma att vara förbjudna.

Med hänsyn till det nu anförda vore det önskvärt, att den föreslagna lagen gjordes lättare tillgänglig genom att den kompletterades med vissa eljes måhända onödiga bestämmelser, bland annat övergångsbestämmelser om lagstiftningens tillämplighet å kollektivavtal, som ingåtts före lagens ikraftträdande. Härtill återkommer styrelsen senare i samband med en detaljgranskning av kommissionsförslaget. Det kan också ifrågasättas, om ej lagen skulle vinna i tydlighet och överskådlighet, därest det vore möjligt att i densamma genomföra en uppdelning under särskilda rubriker mellan de bestämmelser, som röra förhållandet mellan arbetsgivare och arbetare, och dem, vilka avse andra ekonomiska tvister.

Den föreslagna lagen och den fria rättsordningen på arbetsmarknaden.

I den mån på nu antytt sätt lagstiftningen kan göras mera lättillgänglig för en större allmänhet, minskas givetvis de betänkligheter, varåt ovan givits uttryck. I samma riktning verkar också den omständigheten, att enligt förslaget lagstiftningen skulle erhålla allenast provisorisk giltighet. Det synes nämligen kunna förväntas, att i den mån de i det föregående berörda närgränsande områdena bliva föremål för särskild lagstadgad reglering, en fastare grund skall åvägabringas för den nu ifrågavarande lagstiftningen och en rationellare avgränsning mellan olika lagstiftningsområden kunna genomföras. Härigenom torde bättre förutsättningar, än vad nu varit förhanden, kunna ernås för åvägabringandet av en enhetlig laglig reglering, så långt en sådan befinnes vara av behovet påkallad, av de för såväl parter som andra berörda betydelsefulla frågor, varom här är fråga.

Vid styrelsens ståndpunktstagande till det föreliggande förslaget har det varit av utslagsgivande betydelse, att detsamma, såvitt styrelsen kunnat finna, i allt väsentligt ganska nära ansluter sig till de rättsprinciper, som fritt utbildat sig och i huvudsak redan godtagits av parterna å arbetsmarknaden, och även i övrigt upp bäras av en ganska vidsträckt opinion.

De föreningar å arbetsgivar- och arbetarsidan, genom vilkas verksamhet dessa rättsprinciper utbildats och vilka äro bärare av desamma, synas genom den föreslagna lagen komma att erhålla ett starkt stöd; medlemmarnas solidaritetsförpliktelse understrykes (16 §, 1 mom.), och den demokratiska principen om respekt för i stadgeenlig ordning tillkomna beslut av föreningarnas behöriga organ får en förstärkt betydelse.

Genom den föreslagna lagen skulle visserligen vissa stridsåtgärder bliva förbjudna, huvudsakligen dock sådana som tillkommit i irreguljär ordning utan moget övertvägande eller som skulle innebära en otillbörlig förföljelse av enskild person. Lagen synes sålunda icke komma att lägga hinder i vägen för föreningarnas väsentliga uppgifter, nämligen tillvaratagandet av parternas intressen i lönefrågan och i frågor om andra arbetsvillkor.

På grund av det ovan anförda finner sig styrelsen, oaktat de i det föregående anförda betänkligheterna, böra förorda, att det remitterade förslaget lägges till grund för lagstiftning i ämnet, vilket i enlighet med förslaget erhåller provisorisk giltighet för en tid, som dock av ovan berörda skäl lämpligen bör fixeras till endast tre år. Styrelsen förutsätter emellertid samtidigt, att vissa i det följande gjorda erinringar beträffande lagförslagets utformning vinna beaktande.

Efter dessa inledande erinringar övergår styrelsen till en närmare granskning av det remitterade lagförslaget, varvid styrelsen väsentligen begränsar sig till de delar av förslaget, som avse frågor, vilka falla inom styrelsens ämbetsområde. Härvid anföras till en början vissa anmärkningar och observationer av mera principiell innebörd eller eljes större betydelse och där efter vissa detaljanmärkningar.

Anmärkningar av allmännare innebörd.

Den mest framträdande skiljaktigheten mellan sakkunnigeförslaget och kommissionsförslaget betecknas av de uppställda reglerna om behörighet och säkerhetskrav. Denna i och för sig sinnrika anordning torde otvivelaktigt vara ägnad att begränsa striderna på arbetsmarknaden, särskilt vad beträffar stridsåtgärder från de mera ansvarslösa elementenas sida, ävensom möjliggöra en inskränkning av kriminaliseringen. För ett rationellt utnyttjande av denna anordning och undvikande av vissa olägenheter, som därav kunna yppa sig, torde emellertid förslaget i vissa avseenden böra ändras eller kompletteras.

Obestämdheten av begreppet förening och behörighetsprövningen.

Genom att förbehålla flertalet massåtgärder åt de föreningar, i vilkas verksamhet ingår att företaga sådana åtgärder, har man velat åstadkomma större ordning och reda på arbetsmarknaden. Man torde därvid bygga på en riktig utveckling och en tämligen allmän uppfattning inom berörda kretsar.

Från behörighetskraven hava vissa undantag stipulerats, avsedda att lämna fritt spelrum åt vissa såsom legitima allmänt ansedda stridsåtgärder, för vilka man icke ansett sig böra lägga hinder. Enligt 2 § må sålunda arbetsinställelse utan samband med blockad eller bojkott anordnas av varje part — således även av annan än förening, som är kamporganisation — mot hans motpart i arbetstvist. Vidare skall behörighet icke fordras för massåtgärd, som part företager mot sin motpart vid annan ekonomisk motsättning än arbetstvist, där det gäller att förmå motparten att utan slutande av avtal tillämpa vissa priser och dylikt. Slutligen har från kravet på säkerhets ställande uteslutits det fall, att förening, vilken är part i arbetstvist rörande kollektivavtals ingående, mot sin motpart vidtager arbetsinställelse jämte arbetsblockad.

Såsom framgår av det nu anförda blir tydligen frågan om vad som skall förstås med förening av ganska stor betydelse vid tillämpningen av ovanberörda regler. Någon närmare bestämning av föreningsbegreppet lämnas emellertid icke i lagförslaget. Erinras må, att i motiveringen till det lagutkast, som låg till grund för gällande lag om kollektivavtal, i sådant avseende anfördes bland annat följande.

»Lagutkastet inlåter sig icke på spørsmålet, under vilka förutsättningar en sammanslutning — vare sig den uppträder å arbetsgivar- eller arbetarsidan — äger rättspersonlighet d. v. s. i detta sammanhang förmåga att genom kollektivavtal förvärva rättigheter och ikläda sig skyldigheter. I sådant avseende gälla de regler, som i allmänhet tillämpas rörande icke ekonomiska föreningar. Beträffande dylika associationer råder inom rättstillämpningen ingen tvekan därom, att en förening äger rättspersonlighet, såframt den antagit stadgar av en viss fullständighet. En sammanslutning, som icke har detta minimum av stadga och organisation, kan icke vara part i ett av utkastet reglerat kollektivavtalsförhållande, och en överenskommelse, som träffas med en dylik mera tillfällig eller löslig sammanslutning, faller utom området för den föreslagna lagen.»

I likhet med vad som skett i lagen om kollektivavtal lämnas sålunda i den nu föreslagna lagen åt rättstillämpningen att bestämma, vad som skall förstås med förening. Att märka är emellertid, att enligt lagen om kollektivavtal den bristande fastheten i föreningsbildningen icke läser föranleda risk för annan påföljd, än att ett käromål icke upptages till prövning, under det att enligt det föreliggande lagförslaget, jämte skadestånd, risken för bötes- eller fängelsestraff föreligger. Dessutom handhaves rättstillämpningen i fråga om den förra lagen av en specialdomstol, medan beträffande den tillämnade lagen denna uppgift skulle tillkomma de olika allmänna domstolarna.

Även om en rättstillämpning vid domstolarna med avseende å vad som skall förstås med förening eljes icke torde erbjuda större vanskligheter, så måste emellertid vid en tillämpning av den föreslagna lagstiftningen betydande olägenheter kunna uppstå, om icke behörighetsreglerna förbindas med föreskrifter om viss förberedande behörighetsprövning.

Frågan, huruvida förening i lagens mening föreligger eller icke, blir av väsentlig betydelse i åtskilliga fall, bland annat för avgörande, huruvida vid arbetstvist arbetsinställelse må förknippas med blockad eller icke. Det vill synas som om villkoret i fråga om föreningsbildning lätt nog skulle kunna uppfyllas, exempelvis genom utvecklandet av ett för tillfället tillsatt konfliktutskott till förening och antagandet av stadgar för densamma. Om massåtgärd förknippades med krav på kollektivavtals ingående, behövde ej heller dessa stadgar ingivas till länsstyrelse. I sådana fall torde stora svårigheter komma att möta för motpart och allmän åklagare att närmare bedöma fastheten av föreningsbildningen.

Enligt lagförslaget har länsstyrelse att mottaga säkerhet i de fall, då sådan skall ställas, och att i samband därmed mottaga de i 5 § omnämnda uppgifter och handlingar. Någon saklig prövning av dessa uppgifter och handlingar ankommer det icke på länsstyrelsen att verkställa. I de fall, där säkerhet ställs och de i 5 § angivna uppgifterna och handlingarna inkomma, torde väl också som regel kunna antagas, att verklig föreningsbildning ägt rum. Skulle så i något fall icke vara förhållandet och vederbörande »förening» således icke kunna dömas till skadestånd, lär det vara ovisst, om säkerheten får tagas i anspråk för det skadestånd, som kan komma att åläggas den otillåtna konfliktens tillskyndare. En viss oreda i rättsförhållandena måste dock även i dylikt fall råda, intill dess genom domstols utslag klargjorts, att den antagna behörigheten icke förelegat.

Av större betydelse är, att i de fall, där säkerhet icke behöver ställas, behörighetsfrågan är fullständigt svävande, intill dess den kommer under domstols omprövning. Såsom styrelsen i det följande vill framhålla, erbjuder det i lagförslaget stipulerade undantaget från kravet på säkerhets ställande stora möjligheter för illojala organisationer att utöva verksamhet i strid mot lagens syfte.

Ovanberörda svårigheter synas emellertid knappast kunna undanröjas, med mindre lagförslaget i denna del omarbetas i den riktningen, att en förberedande

behörighetsprövning skall äga rum i alla de fall, då enligt förslaget behörighet erfordras för massåtgärders vidtagande. Framför allt synes det emellertid angeläget, att en viss uppgiftsskyldighet ålägges förening, som icke ställt säkerhet, så snart den igångsätter stridsåtgärd, för vilken behörighet är stipulerad men säkerhet icke kräves. Detta låter sig göra i den formen, att dylik uppgiftsskyldighet till styrkande av förenings rättskapacitet skall på länsstyrelsens anfordran fullgöras eller ock att den utan sådan anfordran skall fullgöras i samband med avlämnande till motparten av den i 6 § omnämnda skriftliga underrättelsen.

Om en förberedande prövning av behörigheten lagstadgas, torde kunna ifrågasättas, om ej till ledning för denna prövning i lagen borde angivas de krav på fasthet i föreningsbildningen, som för behörigheten böra uppställas.

Undantagen enligt 2 och 3 §§.

Det torde kunna ifrågasättas, om behörighetsreglerna och undantagen därifrån konsekvent följa den linje, som för lagförslaget angivits vara vägledande, nämligen att i första hand förhindra stridsåtgärder från de mera illojala och ansvarslösa elementenas sida. Man kan ej frångomma det intrycket, att kommissionen vid utformandet av ifrågavarande bestämmelser icke tillräckligt beaktat vissa metoder, som från sådant håll kunna och även stundom brukas tillgripas. De i 2 och 3 §§ angivna undantagen från behörighetsreglerna, däribland säkerhetskravet, synas nämligen lämna stora utrymmen för fri och mot lagens syfte stridande verksamhet. Till belysning härav må anföras följande.

Den obegränsade rätten till arbetsinställelse utan samband med blockad eller bojkott mot en motpart i arbetstvist kan uppenbarligen vara ägnad att i många fall uppmuntra till säraktioner från vissa grupper inom en förening och därigenom förringa den föreningsledningens auktoritet över medlemmarna, som lagens behörighetsregler eljest äro ägnade att befordra. Likaså kan massåtgärd vid annan ekonomisk motsättning än arbetstvist, såsom kommissionens ordförande erinrat, till sina konsekvenser vara fullt jämförlig med en arbetskonflikt och lämna öppet för illojala element att utöva en skadegörande verksamhet.

Betänkligast till sina konsekvenser synes emellertid undantaget i 3 § första stycket, andra punkten, vara. Part i arbetstvist blir tydligtvis varje förening, så snart densamma för sina medlemmar kräver kollektivavtal. Inom de områden, där sådana avtal ännu icke blivit vanliga, är sålunda förening med stöd av detta undantag oförhindrad att etablera arbetsinställelse jämte blockad, även om man på förhand måste ha klart för sig, att yrkandet på kollektivavtal saknar varje utsikt till framgång, eller föreningen representerar endast ett fåtal av de personer, som bliva berörda av stridsåtgärden. Att observera är här, att en sådan blockad jämlikt 16 § skall respekteras vid påföljd att eljest vederbörande betraktas såsom onneutral. Framhållas må, att ej sällan förekomma sådana konflikter med yrkande om avtal, vilkas utgång redan på

förhand kan anses skäligen resultatlös; så torde mången gång vara fallet vid stridsåtgärder, som igångsättas av syndikalistiska sammanslutningar, detta på grund av den principiella inställningen inom vidsträckta arbetsgivarekretsar till frågan om ingående av kollektivavtal med nämnda arbetstagersammanslutningar.

Till belysning av det nu senast anförda må anföras följande exempel. Vid igångsättande av en skogsavverkning förklaras denna i blockad av en syndikalistisk sammanslutning på platsen med yrkande om avtal. Beträffande avverkningen har förut avtal icke funnits, och de till den lokala samorganisationen anslutna arbetarna äro i mindretal. Efter det blockaden förklarats, bli emellertid samtliga personer, som antaga anställning vid avverkningen, att betrakta såsom oneutrala.

I detta sammanhang må för övrigt påpekas, att den omständigheten, att en förening uppställt krav på kollektivavtal, ej hindrar, att en i anledning därav vidtagen arbetsinställelse och blockad kan enligt lagen vara otillåten stridsåtgärd. I den mån yrkandet på kollektivavtal innesluter krav på organisationsklausul, d. v. s. på bestämmelse om ensamrätt eller företrädesrätt till arbetet för föreningens medlemmar eller vissa personer, föreligger en konkurrensstrid, som enligt 14 § är förbjuden. Det torde i praktiken komma att möta svårigheter att i vissa fall urskilja sådan konkurrensstrid från den legitima avtalsstriden.

Såsom framgår av det ovan anförda, skulle det ofta icke möta större svårigheter att genom framförande av krav på kollektivavtal kringgå föreskrifterna om ställande av säkerhet såsom villkor i vissa fall för behörighet att vidtaga massåtgärd. Erinras må, att enligt lag om kollektivavtal envar skriftligt avfattad överenskommelse om arbetsvillkor mellan parterna är att betrakta såsom kollektivavtal, således även uppgörelser om ackordspriser eller visst sådant pris, om ändrade ackord på grund av införande av maskinella anordningar eller nya arbetsmetoder o. d. Även om mellan parterna redan gäller kollektivavtal, kan, om detsamma medgiver vidtagandet under avtalstiden av stridsåtgärd i intressetvist, en förening — även sådan som ej ställt säkerhet — vidtaga arbetsinställelse med blockad, allenast denna åtgärd förknippas med krav på avtal rörande ett eller annat sådant speciellt förhållande. Nu berörda avtalspraxis, mot vilken styrelsen i och för sig icke har något att erinra och som för övrigt synes utgöra en förutsättning för att möjliggöra fortsatt tillämpning av vissa former av riksavtal med minimilönesystem, har här påpekats endast i syfte att ytterligare belysa de vida möjligheter, som undantaget i 3 § första stycket, andra punkten, öppnar för kringgående av stadgandet om säkerhet.

Med hänsyn till det ovan anförda samt under åberopande av vad kommissionens ordförande med instämmande av dess ledamot herr Larsson anført angående möjligheterna att i rättspraxis tillvarata allmänhetens berättigade intresse i fråga om handlingsfrihet i förevarande avseende, får styrelsen ifrågasätta, om ej lämpligen det i 2 § första stycket, andra punkten, i dess senare del stadgade undantaget för massåtgärd, som företages vid annan ekonomisk

motsättning än arbetstvist, där det gäller att förmå motpart att utan slutande av avtal tillämpa vissa priser och dylikt, borde utgå. Vidare kan ifrågasättas, om ej det i 3 § första stycket, andra punkten, stipulerade undantaget kan till sin räckvidd regleras på så sätt, att det ej bleve tillämpligt i fråga om massåtgärd, som igångsattes av ett mindretal av de av åtgärden direkt berörda personerna. I allt fall höra flertalet arbetare å en arbetsplats beredas skydd för eventualiteten att enligt 16 § bliva betraktade såsom onutrala i en av mindretalet igångsatt konflikt.

Massåtgärder mot småföretagare.

I 12 § av lagförslaget meddelas föreskrifter, som åsyfta att garantera, att sådana företagare, som icke använda utomstående lejd arbetskraft utan endast familjemedlemmar eller andra nära anhöriga, skola få utöva sin näring ostörda av stridsåtgärder från dem ovidkommande organisationer på arbetslivets område. I motiveringen till lagförslaget (sid. 51) har i stort sett ganska uttömmande berörts de skäl, som kunna anföras för och emot beredande av särskilt skydd för sådana små näringsidkare, vilka äro för svaga att kunna bjuda ett effektivt motstånd mot arbetarorganisationerna. Till den diskussion, som på angivna ställe i betänkandet föres i sådant avseende, må här allenast tillfogas följande.

Det lär utvidgas vidare vitsordas, att kollektivavtalsväsendets införande på en hel del arbetsområden betytt skapandet av ordning och enhetlighet i arbetsförhållandena. Det kan likväl samtidigt icke förnekas, att den möjlighet till övergång från arbetstagar- till företagargeställning, som hos oss inom många yrkesområden varit den normala vägen för framväxandet av ny företagsamhet, härigenom ganska avsevärt hämmas. Dugligheten och den personliga erfarenheten om yrket och dess arbetsförhållanden hos företagsledaren själv äro utomordentligt viktiga förutsättningar för framkomsten av ny företagsamhet, och det torde i betraktande härav få anses vara en för landets näringsliv viktig angelägenhet, att icke framkomsten av sådan ny företagsamhet hindras genom att ett alltför övermäktigt organisationsväsende tillåtes lägga sin hand över dylik verksamhet.

Påpekas må, att antalet småföretag är mycket betydande — en grund för ett närmare bedömande härutinnan torde den nu pågående företagsräkningen komma att lämna — och att den direkta nationalekonomiska betydelsen av deras produktion sannolikt är högst avsevärd. Även arbetsmarknadspolitiskt måste stor vikt tilläggas denna företagsamhet. Erfarenheten har visat, att småföretagen i regel äro i mindre mån än de stora företagen känsliga för växlingarna i konjunkturen och att de så tillvida representera en stabiliserande faktor på arbetsmarknaden. Härtill kommer, att hos desamma yppas vissa tillfällen till sysselsättning och arbetsförtjänst för arbetskraft med mindre gynnsamma förutsättningar att vinna användning på den större industriella arbetsmarknaden. I betraktande av det nu anförda kan det i och för sig anses vara ett allmänt intresse, att småföretagen beredas erforderligt skydd för fri och obehindrad verksamhet.

Emellertid ställa sig förhållandena synnerligen olika inom olika yrkesområden. Redan nu ha inom stora och betydelsefulla sådana områden organisationsväsendet och kollektivavtalsväsendet trängt igenom, vad småföretagare beträffar även sådana som bedriva sin verksamhet med hjälp av endast en eller annan lejd arbetare.

Att kollektivavtalsväsendet sålunda mera allmänt vunnit burskap inom vissa sådana områden är otvivelaktigt en omständighet, som förtjänar att beaktas vid bedömandet av den nu förevarande frågan. För förhållandena inom vissa områden, inom vilka förekomsten av ett stort antal småföretag, undandragna det reglerande inflytandet av organisations- och kollektivavtalsväsendet, otvivelaktigt skulle innebära allvarliga risker för sänkningen av yrkets standard, synas också i lagförslagets 12 § angivna bestämmelser ur nu anförda synpunkter kunna anses ganska väl avvägda. Annorlunda gestalta sig emellertid förhållandena inom sådana yrkesområden, där den egentliga företagsamheten representeras av större industriella enheter och där småföretagen utgöra en med hänsyn till möjligheten att upprätthålla ordning och enhetlighet i arbetsförhållandena inom yrket i stort sett oväsentlig faktor. Det torde emellertid knappast vara möjligt att efter rationella grunder draga någon gräns mellan de yrkesområden, för vilka ur nu närmast förevarande synpunkter de i lagförslagets 12 § angivna bestämmelserna skulle kunna anses ändamålsenliga, och dem, där det ifrågavarande skyddet utan större olägenheter skulle kunna vidgas till att omfatta även småföretag med ett mindre antal lejda arbetare.

Det nu förevarande spörsmålet lärer emellertid böra bedömas under hänsynstagande till ej endast ovan berörda nationalekonomiska och yrkessynpunkter utan även ur andra, allmänna synpunkter. Påpekas må, att småföretagen bedriva sin verksamhet under mycket olika förhållanden och att den anställda arbetskraften här ofta intager en helt annan ställning i förhållande till arbetsgivaren, än som är vanligt inom större företag, samt att skillnaden i ekonomisk och social position mellan arbetsgivaren och dennes arbetare ej är mera framträdande. Med hänsyn till det personliga moment, som gör sig gällande i arbetsförhållandet vid åtskilliga av småföretagen, kan en massåtgärd mot företaget komma att framstå såsom en ur den arbetsanställdes intressesynpunkt föga påkallad åtgärd, tillkommen för främjandet av honom tämligen ovidkommande organisatoriska och lönepolitiska syften. Icke desto mindre kan en angripande förening tillfoga företaget betydande skada genom de mot detsamma vidtagna massåtgärderna. Det betydelsefullaste vapnet är härvid bojkotten och varublockaden.

I detta sammanhang förtjänar framhållas, att bojkotten såsom fackligt stridsmedel torde få anses hava ett i stort sett ganska begränsat och tvivelaktigt värde. På den egentliga storindustriens område föreligger knappast möjlighet att genom bojkott påverka motparten. Bojkottvapnets användbarhet är sålunda väsentligen begränsad till att avse konflikter mot småföretagare, och erfarenheten torde få anses hava visat, att det ej alltid i sådana strider handhafts med erforderlig urskillning och varsamhet.

I betraktande av det nu anförda skulle det möjligen kunna övervägas, huru-

vida icke det i 12 § meddelade förbudet för vidtagande mot småföretag av massåtgärd i anledning av tvist rörande arbetsförhållande kunde begränsas till att avse bojkott och varublockad, medan friheten att vidtaga arbetsinställelse med arbetsblockad skulle lämnas obeskuren. Vid ett på så sätt begränsat skydd skulle knappast betänkligheter möta mot att utsträcka skyddet till att avse jämväl småföretag med ett visst antal lejda arbetare. Emellertid synas stora svårigheter möta även mot en anordning i enlighet med vad här diskuterats. Påpekas må endast, att de olika formerna av massåtgärder i sådant fall skulle behöva till sin innebörd närmare preciseras.

Såsom framgår av det ovan anförda är frågan om beredande av erforderligt skydd för småföretagen ett spörsmål av stor vikt, som samtidigt är mycket komplicerat och svårlost. Det sätt, varpå denna fråga skulle lösas enligt lagförslagets 12 §, kan enligt styrelsens mening icke anses tillfredsställande, men är styrelsen för närvarande icke i tillfälle giva anvisning på någon ändamålsenligare lösning. Då ifrågavarande bestämmelse skulle vara ägnad bereda skydd för familjeföretagen och genom densamma övriga småföretag knappast skulle försättas i något försämrat läge i förhållande till deras nuvarande be lägenhet i förevarande avseende samt slutligen den föreslagna lagstiftningen, såsom förut generellt erinrats, är avsedd att gälla för allenast en försöksperiod av ganska kort varaktighet, synas de här ovan framförda betänkligheterna mot kommissionens förslag under 12 § kunna ställas å sido.

Andra ekonomiska tvister än arbetstvister.

Beträffande stridsåtgärder mot tredje man återfinnes huvudstadgandet i förslagets 14 §, som torde få anses vara av särskild vikt och betydelse i fråga om andra ekonomiska tvister än de egentliga arbetstvisterna. Vad sådana tvister beträffar ha de hittills ej så ofta kommit till synes, men vissa erfarenheter från senare tid synas tala för att stridsåtgärder på grund av dylika tvister numera i ökad omfattning förekomma på områden, inom vilka de hittills torde ha varit ganska sällsynta företeelser, och att de kunna få socialt betydelsefulla konsekvenser. Ehuru styrelsen med avseende å dessa tvister endast förfogar över en ganska begränsad erfarenhet att grunda sin uppfattning på, anser sig styrelsen likväl äga skäl framhålla, att behovet av reglering av de därav uppkommande stridsåtgärderna synes vara minst lika påtaglig som i fråga om de egentliga arbetstvisterna. Erinras må nämligen, att i fråga om först nämnda slag av tvister ofta nog torde saknas det modererande inflytande, som kan göra sig gällande genom ett stabiliserat och beprövat organisationsväsende och en sedan länge utbildad fri rättsordning.

Organisationstvång och annan företrädesrätt till arbete.

Bland de i 14 § förbjudna åtgärderna torde särskilt böra uppmärksammas massåtgärder mot tredje man i konkurrenstvister. Enligt ordalagen räknas hit även konkurrenstvister på arbetsmarknaden. I motiveringen framhåller kommissionen, att en sådan konkurrenstvist icke föreligger därmed, att en för-

ening av arbetare yrkar kollektivavtal för sina medlemmar hos viss arbetsgivare med företrädes- eller ensamrätt för dess medlemmar. För lagställets tillämpning fordras ytterligare, att arbetsgivaren förut har ett avtal med annan förening eller att två föreningar söka avtal med arbetsgivare med sådan klausul. Likaså skulle tredjemansskyddet träda i tillämpning, om en förening söker undantränga oorganiserade arbetare, som redan äro anställda vid en arbetsplats.

Detta sistnämnda tillägg torde giva förevarande regel en vidsträckt tillämpning utanför den egentliga industriens område. Inom fack, sådana som transport-, väg-, skogs- och flottningsarbeten, torde vara vanligt, att en fackförenings medlemmar arbeta sida vid sida med medlemmar av annan, vanligen syndikalistisk, sammanslutning eller oorganiserade arbetare. Tager man de av kommissionen anförda exemplen för gott, skulle förekomsten av en enda oorganiserad arbetare vid avtalstvist med yrkande om organisationsklausul kunna göra striden till en tredjemanstvist. Då det icke rimligtvis kan förhålla sig på annat sätt, då annan organisations medlemmar utan avtal deltaga i arbetet, skulle följden bliva den, att tredjemansskydd skulle inträda för arbetsgivare, så snart avtalsstrid med yrkande om företrädesrätt inleddes av fackförening, som icke ensam representerade förutvarande arbetsstyrka. Detta jämfört med förut gjord erinran till 3 §, första stycket andra punkten, i fråga om behörighet enligt nämnda bestämmelse att vidtaga massåtgärd för genomförande av avtal med organisationsklausul, synes tala för att stridsåtgärder, som avse avtal med organisationsklausul eller annan företrädesrätt till arbete, alltid böra räknas till de förbjudna. Vill man icke taga detta steg, torde ifrågavarande lagställe böra givas sådan formulering, att stridsåtgärd för avtal med organisationsklausul eller annan företrädesrätt till arbete endast tillåtes, då förening ensam representerar alla vid stridens utbrott i arbetet deltagande arbetare.

I detta sammanhang må också påpekas, att en bestämmelse av här ifrågasatt slag, vars plats torde rätteligen böra vara i lag om kollektivavtal, synes ägnad förebygga vissa eljest tänkbara fall av kollision mellan nämnda lag och den nu föreslagna.

Bevarandet av neutralitet vid okynnesblockad.

Skydd för arbetsvillig under arbetsblockad stipuleras i 16 § endast för det fall, att han varit anställd, innan konflikt utbrutit och icke anställts i anledning av att konflikt väntades och ej heller av organisationsförpliktelse hindrats att arbeta under konflikten.

Sistnämnda villkor har av kommissionen angivits lika med att den arbetsvillige vore oorganiserad. Såsom lagtexten formulerats torde dock villkoret icke kunna annorlunda tydas, än att den arbetsvillige icke tillhör den blockerande föreningen och ej heller annan förening, som förklarat sig vilja respektera blockaden. På arbetsområden, där skilda organisationer tävla om medlemskap bland arbetarna, är det icke ovanligt, att en organisation blockerar, medan den andras medlemmar gå kvar i arbetet. Sådan förenings medlemmar

måste enligt lagtexten åtnjuta neutralitetsskydd, i den mån de icke förlora det på annan grund. De åtnjuta sålunda icke skydd, i den mån de taga arbete efter konfliktens utbrott. Denna konsekvens av kommissionens förslag torde i sin tur föranleda, att fackförening i fall av arbetsblockad av annan förening vid arbetsplats, där bägge föreningarna hava medlemmar, nödgas taga ståndpunkt för deltagande i konflikten. Vill den icke medgiva medlemmarna att deltaga eller tager den icke ståndpunkt alls, vilket torde innebära detsamma, åtnjuta dessa medlemmar väl neutralitetsskydd, men en efter arbetarnas betraktelsesätt ofta naturlig arbetsnedläggelse från deras sida kan under sådana förhållanden kollidera med behörighetsreglerna, i den mån den är att betrakta som en massåtgärd. Part i avtalstvist bli ju dessa föreningsmedlemmar icke genom sitt deltagande i annan förenings avtalsstrid.

Vad nu anförts understryker den vid 3 § framställda erinran mot att förening, representerande ett mindretal av arbetarna vid arbetsplatsen, tillåtes med konsekvenser enligt 16 § förklara arbetsblockad utan den föregående legitimation, som kravet på säkerhet innebär. Kan tredjemansskyddet enligt 16 § icke annorlunda bestämmas, än att en utvidgning av en okynnesblockad, förklarad av ett mindretal, ter sig ofrånkomlig för det övriga flertalet, synes det erforderligt att ernå en omformulering av 3 §, som förhindrar denna konsekvens.

Den svåra ställning, vari arbetare kunna råka i fall som här ovan berörts, belyses ytterligare av det förhållandet, att enligt den i 2 § andra stycket givna behörighetsregeln ej sällan rätten att besluta om massåtgärder torde tillkomma huvudorganisation med säte å annan ort. För utverkande av vederbörligt beslut från denna organisation, innefattande närmare förhållningsorder, torde ej sällan viss tid komma att förflyta. Under en sådan väntetid, som i olyckliga fall torde kunna sträcka sig utöver varseltiden för den ursprungliga blockaden, torde de ifrågavarande arbetarnas förmåga av självdisciplin komma att ställas på hårt prov.

Rättegången.

I sitt utlåtande över professor Bergendals utredning angående tredje mans rätt till neutralitet i arbetskonflikter m. m. ansåg styrelsen, att handläggningen av mål, varom här är fråga, i första instans kunde anförtros åt de allmänna underdomstolarna, eventuellt vissa sådana. Enligt styrelsens mening kunde emellertid de allmänna domstolarna icke förutsättas äga den speciella sakkunskap, som krävdes för att med erforderlig auktoritet avgöra de frågor, vilka i samband med den nya lagstiftningens genomförande skulle komma under domstolarnas prövning. Till undanröjande av denna brist föreslog styrelsen, att underdomstol vid handläggning av hithörande mål borde förstärkas med på området sakkunniga bisittare. Genom inrättande av en särskild överdomstol för ifrågavarande mål kunde, enligt styrelsens åsikt, tillgodoses kravet på enhetlig och sakkunnig rättstillämpning i andra och sista instans samt därjämte ernås önskvärd snabbhet vid avgörande av besvärsmål.

Även kommissionen har utgått från den ståndpunkten, att målen skulle kom-

ma att bedömas av de allmänna domstolarna i första instans. Däremot har kommissionen icke ansett nödigt, att domstolarna skulle förstärkas med sakkunniga bisittare, och ej heller förordat inrättande av någon specialdomstol för målens bedömande i högre instans. I stället har kommissionen, ehuru med någon tvekan, föreslagit inrättande av ett centralt organ i form av en nämnd, av vilken domstolarna skulle inhämta yttranden i frågor rörande lagens rätta tillämpning. Domstolarna skulle dock ej vara bundna att följa nämndens yttranden.

Styrelsen ställer sig mycket tveksam till frågan om lämpligheten av en dylik nämnd såsom rådgivande organ åt domstolarna. En sådan anordning synes vara ägnad att motverka önskvärd snabbhet i rättsskipningen och lärer dessutom knappast kunna förväntas tillgodose de syften, som avses med en specialdomstol eller med den av styrelsen tidigare föreslagna anordningen med sakkunniga bisittare och speciell överdomstol.

Därest styrelsens berörda förslag icke lämpligen anses böra genomföras, synes det enligt styrelsens mening böra ånyo tagas under övervägande, huruvida icke en specialdomstol såsom enda instans bör inrättas för handläggningen av de mål, som skola bedömas enligt den föreslagna lagen. Det mest välgående skäl, som anförts emot inrättandet av en specialdomstol, synes vara det, att svårigheter skulle möta beträffande vittnesbevisning och annan utredning, som med fördel kan verkställas endast å den ort, där stridsåtgärden vidtagits. Dessa svårigheter kunde emellertid undanröjas, om domstolen eller några av dess ledamöter finge möjlighet att för utredningens införskaffande, i den utsträckning så ansåges erforderligt, förlägga sin verksamhet till andra orter än den, där domstolen har sitt säte.

Detaljanmärkningar.

1 §.

Beteckningen »massåtgärd» torde knappast få anses lycklig, enär den synes angiva förekomsten av ett mycket stort antal deltagare i striden, vilket ju icke är någon ovillkorlig förutsättning för att en stridsåtgärd skall vara att anse såsom massåtgärd. Erinras må, att exempel finnas på kollektivavtal vid företag, som sysselsätta endast helt liten arbetarstyrka, till och med en enda man. Med hänsyn härtill synes »massåtgärd» böra utbytas mot ett mera adekvat uttryck, förslagsvis »kollektiv stridsåtgärd».

Någon närmare bestämning av vad som skall förstås med blockad, bojkott och arbetsinställelse, lämnas icke i lagen, utan överlämnas detta åt rättstillämpningen. Av motiveringen inhämtas, att till dylika stridsåtgärder äro att hänföra s. k. prickningar och eventuellt även sådana åtgärder — exempelvis avfolkning av en arbetsplats eller successiv uppsägning från arbetsgivarens sida av de anställdas arbetsavtal — vilka formellt hava karaktären endast av avbrytande av ekonomisk förbindelse. Vidare inhämtas av 18 §, att vägran att taga befattning med varor från blockerat företag är att anse som arbetsinställelse. Det framgår härav, att lagförslagets mening är, att under beteck-

ningarna blockad, bojkott och arbetsinställelse skola kunna hänföras även en del sådana stridsåtgärder, som enligt vanligt språkbruk knappast inrymmas under nämnda beteckningar. Erinras må, att stridsåtgärder på arbetsmarknaden kunna vidtagas under mycket olika former, exempelvis cacanny, obstruktion och registerkamp. Dylika former av stridsåtgärder, vilka med den föreslagna lydelsen av förevarande paragraf i rättstillämpningen svårigen torde kunna hänföras under ovannämnda beteckningar, lära emellertid vara att betrakta såsom massåtgärder i den föreslagna lagens mening. Med hänsyn härtill och under hänvisning till att ett liknande uttryck förekommer i lagen om kollektivavtal vill det synas ändamålsenligt, om den föreslagna lagtexten kompletteras efter orden »arbetsinställelse (lockout eller strejk)» med orden »samt annan därmed jämförlig stridsåtgärd».

En sådan uttrycklig anvisning i lagtexten om en vidsträcktare innebörd av beteckningarna blockad, bojkott och arbetsinställelse, än som enligt allmänt språkbruk plägar däri inläggas, synes så mycket mera påkallad, som den föreslagna lagtexten kan läsas på sådant sätt, att även massåtgärderna måste innebära ett avbrytande av ekonomisk förbindelse för att kunna betraktas såsom stridsåtgärd i lagens mening. Även om flertalet massåtgärder, likasåväl som uppsägningen av ett enskilt arbetsavtal, innebär ett avbrytande av ekonomisk förbindelse, finnas dock exempel på massåtgärder, som ej innebära ett sådant avbrytande, exempelvis blockad mot ny arbetskraft. Av motiveringen framgår emellertid, att lagförslagets mening är att skilja mellan å ena sidan massåtgärd och å den andra sidan avbrytande av ekonomisk förbindelse. Beteckningen »avbrytande av ekonomisk förbindelse» användes sålunda som teknisk term för individuella stridsåtgärder till åtskillnad från de kollektiva stridsåtgärderna (massåtgärder). Huruvida beteckningen är för nämnda ändamål lämplig, lärer kunna dragas i tvivelsmål. I allt fall synes även i lagtexten den åsyftade åtskillnaden mellan massåtgärd och avbrytande av ekonomisk förbindelse böra komma till klart uttryck.

2 §.

Beträffande dels obestämdheten av begreppet förening och behörighetsprövningen, dels frågan om det i första stycket, andra punkten i dess senare del av förevarande paragraf stadgade undantaget må här hänvisas till vad som i det föregående anförts.

I paragrafens senare stycke innefattade stadgandet synes innebära, att massåtgärd endast får företagas av huvudorganisation men ej av densamma underordnad organisation. Denna föreskrift står knappast i full överensstämmelse med den av kommissionen å sid. 40 i betänkandet angivna motiveringen, enligt vilken även underordnad organisation skulle äga behörighet att företaga massåtgärd, om dess stadgar innehöller ett allmänt medgivande därtill.

Det torde vara anledning att i förevarande sammanhang framhålla, att en ganska rik variation förefinnes inom organisationsväsendet på det fackliga området vad beträffar befogenheten för huvudorganisationen respektive underordnad organisation att företaga stridsåtgärd. Under de senaste åren har

visserligen en utveckling i centraliserande riktning, i anslutning till av ländsorganisationen i mars 1932 upprättade normalstadgar, genomförts inom flertalet till densamma anslutna fackförbund, men tidigare pågick på sina håll en ganska markerad dragkamp om beslutanderätten i konfliktfrågor mellan de lokala organisationerna och den centrala förbundsledningen. Alltjämt torde emellertid finnas exempel på sådana sammanslutningar, inom vilka centraliseringen icke är tillfullo genomförd eller åtminstone kan anses tveksam till sin innebörd. Sålunda torde fortfarande på sina håll gälla en sådan regel, att underordnad organisation äger fatta beslut om vidtagande av stridsåtgärder men att den i sådant fall skall underställa beslutet huvudorganisationens prövning; risken av att vidtaga stridsåtgärd i strid mot huvudorganisationens mening eller utan att beslutet om åtgärden på förhand underställts huvudorganisationens prövning är i sådana fall i regel endast, att eljes utgående ekonomiskt understöd ur huvudorganisationens kassa till de stridande ej kommer att utgå. Det torde vidare finnas exempel på sådana stadgar, enligt vilka rätten att besluta om vidtagandet av vissa slag av konflikter tillkommer den underordnade organisationen, medan beträffande andra slag av stridsåtgärder beslutanderätten förbehållits huvudorganisationen. I nu berörda fall skulle tydligen för erhållande av behörighet att vidtaga massåtgärder erfordras nedsättande av säkerhet såväl av huvudorganisationen som av den underordnade organisationen. Vad angår den syndikalistiska arbetarorganisationen, som utvisar en typisk decentraliserad organisationsform, skulle uppenbarligen varje lokal samorganisation behöva nedsätta säkerhet för förvärvande av behörighet. Till det nu anförda må framhållas, att den föreslagna lagstiftningen synes komma att giva anledning för organisationerna att upptaga sina stadgebestämmelser till granskning och, i vissa fall, till revision. Därvid finge uppmärksamhet ägnas ej endast åt stadgebestämmelser om beslutanderätten i fråga om stridsåtgärder, om organisationens syfte m. m. utan även instruktionerna för organisationens beslutande och verkställande organ och funktionärer.

3 §.

Erinras må, att styrelsen i det föregående mera utförligt berört den i första stycket, andra punkten innefattade undantagsbestämmelsen.

Den på länsstyrelsen ankommande uppgiften att mottaga av föreningarna nedsatta säkerhetsbelopp innefattar uppenbarligen skyldighet för länsstyrelsen att pröva, att säkerheten är av betryggande art. För det fall, att den nedsatta säkerhetens värde förändrats och utdömt skadestånd ej kan till fullo erhållas ur säkerheten, synas möjligheter till komplikationer komma att föreligga. I betraktande härav förtjänar måhända övervägas, om ej lämpligen, till stöd för länsstyrelserna vid denna deras prövning, borde i lägen något närmare angivas de slag av värdeäggande handlingar, vilka jämte penningar må godtagas såsom säkerhet, varjämte måhända föreskrift borde lämnas, att det betryggande värdet av säkerheten årligen borde prövas.

5 §.

Till föreskriften om skyldighet att till länsstyrelse ingiva föreningens stadgar må endast påpekas, att såsom ovan under 2 § berörts, sådana fall kunna föreligga, där för det närmare bedömandet av en förenings behörighet att själv fatta beslut om vidtagande av stridsåtgärd — vilket här är relevant — erfordras tillgång jämväl till stadgar för föreningens huvud- respektive underorganisation.

I sista stycket, sista punkten meddelas föreskrift om förenings rätt att återfå säkerheten. Det kan måhända förtjäna övervägas, om ej denna föreskrift borde avfattas under hänsynstagande till stadgandet i 35 § om viss tid, inom vilken talan för erhållande av skadestånd skall anhängiggöras. Föreningen skulle sålunda ej äga återbekomma säkerheten, förrän efter utgången av den i nämnda paragraf stipulerade tidrymden, och vore då skadeståndspåstående framställt, skulle även sedermera så stor del av säkerheten av länsstyrelsen innehållas, som svarade mot det belopp, skadeståndsanspråket avsåge.

6 §.

Fall kunna förekomma, då delgivning genom skriftlig underrättelse medför svårigheter eller måhända icke låter sig göra, exempelvis vid blockad, som utfärdas mot ett ännu ej igångsatt arbete, beträffande vilket entreprenadanbud infordrats. I sådana och liknande tänkbara fall torde i rättstillämpningen väl den i förevarande paragraf stipulerade underrättelseplikten få anses fullgjord, om angriparen gjort ansträngning att få den beslutade massåtgärden bekantgjord, exempelvis genom annons i ortspressen. Det förtjänar i detta sammanhang anmärkas, att det i viss mån kan anses bliva ett allmänt intresse, att beslutade massåtgärder bliva bringade till en större offentlighets kännedom, detta med hänsyn till de risker, för vilka personer, som i saknad av kännedom om konflikthotet toge anställning vid företaget ifråga, kunde utsättas enligt 16 §.

Beträffande varseltidens längd må påpekas, att sådana fall kunna inträffa, exempelvis vid lastning och lossning av fartyg, då arbetet är av så kort varaktighet, att utrymme ej erbjudes för en varseltid av en vecka. Då väl ej hinder bör resas mot vidtagandet av en i och för sig berättigad massåtgärd i sådana fall, synes föreskriften om varseltidens längd böra erhålla en avfattning, som tillåter förkortad varseltid, därest angriparen kan visa, att omständigheterna ej medgivit iakttagandet av den i ordinära fall gällande varseltiden om en vecka.

9 §.

I fråga om beviskyldigheten i mål av hithörande slag har styrelsen observerat, att bevisbördan ansetts i allmänhet skola åligga käranden, d. v. s. övertagaren av egendomen eller rörelsen.

10 §.

Erfarenheten har visat, att konflikter, som för länge sedan förlorat all aktualitet, ändock i vissa fall upprätthållas under en lång följd av år och att formell avskrivning av desamma icke verkställes. Det skulle överensstämma med den förevarande lagstiftningens syfte att pacificera arbetsmarknaden i fråga om meningslösa stridsåtgärder, om man kunde finna någon form, varigenom en sådan konflikt kunde även formellt avföras.

11 §.

Åtskilliga kollektivavtal innefatta bestämmelser med närmare angivande av vad som skall förstås med arbetsledare och förman, samt av rätten för arbetsgivaren att kräva, att sådan personal ej må tillhöra arbetarnas organisation. Dylika i kollektivavtal fastställda »förmansklausuler», vilka med hänsyn till yrkesförhållandena inom olika områden kunna vara av växlande innehåll, skulle på grund av stadgandet under förevarande paragraf kunna komma under domstols prövning.

12 §.

Erinras må om vad styrelsen i det föregående anført i förevarande avseende.

16 §.

För den händelse att förevarande stadgande, jämfört med stadgandet under 15 §, icke skulle anses bereda det skydd såsom neutral, vilket ur allmän synpunkt synes vara påkallat, åt arbetsvilliga vid avtalsstridig eller eljest olaglig massåtgärd, torde en uttrycklig bestämmelse härom få anses erforderlig. På grund av samma förhållande torde liknande erinran kunna göras till stadgandena under 17 och 18 §§.

Begreppet »väntad arbetstvist» synes ganska obestämt och lärer dessutom kunna ingiva viss tveksamhet i betraktande av att enligt 14 § redan väckandet av fråga om ingående av kollektivavtal synes vara att anse såsom tvist. Styrelsen föreställer sig, att syftet med förevarande stadgande är, att från neutralitetsskyddet skall undantagas den, som med kännedom om att arbetstvist föreligger eller är att motse antager anställning vid företaget.

Styrelsen föreställer sig, att den föreslagna bestämmelsen om vad som skall anses såsom skyddsarbete knappast kan anses täcka alla de fall, där behov av skyddsarbete verkligen föreligger. Det kan därför ifrågasättas, om ej bestämmelsen i förevarande avseende lämpligen borde ersättas av ett mera allmänt hållet stadgande och sålunda åt rättstillämpningen överlåtas att från fall till fall avgöra frågan.

Styrelsen finner i anknytning till stadgandena under förevarande paragraf anledning framhålla, att desamma äro av natur att förtjäna noggrann uppmärksamhet från arbetsförmedlingsorganens liksom från arbetslöshetskassornas sida i deras verksamhet.

35 §.

Det förtjänar bringas i erinran, att i förhållandet mellan parterna på arbetsmarknaden kollektivavtalet fått betydelse såsom en verklig fredspakt; i och med detsammias träffande har i regel ett streck strukits över samtliga mellan parterna stående tvistefrågor, såväl de aktuella som gamla sådana. Ur dylika synpunkter har man i allmänhet ansett lämpligt att söka undvika ett utdraget processuellt förfarande parterna på arbetsmarknaden emellan. Erinras må, att många kollektivavtal innefatta bestämmelse om att tvistefråga skall inom viss kortare tid efter det densamma slutbehandlats enligt den mellan parterna gällande förhandlingsordningen påtalas inför arbetsdomstolen; i annat fall anses frågan förfallen. Ur nu berörda synpunkt synes den i förevarande paragraf angivna preskriptionstiden väl lång, även om densamma ur andra synpunkter kan anses väl motiverad.

I detta ärendes slutliga handläggning hava deltagit generaldirektören Huss, byråcheferna Bergsten och Bergström, tf. byråcheferna Nyström, Hagman och Nilson (föredragande i ärendet såvitt angår juridiska och lagtekniska frågor) samt tf. sekreteraren Schmidt (föredragande i ärendet i övriga avseenden). Utdrag ur styrelsens protokoll, utvisande skiljaktiga meningar av herrar Nyström, Hagman och Nilson biläggas.

*Utdrag ur protokoll, hållet hos K. Socialstyrelsen
den 5 september 1934.*

Det av Kungl. Maj:t till styrelsen remitterade, av en inom socialdepartementet tillsatt kommission den 4 maj 1934 avgivna betänkande med förslag till lag angående vissa ekonomiska stridsåtgärder m. m. föredrogs av tf. byråchefen Nilson och tf. sekreteraren Schmidt, Nilson i vad det rörde juridiska och lagtekniska frågor och Schmidt såvitt anginge ärendet i övrigt; och beslöts underdånigt utlåtande av det innehåll registraturet utvisar.

Från beslutet voro tf. byråcheferna Nyström, Hagman och Nilson av skiljaktig mening samt anförde,

Nyström:

»Med understrykande av vad socialstyrelsen anført om att frågan om be-
redande av erforderligt skydd för småföretag icke kan anses tillfredsställande
löst enligt lagförslagets 12 § tillåter jag mig att beträffande nämnda para-
graf anföra följande.

Den av kommissionen föreslagna bestämmelsen till skydd för småföretag
har begränsats till enbart sådana företag, som drivas utan biträde av andra
än anförvanter av visst angivet slag, nämligen make, avkomlingar, adoptiv-
barn eller egna eller makes föräldrar eller syskon. Med en så snäv begräns-
ning kan det knappast anses, att bestämmelsen fyller det avsedda ändamålet.
Den gemensamhet i intressen för rörelsens bestånd och utveckling och den
därmed sammanhängande villigheten att åtnöja sig med helt andra betingelser

för arbetets utförande än som äro acceptabla för arbetare i allmänhet inom yrket, som av kommissionen (sid. 52) angivits såsom något karakteristiskt för familjeföretagen, kan enligt all erfarenhet likaväl förefinnas inom småföretag med oskylda delägare, även om dessa i det ena som det andra fallet formellt angivas såsom arbetsgivare och arbetstagare. Av naturliga skäl förekommer dock dylik intressegemenskap alldeles övervägande inom de allra minsta företagen. Enligt min mening bör alltså skydd mot angrepp i form av blockad eller bojkott tillkomma ett företag, om det drives med biträde av högst två andra personer förutom, i förekommande fall de av kommissionen angivna anförvanterna.»

Hagman: »För min del instämmer jag i yrkandet om att vissa företeelser på arbetsmarknadens och affärlivets områden böra bli föremål för lagstiftning. Jag kan emellertid icke giva min anslutning till att en lagstiftning kommer till stånd på basis av det förslag till lag angående vissa ekonomiska stridsåtgärder m. m., som avgivits den 4 maj 1934 av den inom socialdepartementet tillsatta kommissionen. En lagstiftning av ifrågasatt slag borde helst föregås av en allmän reglering av arbetsrättens och föreningsrättens områden. Det föreliggande förslaget, som avser att reglera vissa yttringar av de på olika verksamhetsfält arbetande fria organisationernas verksamhet, är allt för omfattande samt dessutom i hög grad ogenomträngbart för de befolkningsgrupper, mot vilka en ifrågasatt lagstiftning av detta slag närmast komme att riktas. Jag anser därför, att en förnyad utredning eller överarbetning är nödvändig. En dylik överarbetning bör framför allt syfta till att begränsa den ifrågasatta lagstiftningens rättsverkningar till vissa bestämda företeelser på här ifrågasatt område.»

Nilson: »Från majoritetens utlåtande är jag av avvikande mening allenast i följande hänseenden.

I 2 § har kommissionen från huvudregeln, att massåtgärd endast får igångsättas av förening, gjort undantag bl. a. beträffande massåtgärd, som part vid annan ekonomisk motsättning än arbetstvist företager mot sin motpart för att förmå denne att, utan slutande av avtal, i förhållande till angriparen tillämpa vissa priser eller dylikt. Härmed åsyftas t. ex. sådana fall som då trafikanterna på en viss omnibuslinje bojkotta företaget på grund av missnöje med gällande taxor eller tidtabeller eller då kunderna hos ett annat företag tillgripa bojkott på grund av missnöje med företagets priser eller affärsprinciper.

Att få utöva blockad eller bojkott i sådana fall som de nu angivna utan att behöva för ändamålet bilda en förening och hos länsstyrelsen ställa säkerhet (minst 5 000 kr.) synes enligt min mening tillhöra de mänskliga rättigheter, som böra lämnas okränkta av lagstiftningen. Jag anser därför — i motsats till socialstyrelsens majoritet — att någon anledning till anmärkning mot kommissionsförslaget i denna del ej föreligger.

Beträffande 12 § instämmer jag i vad byråchefen Nyström i sin reservation anfört.»

Av kommerskollegium infordrade yttranden.

Sveriges köpmannaförbund.

Sedan Sveriges Köpmannaförbund genom remisskrivelse av den 12 maj 1934 beretts tillfälle att avgiva yttrande över av sakkunniga avgivet betänkande med förslag till lag angående vissa ekonomiska stridsåtgärder m. m. får Förbundet, efter hörande av till Förbundet anslutna länsförbund, äran anföra följande.

Förbundet tillåter sig hänvisa till tidigare avgivet yttrande över professor Bergendals utredning angående tredje mans rätt till neutralitet vid arbetskonflikter m. m. samt jämväl till det särskilda yttrande, som av Förbundets verkställande direktör, herr Strömberg, fogats till de sakkunnigas betänkande. I sitt yttrande förklarade sig Förbundet i princip ingenting ha att invända mot att en blivande lag till skydd för tredje man skulle erhålla till uppgift att bereda skydd vid alla ekonomiska konflikter. Förbundet fann en sådan utvidgning av lagens uppgift främst motiverad av, att den ej ens till skenet skulle komma att framstå som en klasslag. Emellertid uttalade Förbundet, att det förutsatte, att de föreslagna lagbestämmelserna ej, därest de oförändrade skulle antagas, hindrade detaljhandlareorganisationen från att i ren självbevarelsesdrift lämna sina medlemmar uppgifter om firmor, som uppenbarligen bedriva ruinerande och för ett sunt näringsliv skadlig handelspolitik. Förbundet ville ej heller tillstyrka en lag, som lade hinder i vägen för Förbundet att till sina medlemmar rekommendera sådana firmor, som arbetade sunt och lojalt samt till handelsnäringens fromma. Förbundet konstaterar, att den s. k. 13-mannakommissionen anslutit sig till professor Bergendals mening, att lagen borde utvidgas till att omfatta skydd för tredje man vid alla ekonomiska konflikter. De sakkunniga synas emellertid ha förordat denna utvidgning med en viss tveksamhet. Sålunda anföres i betänkandet »att förhållandena på det allmänna ekonomiska området i det avseende, varom nu är fråga, äro så skiftande och vunnit så ringa stadga, att det möter vida större svårigheter att överblicka en lagstiftnings verkningar på detta område, än när det gäller arbetsstriderna». Förbundet vill kraftigt understryka detta uttalande. Det hade emellertid kunnat ifrågasättas, huruvida icke kommissionen, med hänsyn till den knappa tid, som stått till dess förfogande, och den på grund härav föranledda omöjligheten att djupare intränga i problemet, under uttalande av sin principiella anslutning till att lagstiftningen borde utvidgas att omfatta tredje mans skydd vid alla ekonomiska konflikter, hade bort förorda en fortsatt utredning beträffande den ifrågasatta lagstiftningens inverkan på förhållandena inom det allmänna ekonomiska området. Förbundet vill för sin del, under hänvisning till de sakkunnigas tveksamhet beträffande den föreslagna utvidgningen av lagens uppgift, uttala önskvärdheten av en förnyad utredning i berörda hänseende. Förbundet och övriga detaljhandelsorganisationer anse sig icke under sin strävan att

bevaka sina medlemmars intressen ha begått några övergrepp, vilka skulle motivera ett forcerat ingripande på lagstiftningens väg.

I sitt utlåtande omnämner kommissionen några exempel på konkurrensstrider, där part saknat möjligheten att nå motparten med direkta stridsmedel och därför, i den mån han överhuvud vill tillgripa sådana medel, är hänvisad att vända sig mot tredje man. Det första exempel, som kommissionen omnämner är följande: »En grupp detaljhandlare känna sig besvärade av den konkurrens, som utövas av ett storföretag på detaljhandelns område, och som enligt deras mening sker med illojala metoder. Mellan konkurrenterna inbördes finnas icke några affärsförbindelser, som erbjuda angreppspunkter. Man torde då i många fall vända sig till storföretagets leverantörer med hot att avbryta egna förbindelser med dessa, så framt de icke inställa leveranserna till storföretaget eller vid leveranserna tillämpa affärsbetingelser, som äro av beskaffenhet att kunna utjämna de olikheter i fråga om prissättning o. dyl., vilka åstadkomma en skärpt konkurrens.» Förbundet vill beträffande detta fall framhålla, att det inskränkt sig till att lämna sina medlemmar upplysningar beträffande leverantörer till konkurrerande storföretag. Någon uppmaning till Förbundets medlemmar att avbryta förbindelserna med storföretagens leverantörer har emellertid icke förekommit. Härav följer, att de medlemmar av Förbundet, vilka, även sedan de erhållit upplysning om storföretagets leverantörer, fortfarande underhålla affärsförbindelser med dessa, ej betraktas såsom osolidariska. Full frihet har härvidlag rätt. Förbundet har emellertid ansett sig vara skyldigt att lämna sina medlemmar upplysningar rörande skilda leverantörers ställning till den enskilda detaljhandeln. Det är nämligen uppenbart, att en detaljhandlare helst upprätthåller förbindelser blott med sådana leverantörer, vilka hysa förståelse för detaljhandeln och ej uppmuntra eller direkt favorisera konkurrerande varudistributionsformer. Att märka är för övrigt, att man inom ett flertal länder genom lagstiftning riktad mot mångfilialföretag sökt stödja detaljhandlarna. Man har nämligen i dessa länder ansett det vara ett *samhällsintresse* att giva den enskilda detaljhandeln ett visst stöd. I vårt land saknas en sådan lagstiftning, och det är främst av det skälet, som Förbundet ansett sig böra stå sina medlemmar till tjänst på ovan angivet sätt.

Kommissionen anför vidare, att om ett antal konkurrenter för att mildra den inbördes motsättningen söka åstadkomma en överenskommelse om de priser och andra affärsbetingelser, som de skola tillämpa i rörelsen, men någon eller några av konkurrenterna motsätta sig att biträda överenskommelsen liknande metoder, som förut angivits icke sällan torde komma till användning. Beträffande detta exempel må anföras, att det ej sällan inträffar, att överenskommelser beträffande bestämda utförsäljningspriser träffas mellan fabrikanter, grossister och detaljister. Detta gäller särskilt de s. k. märkesvarorna. Om nu en detaljist underförsäljer märkesvaror, torde någon påtryckning ej behövas från detaljhandlarehåll för att förmå fabrikanter och grossister att ingripa, ty genom den träffade överenskommelsen ha alla tre parterna samma intresse av att de fastställda priserna hållas, och något övergrepp mot tredje

man kan sålunda i detta sammanhang icke förekomma. Förbundet har för sin del icke medverkat vid prisöverenskommelser av annat slag än de ovan nämnda.

Kommissionen framhåller även, att det inom åtskilliga detaljhandelsbranscher förekommit, att man sökt antingen hindra personer att överhuvud etablera sig som företagare i branschen eller åstadkommit en sovring i ändamål att utestänga dem, som icke fylla vissa prov på vederhäftighet och affärs-mässig skolning. Det äger sin riktighet, att Förbundet och skilda branschorganisationer sedan länge varit i verksamhet för att söka begränsa antalet nyetableringar. Förbundet har emellertid i första hand strävat efter att söka förmå statsmakterna att på lagstiftningens väg reglera antalet nyetableringar. Förbundet har sålunda i skrivelse till åtskilliga myndigheter vid upprepade tillfällen framhållit, att särskilda kompetenskrav borde uppställas för var och en, som ämnar öppna detaljhandel. Lagstiftning av denna art förefinnes som bekant i ett flertal länder. Då statsmakterna emellertid hittills icke visat något intresse för denna angelägenhet, har Förbundet i samverkan med fabrikant- och grossistorganisationer sökt lösa frågan. Förbundet har härvidlag för övrigt följt de vägar, som av chefen för handelsdepartementet vid ett tillfälle anvisats. I Kungl. Maj:ts proposition nr 41 till 1932 års riksdag med förslag till lag om kringföringshandel m. m. uttalade nämligen chefen för handelsdepartementet, statsrådet Hansén, sedan han motiverat, varför han icke kunde tillstyrka lagstiftning rörande kompetensprov för öppnande av affär, bl. a. följande: »I en del yttranden har gjorts gällande, att det för detaljhandeln och hantverkets män ingalunda torde vara omöjligt att genom sina organisationer, genom samarbete och inbördes överenskommelser av egen kraft förverkliga det mål för vars uppnående lagstiftningens ingripande påfordrats. *Det synes mig också ligga i öppen dag, att på denna väg betydande resultat borde kunna nås.*» (Kurs. här.) Förbundet hävdar sålunda, att dess ingripande beträffande nyetableringsfrågan varit till gagn ej blott för detaljhandeln utan jämväl för konsumenterna. Det torde nämligen icke ligga i allmänhetens intresse, att vem som helst har rättighet att öppna affär utan att hänsyn tages till vederbörandes kompetens eller ekonomiska förutsättningar, liksom ej heller till huruvida behov av affär å platsen överhuvud taget föreligger. Beträffande nyetableringsfrågan har sålunda Förbundet blott sökt fylla en uppgift som i andra länder reglerats genom lagstiftning.

Genom den definition å begreppet stridsåtgärder, som återfinnes i lagförslagets 1 § samt genom det förbud mot stridsåtgärder, varom stadgas i 14 §, torde Förbundets möjlighet att gagna sina medlemmars intressen i hög grad komma att beskäras. Härom vore icke så mycket att säga, därest statsmakterna i ovan berörda fall ansett lämpligt att ingripa genom lagstiftning. Då emellertid så icke är fallet, måste detta försvagande av Förbundets arbetsmöjligheter ingiva allvarliga betänkligheter.

Beträffande lagförslagets detaljer får Förbundet anföra följande. Den lösning av behörighetsfrågan, som återfinnes i 2 §, finner Förbundet böra godtagas. Däremot hyser Förbundet betänkligheter mot den föreslagna anord-

ningen med ställande av säkerhet för skadestånd. Gentemot detta förslag kan anföras, att enligt svensk rätt skyldighet att ställa säkerhet för eventuellt skadestånd i regel icke stadgas. Det torde kunna ifrågasättas, huruvida det verkligen föreligger behov av att på detta speciella område göra undantag från denna allmänna regel. Man torde kunna förvänta, att de organisationer, vilka komma att vidtaga stridsåtgärder, i regel icke skola göra sig skyldiga till några överträdelser. De ifrågavarande organisationerna torde för övrigt också ha sådana ekonomiska resurser, att de äro i stånd att, om så erfordras, fullgöra skadeståndsskyldighet. Skulle emellertid lagen komma att innehålla bestämmelser om skyldighet för sådana föreningar, vilka vilja förbehålla sig rätten att igångsätta massåtgärder, att ställa säkerhet för skadestånd, får Förbundet hemställa, att köpmannaorganisationer härvidlag ej drabbas hårdare än fackföreningar. Enligt 4 § stadgas, att fackföreningar skola deponera ett belopp av kr. 5,000 för varje påbörjat antal av 5,000 medlemmar, medan föreningar bestående av köpmän eller andra näringsidkare skulle vara skyldiga deponera kr. 5,000 för varje påbörjat antal av 500 medlemmar. Förbundet kan icke anse det motiverat att ålägga köpmannaorganisationerna större förpliktelser än fackföreningarna, detta redan av det skälet, att fackföreningarnas ekonomiska resurser i allmänhet torde vara betydligt större än köpmannaorganisationernas, och att den skadegörelse, som skulle kunna åstadkommas genom av köpmannaorganisationer vidtagen stridsåtgärd, ej kan tänkas bliva av större omfattning än den, som åstadkommes genom stridsåtgärd företagen av fackförening. Förbundet vill även förorda, att förbudet i 11 § mot tillgripandet av vissa stridsåtgärder för att förmå eller hindra någon att inträda i eller utträda ur förening eller annan sammanslutning, kompletteras med ett förbud mot att använda dylika åtgärder för att påtvinga någon kollektivavtal för reglering av de hos honom anställdas arbetsvillkor. Särskilt inom det arbetsområde, som varudistributionen omfattar, torde lämpligheten av att använda kollektivavtal starkt kunna ifrågasättas, och under sådana förhållanden bör tvång icke komma till användning i och för genomdrivande av kollektivavtal.

Förbundet vill vidare ifrågasätta, huruvida icke definitionen å begreppet »skyddsarbete», som återfinnes i 16 § andra stycket, är alltför snäv. Kommissionen har sökt uppdraga en gräns mellan sakskada och förmögenhetskada, men fråga är, huruvida denna gräns verkligen är tillämplig, när det gäller att bedöma vilken verksamhet, som under alla förhållanden bör få bedrivas oberoende av konflikter.

I 18 § bestämmes vilka sympatiåtgärder, som skola medgivas. Enligt denna paragraf få sympatiåtgärder ej omfatta annat än arbetsinställelse och arbetsblockad. Till arbetsinställelse är ock att hänföra vägran att taga befattning med varor, som äro avsedda för eller härröra från rörelse, som drives av part i den ursprungliga tvisten. Enligt Förbundets mening bör vägran att taga befattning med varor, som äro avsedda för eller härröra från blockerad rörelse ej vara tillåten. Erfarenheten från tidigare konflikter visar nämligen, att just detta slag av sympatiåtgärder är ägnat att åstadkomma mycken för-

argelse och stort obehag även vid relativt obetydliga arbetskonflikter. Inom detaljhandeln vållade sålunda de anställdas vägran att taga befattning med varor, som härrörde från blockerad rörelse åtskillig olägenhet under den s. k. Beckerskonflikten. Det inträffade nämligen att denna vägran upprätthölls även beträffande varor, som voro inköpta före konfliktens utbrott.

Trots de erinringar, som Förbundet i åtskilliga punkter ansett sig böra anföra gentemot det föreliggande lagförslaget, vill Förbundet dock icke rikta sig mot de principer, som ligga till grund för detsamma. Förbundet fäster även avgörande vikt vid att lagen blott är avsedd att få provisorisk karaktär. Det blir under sådana förhållanden möjligt att med ledning av vunna erfarenheter upptaga problemet till förnyad förutsättningslös omprövning innan den provisoriska lagen får definitiv karaktär.

Förbundet får, under hänvisning till vad ovan anförts, hemställa, att de önskemål, som av Förbundet framförts, i största möjliga utsträckning beaktas vid lagens slutliga utformning.

Kooperativa förbundet.

Anmodad att inkomma med yttrande över det förslag till lag angående vissa ekonomiska stridsåtgärder m. m., som avgivits av en inom Socialdepartementet tillsatt kommission, får styrelsen härmed anföra följande:

I det föreliggande förslaget betecknas såsom stridsåtgärd dels blockad, bojkott och arbetsnedläggelse, vilka åtgärder benämnas massåtgärder, dels uppsägning av arbets- och hyresavtal samt annat avbrytande av ekonomisk förbindelse, när det sker av två eller flera i samverkan. För behörighet att vidtaga massåtgärder föreskrives att som regel ingen annan än förening, i vars verksamhet det ingår att företaga sådana åtgärder, skall äga rätt att vidtaga dem samt dessutom att förening för att vinna behörighet skall dels på sätt i §§ 3 och 4 närmare bestämmas ställa säkerhet och dels till länsstyrelsen ingiva sådana uppgifter, som i § 5 äro närmare preciserade.

En av förutsättningarna, för att förenings behörighet att vidtaga massåtgärder skall kunna grundas på här refererade bestämmelser, är givetvis, att ingen som helst tvekan skall kunna uppstå om karaktären av de åtgärder, som kunna betecknas såsom massåtgärder. När det gäller arbetsinställelse, föreligger i detta stycke ingen som helst svårighet, men däremot torde väl stundom någon tvekan kunna råda om vad som i varje särskilt fall skall kunna sägas vara blockad eller bojkott.

Uppenbarligen möta också mycket stora svårigheter att i en formulering bestämt uttrycka blockad- och bojkottbegreppets innebörd, framför allt att göra det på ett sådant sätt, att man med ledning härav skulle kunna i varje särskilt fall avgöra vad som vore att hänföra till de berörda stridsåtgärdernas kategori eller icke. Kommissionen har på grund av de svårigheter, som här möta, avstått ifrån att i lagtexten söka göra någon bestämning av blockad- och bojkottbegreppets innebörd. Ej heller har man ansett sig kunna i motiven giva någon närmare definition av dessa begrepp. Man överlämnar

gränsbestämningen åt praxis och erinrar blott därom, »att blockad och bojkott äro stridsåtgärder, där syftet innefattar strävan till en viss allmängiltighet såväl däruti att man vill i stridsåtgärden indraga allmänheten såsom sådan eller i varje fall alla personer, tillhörande en viss intressegrupp eller med en viss meningsriktning, som även däruti, att blockaden och bojkotten oftast syfta till att isolera den angripne på ett mera allmänt sätt och icke endast att beröva honom hans valfrihet i ekonomiskt avseende på en enstaka punkt» (sid. 39).

Denna karakteristik, som förvisso icke av kommissionen avsetts att vara uttömmande, torde icke heller giva det stöd för omdömet, som i varje situation erfordras. Detta är givetvis en svaghet i hela den tänkta konstruktionen för behörighetsregelns uppbyggnad. Det torde nämligen icke, såsom förslag och motiv nu äro utformade, kunna helt förebyggas, att åtgärder, som vidtagas av organisationer och som till karaktären och syftet icke gå att hänföra till blockad eller bojkott, dock på grund av särskilda omständigheter skulle kunna framstå såsom blockad- eller bojkottartade. Då vederbörande organisation icke avsett att företaga massåtgärder och kanske t. o. m. står helt främmande för alla dylika kampmetoder, skulle den kunna överraskas med att ha därtill obehörig vidtagit en massåtgärd, varvid straff givetvis komme att följa för dem, som biträtt beslutet om den överklagade åtgärden eller eljest på sådant sätt varit engagerade i beslutets realiserande, att deras handlande komme att falla under § 20.

Under diskussionen om detta förslag ha vissa farhågor yppats, att lagen skulle komma att på ett störande sätt ingripa i de ekonomiska föreningarnas verksamhet eller i varje fall i strävandena att skapa ekonomiska föreningar. Med den vaga bestämning av blockad- och bojkottbegreppet, som meddelas i motiven, torde de yppade farhågorna icke få anses helt ogrundade. Visserligen är det ostridigt, att förslaget sådant det nu är gestaltat icke är avsett att på något sätt ingripa i strävandena att på frivillighetens grund uppbygga ekonomiska föreningar. Men situationer kunna förvisso tänkas, då på grund av den här påtalade oklarheten i utformningen av blockad- och bojkottbegreppet vissa icke avsedda störningar kunna uppstå inom detta område. Enligt styrelsens mening är det mycket angeläget, att denna lag varken genom sin positiva avfattning eller genom den frihet, som beredes rättstillämpningen att uttänja gränserna för dess omfattning på ett icke avsett sätt kommer att ingripa i de ekonomiska föreningarnas arbetsförhållanden. För att ge en närmare antydning om de risker, som enligt styrelsens mening torde kunna uppstå i detta avseende, må anföras följande exempel, som hämtats från lantmannakooperationens i detta avseende mera typiska område.

På en ort finns det ett enskilt uppköpsmejeri, vilket är ensamt inom sitt område och till vilket jordbrukarna äro hänvisade att leverera sin mjölk. Av olika skäl anse emellertid producenterna denna ordning vara ofördelaktig, och man är av den meningen, att ett av producenterna själva drivet mejeri har större möjligheter att på ett ekonomiskt fördelaktigt sätt betjäna de av saken berörda jordbrukarna. Denna angelägenhet dryftas vid möten, och det lig-

ger i sakens natur, att man vid behandlingen av frågan lätt kommer in på kritik av det bestående mejeriet, och det kan antagas, att denna kritik t. o. m. kan framföras i ganska skarpa former. Man beslutar nu att bilda en andelsmejeriförening, och arbetet på att få största möjliga anslutning till denna sättes i gång. För exemplets skull kan antagas, att den nya mejeriföreningen grundas på principen om ovillkorlig leveransskyldighet för medlemmarna. Anslutningen till det nya mejeriet blir så stor, att praktiskt taget alla producenter inom rayonen komma att flytta över sina mjölkleveranser till andelsmejeriet, varigenom således uppköpsmejeriet blir helt utan mjölk och således tvingas att avveckla sin verksamhet. Från intressenternas i det nya mejeriföretaget sida har man aldrig någon gång, hur starkt missnöjet än varit med uppköpsmejeriet, avsett att rikta någon blockad eller bojkott mot detta företag, men uppenbart är, att verkan av den allmänna uppslutningen kring andelsmejeriet för uppköpsmejeriets innehavare blivit mera kännbar än en blockad. Det är visserligen uppenbart, att den föreslagna lagen icke under några förhållanden kan lägga definitiva hinder i vägen för bildandet av en mejeriförening i det tänkta fallet. Men däremot torde det icke få anses uteslutet, att lagens behörighetsbestämmelser kunna komma att användas för att söka ekonomiskt drabba dem, som mest ivrigt arbeta för andelsmejeriets bildande eller att i varje fall dessa bestämmelser kunna få tjäna som underlag för att hota dessa personer med rättsliga åtgärder. Detta är så mycket mindre uteslutet som det väl kan antagas, att mejeristriden på den ifrågavarande orten kommer att röra upp lidelserna och vålla kanske hetsiga meningsutbyten på möten, i pressen och enskilt och att man från det håll, där man blir lidande på andelsmejeriets tillkomst, visserligen utan hållbar grund men av skäl, som vederbörande själva anse giltiga, gör gällande, att jordbrukarna etablerat bojkott mot uppköpsmejeriet.

På grund av alla dessa omständigheter kan man räkna med att den uppfattningen utbildas på orten, i varje fall inom vissa kretsar, att en bojkott etablerats, varvid man vill göra gällande, att anslutningen till mejeriföreningen gynnats av att jordbrukarna skulle ha handlat under intrycket av att uppköpsmejeriet vore blockerat. Av det nu anförda exemplet torde framgå, att de föreslagna behörighetsbestämmelsernas otydlighet skulle kunna medföra tämligen oberäkneliga konsekvenser. Det skulle vara i högsta grad att beklaga, om den föreslagna lagen på grund av svårigheten att fixera blockad- och bojkottbegreppets innebörd skulle kunna utnyttjas därhän, att den komme att störande ingripa i medborgarnas fullt lagliga strävanden att genom upprättande av gemensamma ekonomiska företag söka att på bästa sätt tillvarata sina intressen.

Det förefaller styrelsen, som om dessa risker i det nya förslaget till lag utan större svårighet skulle kunna undanröjas. Det borde sålunda icke vara omöjligt att i de slutliga motiven till lag klart utsäga, att strävandena att samla medlemmar i en ekonomisk förening (eller aktiebolag), vars syfte är att genom gemensamt driven ekonomisk verksamhet tillvarata medlemmarnas ekonomiska intressen, icke är att betrakta som stridsåtgärd eller som en

massåtgärd, icke ens i de fall, då såsom inom lantmannakooperationen är synnerligen vanligt, till medlemskapet är knuten skyldighet för vederbörande medlem att låta alla sina prestationer inom den bransch, som föreningens verksamhet omfattar, gå genom föreningen (leveranstvång, köptvång).

I § 14, tredje stycket, har meddelats förbud mot massåtgärd mot tredje man, vidtagen i samband med konkurrensmotsättningar. Det är enligt styrelsens mening att hälsa med tillfredsställelse, att de kränkningar av tredje mans rätt, som i icke ringa utsträckning förekomma i samband med konkurrensmotsättningar, uppmärksammas av lagstiftningen, och det föreliggande förslaget måste därför betecknas såsom ett steg i rätt riktning. Det torde emellertid icke kunna förnekas, att med den avfattning § 14, tredje stycket, fått i förslaget, det skall visa sig möjligt att i sådana konkurrensmotsättningar alltjämt på ett klandervärt sätt träffa tredje man med påtryckningsåtgärder.

Emellertid är hela detta område synnerligen svåröverskådligt, och ehuru styrelsen är varmt intresserad av att lagen måtte ges en sådan avfattning, att de övergrepp, som exempelvis köpmannaorganisationer gjort sig skyldiga till, måtte effektivt stävjas, så torde dock försiktigheten bjuda, att man tills vidare åtnöjer sig med förslaget sådant detta på denna punkt utformats. Förutsatt att lagen, såsom av kommissionen föreslagits, blir blott provisorisk, erbjuder sig helt automatiskt möjligheten att efter vunnen närmare erfarenhet bygga ut lagen på de punkter, där den visar sig vara otillräcklig.

Sveriges grossistförbund.

Anmodade att avgiva yttrande över betänkande med förslag till lag angående vissa ekonomiska stridsåtgärder m. m. få vi härmed vördsamt anföra följande.

Genom föreliggande förslag till lag angående vissa ekonomiska stridsåtgärder m. m. har en väsentlig utvidgning skett av den först ifrågasatta lagstiftningen angående tredje mans rätt till neutralitet i arbetskonflikter. Medan skydd för sistnämnda neutralitet länge och ingående diskuterats, har frågan om en utvidgning av denna lagstiftning först på allra sista tiden aktualiserats. Då förberedelserna för denna utvidgning dessutom skett med anmärkningsvärd forcering, är det förenat med de största svårigheter att redan nu taga slutgiltig ställning till den inom socialdepartementet tillsatta kommissionens den 4 maj d. å. avgivna förslag.

I den mån detta förslag avser skydd för tredje man i arbetskonflikter, vilja vi i princip ansluta oss till detsamma. I dylika konflikter begångna övergrepp ha dessvärre ofta haft en svårartad karaktär och framstått såsom desto mer upprörande, som de icke sällan riktat sig mot värnlösa medborgargrupper och medborgare. Vi hälsa med särskild tillfredsställelse, att genom kommissionens förslag föreningsfriheten skyddas även på så sätt, att tvång till anslutning till förening icke längre genom massåtgärder må utövas. Av särskild betydelse är också enligt vårt förmenande, att mindre företagare på sätt, som i § 12 stadgas, tillförsäkras skydd även såsom part.

Mer än av dessa bestämmelser beträffande med arbetskonflikterna samman-

hängande förhållanden beröres dock vår organisations arbetsfält av den utvidgning av tredje mans skydd, vilken sker framför allt genom § 14 i kommissionens förslag. —

Stridsmetoderna vid arbetskonflikter och vid andra ekonomiska konflikter skilja sig högst väsentligt ifrån varandra. Vid arbetskonflikter ha förföljelserna mot tredje man ofta medfört kränkning av hans personliga integritet, tagit formen av kroppslig misshandel etc., övergrepp, som i särskilt hög grad fäst uppmärksamheten på behovet av en skyddslagstiftning. Vid andra ekonomiska konflikter äro stridsåtgärderna däremot av rent ekonomisk karaktär och angreppsmedlen icke väsentligt annorlunda beskaffade än de, som överhuvud taget förekomma i den ekonomiska konkurrensen.

Såsom kommissionen själv påpekar, äro — även i andra avseenden — förhållandena på andra ekonomiska områden än dem, som gälla arbetskonflikterna, icke fullt jämförbara med förhållandena mellan arbetsgivare och arbetare. I arbetskonflikten äro de direkta stridsmedlen utslagsgivande, medan i andra ekonomiska konflikter de indirekta ofta måste spela en avgörande roll. Även om detta faktum alltså fastställles av kommissionen, torde denna icke helt ha beaktat, huru stora dessa olikheter egentligen äro. Vid arbetskonflikter kan i regel en klar avgränsning ske av de grupper, som intaga partställning, och dem, som äro att betrakta såsom tredje man. Beträffande de områden, där i övrigt ekonomiska konflikter förekomma, utmärkas de, såsom kommissionen riktigt fastslår, av ett allas krig mot alla, d. v. s. av den allmänna tävlan, som ett accepterande av den fria konkurrensens principer ofrånkomligt medför. Vid en sådan allmän tävlan, särskilt när denna gäller olika företagsformer, blir det förenat med de allra största svårigheter att upprätthålla skillnaden mellan parter och tredje man, liksom att angiva, när en stridsåtgärd med eller utan självständigt syfte företages. Ett skydd för tredje man är redan på grund utav denna omständighet synnerligen svårt att utforma.

I anslutning härtill erinra vi om, att Skånes Handelskammare tidigare i sitt utlåtande till kungl. kommerskollegium påpekat, att neutralitetsbegreppet på det kommersiella området äger en särskild karaktär. En inom affärlivet erkänd uppfattning ger hemul åt angrepp, som redan efter professor Bergendals lagutkastets regler skulle komma att bli rättsstridiga.

Såsom dock redan professor Bergendal påpekade i sin den 30 november 1933 avgivna utredning angående tredje mans rätt till neutralitet i arbetskonflikter och därmed sammanhängande spørsmål, får man icke släppa ur sikte, att skyddet för en angripen persons ekonomiska frihet icke får utsträckas så långt, att de, som vilja deltaga i ett angrepp däremot, bliva alltför kringskurna i den ekonomiska frihet, som de å sin sida böra äga. I det resonemang, som professor Bergendal i anslutning härtill förer, kunna vi till alla delar instämma.

Vid en lagstiftning till skydd för tredje mans rätt till neutralitet vid ekonomiska konflikter har man alltså att beakta dessa allmänna svårigheter för en sådan lagstiftning. Härtill kommer den särskilda omständigheten, att på handelsns område stå sida vid sida och emot varandra både stora och små

företagare och företagsformer av rätt olika beskaffenhet. Såsom den ekonomiska utvecklingen förlöper, kan man förvänta, att denna differentiering än ytterligare kommer att skärpas. Detta föranleder, att lagförslaget i praktiken kommer att drabba olika grupper högst olika.

De stora företagen — särskilt de av mångfilialkaraktär — äga de bästa förutsättningar för ett enhetligt uppträdande, förutsättningar, vilka icke beröras eller väsentligen rubbas av föreliggande lagförslag. De stora ekonomiska enheterna tillförsäkras fortfarande var för sig handlingsfrihet.

Det ligger i sakens natur, att småföretagen sakna samma enhetlighet. I konkurrensen med de stora företagsenheter måste de söka ersättning för sin bristande enhetlighet i ett gemensamt uppträdande. Genom lagförslaget, sådant det här föreligger, betagas nu småföretagarna i väsentlig utsträckning möjligheterna till sådant gemensamt uppträdande i gemensamma yrkesfrågor. De stora företagen kunna däremot på grund av sin ekonomiska struktur fortfarande uppträda med samma styrka. Jämvikten mellan de olika företagsformerna rubbas därigenom på ett väsentligt sätt.

Ett storföretag med en omslutning av, låt oss säga, 20 milj. kronor, kan givetvis även i fortsättningen, utan att det på något sätt är ägnat att förvåna, avbryta en tidigare affärsförbindelse för att därigenom uppnå en viss åsyftad fördel. Det sker ju intet avbrytande av en affärsförbindelse, två eller flera personer i samverkan. Om däremot 200 mindre företag med en sammanlagd omsättning av 20 milj. kronor i samma syfte enas om att avstå från en liknande affärsförbindelse, blir åtgärden genast att bedöma såsom en stridsåtgärd, vilken alltså under de i lagförslaget omnämnda omständigheterna kan medföra straffrättsligt ansvar.

Vid ett bedömande av dessa omständigheter uppkomma i tolkningshänseende betydande svårigheter. Icke minst uppstå dylika tolkningssvårigheter till följd av bristen på tydliga definitioner av i lagförslaget omförmälda begrepp.

Kommissionen förutsätter i sina motiv till § 14, att vissa stridsåtgärder kunna vara berättigade, andra icke, beroende på huruvida tredje man — om nu kommissionens terminologi får accepteras — upprätthållit sin neutralitet eller icke. Ett bedömande av frågan om detta skett, förutsätter ofta en ingående utredning utav tredje mans affärsförbindelse med de båda parter, som stå i motsatsförhållande till varandra. Denna utredning blir förenad med de största svårigheter, ja, i många fall omöjlig att verkställa. Då erfarenheten visar, att tredje man i dylika situationer ytterst ogärna ställer utredningsmaterial till förfogande, torde utredningen i de allra flesta fall icke kunna äga rum annat än i samband med rättegång. Men även för domstolarna blir det en svår, ja, övermäktig uppgift att bedöma riktigheten av det material, som från tredje mans sida i en sådan rättegång företes. I det av kommissionen å sid. 59 anförda exemplet måste alltså ett bedömande ske av leverantörens kalkylering, vilken naturligen för varje särskilt fall kan växla.

Man måste fördenskull förutsätta, att även berättigade stridsåtgärder icke komma till stånd av den orsaken, att den organisation, som möjligen anser sig befogad till desamma, på grund av bristande kännedom om dessa interna för-

hållanden icke vågar påtaga sig risken av en rättegång, vilkens anhängiggörande redan i och för sig — även om ett friande domslut sedermera erhålles — medför de största olägenheter för organisationen och dess intressen.

Förslaget innebär alltså i realiteten för vissa grupper på handelns område en ännu mer vittgående nedrustning, medan andra, såsom ovan framhållits, på grund av sin organisatoriska struktur bibehålla sin frihet. —

Om förslaget realiseras, framtvings sannolikt nya organisationsformer på handelns område, vilka kunna vara ägnade att förebygga förslagets betänkliga konsekvenser för de därav berörda intressena. Ganska naturligt blir, att de grupper, som tidigare efter måttet av sina krafter tillvaratagit sina intressen genom ideella organisationer, sträva att ersätta dessa med ekonomiska. Storföretagen få därvid — mer eller mindre medvetet — tjäna såsom modell. De ekonomiska konkurrensstriderna komma därigenom — även på tredje mans bekostnad — att skärpas. Även om detta möjligen kommer att ske under alla förhållanden, är det icke önskvärt, att lagstiftarna direkt påskynda en sådan utveckling.

Såsom en av kommissionens ledamöter i särskilt yttrande påpekar, kan man därför utgå ifrån, att kommissionens förslag icke erhåller den effektivitet, som med detsamma är avsett. Följden blir väl därför, som samme ledamot framhåller, att krav på en ytterligare utbyggnad av skyddet för tredje man på det allmänekonomiska området framföres. Konsekvenserna av denna utvidgade skyddslagstiftning kunna nu icke överblickas. De största risker föreligga dock, att därigenom en genomgripande och oberäknelig omläggning av den bestående ekonomiska samhällsordningen framtvings. —

Statsmakterna ha tidigare, icke utan konsekvens, avvisat tanken på ett genom myndigheterna verkställt reglerande av åtskilliga mindre gynnsamma företeelser på handelns, särskilt detaljhandelns, område. Dessa missförhållanden ha i stället — med statsmakternas goda minne — måst ordnas av representanter för denna handel själv samt, i samarbete med dessa, olika grupper av leverantörer. Det får vara tillräckligt att i detta avseende hänvisa till de åtgärder, som måst vidtagas för hejdande av butiksöverflödet inom den enskilda detaljhandeln, och som även i förbigående omnämnas i kommissionsförslaget.

Ingen torde kunna bestrida, att dylika åtgärder varit nödvändiga och nyttiga. Och dock skulle de genom kommissionsförslaget väsentligen komma att försvåras, medan även beträffande dessa angelägenheter storföretagens frihet att bättre ordna för sig givetvis blir obesuren. En följd av kommissionsförslagets antagande blir därför obestridligen, att anspråken på statsmakternas medverkan till en bättre ordning av åtskilliga kommersiella angelägenheter komma att resas med större kraft. —

Kommissionen har — i likhet med vad här ovan skett — i flera sammanhang betonat svårigheterna att överblicka konsekvenserna av en lagstiftning beträffande de ekonomiska konkurrensstriderna. För våra organisationer, som haft tillfälle att på nära håll följa desamma, framstå dessa svårigheter ännu tydligare.

Vårt förbund intager den principiella ståndpunkten, att statsingripanden på handelsns område icke böra ske annat än i yttersta nödfall. Vi kunna icke ansluta oss till kommissionens uppfattning, att ett sådant nödfall föreligger.

Den planerade lagens karaktär av provisorium är visserligen markerad. I den mån förslaget berörde de i egentlig mening ekonomiska konflikterna, kommer detta provisorium få karaktär av ett mycket osäkert och riskabelt experiment.

I motsats härtill baserar sig förslaget, i vad det avser arbetskonflikter, på ingående undersökningar och en långvarig offentlig diskussion, genom vilken nödvändigheten av en lagstiftning på detta område klart och tydligt ådagalagts.

När dessutom det ifrågasatta lagstadgade skyddet i arbetskonflikter är av så olikartad beskaffenhet i jämförelse med skyddet för tredje man i andra ekonomiska konflikter, är det icke sakligt nödvändigt, att dessa frågor erhålla en likartad och samtidig lösning.

Samtidigt som vi därför tillstyrka förslaget i vad det gäller arbetskonflikterna, nödgas vi avstyrka detsamma i vad det gäller andra, i egentlig mening ekonomiska konflikter.

Sveriges industriförbund.

Med skrivelse den 12 sistlidne maj har Kungl. Kollegiet till Sveriges Industriförbund remitterat förslag till lag angående vissa ekonomiska stridsåtgärder m. m., avgivet den 4 maj 1934. I anledning därav får Industriförbundet äran härmed anföra följande.

På flera centrala punkter synes det föreliggande förslaget i jämförelse med professor Bergendals tidigare utredning i ämnet innefatta en mera tillfredsställande lösning av detta svårlösta lagstiftningsproblem. En viktig nyhet i jämförelse med professor Bergendals utredning utgöra de föreslagna bestämmelserna, att massåtgärd må vidtagas endast av förening med speciella kvalifikationer samt att underrättelse om massåtgärd och anledningen därtill i regel skall lämnas motparten minst en vecka i förväg (§ 6). Dessa bestämmelser synas synnerligen välgrundade åtminstone i fråga om de stora striderna på arbetsmarknaden, vilka plåga utkämpas mellan föreningar, som äro så organiserade att de utan större svårighet böra kunna uppfylla de villkor, förslaget uppställer för behörighet att anordna massåtgärd.

I likhet med professor Bergendals tidigare utkast till lagstiftning i ämnet avser förslaget emellertid ej blott arbetstvister utan även andra ekonomiska tvister. Förslagets främst med tanke på arbetstvister utformade bestämmelser äro nämligen avsedda att med vissa modifikationer tillämpas jämväl på andra ekonomiska tvister. Dessa förete ju emellertid så väsentliga olikheter mot de typiska arbetstvisterna, att det synes tveksamt, om denna enhetliga behandling är lycklig. Som i motiveringen framhålles, äro vidare förhållandena på det allmänna ekonomiska området i det avseende, varom här är fråga, så skiftande och ha vunnit så mycket mindre stadga, att det möter vida större

svårigheter att överblicka en blivande lagstiftnings verkningar på detta område än när det gäller arbetsstriderna. Det kan därför ifrågasättas, om det icke vore lämpligare att beträffande allmänna ekonomiska tvister uppställa särskilda mer begränsade bestämmelser, som uteslutande ta sikte på sådana missförhållanden, om vilka praktisk erfarenhet föreligger.

Som en särskild art av de allmänna ekonomiska tvisterna behandlar förslaget de s. k. konkurrenstvisterna. Angående dessa stadgas i § 14 st. 3: »Föreligger ett konkurrensförhållande i fråga om arbetstillfälle, kundkrets, prissättning, affärsbetingelser eller dylikt, och vill part i denna tvist, efter uppgörelse med motparten eller annorledes, åstadkomma nedläggande eller reglering av dennes verksamhet eller eljest utöva inverkan därå, vare förbjudet för part eller annan att rikta massåtgärd mot tredje man för att förmå honom till medverkan genom avbrytande av hans ekonomiska förbindelse med motparten eller vidtagande av annan åtgärd mot denne.» Vid konkurrenstvister skulle det sålunda vara förbjudet att anordna bojkott eller annan massåtgärd mot tredje man, exempelvis en konkurrents leverantörer, men ej att mot sådan tredje man vidtaga annan stridsåtgärd, även om detta skulle innebära avbrytande av ekonomiska förbindelser med denna av två eller flere i samverkan. Erinras kan emellertid, att denna bestämmelse skulle kunna ge anledning till en betänklig rättsosäkerhet, då gränsen mellan sådana stridsåtgärder, som skulle vara tillåtna, å ena, samt bojkott och andra massåtgärder, å andra sidan, är synnerligen svävande. Enligt motiven (sid. 39) »överlämnas åt rättstillämpningen att allt efter förhållandena å varje tidpunkt och i varje fall bedöma vad som skall vara att hänföra under begreppen blockad, bojkott m. m.» Det är därför uppenbart att det ofta måste bli ytterst svårt att avgöra, om en stridsåtgärd skall betraktas som bojkott eller som ett sådant avbrytande av ekonomisk förbindelse i samverkan, vilket enligt denna bestämmelse skulle vara tillåtet. Att förslaget åtminstone i viss utsträckning vill tillåta stridsåtgärder mot tredje man vid konkurrenstvister är åter säkerligen välbetänkt. Som i motiven (sid. 57) antydes, är en avtalsmässig reglering av den fria konkurrensen i många fall ur ekonomisk synpunkt gagnelig, ibland oundgänglig; och med hänsyn bland annat till bristerna i den nuvarande svenska lagstiftningen mot illojal konkurrens är det tyvärr stundom nödvändigt att framtvunga en sådan reglering genom s. k. stridsåtgärder.

Enligt § 1 i förslaget hänförs till s. k. stridsåtgärder bl. a. vissa individuella åtgärder, nämligen uppsägning av arbets- eller hyresavtal. Anledningen varför beträffande dessa avtal undantag gjorts från den eljest antagna regeln, att det kräves samverkan av flera personer för att stridsåtgärd skall anses föreligga, är enligt motiven att dessa avtal äro »socialt betonade» samt att uppsägning av dylika avtal med framgång skulle kunna användas »i vederläggningssyfte». Enligt den berörda bestämmelsen skulle emellertid exempelvis en anställd persons uppsägning av ett arbetsavtal eller en hyresgästs uppsägning av en förhyrd affärslokal kunna bli att betrakta som en stridsåtgärd, oaktat detta ej betingas av bestämmelsens i motiven antydda syfte. Bestämmelsen har sålunda till en början avsevärt större räckvidd än vad dess ända-

mål kräver och skulle på grund därav även kunna leda till oförutsedda och godtyckliga konsekvenser i tillämpningen. Rätten att i vederbörlig ordning uppsäga ett privat avtal utgör även något så väsentligt för ett fritt ekonomiskt samhällsliv, att den ej läser böra inskränkas på sätt skulle ske enligt förslaget. Industriförbundet hemställer därför, att en blivande lagstiftning ej måtte erhålla tillämpning på de individuella åtgärderna.

Beträffande § 2 ansluter sig Industriförbundet till den särskilda mening, som uttalas av kommissionens ordförande.

I förslagets 9 § meddelas en bestämmelse mot s. k. utpressningsblockader. Enligt stadgande i andra stycket skall bestämmelsen dock ej äga tillämpning, då borgenär genom blockad söker tilltvinga sig betalning av någon, som av gäldenären övertagit egendom eller rörelse och därvid uppsåtligen sökt möjliggöra för denne att undandra sig gälden. Enligt motiven skulle det enligt allmänna regler för bevisbördans fördelning i brottmål i dessa fall åligga den person, som utsatts för blockad, att styrka, att han ej övertagit rörelsen eller egendomen i sådant syfte. Då denna bevisbörda ofta kan vara ytterst svår att fullgöra, även om övertagandet icke skett i illojalt syfte, synes bestämmelsen böra kompletteras med en bevisbörderegler, som ålägger angriparne bevisskyldigheten i nämnda hänseende.

I anslutning till de reservationer mot kommissionens förslag, som avgivits av hrr Söderlund och Hassler, får Industriförbundet hemställa, att § 11 kompletteras med ett förbud mot att tillgripa massåtgärd i syfte att framtvunga införandet i kollektivavtal av s. k. organisationsklausul, d. v. s. bestämmelse om förbud mot anställande av andra än den avtalslutande organisationens medlemmar. Meddelas ej sådan bestämmelse, blir det skydd § 11 avser att utgöra för föreningsfriheten i väsentliga delar illusoriskt.

I anslutning till herr Hasslers reservation får Industriförbundet vidare hemställa att § 12 utvidgas så att den medger skydd även för sådana småföretagare, som sysselsätta ett mindre antal oskylda arbetare.

Enligt § 16 mom. 2 i förslaget skall den, som i anledning av utbruten eller väntad arbetstvist antagit anställning och under tvisten utför arbete, vilket är förklarad i blockad, samt den, som sysselsätter arbetare, som i anledning av tvisten nedlagt arbete eller utestängts från sådant, anses ha brutit sin neutralitet i tvisten och på grund därav frånkännas det skydd, som eljest tillkommer tredje man. Rent principiellt synes detta betänkligt. Att ett visst handlings sätt i lagen angives som neutralt skall visserligen enligt motiven ej anses innebära att detta av rättsordningen ogillas, men det kan, som i motiven åtminstone indirekt vitsordas, ej undvikas, att en sådan lagbestämmelse kommer att anses ge uttryck åt en värdering av ett sådant handlings sätt som otillbörligt eller illojalt. Denna bestämmelse kommer därför i realiteten att innebära ett betänkligt ingrepp i den allmänna medborgerliga friheten att antaga arbete eller att i sin tjänst anställa arbetare samt att uppfattas som ett legalt godkännande av organisationernas anspråk att »på förevarande område »få bestämma vad som är rätt eller orätt, tillåtet eller otillåtet» (jämför även herr Söderlunds reservation till kommissionens betänkande).

Den citerade bestämmelsen kommer vidare bl. a. att innebära att s. k. strejkbryteri stämplas som oneutralt, även då det gäller personer, som av ideella motiv biträda vid samhällsfarliga strejker eller vid klart avtalsstridig eller olaglig konflikt. Likaledes skulle det stämplas som otillbörligt strejkbryteri, om aktieägare eller andra intressenter i ett företag själva biträda att hålla företaget i gång under konflikt, ehuru detta knappast motsvaras av den allmänna uppfattningen.

Enligt sista punkten i § 16 skall neutraliteten ej anses bruten genom utförande av s. k. skyddsarbete, varmed avses arbete, som ej kan anstå utan fara för människor, för skada å byggnader och andra anläggningar, husdjur, mogen gröda, maskiner, varulager o. dyl. Industriförbundet ansluter sig till den av herr Söderlund i reservation (sid. 97) uttalade uppfattning, att denna bestämning av begreppet skyddsarbeten är för trång och irrationell.

I § 17 av förslaget föreskrives vidare, att arbetsledare, tjänstemän eller därmed jämställda personer ej vid arbetsinställelse skola vara pliktiga att utom de göromål, som eljest av dem fullgöras, utföra annat arbete än skyddsarbete, även om de skulle ha förbundit sig därtill.

Mot den sålunda föreslagna bestämmelsen kan till en början i formellt hänseende erinras, att den ligger utanför såväl den naturliga ramen för den nu ifrågasatta lagstiftningen som för kommissionens uppdrag.

Viktigare äro emellertid de reala invändningar, som resa sig mot bestämmelsen. Då tjänstemän och arbetsledare äro företagets fast anställda förtroende-män och deras vanliga arbetsuppgifter vid konflikt i stor utsträckning bortfalla, synes det mycket naturligt, att de själva ofta åtaga sig att vid konflikt biträda med andra arbeten av brådskande natur. Enligt förslaget skulle emellertid även ett uttryckligt avtal härom bli ogiltigt, ehuru lagstiftaren eljest plägar framgå med stor försiktighet i fråga om begränsningar i avtalsfriheten. En sådan bestämmelse skulle säkerligen ej heller vara uteslutande till fördel för tjänstemännen och arbetsledarna själva. Bestämmelsen skulle ju givetvis minska arbetsgivarnes möjlighet att låta dessa kategorier av anställda bibehålla sina löneförmåner under konflikt, i allt fall av mera långvarig natur, och skulle jämväl i övrigt kunna minska dessas utsikter att hävda sina intressen i löneavseenden. Ur det allmännas synpunkt är det dessutom av vikt, att företagen ej tillfogas omfattande och kanske för framtiden svårbotliga skador genom de svårigheter, som sålunda skulle beredas dem att under konflikt få jämväl mindre omfattande arbeten av brådskande natur utförda. Industriförbundet är därjämte av den uppfattningen, att den föreslagna bestämmelsen skulle vara ägnad att skapa ökad irritation och skärpta motsättningar på arbetsmarknaden. Om arbetsansidans under utnyttjande av mera tillfälliga svårigheter för arbetsgivarna att få jämväl mindre arbeten av trängande natur utförda lyckas pressa arbetsgivarna till eftergifter för att få konflikten bilagd snarast möjligt, blir denna framgång ofta av kort varaktighet. Det slutliga resultatet blir då i många fall endast en ännu mer svårartad konflikt vid nästa avtalsuppgörelse. Men det kan även inträffa, att arbetsgivaren finner sig nödsakad att för trängande arbetsuppgifter anlita tillfällig främmande hjälp, vil-

ket torde vara vida mer ägnat att skapa irritation och bitterhet i striderna på arbetsmarknaden, än om dessa arbeten utförts med biträde av företagens egna tjänstemän och arbetsledare.

Slutligen vill Industriförbundet uttala sina betänkligheter mot det slut, vartill kommissionen kommit beträffande rättegången i mål angående förseelser mot den föreslagna lagen. Framhållas kan bl. a., att den tilltänkta nämnden (§§ 43 och 44) synes ägnad att skapa en mindre tilltalande dualism i rättskipningen.

Sveriges hantverksorganisation.

Sedan Kungl. Kommerskollegium genom remisskrivelse den 12 maj 1934 infortrat vårt yttrande beträffande ett av en inom Kungl. Socialdepartementet tillsatt kommission avgivet betänkande med förslag till lag angående vissa ekonomiska stridsåtgärder m. m., få vi härmed vördsamt anföra följande.

Regleringen av affärslivets stridsåtgärder.

I vår skrivelse till Kollegium den 26 sistlidne februari hava vi framhållit, att konfliktämnen och stridsmedlen inom affärslivet äro av helt annan beskaffenhet än inom arbetslivet och att en legislativ reglering av affärslivets stridsåtgärder måste föregås av en särskild utredning, vars företagande icke borde fördröja lagstiftningen med avseende å arbetstvister, där ju onekligen de tilltänkta lagreglernas verkningar lättare kunna överskådas. Kommissionen har i motiven till sitt lagförslag uttalat, att »förhållandena på det allmänna ekonomiska området i det avseende, varom nu är fråga, äro så skiftande och vunnit så ringa stadga, att det möter vida större svårigheter att överblicka en blivande lagstiftnings verkningar på detta område, än när det gäller arbetsstriderna». Med hänsyn till detta uttalande borde man kunnat vänta sig, att lagförslagets reglering av ifrågavarande företeelser inom affärslivet skulle vara ytterst försiktig och att olika förbudsregler skulle meddelas för arbetstvister och andra ekonomiska tvister. Emellertid har detta icke blivit fallet. För både avtalstvister och konkurrenstvister äro sålunda samma bestämmelser givna mot stridsåtgärder emot tredje man, vare sig tvisterna röra sig på det ena eller det andra ekonomiska området, och den tolerans, som ägnas stridsåtgärder i konkurrenstvister, gäller icke bara för dylika tvister inom affärslivet.

Man må icke glömma, att kampen för tillvaron är och bör vara en väsentlig faktor i affärslivet, att visserligen där en humanisering av stridsmetoderna bör äga rum och rena övergrepp mot utomstående böra förhindras men att dock, om affärslivet ej skall komma i en tvångströja, det ej kan undvikas att till följd av det ekonomiska sammanhanget även utomståendes intressen stundom måste effektivt beröras av partsstriderna.

Blockad- och bojkottbegreppens innebörd.

Vad som icke minst är ägnat att ingiva betänkligheter är saknaden i lagförslaget av en definition av begreppen blockad och bojkott eller någon som

helst vägledning för bedömande av när sådana stridsåtgärder uppstå. Kommissionen har anfört, att en dylik definition knappast vore möjlig att på ett tillfredsställande sätt giva i lag samt att densamma alltför lätt skulle bliva av teoretiskt innehåll och sedan icke kunde anpassas till de nya förhållanden, som kunna tänkas utveckla sig. När fråga är om arbetslivets område, torde berörda brist icke vara så vanskelig, ty där äro konfliktsituationerna i allmänhet så enkla, att tvekan vanligen ej behöver råda, huruvida en stridsåtgärd är av det ena eller det andra slaget. Under Arbetsdomstolens hittillsvarande verksamhet har man nog ej heller haft någon större olägenhet av saknaden av lagbestämmelser om innebörden av blockad och bojkott. Annorlunda torde det bliva med den ifrågasatta lagstiftningen, i den mån den skall beröra det ekonomiska livet utanför arbetsstridernas område. Kommissionen påpekar själv, att bristen på definition skall medföra svårigheter för gränsdragningen mellan blockad och bojkott, å ena, samt avbrytande av ekonomisk förbindelse i samverkan, å andra sidan. Och detta är otvivelaktigt riktigt. Men andra bekymmer måste uppstå, och främst hur man i affärlivet skall kunna skilja mellan stridsåtgärder, som lagen avser, och vissa andra handlingar, varmed affärsföretag vilja hävda sig i avtals- och konkurrenstvister. Särskilt då faktiskt tredje mans intressen därigenom kunna röna inverkan, så att han kan förmås till partitagande till förmån för den aktive parten, är det av betydelse att veta, huruvida en olaglig stridsåtgärd därigenom kommer till stånd, men även om ingen tredjeman har med saken att göra, kan frågan vara av vikt, ty enligt lagen få ej heller lovliga stridsåtgärder vidtagas utan behörighetsregelns iakttagande (§§ 2—5) och utan underrättelseplikten (§ 6) uppfyllande. Om en sammanslutning i syfte att gagna sina medlemmars intressen träffar avtal med tillverkare av en viss vara därom, att dessa enbart skola sälja varan till medlemmarna, och detta sker i den omfattning, att därigenom samma verkan uppstår för medlemmarnas konkurrenter, som om dessa blivit utsatta för en direkt tillförselblockad, har det frågats, huruvida massåtgärd skall anses föreligga. Underligt vore onekligen, om frågan skulle besvaras jakande, så att sammanslutningen skulle behöva för konkurrenterna uppenbara sina avtal med tillverkarna. För beredande av trygghet uti dylika och många andra situationer torde det vara erforderligt, att lagbegreppens innehåll tydligare bestämmas.

Såsom stridsåtgärder böra endast ifrågakomma massåtgärder.

Enligt § 14 av lagförslaget skall skydd beredas tredjeman i fråga om avtals- och pristillämpningstvister mot varjehanda stridsåtgärder men i fråga om konkurrenstvister endast mot massåtgärder. Såsom skäl för denna modifikation beträffande konkurrenstvisterna anföres, att ett generellt förbud skulle få en mera ingripande betydelse och hårdare drabba organisationernas nuvarande kampmetoder än i fråga om arbetskonflikter, att den angripne tredjemannen i konkurrenstvisterna ofta icke skulle själv hava en principiell oberoendighet för anpassning efter den ena stridande partens krav samt att det på grund av konkurrenstvisternas natur och varaktighet ofta skulle vara svårt

att avgöra, om avbrytandet av en ekonomisk förbindelse med ett företag grundade sig å dettas hållning i tvisten eller andra faktorer. Gentemot det första skälet må anföras, att organisation väl i allmänhet icke befattar sig med individuella stridsåtgärder och att, därest man velat taga hänsyn till dess verksamhet och intressen, uppmjukningen av förbudet väl i första hand borde avsett massåtgärder. Det andra skälet torde knappast gälla med mycken större kraft för konkurrensvister än för avtalstvister, och dessutom må frågas, varför avseende skall fästas vid de fall, då tredjemannen är benägen till parititagande. Endast i de motsatta fallen komma ju stridsåtgärderna i fråga, och då dessa fall enligt kommissionens uttalade mening äro legio, är detta kommissionens argument svårt att förstå. Det tredje skälet synes med samma kraft kunna gälla mot förbudet mot individuella stridsåtgärder i avtalstvister, där ju ävenledes ofta det subjektiva momentet i ett handlande kan vara svårt att fastslå, om andra bevekelsegrunder för detsamma än de verkliga uppgivas.

Med det nu anförda hava vi ej velat reagera emot att individuella stridsåtgärder skulle tillåtas i konkurrensvister. Tvärtom anse vi, att detta är oundgängligen nödvändigt, för att icke avtalsfrihet inom näringslivet skall bliva ett tomt ord. Men vi hava velat framhålla, att skälen för att giva olika förbudsregler för avtalstvister och konkurrensvister inom affärlivet ej kunna godtagas. Vi hysa alltså den åsikten, att förbuden i avtalstvister jämväl endast böra avse massåtgärder. Överhuvud taget torde väl ett avbrytande av ekonomisk förbindelse, vilket ej utgör en massaktion, få anses vara en ur den ekonomiska självbestämmanderätten härflytande handling, som är så till den grad den handlandes ensak, att han icke skall behöva vara skyldig att redogöra för det uppsåt, som handlingen inneburit.

Behörighetsregeln för pristillämpningstvister.

De i lagförslaget upptagna behörighetsreglerna för vidtagande av massåtgärder giva vi vårt fulla gillande, men det i § 2, första stycket, andra punkten stadgade undantaget för pristillämpningstvister bör icke godtagas. Den av kommissionens ordförande i denna fråga framförda reservationen är synnerligen välgrundad. Det förefaller dessutom, som om ett dylikt undantag lätt skulle kunna utnyttjas såsom en förevändning för ett angrepp, där det verkliga syftet vore ett annat. Antag, att på en arbetsplats en strejk utbrutit och att de arbetsvilliga förplägas på ett kafé, som på grund därav råkar i misshag hos de strejkande och deras miljö. Att till följd härav rikta stridsåtgärd mot kaféet skulle vara olagligt, men däremot kunde detsamma kommas till livs genom en bojkott med det skenbara syftet att ernå lägre priser. En dylik rättskränkning vore mindre möjlig, om en förening hade att besluta om bojkotten.

Stridsåtgärder åsyftande organisationstvång.

Uti vårt yttrande angående det i professor Bergendals lagutkast stadgade förbudet mot avtalsuppsägning hava vi ifrågasatt, huruvida icke den därmed

förbundna straffbestämmelsen endast borde avse hämndhandlingar i anledning av vissa av oss samtidigt påpekade missförhållanden, som eljest kunde inträffa. Det nu föreliggande lagförslaget innehåller uti § 11 ett visst hänsynstagande till dessa påpekanden, men helt nöjaktig är icke paragrafens formulering. Vi instämma i de anmärkningar däremot, som direktör Gustaf Söderlund i sin reservation framfört, och vilja endast tillägga, att en arbetsgivare skäligen bör kunna fordra icke blott att en befattningshavare i förtroendeställning ej skall tillhöra underordnad personals förening utan även att anställda av alldeles skilda personalgrupper t. ex. kontorister och arbetare ej må sammansluta sig i en gemensam kamporganisation.

I samband med behandlingen av denna paragraf har direktör Söderlund i sin reservation uttalat sig för förbud mot massåtgärd, som åsyftar införande av s. k. organisationsklausul uti kollektivavtal. Denna angelägenhet berör i alldeles särskild grad hantverken, där en del kollektivavtal innehålla dylik klausul. Uttalandet är onekligen riktigt. Utan sådant förbud blir otvivelaktigt skyddet mot organisationstvång icke tillräckligt effektivt. Förbudet bör därför upptagas i lagstiftningen.

Vi hava med tillfredsställelse konstaterat, att § 11 uteslutit förbudet mot avtalsuppsägningar på affärslivets område. Såsom vi i vårt föregående yttrande framhållit, är det ju ogörligt att förbjuda sammankoppling av affärsavtalen med medlemskap uti organisationer.

Regleringen av arbetslivets stridsåtgärder.

§§ 16 och 17 av lagförslaget kunna vi icke lämna utan väsentliga erinringar. Om någon, som är arbetslös, för att få medel till sin existens söker och antager arbete, vilket händelsevis är blockerat, bör han icke, såsom § 16 stadgar, på grund härav berövas skydd mot stridsåtgärder. Dylikt skydd bör ej heller upphöra för den, som kvarstannar i sitt arbete vid ett företag, där öppen konflikt utbrutit, även om han är medlem i en förening, vars stadgar eller beslut innefatta förbud för dylikt kvarstannande. En lagstiftning, som stadgar annorlunda, bryter rättsprincipen om arbetets frihet, och medverkar till skapande av enskilda arbetsmonopol. Likväl synes kommissionen vilja genom lagbestämmelser stärka respekten för dylika förbud, som väl ofta tillkomma mot den enskilde medlemmens egen innerliga önskan.

Icke minst i anseende till denna kommissionens ståndpunkt framstår det såsom mycket egendomligt, att enligt § 17 avtal med arbetsledare och dylika om utförande av skyddsarbete skola vara ogiltiga. När det gäller organisationernas påbud för att dess medlemmar skola nedlägga arbetet, anses alltså lagstiftningen icke böra ingripa och förklara frihet råda, men det enskilda avtalet mellan arbetsgivaren och arbetsledaren får icke lagligen gälla på en punkt, som utan överord mången gång kan anses vara en livsbetingelse för den förre. Det torde vara ett allmänt bruk, att vid arbetsinställelse arbetsledare aktivt deltaga i det nedlagda arbetets utförande. Detta bruk bör icke motarbetas av ny lag utan frågan om dess fortbestånd bör utan inflytelser utifrån avgöras av de enskilda parterna, så mycket hellre som det icke torde finnas en allmän

benägenhet hos företagens förtroendemän att frigöra sig från dylika åtaganden. Om däremot lagbestämmelsen i fråga införes, kommer densamma att utnyttjas till obehörig påtryckning på arbetsledaren vid hans ståndpunktstagande.

Den snäva omfattning, som begreppet skyddsarbete erhållit enligt § 16, framstår särskilt såsom oacceptabel med avseende å arbetsledare och andra anställda, vilka icke äro indragna i den arbetskonflikt, som föranlett strejken. Andra värden kunna ju genom konflikten stå på spel än dem, som lagdefinitionen skulle åsyfta, och det kan vara fråga om intressen, vilkas åsidosättande äventyrar hela företagens existens. Om under sådana förhållanden nyssberörda befattningshavare för bevarande av sin egen försörjningskälla anse sig nödsakade att utföra det nedlagda arbetet, kunna de näppeligen anses tagit parti i konflikten och i första hand bisprungit arbetsgivaren.

Men även bortsett från det senast sagda bör begreppet skyddsarbete erhålla en avsevärt större räckvidd än kommissionen föreslagit. Om man erkänner, att skydd må beredas mot egendomsskada, bör det väl knappast finnas anledning att ej också taga hänsyn till stora förmögenhetsskador, som genom strejken kunna uppstå. Vi tänka därvid närmast på arbeten, som betingas av åtagna leveranser, vilkas försenande kunna förorsaka stora viten eller andra förluster, samt lossnings- och lastningsarbeten.

I § 18 av lagförslaget, som handlar om sympatiåtgärder, har lovligheten av dylika ytterligare begränsats, så att, i motsats till vad det Bergendalska lagutkastet medgav, åtgärderna i fråga endast få ske till förmån för part i kollektivavtalstvist. Såsom framgår av vårt föregående yttrande, där vi särskilt riktat oss mot sympatiåtgärder i anledning av annan ekonomisk tvist än arbetstvist, anse vi denna begränsning vara en avsevärd förbättring.

Kommerskollegium.

Genom remiss den 11 maj 1934 har Herr Statsrådet anmodat Kommerskollegium att inkomma med yttrande över betänkande med förslag till lag angående vissa ekonomiska stridsåtgärder m. m.

Kollegium har inhämtat yttranden från Sveriges Köpmannaförbund, Kooperativa Förbundet, Sveriges Grossistförbund, Sveriges Industriförbund och Sveriges Hantverksorganisation, vilka yttranden bifogas. Därjämte har handelskammaren i Gävle till Kollegium ingivit bifogade yttrande i ärendet.

Ett sammandrag av de infortrade utlåtandenas innehåll bifogas.

För egen del vill Kollegium anföra följande.

Kollegium har redan i sitt utlåtande den 17 februari 1934 över professor Bergendals utredning angående tredje mans rätt till neutralitet i arbetskonflikter tillkännagivit sin principiella tillstyrkan till en lagstiftning av det slag, som det remitterade förslaget innefattar. Kollegium har också vid nämnda tillfälle givit sin anslutning till tanken, att lagstiftningen i fråga icke borde vara begränsad enbart till arbetskonflikterna utan även borde utsträckas

till ekonomiska konflikter i allmänhet. Den avvisande hållning till en sådan utvidgning, som i några av de avgivna utlåtandena kommit till uttryck, vinner alltså ej Kollegii understöd. Speciellt vill Kollegium understryka, att det framförda skälet, att tillräcklig erfarenhet icke skulle föreligga på det utanför de direkta arbetskonflikterna liggande området för ekonomiska motsättningar, knappast synes bärande. Snarare synes det Kollegium, att vad som vid flerfaldiga tillfällen under de senare åren framkommit i fråga om konflikter även på detta gebit väl motiverar ett lagstiftningens ingripande till skydd för tredje mans rätt.

Den omarbetning av det Bergendalska förslaget, som nu föreligger i det remitterade kommissionsförslaget, har i flera hänseenden förtjänstfullt kompletterat förstnämnda förslag. Som ett gott grepp måste särskilt betecknas den anordning med att knyta rätten till igångsättande av så kallade massåtgärder till vissa föreningar, som härvid ha att iakttaga vissa i lagen stadgade former m. m.

Kollegium vill också uttala sin tillfredsställelse över att kommissionsförslaget innefattar jämväl lagstiftning om vissa stridsåtgärder mot part. Såsom Kollegium i sitt tidigare utlåtande framhållit vidlåde vissa brister i detta avseende det Bergendalska förslaget och särskilt var avsaknaden av lagbestämmelser mot så kallade utpressningsblockader en anmärkningsvärd lucka, som nu genom stadganden i 9 § blivit täckt.

Beträffande de olika bestämmelserna vill Kollegium göra följande erinringar.

2 §.

Kollegium ansluter sig till den av justitierådet Lindhagen framförda synpunkten, att den i senare delen av andra punkten i första stycket intagna undantagsbestämmelsen — innefattande möjlighet för en större eller mindre krets bland allmänheten att igångsätta blockad eller bojkott mot företag, som man förmenar hålla för höga priser och dylikt — bör utgå.

4 §.

Köpmannaförbundet har här yrkat, att i avseende på beräkning av säkerhet köpmannaorganisationerna skulle jämnställas med fackförbund. Kollegium finner den av förbundet påyrkade beräkningsgrunden ej kunna av Kollegium förordas utan vill tillstyrka förslaget i denna del.

9 §.

Industriförbundet har hemställt, att i fråga om bevisbördans fördelning en omkastning måtte ske så att angriparen har att bevisa, att den, som övertagit egendomen uppsåtligen sökt möjliggöra för gäldenären (överlåtaren) att undandra sig gälden. Kollegium vill förorda införande av bestämmelser här-
om.

11 §.

Den avvägning, som i paragrafen skett i fråga om arbetsledarens ställning, synes Kollegium innefatta en godtagbar kompromiss mellan de motsatta ytterlighetsståndpunkter, som reservationsvis inom kommissionen förfäktats av direktör Söderlund, respektive herr Ahlberg.

Vad angår den av den förre väckta frågan om önskvärdheten av förbud mot vidtagande av massåtgärd i syfte att i kollektivavtal få införd så kallad organisationsklausul finner Kollegium väl, att vissa skäl kunna tala för en sådan bestämmelse och Kollegium vill därför förorda, att vid ärendets fortsatta beredning berörda fråga tages under övervägande.

12 §.

Det önskemål, som framförts bland annat från handelskammaren i Gävle, att det i denna paragraf stadgade skyddet för mindre hantverkare borde omfattas även dem, som i rörelsen sysselsätta ett mindre antal »oskylda» arbetare, bör enligt Kollegii förmenande föranleda en utvidgning av bestämmelsen därhän, att även näringsidkare, som i sin rörelse sysselsätter högst fyra arbetare, som icke äro familjemedlemmar, bör indragas under lagbudet. I så fall vinnas överensstämmelse med den gränsdragning, som skett i lagen om arbetstidens begränsning den 16 maj 1930 §§ 1 och 2.

16 §.

Den i punkt 2 införda bestämmelsen om brytande av neutralitet synes Kollegium innehålla en godtagbar mellanlinje mellan den ståndpunkt, som företrädes av å ena sidan redaktör Sigfrid Hansson, vilken yrkat att alla, vilka under tvisten utföra blockerat arbete, skola betraktas såsom oneutrala och å andra sidan av direktör Söderlund, som ansett att ingen bör förklaras för oneutral därför att han antagit arbete i syfte att försörja sig eller anställt arbetare i syfte att driva sin näring. Kollegium kan fördenskull ej biträda Industriförbundets yrkande i denna del.

Vad beträffar den i sista stycket av förevarande paragraf intagna definitionen på skyddsarbete anser Kollegium — i likhet med bland andra Industriförbundet — densamma vara för trång. Särskilt bör uppmärksammas, att under skyddsarbete även bör ingå sådant arbete, som möjliggör företagets igångsättande omedelbart efter konfliktens slut. Därigenom kan förekommas det ur nationalekonomisk synpunkt beklagliga slöseri med ekonomiska värden, som skulle uppstå, i händelse efter konfliktens avslutande en längre tid skulle få förflyta för vidtagande av nödiga förberedelsearbeten för driftens upptagande. Vidare bör också beaktas, att det utöver de i paragrafen uppräknade exemplen, kan finnas fall, där underlåtenheten att vidtaga vissa åtgärder skulle äventyra företagets framtida bestånd eller eljest för företaget medföra ekonomiskt men av synnerligen allvarlig art. Även dylika åtgärder, varigenom t. ex. för företaget eljest ödesdigra ekonomiska risker kunna undvikas, böra givetvis inbegripas under termen »skyddsarbete».

17 §.

Om den av Kollegium ovan förordade utvidgningen av begreppet skyddsarbete kommer till stånd, torde därmed de erinringar, som av bland andra Industriförbundet riktats mot denna paragrafs avfattning, bliva tillgodosedda. Då Kollegium icke finner lämpligt, att detta i 16 § definierade begrepp för den grupp anställda, som här är i fråga, underkastas parternas disposition i kollektivavtal, vill Kollegium hemställa, att sista punkten måtte utgå.

18 §.

Kollegium delar den av bland andra Köpmannaförbundet framförda erinran, att vägran att taga befattning med varor, som äro avsedda för eller härröra från blockerad rörelse, ej bör inräknas bland tillåtna sympatiätgärder. Sista punkten i förevarande paragraf torde fördenskull böra utgå eller för större tydlighets skull omredigeras så att dess innebörd blir motsatt den, som stadgandet har i sin nuvarande lydelse, varvid i varje fall sista satsen bör helt utgå.

Vad angår frågan om inrättande av en särskild domstol för handläggning av mål, som falla under den avsedda lagstiftningen, har Kollegium redan i sitt förra utlåtande uttalat sig emot denna tanke och Kollegium vidhåller denna uppfattning. Det förslag till inrättande av en särskild nämnd, som intagits i 43 § i kommissionsförslaget, synes Kollegium innefatta ett gott uppslag för tillgodoseende av önskemålet om en enhetlig tillämpning av förevarande bestämmelser.

Under åberopande av det anförda får Kollegium tillstyrka, att det remitterade lagförslaget med beaktande av de synpunkter, som Kollegium ovan anført, måtte läggas till grund för lagstiftning i ämnet.

(I avgörandet av detta ärende hava — jämte generaldirektören Fryxell och kommerserådet Matz, föredragande — deltagit kommerseråden Sohlman och Sidenvall.)

Handelskammaren i Gävle.

(Yttrande överlämnat av kommerskollegium.)

Handelskammaren i Gefle, som tagit del av det den 4 maj 1934 av en inom socialdepartementet tillsatt kommission avgivna »Betänkande med förslag till lag angående vissa ekonomiska stridsåtgärder m. m.», har funnit detsamma beröra för näringslivet så betydelsefulla frågor, att Handelskammaren ansett sig böra framföra sina synpunkter i ämnet, ehuru Handelskammaren icke anmodats avgiva något yttrande över betänkandet.

Det torde för övrigt finnas så mycket större anledning härtill, som Handelskammaren bereddes tillfälle att yttra sig i anledning av professor Ragnar Bergendals den 30 november 1933 avgivna »Utredning angående tredje mans rätt till neutralitet i arbetskonflikter och därmed sammanhängande spörsmål», vilken i stort sett berör samma frågor.

Det alltmera utbredda och allt kraftigare framförda kravet på en lagstiftning till reglering av strider på det ekonomiska området, vilket föranlett ifrågagavande utredningsarbeten, har otvivelaktigt närmast föranletts av förhållanden, som hava sin utgångspunkt i striderna på arbetsmarknaden. De i den allmänna diskussionen framförda exempel på åtgärder, som ansetts vara av den art, att de borde genom lagstiftning förhindras, hava också till den vida övervägande delen hämtats från arbetsmarknaden.

Såväl i professor Bergendals utredning som i kommissionens betänkande förutsättes emellertid, att lagstiftningen skall avse icke blott arbetstvister utan även andra ekonomiska tvister. Möjligt är, att ett av skälen härför varit att genom det större tillämplighetsområdet söka bryta udden av den från visst eller vissa håll framförda kritiken mot lagstiftningen såsom påstått ensidig.

Handelskammaren har uppenbarligen icke någonting att erinra mot en lagstiftning, som tar sikte på missförhållanden jämväl i samband med andra ekonomiska tvister än de på arbetsmarknaden. Handelskammaren vill emellertid i detta sammanhang understryka kommissionens uttalande (sid. 25), att det icke kan förnekas, »att förhållandena på det allmänna ekonomiska området i det avseende, varom nu är fråga, äro så skiftande och vunnit så ringa stadga, att det möter vida större svårigheter att överblicka en blivande lagstiftnings verkningar på detta område än när det gäller arbetsstriderna». Härtill kommer, att man beträffande de rena arbetstvisterna torde hava ett erfarenhetsmaterial beträffande missförhållanden, som vad angår andra ekonomiska tvister åtminstone icke föreligger i tillnärmelsevis samma omfattning.

Å andra sidan bör framhållas, att vissa omständigheter tyda på, att behovet av en reglering av stridsmetoderna även vad gäller andra ekonomiska tvister än de på arbetsmarknaden blir allt mera framträdande. Särskilt beklagligt är, att vissa av statsmakterna vidtagna åtgärder till jordbrukets stödjande i vissa fall synes hava medfört alls icke önskvärda konsekvenser i detta avseende. Det torde också förhålla sig så, att den betydande skillnad, som förut låg däri, att vid andra ekonomiska tvister än arbetstvister våldsåtgärder så gott som undantagslöst icke förekomma, löper fara att utplånas.

Vad kommissionen i nu förevarande avseende föreslagit, föranleder i varje fall Handelskammaren till vissa erinringar.

Uti 1 § av kommissionens lagförslag stadgas, att till stridsåtgärd är att hänföra, »annat avbrytande av ekonomisk förbindelse, när det sker av två eller flera i samverkan». (Kursiverat av Handelskammaren.) Denna bestämmelse kan verka synnerligen ojämnt. En stor producent, eller åtminstone en producent, som är dominerande i fråga om en viss tillverkning, kan måhända nå mångdubbelt större effekt, och eventuellt åstadkomma betydligt större skadeverkningar genom avbrytande av ekonomisk förbindelse än flera andra i samverkan, och dock är hans åtgärd i motsats till de fleras icke stridsåtgärd. Möjligheter torde också förefinnas att kringgå lagen på så sätt, att där ett

mindre antal producenter behärska en viss marknad, dessa kunna för att obehindrat åstadkomma en avstängning formellt bilda en sammanslutning.

Det sagda, som uppenbarligen gäller även andra än producenter, torde giva stöd för påståendet, att större och mäktigare företag eller företagare komma i en betydligt gynnsammare ställning än mindre.

Vad ovan anförts gör sig även, och i måhända ännu högre grad, gällande i fråga om inskränkningarna i rätten att vidtaga massåtgärd. Ett eller ett fåtal större företag med dominerande ställning inom sin verksamhetsgren behöva för att nå sitt syfte alls icke tillgripa en dylik åtgärd, medan detta kan bliva allt nödvändigare i samma mån som antalet intressenter växer.

Tillräckliga skäl synas icke anförda, varför uppsägande av arbets- eller hyresavtal skola inräknas bland stridsåtgärder. Förhållandet mellan parterna i fråga om dylika avtal kan influeras av så många och skiftande andra förhållanden än de rent ekonomiska, att avtalsfriheten härutinnan bör bibehållas. Det torde också kunna befaras, att lagens bestämmelser i detta fall skola komma att vålla omfattande tvister.

Handelskammaren övergår härefter till att behandla de stadganden, som närmast beröra arbetstvister.

En principiell svaghet i förslaget finner Handelskammaren vara, att detta i alltför hög grad synes bygga på den förutsättningen, att hos arbetsgivarna, respektive arbetarna, skulle förefinnas en samstämmig uppfattning i fråga om arbetstvisterna och att man på grund härav skulle kunna förutsätta ett mera enhetligt uppträdande av vardera parten. Så är emellertid, som erfarenheten visar, icke fallet, åtminstone vad gäller arbetarna. Man har att räkna med uppträdandet av olika grupper, vars handlingssätt kan influeras av vitt skilda uppfattningar i politiskt avseende, i fråga om lönestridsteori, i fråga om bedömandet av i visst fall föreliggande fakta, eller som helt enkelt vilja hävda sitt rent privata gruppintresse.

Bestämmelserna i förslaget om vissa förutsättningar för en organisations behörighet att vidtaga massåtgärder torde icke innebära tillräcklig garanti mot oberättigade angrepp från relativt små arbetargrupper, bland annat på grund därav, att dylika angrepp ofta kunna, åtminstone formellt, angivas som grundade på krav på kollektivavtal.

Det borde icke vara ogörligt, att för rätt till vidtagande av åtminstone massåtgärder uppställa jämväl krav på att den sammanslutning, som vidtager åtgärden, skall vara i viss utsträckning representativ för dem, för vars intressen sammanslutningen påstår sig vara målsman, förslagsvis representera minst 50 %.

Dessa synpunkter äro så mycket mera betydelsefulla som ett genomförande av förslaget torde medföra att ett brytande av exempelvis en arbetsblockad blir ännu svårare än det är nu.

Handelskammaren vill i detta sammanhang taga fasta på kommissionens uttalande å sid. 61—62. »Däri att av lagen en viss hållning betraktas såsom oneutral och förklaras skola medföra den nu angivna verkan, ligger ingalunda, att en sådan hållning skulle av rättsordningen ogillas, långt mindre för-

bjudas.» — — — »Emellertid kan det icke undvikas, att lagstiftningens ställningstagande kommer att anses giva uttryck åt en viss värdering av den utomstående handlingssätt och bl. a. därför bliva av särskilt ömtålig natur.»

Handelskammaren kan icke underlåta att uttrycka den farhågan, att, medan det förstnämnda borde bliva ett av de mest betydelsefulla av kommissionens uttalanden, det sistnämnda emellertid tyvärr torde innebära en rikigare uppfattning av förslaget verkningar.

Det torde utan tvivel bliva så, att det villebråd, som icke åtnjuter lagens skydd, kommer att bliva i ännu högre grad prisgivet åt förföljelse.

Handelskammaren måste kraftigt motsätta sig den snäva begränsning som neutralitetsbegreppet fått i § 16. Denna begränsning innebär i stort sett ett godkännande av arbetarpartens uppfattning, att denna skall få bestämma vad som är lovligt i fråga om antagande av arbete. Den, som icke åsidosätter någon organisatorisk förpliktelse och som icke gör någon omläggning av sin verksamhet (som alltså utövar sitt normala yrke) bör äga rätt att under lagens skydd förfoga över sin arbetskraft för att försörja sig och de sina.

Betydelsen av en riktig bestämning av neutralitetsbegreppet är så mycket större som, på sätt ovan framhållits, benämningen »neutral» tyvärr snart nog av många kommer att uppfattas så, att vederbörande på grund av mindervärdigt uppträdande undandragits lagens skydd. Det kan också framhållas, att det ligger så mycket större vikt uppå, att alla de, som verkligen förtjäna det, få åtnjuta den föreslagna lagstiftningens speciella skydd, som många av de åtgärder, som av arbetarparten vidtagas mot arbetsvilliga, måste betraktas som rättstridiga, även om de av olika anledningar oftast äro oåtkomliga.

§ 5 jämfört med § 21 i kommissionens förslag föranleder Handelskammaren ifrågasätta, huruvida icke blott underlåtenhet att lämna ifrågavarande uppgifter utan även lämnandet av oriktiga sådana bör förbindas med ansvar.

I fråga om § 12 vill Handelskammaren instämma i det från många håll framförda och enligt Handelskammarens förmenande starkt grundade kravet på att här stadgade skydd skall åtnjutas jämväl av den, som i sin verksamhet sysselsätter ett mindre antal oskylda arbetare. I varje fall synes det Handelskammaren uppenbart, att bland uppräknade skyldemän bör medtagas jämväl avkomlings make. Det kan icke vara rimligt att en person, som arbetar med hjälp av exempelvis barn och barnbarn, skulle undantagas från skyddet därför att måg eller sonhustru deltagar i verksamheten.

Stadgandet i § 17 bör enligt Handelskammarens förmenande utgå. Handelskammaren kan icke finna, att avtalsfrihetens princip bör på detta sätt upphävas. Det arbete, som vid en konflikt utföres av arbetsledare eller tjänstemän, torde i det vida övervägande antalet fall icke hava någon nämnvärd betydelse för avgörandet av en arbetskonflikt. Däremot kan det i vissa fall skydda för exceptionella förluster. Och även om dylika särskilda förlustrisker i vissa fall skulle tvinga en företagare till uppgörelse kan detta icke vara till vare sig folkhushållets eller ens arbetarnas eget gagn. Det löneläge, som eventuellt skapas under dylika förhållanden, har icke föranletts av företagets naturliga bärkraft i detta avseende, och all anledning föreligger att befara,

att ett sådant löneläge skall medföra nya för parterna och samhället förlustbringande strider.

Det kan icke vara rimligt, att en exportindustri, på grund av omöjlighet att lasta ett kontrakterat varuparti, skall förlora en kund, vilken sedan måhända vänder sig till ett annat land.

Många av våra storindustrier skulle också löpa fara att bliva fullständigt lamslagna, om de icke kunde få utfört en mängd skiftande uppgifter, som visserligen äro fullkomligt nödvändiga, men som icke komma in under kommissionens definition av begreppet skyddsarbete.

Bestämmelsen i fråga kan också innebära faror för tjänstemännen och arbetsledarna själva.

Kunna ifrågavarande anställda icke på förhand förbinda sig till vissa arbeten, kommer deras ingripande i en konflikt så mycket starkare att framträda som ett ställningstagande.

I de avtal, som förefinnas, hava tjänstemännen och arbetsledarna mot en viss prestation tillförsäkrats betydande förmåner såsom tryggad anställning, pension m. m. Arbetsgivarna komma uppenbarligen att taga under övertvägande, huruvida motprestationen även sedermera motsvarar dessa förmåner.

Med den begränsning i dessa kategoriers uppgifter, som förslagets genomförande skulle innebära, föreligger också fara att desamma vid en långvarig konflikt icke skulle kunna beredas sysselsättning och därför uppsägas.

Å sidan 59 i betänkandet behandlar kommissionen tillämpligheten av § 14 i fråga om konkurrenstvister på arbetsmarknaden. Att en arbetsgivare bör skyddas för blockad i de i praktiken tyvärr icke alltför sällsynta fall, då en dylik konkurrenstvist föreligger borde vara uppenbart. Handelskammaren ifrågasätter emellertid om lagförslagets bestämmelser bliva fullt effektiva. Kommissionens i princip synnerligen välvilliga inställning till krav på kollektivavtal torde kunna medföra att så icke alltid blir förhållandet. Handelskammaren syftar på det fall att vid en arbetsplats finnas endast oorganiserade arbetare. Kommissionen anför, »vad ovan är sagt om försök att undantränga medlemmar av en fackförening, som tidigare erhållit kollektivavtal, äger även tillämpning om man i sådant syfte vänder sig mot oorganiserade arbetare, som redan äro anställda vid en arbetsplats». Meningen synes vara, att en fackförening icke får blockera en arbetsplats med krav på ensamrätt till arbete för sina medlemmar — åtminstone icke utan att medgiva rätt till inträde i föreningen för de oorganiserade. Handelskammaren finner det emellertid icke klart, huruvida sådan rätt anses föreligga om föreningen hålles öppen, men de oorganiserade vägra att inträda i fackföreningen. Enligt Handelskammarens förmenande bör sådan rätt icke föreligga ens om ett litet fåtal ansluter sig till fackföreningens krav.

Arbetsgivaren bör uppenbarligen även i ett dylikt fall åtnjuta skydd såsom tredje man. Ännu starkare skäl kunna måhända i många fall anföras härför än i fråga om en ren konkurrenstvist. Motsatsförhållandet kan här vara grundat på motsättningar i uppfattning mellan olika arbetargrupper, vilka hava sin grund i sådana åsikter, varom talas i § 8. Vid exempelvis en tvist kan det

måcket väl hända att det stora flertalet sysselsatta hava en sådan politisk uppfattning, att de icke anse sig vilja välja fackföreningsformen för att hävda sina intressen. Dessa arbetare åtnjuta skydd enligt § 8 för sin politiska uppfattning och enligt 15 § må icke heller mot tredje man, i detta fall arbetsgivaren, riktas stridsåtgärd i anledning härav. Men skyddet kan i ett fall som detta bliva illusoriskt, när en politisk åsikt våller en viss inställning i en arbetsstridsfråga.

Nyss berörda synpunkter göra sig gällande även i andra fall. Så kan exempelvis en persons inställning till, och eventuella ingripande i, en arbetskonflikt, som hotar att rubba samhällsviktiga funktioner, dikteras helt och hållet av en ideell uppfattning om att dylika rubbningar icke få förekomma, och icke alls av något ställningstagande till den ekonomiska intressemötsättningen mellan arbetsgivare och arbetare.

Slutligen vill Handelskammaren förutsätta, att förslaget i vissa delar undergår en stilistisk överarbetning. Som belägg för att en dylik torde vara av nöden kan anföras 14 § 1 st. Det heter här: »Där någon väckt fråga om etc. — som icke har del i *tvisten*» (kursiverat av Handelskammaren).

I sitt utlåtande över professorn Bergendals utredning framhöll Handelskammaren det starka behovet av en lagstiftning i förevarande ämne. Handelskammaren vill i detta sammanhang understryka detta sitt uttalande och uttrycka den förhoppningen, att ehuru betydande ändringar i förslaget torde vara ofrånkomliga, dessa skola kunna vidtagas utan att lagstiftningens genomförande fördröjes.

Överståthållarämbetet.

Genom nådig remiss den 11 maj 1934 har Eders Kungl. Maj:t anbefallt överståthållarämbetet att före den 1 september 1934 avgiva underdånigt yttrande över ett vid remissen fogat betänkande med förslag till lag angående vissa ekonomiska stridsåtgärder m. m., avgivet den 4 maj 1934 av en inom socialdepartementet tillsatt kommission.

Över betänkandet har överståthållarämbetet inhämtat yttrande från polismästaren i Stockholm, vilken förklarar, att ur de synpunkter, polismyndigheten har att företräda, icke något torde vara att erinra mot i betänkandet framlagda lagförslag.

Såsom eget utlåtande får överståthållarämbetet i underdånighet anföra följande:

Då ämbetet den 20 februari 1934 avgav infördrat utlåtande över en av professor Ragnar Bergendal avgiven utredning angående tredje mans rätt till neutralitet i arbetskonflikter, förklarade sig ämbetet icke vara övertygat om att icke redan föreliggande lagstadganden skulle i vissa fall av förevarande art kunna möjliggöra erforderligt ingripande från det allmännas sida, under förutsättning att en friare tolkning, vartill tendenser redan visat sig, bleve gångse och om i samband därmed en ökad aktivitet från åklagarna vore att påräkna. Överståthållarämbetet fann sig emellertid icke å denna grund kunna avstyrka, att lagstiftningsåtgärder vidtoges i det syfte, som med det remitterade förslaget avsåges, och i den utsträckning, som prövades nödvändig.

Den därefter verkställda ytterligare utredningen torde få anses hava ådagalagt, att nu gällande lagstiftning icke enbart är tillräcklig för reglering av de förhållanden, som i remitterade betänkandet avhandlas.

Vid övervägande av frågan, huru en lagstiftning på detta område lämpligen bör läggas, måste emellertid beaktas, att en dylik lagstiftning skulle avse delvis helt nya områden, vilka områden därjämte äro av ofta svårdefinierbar art. Dessa omständigheter måste med nödvändighet medföra betydande svårigheter för en blivande lagstiftning i ämnet, särskilt med hänsyn till den ringa möjligheten att i förväg överblicka konsekvenserna av dylika lagstiftningsåtgärder. Ur dessa synpunkter måste enligt överståthållarämbetets förmenande vara av synnerlig vikt, att en blivande lagstiftning icke till någon del gives större räckvidd, än att densamma uppbäres av ett allmänt rättsmedvetande, och att de lagstiftande myndigheterna således i tveksamma fall hellre tillslut sig att ställa sig avvaktande än inskrida med en lagstiftningsåtgärd, vars blivande verkan är oklar eller i allt fall svårbedömlig.

Överståthållarämbetet finner så mycket starkare skäl tala för en dylik begränsning, som överståthållarämbetet utgår ifrån att efter några år, sedan närmare erfarenhet vunnits i fråga om tillämpningen av en blivande lag, en omprövning av lagen och dess särskilda delar bliver ofrånkomlig.

Överståthållarämbetet, som icke med ledning av egen erfarenhet är i tillfälle att ingå på en uttömmande behandling av lagförslagets olika delar, får för egen del anföra följande:

Med avseende å det nu föreliggande förslaget vill överståthållarämbetet såsom en avsevärd vinning beteckna, att en till synes klart genomförd gräns uppdragits mellan begreppen »part» och »tredje man». Såsom ämbetet i tidigare utlåtande framhållit, har detta enligt ämbetets uppfattning varit en nödvändig förutsättning för att en blivande lagstiftning skulle kunna enhetligt tillämpas.

Med avseende å de särskilda stadgandena i lagförslaget må i övrigt anmärkas följande:

Vidkommande 8 § förbjudes däri stridsåtgärd, som äger rum av religiösa, politiska eller liknande grunder, såframt man därmed åsyftar att utöva »förföljelse» mot vederbörande. Att stridsåtgärd i dylika fall icke bör vara tillåten, synes överståthållarämbetet uppenbart. Emellertid torde vara tveksamt, om med den formulering, den föreslagna lagtexten erhållit, det avsedda syftet skall kunna ernås. I uttrycket »förföljelse» läser nämligen ligga ett ofrånkomligt krav på en intensivare samverkan mellan flera personer, eller ock, att en person upprepade gånger vidtagit åtgärd av omförmålt slag. Sistnämnda fall torde mindre sällan kunna tänkas förekomma, och vid det förstnämnda lära betydande bevisstyrigheter möta, då det gäller att ådagalägga förefintligheten av uppsåtlig samverkan mellan flera personer.

Beträffande 9 § synes densamma lämpligen böra formuleras på sätt redaktören Sigfrid Hansson i vid betänkandet fogad reservation föreslagit. Sålunda borde jämväl enligt ämbetets mening i paragrafens andra stycke orden »och därvid uppsåtligen sökt möjliggöra» utbytas mot »och därvid insett eller bortinse, att han möjliggjort». Ämbetet föranledes till detta ståndpunktstagande däruv, att med den formulering, kommissionen givit lagtexten i denna del, beviskyldigheten rörande de förhållanden, som medföra tillämpning av undantagsstadgandet i andra stycket, sannolikt torde komma att åvila svaranden samt att det för en svarande i dylika mål lärer vara förenat med högst betydande svårigheter att kunna visa förhandenvaron av uppsåt hos vederbörande. Det synes ämbetet icke överensstamma med vanliga straffrättsliga principer att ens i något fall å en svarande lägga en beviskyldighet av detta slag. Med den formulering, som redaktör Hansson föreslagit och vartill ämbetet anslutit sig, skulle däremot åt domstolen lämnas en diskretionär prövningsrätt, som bättre än den föreslagna formuleringen synes befrämja stadgandets syfte.

Vidkommande 17 § anser överståthållarämbetet, att den däri föreslagna andra punkten bör utgå. Vad som skall förstås med »skyddsarbete» bör en-

ligt överståthållarämbetets uppfattning klart angivas i lag, och, sedan så skett, möjlighet ej förefinnas att i kollektivavtal giva en annan innebörd åt detta begrepp. Lämnas nämligen denna möjlighet öppen, torde man därigenom endast skapa möjligheter till framtida tvister i denna punkt vid kollektivavtals slutande.

Beträffande 18 § anmärkes, att enligt denna paragraf skall till arbetsin-ställelse även hänföras vägran att taga befattning med varor, som äro avsedda för eller härröra från rörelse, som drives av part i den ursprungliga tvisten. I 1 § har arbetsin-ställelse redan definierats såsom innefattande allenast lockout eller strejk. Det synes då mindre lämpligt, att först i 18 § göra en utvidgning av den definition, 1 § lämnat, och överståthållarämbetet hemställer för den skull, att definitionen i 1 § måtte så avfattas, att redan därav klart framgår, att densamma avser även nyssberörda i 18 § omförmälda fall.

Mot 19 § anser sig överståthållarämbetet böra framställa den erinran, att första stycket synes böra förtydligas, så att därav framgår, *vem* som äger framställa begäran om förbud av i paragrafen omförmäلت slag; med nuvarande formulering skulle vem som helst utomstående vara berättigad till dylik framställan. Än vidare bör till synes tredje styckets sista punkt bliva föremål för omarbetning. Enligt motiven skulle denna punkt innebära, att domstol, då uppsägning förklaras ogill, skall meddela föreskrift om återställande av det förhållande, som genom uppsägningen rubbats. Den i lagtextförslaget nyttjade formuleringen synes icke klart återgiva, vad därmed enligt motiven åsyftats.

De fall, där straff skall inträda vid brott mot i lagen givna föreskrifter, angivas i 20—26 §§. Denna lagtextredigering, därvid straffbestämmelserna sammanföras i en grupp efter de föreskrifter, som skola kringgärdas med straffskydd, överensstämmer med gängse praxis i fråga om lagstiftning å specialstraffrättens område. Överståthållarämbetet skulle dock vilja ifrågasätta, huruvida icke i en lag av denna svårtillämpliga karaktär, som är avsedd att tillämpas av våra allmänna domstolar och där åtal skall anhängiggöras av rikets vanliga åklagare, en annan uppställning av straffbestämmelserna skulle underlätta lagens tillämpning för dem, som i första hand hava att därmed taga befattning. I sådant hänseende synes överståthållarämbetet önskvärt, att de särskilda straffbestämmelserna, i stället för att upptagas i en avdelning för sig, sammansloges med de föreskrifter, straffbestämmelserna avse att upprätthålla. Detta skulle innebära, att 20—25 §§ komme att sammanslås med 2 och 5—9 §§ samt 26 § med 19 §. Härigenom skulle även vinnas ett mindre omfång å den blivande lagen.

I det föreliggande förslaget stadgas i 2 §, att viss massåtgärd icke får igångsättas av annan än förening, i vars verksamhet ingår att företaga sådan åtgärd. Någon särskild benämning å dylik förening är icke i lagtexten given, vilket i det följande föranleder en sammanhanget ofta störande uppräknig av uttryck sådana som »förening, varom sägs i 2 §», »förening, som i 2 § avses», »förening, som jämlikt 2 § är behörig att vidtaga massåtgärd». Till undvikande härav synes överståthållarämbetet önskvärt, att föreningar av nu

omförmält slag sammanfattades under viss benämning, som genomgående kunde komma till användning i en blivande lagtext.

Den föreslagna ändringen i 11 kap. strafflagen föranleder ingen erinran från överståthållarämbetets sida. I detta sammanhang tillåter sig överståthållarämbetet överlämna en av Centralförbundet för arbetets frihet till ämbetet ingiven framställning angående åtgärder mot s. k. blockadvakter jämte i anledning därav införskaffad utredning.¹

(I handläggningen av ärendet hava deltagit överståthållaren Nothin och t. f. sekreteraren Sandström.)

Länsstyrelsen i Stockholms län.

Genom nådig remiss den 11 maj 1934 anmodad avgiva yttrande över remissen bifogat betänkande med förslag till lag angående vissa ekonomiska stridsåtgärder m. m., får länsstyrelsen anföra följande.

I sitt underdåniga utlåtande den 19 februari 1934 över ett av professorn R. S. D. Bergendal upprättat betänkande med utredning angående tredje mans rätt till neutralitet i arbetskonflikter och därmed sammanhängande spørsmål framhöll länsstyrelsen, att statens uppgift att upprätthålla rättssäkerheten syntes länsstyrelsen kräva lagstiftning på hithörande område, samt att de av den sakkunnige framlagda lagutkastens syntes väl ägnade att läggas till grund för en dylik lagstiftning.

Det nu föreliggande förslaget, som i väsentliga delar vilar på nämnda utredning, överensstämmer i stort sett med den principiella ståndpunkt, som länsstyrelsen sålunda intagit och vilken länsstyrelsen fortfarande vidhåller. Givetvis är det omöjligt att med utgående från den erfarenhet, som för närvarande föreligger på området, slutgiltigt lagstifta beträffande alla hithörande frågor, utan den föreslagna lagen måste, såsom kommissionen framhållit, betraktas som ett försök. Men det är nödvändigt att detta försök göres och att försöket göres så snart som möjligt.

Länsstyrelsen får sålunda i princip tillstyrka förslaget. Därest förslagets genomförande skulle bliva beroende på frågan om antagande av de i förslaget upptagna reglerna om behörighet och ställande av säkerhet, får länsstyrelsen i likhet med professorn Bergendal uttala, att länsstyrelsen ej finner hinder möta mot att med nämnda reglers uteslutande genomföra förslaget med en allmän kriminalisation, i väsentlig överensstämmelse med det av honom utarbetade utkastets innehåll i denna del.

Mot nedannämnda detaljer i förslaget vill länsstyrelsen göra följande erinringar:

¹ Här ej tryckta. Utredningen, som verkställdes av polismyndigheten i Stockholm, avser huvudsakligen blockaderna av Ruths hembageri och konditori samt hembageriet Kajsa Warg.

5 §.

Lämpligheten av stadgandet i sista punkten kan ifrågasättas. Länsstyrelserna synas här bliva nödgade bedöma, icke blott huruvida stridsåtgärd vidtagits eller ej, utan även huruvida en vidtagen stridsåtgärd är av sådan beskaffenhet, att säkerhet skall vara ställd. Då ett sådant bedömande i många fall torde förutsätta införskaffande av bevisning, jämväl vittnesbevisning, synes det lämpligare, att rätten eller domaren prövar frågan om säkerhets återfående.

12 §.

Länsstyrelsen har icke kunnat undgå att finna vissa betänkligheter mot innehållet i denna paragraf, med hänsyn till att förbudet mot massåtgärd begränsats att gälla endast sådana företag, som helt skötas av familjemedlemmar. Länsstyrelsen finner för sin del starka skäl tala för att om möjligt söka utsträcka förbudet mot massåtgärd till att gälla även de allra minsta näringsidkarna, oavsett om de skulle sysselsätta en eller annan lejd arbetare, och detta desto hellre som utan tvivel åtskilliga av de mera pinsamma fallen av bojkott och blockad förekommit just mot sådana små näringsidkare, t. ex. hembagerier. Det torde vara anledning övertäga, om ej en utvidgning av förbudet i nu nämnd riktning skulle göras.

16 §.

Den i sista punkten angivna omfattningen av begreppet skyddsarbete har blivit allt för mycket begränsad. Begränsningen motsvarar icke den princip angående omfattningen av nämnda begrepp, vilken hittills praktiskt taget vunnit tillämpning. Länsstyrelsen finner icke tillräcklig anledning att från begreppet skyddsarbete utesluta sådant arbete, som enligt den allmänna meningen betraktas som dylikt och än mindre att uttryckligen rubricera visst arbete av denna art såsom brytande av neutralitet. Då det torde vara synnerligen svårt att på detta område komma till en tillfredsställande definition av begreppet skyddsarbete och då länsstyrelsen knappast kan se någon egentlig olägenhet vara att befara, därest man skulle lämna denna fråga utanför lagstiftningen, tillåter sig länsstyrelsen ifrågasätta, huruvida icke ifrågavarande punkt i förslaget kan tillsvidare helt utgå.

17 §.

Detta stadgande ingriper allt för djupt i den enskildes frihet att träffa avtal. Den fråga, det här gäller, bör lösas av vederbörande parter själva och icke genom lagstiftning.

(I handläggningen av ärendet hava deltagit landshövdingen Edén och landssekreteraren Beckius.)

Länsstyrelsen i Uppsala län.

Genom beslut den 11 maj 1934 har Eders Kungl. Maj:ts anbefallt Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande att avgiva utlåtande över ett den 4 maj 1934 av en inom socialdepartementet tillsatt kommission utarbetat betänkande med förslag angående vissa ekonomiska stridsåtgärder m. m. I anledning härav får Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande i underdånighet anföra följande.

Vad först angår *behovet* av den ifrågasatta lagstiftningen får Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande, utöver den övertygande utredning, som förekommer i det av professor Ragnar Bergendal den 30 november 1933 avgivna betänkandet angående tredje mans rätt till neutralitet i arbetskonflikter, anföra några exempel.

Enligt vad som kommit till Eders Kungl. Maj:ts befallningshavandes kännedom har det inträffat, att jordbrukare igångsatt mindre reparationsarbeten å ekonomibyggnader, anläggning av ledningar eller dylika småarbeten, vilka överlämnats åt arbetslösa personer. Sedan arbetet satts igång, har jordbrukaren uppvaktats av representanter för en eller flera fackföreningar, vilka fordrat att arbetet skulle överlämnas till fackföreningens medlemmar samt eljest hotat jordbrukaren med blockad. Påföljden härav har varit att arbetet avbrutits och de arbetslösa ånyo stått utan arbetsförtjänst. Vid en vägomläggning inom ett väghållningsdistrikt, vars styrelse träffat kollektivavtal, enligt vilket styrelsen hade rätt att anställa arbetare, oavsett om de tillhörde fackförening eller icke, utlämnades en viss vägsträcka på entreprenad. Genom hot om blockad tvingades sedermera entreprenören att vid entreprenaden endast anställa fackföreningsmedlemmar. Sedan övertägande delen av Uppsalaortens jordbrukare träffat avtal att leverera mjölk till det i Uppsala belägna mejeriet, riktades från en avdelning av R. L. F. mot några jordbrukare, som icke, trots uppmaning, ville upphöra att leverera sin mjölk direkt till kunderna, hot om »fackliga åtgärder». Då detta hot och därpå följande underhandlingar icke ledde till resultat, har i vissa fall genom R. L. F:s avdelning ordnats blockader exempelvis vid auktion för försäljning av kreatur och andra inventarier.

Dessa strödda exempel, huvudsakligen från länet, visa, att även här — trots befolkningens utpräglade benägenhet för laglydnad och ordning — tendensen att låta organisationer utöva tvång genom sådana stridsåtgärder som blockad eller hot därmed vunnit utbredning. Under perioder av ekonomiska svårigheter för stora grupper av befolkningen må det vara frestande att genom dylikt våld uppnå framgångar för tillfället. Att åtgärderna stå i strid med den rättsåskådning, varpå vår samhällsordning vilar och enligt vilken organisationerna så väl som den enskilde skola åt staten överlämna att skydda sina befogade intressen, är dock ställt utom tvivel. På många håll torde man också inför vissa särskilt stötande yttringar av tvångsmetoderna ha vaknat upp till insikt om de risker för rättsutvecklingen som dessa innebära. På andra

håll åter locka framgångarna till efterföljd. Det är därför angeläget att en reaktion genom lagstiftning mot dylika yttringar av rättsstridighet kommer till stånd snarast möjligt, innan det allmänna rättsmedvetandet lidit alltför stor skada. Någon risk att själva organisationerna genom lagstiftningen skulle alltför mycket försvagas eller hämmas i sin utveckling föreligger icke. I varje fall kan icke den fordringen eftergivnas att även organisationerna måste arbeta i former, som överensstämma med eljest gällande rättsåskådning, och således avhålla sig ifrån att själva taga sig rätt.

Vad härefter beträffar *lagens tillämpningsområde* har redan professor Bergendal i sitt utkast måst gå utanför det ursprungliga programmet att skydda tredje mans rätt till neutralitet i arbetskonflikter. Sålunda har han utsträckt sitt utkast att omfatta icke allenast arbetskonflikter utan även vissa andra slag av ekonomiska strider samt låtit tredjemansbegreppet undergå en förskjutning. Utvidgningen av tillämpningsområdet har av kommissionen sträckts ännu längre. Enligt Eders Kungl. Maj:ts befallningshavandes uppfattning är denna ståndpunkt riktig. Även mellan parter ha stridsmetoder kommit till användning, som böra avvisas genom lagstiftningen. För övrigt synes det, enligt vad som framgår av professor Bergendals utredning, icke låta sig göra att verkställa en tillfredsställande gränsdragning mellan parter och tredje man i avseende å tillämpningsområdet.

Vad särskilt beträffar frågan om att begränsa lagstiftningen till arbetskonflikter och således exempelvis från lagstiftningen utesluta stridsåtgärder, som kunna användas inom jordbrukarnas organisationsfält och på vissa andra ekonomiska områden, tillstyrker Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande den av kommissionen intagna ståndpunkten. Det skulle utan tvivel vara en obehörig klasslagstiftning, om ensartade metoder skulle i strider på arbetsmarknaden förbjudas av lagstiftningen, men på andra områden lämnas utan beivran. Man må vara hur övertygad som helst om betydelsen av jordbrukarnas organisationsarbete och jämväl inse vilka svårigheter, detta arbete möter på sina håll, det skulle dock vara orätt och i det långa loppet helt säkert skadligt för jordbrukarna själva, om de av lagstiftningens brister uppmuntrades att använda sig av stridsåtgärder, mot vilka rättsmedvetandet redan reagerat, när de förekomma vid andra intressekonflikter. Något uppskov med lagstiftningen för jordbruksorganisationernas vidkommande är uppenbarligen ej heller tillrådligt.

Vad angår frågan huruvida *påföljd av straff* skall stadgas för förbjudna stridsåtgärder delar Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande kommissionens uppfattning, att straffsanktion är nödvändig. Vissa av de stridsåtgärder, som komma till användning, äro säkerligen till sin beskaffenhet fullt jämförliga med dem, som eljest av lagen beläggas med straff. Det kan ej heller antagas, att skadeståndsskyldighet i och för sig skulle bli en tillräckligt effektiv påföljd för att avböja obehöriga stridsåtgärder. Särskilt måste det uppmärksammas, att skadestånd allenast i ringa utsträckning skulle kunna utkrävas av de svaga organisationer eller formlösa grupper, vilka ofta framkalla just de mest stötande stridsåtgärderna.

Vid *straffsanktionens utformning* har kommissionen för vissa fall fäst

straffet vid formella brister i själva förfarandet. Där ordnade organisationer utgöra de handlande subjekten, vinner man otvivelaktigt härigenom väsentliga lättnader i avseende å bevisningen m. m. För mera oordnade förhållanden torde effekten av hithörande bestämmelser icke bli så stor. Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande vill emellertid tillstyrka förslaget i denna del. Skulle det visa sig, att de i förslaget uppställda formella fordringarna icke kunna genomföras annat än i samband med en mera vidlyftig föreningslagstiftning, finner Kungl. Maj:ts befallningshavande i likhet med professor Bergendal hinder icke böra möta mot att genomföra en kriminalisering i väsentlig överensstämmelse med det av honom utarbetade utkastet.

Vad härefter angår *de grundläggande begreppsbestämningarna* har kommissionen haft att arbeta med stora svårigheter, eftersom rättsområdet i stort sett stått utanför laglig reglering och allenast i ringa omfattning berörts av domstolspraxis. Det lär icke kunna undgås att tillämpningen av lagförslaget kommer att bli förenad med betydande svårigheter. Framför allt torde detta bero på att förslaget i flera avseenden gör åtskillnad mellan åtgärder, som ligga varandra nära, exempelvis i 2, 14 och 16 §§ ävensom i 18 §. Kommissionen uttalar själv, att lagförslagets innebörd ej alltid är lättillgängligt. Det torde icke vara överdrivet att uttala, att en riktig tillämpning av lagförslaget förutsätter så väl en ingående kännedom om de allmänna företeelser, ekonomiska och sociala, vilka framkalla stridsåtgärderna, och stridsåtgärdernas olika arter som också en noggrann bekantskap med lagförslagets tankegång och terminologi. Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande vågar icke uttala något omdöme om huruvida en mindre detaljerad lagstiftning skulle kunna utformas med materiellt ungefär likartat resultat. Men däremot måste Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande ställa sig synnerligen *betänksam mot* att överlämna tillämpningen av lagen åt de *allmänna domstolarna*, detta oaktat Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande ingalunda är benägen för specialdomstolar i allmänhet.

Såsom skäl för denna ståndpunkt må i korthet antydast följande.

Den föreslagna lagstiftningen är en rättsmedvetandets sunda reaktion mot elakartade och rättsstridiga åtgärder, som tillgripits av mäktiga intressegrupper, vilkas strävanden på andra områden och i andra former äro betydelsefulla och berättigade. Tillämpningen av lagförslaget får därför den viktiga uppgiften att hålla de stridiga intressena inom rättens ram. Med den styrka intressena äga och med den ändring och växling förhållandena undergå är denna ledande rättsbildning mycket svår. Det kräves en fast och entydig, i möjligaste mån från början materiellt riktig rättstillämpning. Om lagens handhavande överlämnas åt de många underdomstolarna och den gängse instansordningen samt åt de vanliga åklagarna, torde det knappast vara möjligt annat än att en betydande ojämnhet och vacklan vid tolkningen av flera av bestämmelserna skall förekomma, till dess tillräckligt vägledande prejudikat kunnat erhållas. Då formerna för stridsåtgärderna säkerligen komma att variera, skulle sannolikt en sådan rättsbildning bli långsam och osäker. Men därmed synes lagstiftningens huvudsyfte bli väsentligen förfelat.

Kommissionen har inför denna svårighet sökt en kompromiss genom förslaget i 43 § om en nämnd, vilken har att avge yttrande såväl i fråga om behörighet som beträffande frågor huruvida viss åtgärd är att anse såsom förbjuden enligt lagen. Utvägen kan icke anses tillfredsställande. Såsom kommissionen framhåller torde det icke vara möjligt att tillerkänna nämndens yttrande bindande verkan. Men därmed följer också den sannolikheten att yttrandena tillmätas växlande betydelse hos underdomstolar med rikare eller mindre omfattande praxis på området samt i mellaninstanserna och i högsta instans. Då nämnden delvis är en intresserepresentation, kunna intressena starkare göra sig gällande i ett icke bindande yttrande än om meningarna uttalades såsom vota till dom. Det kan befaras, att olika tolkningar framkomma i nämnden eller inom densamma och bland domstolarna, vilka olikheter försvaga lagtillämpningens auktoritet.

Att förvandla nämnden till en institution av legaliserade sakkunniga, som finge höras av domstolarna, torde icke heller ge tillfredsställande resultat.

I avseende å det viktiga önskemålet att erhålla ett snabbt avgörande läser det vara uppenbart, att den vanliga instansordningen icke i någon mån fyller de anspråk, som måste ställas på rättegång av denna art. Betydelsefullt synes också vara att enligt förslaget straffpåföljd för ett antal stridsåtgärder förutsätter förbud av domstol. Med den begränsning, kriminaliseringen sålunda enligt lagförslaget erhållit, torde det vara nödvändigt att prövningen av frågan om förbud skall kunna ske snabbt och definitivt.

I jämförelse med nu anförda omständigheter måste den invändningen, att en domstol icke, då det är fråga om straff, bör få döma i sista instans, tillmätas underordnad vikt. Liknande instansbegränsning läser icke saknas i utländska processsystem.

Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande måste således — trots de betänkligheter ur allmän processuell synpunkt, som tala däremot — förorda, att en specialdomstol för lagens tillämpning inrättas. I specialdomstolen bör det opartiska elementet vara starkare representerat än i arbetsdomstolen. Särskild åklagare bör förordnas. För att undvika de av kommissionen befarade alltför höga partskostnaderna torde kunna stadgas, att specialdomstolen äger att på statens bekostnad hålla sammanträde på annan ort än där domstolen har sitt säte, då domstolen eller dess ordförande finner skäl därtill föreligga.

Beträffande vissa detaljer tillåter sig Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande anföra följande.

Beträffande 2 § torde den av kommissionens ordförande m. fl. framställda erinringen böra vinna beaktande.

Beträffande 10 § erinras, att i professor Bergendals förslag 1 § punkt 2 stridsåtgärd med syfte till vedergällning belagts med straff och underkastats allmänt åtal. Anledning till avvikelse från denna ståndpunkt synes icke föreligga.

Beträffande 12 § hemställer Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande att där avsedda förbud må gälla för sådana fall, då näringen eller arbetet ombesörjes med högst 4 medarbetare utöver ägaren och hans familj. Det stötan-

de i här omhandlade massåtgärder synes vara framför allt den övermakt, som organisationen riktar mot de små näringsidkarna och vilken i själva verket gör dessa hjälplösa.

Beträffande begreppet skyddsarbete i 16 § sista stycket kan visserligen tvekan råda. Enligt Eders Kungl. Maj:ts befallningshavandes mening är det emellertid lika berättigat att hit hänföra vissa fall av särskilt svår men rent ekonomisk skadegörelse som exempelvis den i lagförslaget upptagna skadegörelsen å varulager eller dylikt. Ett hinder att verkställa leverans i rätt tid, kan för såväl företagaren som arbetarna vålla lika stor skada som åverkan på byggnader eller anläggningar.

Slutligen erinras, att förslaget upphöjes till lag, ändring av den vid 1934 års riksdag antagna lydelsen av 21 kapitlet 10 § Strafflagen torde erfordras.

(I handläggningen av ärendet hava deltagit landshövdingen Linnér och landssekreteraren Stenius.)

Länsstyrelsen i Östergötlands län.

Till åtlydnad av Eders Kungl. Maj:ts remiss den 11 maj 1934 å ett av en inom socialdepartementet tillsatt kommission den 4 maj 1934 avgivet betänkande med förslag till lag angående vissa ekonomiska stridsåtgärder med mera får länsstyrelsen i underdånighet anföra följande.

Såsom länsstyrelsen redan framhållit i sitt yttrande över det så kallade Bergendalska förslaget, förefinnes otvivelaktigt ett starkt behov av lagstiftning i syfte att, såvitt möjligt, skydda samhället och dess medlemmar mot den urartning och den tendens till övergrepp, som även i vårt land stundom gjort sig gällande under striderna mellan arbetare och arbetsgivare. I nämnda yttrande framhöll länsstyrelsen ock olägenheten därav, att detta svåra och omfattande lagstiftningsproblem hos oss upptagits från den något ensidiga och periferiska synpunkten av tredje mans rätt till neutralitet i arbetskonflikter. Denna olägenhet har genom det nu föreliggande förslaget visserligen minskats men icke undanröjts. I detta hänseende måste framför allt beklagas, att den förvisso svårlösta frågan om de så kallade samhällsfarliga arbetsinställelserna fortfarande är lämnad åsido.

Den utvidgning av lagstiftningens omfattning, som 7—12 §§ i förslaget innebära, synes länsstyrelsen i allo välbetänkt. Däremot kan tvekan råda om lämpligheten av att i detta sammanhang reglera de förhållanden, som behandlas i 14 § tredje stycket. På grund av de tendenser till övergrepp i hithörande fall, som på senare tid någon gång kommit till synes, vill länsstyrelsen dock icke motsätta sig en försökslagstiftning i ämnet.

En praktiskt betydelsefull och enligt länsstyrelsens mening synnerligen välbetänkt nyhet i förslaget är förbudet för andra än vederbörande huvudorganisationer att igångsätta blockad, bojkott eller arbetsinställelse, som hänförs sig till arbetstvist eller annan dylik ekonomisk motsättning. Mera tveksam ställer sig länsstyrelsen till bestämmelserna om ställande av säkerhet för ska-

destånd såsom förutsättning för behörighet att vidtaga sådan åtgärd. Rent principiellt synes det mindre riktigt, att en aldrig så befogad och lagenlig stridsåtgärd icke får vidtagas, såvida icke säkerhet ställts för det skadestånd, som kunde komma att utdömas, därest åtgärden skulle finnas stridande mot lagen. Såsom avhållande moment mot obetänksamma stridsåtgärder är säkerheten, beräknad enligt de i 4 § angivna grunderna, skäligen obetydlig i jämförelse med de kostnader, som en stridsåtgärd genom utbetalning av understöd och annorledes kommer att medföra för vederbörande organisation. Och därest efter en långvarig konflikt ifrågavarande huvudorganisations tillgångar äro uttömda, torde motpartens eventuella skadeståndsfordran i regel uppgå till så stort belopp, att den ställda säkerheten även för honom har ringa betydelse. Att en opartisk och auktoritativ myndighet genom utdömande av skadestånd förklarar stridsåtgärden illegal är däremot av största betydelse, även om skadeståndet i följd av bristande tillgångar hos den skyldige icke kan uttagas.

Under granskningen av förslaget har länsstyrelsen blivit ytterligare befäst i sin förut tillkännagivna uppfattning att tillämpningen av en lagstiftning sådan som den förevarande åtminstone i början bör överlämnas icke åt de allmänna domstolarna utan åt en eller flera specialdomstolar. Den i 43 § stadgade anordningen med en central nämnd skänker enligt länsstyrelsens mening endast ett dåligt surrogat för en specialdomstol. Vare sig utvecklingen i praxis går därhän, att nämnden i realiteten blir avgörande och domstolarna huvudsakligen expedierande, eller domstolarna — åtminstone till en början med risk för rättstillämpningens enhetlighet — bibehålla sin fulla självständighet i hithörande mål, kommer man näppeligen att till fullo vinna den för arbetsfreden och samhällslugnet mycket betydelsefulla förmånen av ett snabbt, sakkunnigt och auktoritativt avgörande genom en opartisk myndighet.

Länsstyrelsen läser icke hava att närmare granska förslaget i lagtekniskt avseende men vill dock anmärka, att förslaget i detta avseende bär vissa spår av den abnorma brådska, varmed den synnerligen svåra uppgiften måst behandlas.

Av vad i det föregående anförts torde framgå, att länsstyrelsen anser sig böra i huvudsak förorda det remitterade förslaget, som dock synes vara i behov av ytterligare överarbetning.

(I handläggningen av ärendet hava deltagit landshövdingen Tiselius och landssekreteraren von der Lancken.)

Länsstyrelsen i Malmöhus län.

Sedan länsstyrelsen genom remiss den 11 maj 1934 anmodats avgiva yttrande över ett vid remissen fogat betänkande med förslag till lag angående vissa ekonomiska stridsåtgärder m. m., får länsstyrelsen i detta ämne anföra följande.

Länsstyrelsen har i utlåtande över professor Bergendals förslag till lag i ämnet framhållit angelägenheten av att en lagstiftning på förevarande om-

råde så snart som möjligt komme till stånd samt förordat nämnda förslags omedelbara antagande, ehuru detsamma enligt länsstyrelsens mening i vissa avseenden borde fullständigas. Nu förevarande förslag upptager bestämmelser rörande förhållanden, som enligt länsstyrelsens mening nu böra bliva föremål för lagstiftning i här avsett syfte, samt innefattar, såvitt länsstyrelsen kan finna, en lösning av hithörande, synnerligen svårbedömliga frågor, vilken bör kunna såsom en *provisorisk* lag godtagas i huvudsak.

Angående ett par punkter må här anföras följande. Arbetsledares, tjänstemans och därmed likställd persons ställning i fråga om neutralitetsbrott, sådan den angivits i 16 och 17 §§, synes ej fullt klar. I 17 § har stadgats att han ej är pliktig att utom de göromål som eljest av honom fullgöras utföra annat arbete än skyddsarbete, ändå att han därtill förbundit sig. Genom detta stadgande kan emellertid ej anses fastslaget att den, som innehar sådan anställning och vid arbetskonflikt utför annat arbete, begår neutralitetsbrott. En oorganiserad arbetare skall ju enligt förslaget ej anses begå neutralitetsbrott vid utförande av blockerat arbete. Endast om den anställdes handlande i här avsedda fall i lagen angives såsom neutralitetsbrott, är det att anse såsom sådant. Här gjorda erinran har länsstyrelsen ansett sig böra göra, enär av motiven framgår att den anställdes handlande skall vara att anse såsom neutralitetsbrott, under det att lagtexten, såvitt länsstyrelsen kan finna, icke anger detta, åtminstone icke med erforderlig tydlighet.

Av motiven till bestämmelsen i 17 § framgår att hänsyn till tjänstepersonalens inställning till utförande av annat arbete varit en bidragande orsak till bestämmelsens intagande. Emellertid må härvid bemärkas att om nu neutralitetsrätten vid arbetstvister regleras, tjänstemännens ställning i fråga om utförande av annat arbete än det till själva tjänsten hörande bleve en annan än under nuvarande förhållanden. Det arbete som arbetsledare och annan tjänstepersonal utföra under en arbetskonflikt torde i regel ej bli annat än sådant som vore erforderligt för att mildra konfliktens följder med hänsyn till företagets bestånd. Fråga bleve väl sålunda endast om utförande av ett skyddsarbete, detta begrepp då taget i något vidsträcktare mening än den i förslaget angivna. Här anförda omständigheter synas tala för att bestämmelsen i 17 § bör uteslutas ur förslaget.

På sätt en av kommissionsledamöterna anmärkt förekommer stundom den bestämmelse i kollektivavtal att organiserade arbetare icke må anställas i företag som avtalet omfattar. En dylik bestämmelse — s. k. organisationsklausul — vilken givetvis tillkommit på yrkande av arbetarparten, innebär enligt länsstyrelsens mening ett obehörigt ingrepp såväl mot arbetsgivare som mot de arbetare som vilja stå undanför organisation, och när det nu ifrågasättes att i lag förklara såsom en nullitet ett avtal mellan arbetsgivare och tjänstemän i fråga om de senares användande för annat än det som tillhör själva tjänsten, så torde med lika stort fog böra tagas i övervägande, huruvida icke organisationsklausulen bör förbjudas vid ingående av kollektivavtal.

Begreppet skyddsarbete har i förslaget givits ett innehåll som enligt länsstyrelsens förmenande är alltför inskränkt. Särskilt fäster länsstyrelsen sin

uppmärksamhet därpå att hänsyn icke alls tages till förmögenhetsskada såsom följd av stridsåtgärd. Även om bibehållande av nuvarande kampmetoder i förhållandet mellan arbetsgivare och arbetare förutsätter att förmögenhetsskador i allmänhet lämnas å sido, borde möjlighet finnas att förekomma vissa av dessa skador. De kunna vara av den omfattning att de hota vederbörande företags bestånd, och särskilt beträffande sådana fall kunna stridsåtgärderna framträda såsom otillbörliga eller oförnuftiga. Gränsen mellan förmögenhetsskada av det ena och det andra slaget är svår att uppdraga. Utgångspunkten borde emellertid i främsta rummet vara att kunna möjliggöra ett genom arbetsinställelse angripet företags bestånd och vidare att söka förhindra händelser som voro ägnade att i betydande omfattning hämma företagens utveckling. Möjligen kunde det vara förtjänt att tagas i övervägande, huruvida icke för tvivelaktiga fall avgörandet kunde överlämnas åt den i 43 § av förslaget omförmälda nämnd.

(I handläggningen av ärendet hava deltagit landshövdingen friherre Ramel och landssekreteraren Kjäll.)

Poliskammaren i Göteborg.

(Utlåtande överlämnat av länsstyrelsen.)

Såsom infortrat yttrande över ett den 4 maj 1934 av en inom Socialdepartementet tillsatt kommission avgivet betänkande med förslag till lag angående vissa ekonomiska stridsåtgärder m. m. får poliskammaren med vitsordande av behovet av en lagstiftning beträffande i förslaget angivna hänseenden för sin del tillstyrka förslagens upphöjande till lag.

De remitterade handlingarna återställas.

Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län.

Genom remiss den 11 maj 1934 har Herr Statsrådet anmodat Kungl. Maj:ts Befallningshavande att avgiva yttrande över ett av en inom Socialdepartementet tillsatt kommission avgivet betänkande med förslag till lag angående vissa ekonomiska stridsåtgärder m. m.

I anledning härav får Kungl. Maj:ts Befallningshavande anföra följande.

I underdånigt utlåtande, som Kungl. Maj:ts Befallningshavande den 19 februari 1934 avgav över då föreliggande utredning och förslag av professorn Ragnar Bergendal angående lagstiftning rörande tredje mans rätt till neutralitet i arbetskonflikter och därmed sammanhängande spörsmål, uttryckte Kungl. Maj:ts Befallningshavande den meningen, att behov föreläge av lagstiftning inom berörda område, varjämte Kungl. Maj:ts Befallningshavande — frånsett beträffande forumfrågan — uttalade sig för det då framlagda förslaget, vilket Kungl. Maj:ts Befallningshavande fann utmärka sig för fullständig objektivitet.

Det nu föreliggande förslaget till lag angående vissa ekonomiska stridsåtgärder bygger väsentligen på professor Bergendals utredning. Ämnet för den ifrågasatta lagstiftningen har emellertid i betydande omfattning utvidgats, samtidigt som mera detaljerade bestämmelser lämnats i det nya förslaget för att vinna anpassning efter de särskilda fallens beskaffenhet. Någon anledning till erinran mot dessa förhållanden har Kungl. Maj:ts Befallningshavande icke funnit, även om Kungl. Maj:ts Befallningshavande i sitt utlåtande över det Bergendalska förslaget uttalat den uppfattningen, att den i sistnämnda förslag av den sakkunnige iakttagna begränsningen varit väl motiverad. Uttalandet hänförde sig till ämnets ömtåliga beskaffenhet, som syntes giva anledning till försiktighet i avseende å lagstiftningsåtgärder. Då förslaget efter allt att döma i huvudsak på ett lyckligt sätt kunnat reglera även frågor, som icke upptagits i professor Bergendals lagutkast, torde detta emellertid innebära en fördel. Kungl. Maj:ts Befallningshavande syftar härvid särskilt därå, att i viss utsträckning även stridsåtgärder mot part visat sig kunna med fördel rättsligt regleras.

En avgjord förtjänst hos förslaget torde vara, att det i mindre utsträckning än det tidigare utkastet räknar med användningen av straff. Då detta möjliggjorts väsentligen genom förslagets regler om behörighet att vidtaga massåtgärder och om ställande av säkerhet för skadestånd, förmenar Kungl. Maj:ts Befallningshavande, att vad härom föreslagits är ändamålsenligt.

I huvudsak anser sig alltså Kungl. Maj:ts Befallningshavande kunna tillstyrka förslaget. Beträffande vissa av dess detaljer har Kungl. Maj:ts Befallningshavande likväl ställt sig tveksam.

Sälunda delar Kungl. Maj:ts Befallningshavande den mening, som kommissionens ordförande och vissa av dess ledamöter gjort gällande, att det bör ifrågasättas, om icke andra punktens senare del av 2 § första stycket lämpligen bör utgå.

Huruvida 11 § andra punkten bör så avfattas, att arbetsledares eller annan persons i förtroendeställning rätt att vara medlem av förening, som avser tillvaratagande av honom underställd personals intressen, underkännes i den utsträckning som skett, synes också tvekelaktigt. Omöjligt torde väl icke vara att här giva tillbörligt utrymme åt den s. k. vertikala organisationsprincipen, även om såsom normalfall erkännes arbetsgivares uppsägningsrätt gentemot arbetsledare eller annan i förtroendeställning, som finnes icke skäligen böra tillhöra förening av nämnd beskaffenhet.

Enligt 9 § skulle till orättmätig vinning icke vara att hänföra, att borgenär erhöle betalning av någon, som av gälldenären övertagit egendom eller rörelse och därvid uppsåtligen sökt möjliggöra för denne att undandraga sig gälden. Mot denna bestämmelse har Kungl. Maj:ts Befallningshavande icke något att erinra. Däremot förmenar Kungl. Maj:ts Befallningshavande, att den fördelning av bevisbördan, som i motiven å sidan 48 förutsättes böra tillämpas i fråga om överlåtelses lojala beskaffenhet, svårigen kan utan olägenhet genomföras i praktiken. Naturligast är väl att utgå från att överlåtelsen är lojal, där icke motsatsen bevisas, och att i enlighet härmed fördela bevisskyldigheten.

I fråga om rättegången bibehåller förslaget från professor Bergendals utkast handläggning vid allmän domstol av mål om ansvar eller skadestånd enligt den ifrågasatta nya lagstiftningen. Kungl. Maj:ts Befallningshavande kan för sin del alltså icke finna annat, än att övervägande skäl tala för specialdomstolar. Kungl. Maj:ts Befallningshavande tillåter sig att återropa, vad Kungl. Maj:ts Befallningshavande anfört i frågan i sitt underdåniga utlåtande den 19 februari 1934 över professor Bergendals utkast. Här uttalar Kungl. Maj:ts Befallningshavande i detta ämne följande.

»Av största vikt är för att såväl domstolens som lagens auktoritet skall kunna tillbörligt upprätthållas vid behandlingen av de mycket grannliga frågor, som det här gäller, att domstolen äger nödig erfarenhet och sakkunskap beträffande arbetstvister och likartade ämnen. Eders Kungl. Maj:ts Befallningshavande sätter i fråga, huruvida fordran på dylik erfarenhet och sakkunskap rättvisligen kan ställas på rikets samtliga allmänna domstolar, även de allra minsta. Redan den omständigheten, att målen genom att splittras på ett mycket stort antal domstolar skulle för flertalet dylika bliva ganska sällsynta, måste försvåra upprätthållandet av tillräcklig erfarenhet. Genom målens koncentring till ett fåtal domstolar skulle denna olägenhet bortfalla, samtidigt som möjlighet skulle beredas att utan större kostnader förstärka dessa domstolar med ledamöter, som vore i arbetsförhållanden särskilt erfarna och kunniga. Med hänsyn till målens sannolika förekomstfrekvens synas stadsdomstolar närmast böra komma i åtanke.

Enklast borde enligt Eders Kungl. Maj:ts Befallningshavandes mening domstolsfrågan kunna lösas genom att ett mindre antal av rikets större rådhusrätter, lämpligt fördelade över rikets olika delar, finge å särskild avdelning omhändertaga de ifrågavarande målen. I domstolen, som i övrigt möjligen kunde bestå av endast en juridiskt utbildad person, borgmästare eller rådman, borde härvid som bisittare fungera två ledamöter, som på samma sätt som föreskrives i 4 § av lagen den 22 juni 1928 om arbetsdomstol utses av Eders Kungl. Maj:t efter förslag den ena av arbetsgivarföreningarnas förtroenderåd och den andra av landsorganisationen i Sverige. Suppleanter för bisittarna skulle utses efter samma regler.

Målens beskaffenhet gör vidare önskvärt, att utslags verkställande icke må alltför länge kunna uppehållas genom besvärs anförande. För detta ändamål torde lämpligen endast en överinstans böra finnas. Något förslag hur denna domstol i andra och sista instans bör i detalj sammansättas, är Eders Kungl. Maj:ts Befallningshavande icke beredd att avgiva. Dock förutsätter Eders Kungl. Maj:ts Befallningshavande, att domstolen i fråga bör liksom den speciella underdomstolen bestå, förutom av juridiskt utbildade ledamöter med uppdrag gällande utan tidsbegränsning, jämväl av ledamöter, som av Eders Kungl. Maj:t tillsätts för viss tid i huvudsaklig överensstämmelse med de i 4 § av lagen om arbetsdomstol stadgade grunder.»

Kunde domstolsfrågan lösas efter i huvudsak dessa grunder, skulle också den stora fördelen vinnas, att den i 43 och 44 §§ omförmälda nämnden icke skulle behöva tillskapas. Överhuvud synas bestämmelserna om denna nämnd

tillhöra lagförslagets betänkligare delar. Av motiveringen framgår, att det endast varit med tvekan och såsom en nödfallsutväg, som kommissionen föreslagit en dylik nämnd. För sin del kan Kungl. Maj:ts Befallningshavande icke tänka sig annat, än att nämnden snart nog skulle övergå från ett rådgivande till ett maktägande organ och härigenom komma att på ett skadligt sätt inskränka domstolarnas självständighet och minska deras auktoritet.

I en detaljfråga av processuell natur instämmer Kungl. Maj:ts Befallningshavande med en av kommissionens reservanter. Kungl. Maj:ts Befallningshavande förmenar nämligen i likhet med denne, att stadgandena i 46 § om klagan över förbud böra utvidgas så, att särskild klagan får föras även över beslut, varigenom utfärdande av förbud vägrats eller utfärdat förbud hävts.

Att den föreslagna lagen till en början endast erhåller begränsad giltighetstid tillstyrkes, då en tids erfarenhet torde vara väl behövlig, innan lagens verkningar kunna rätt bedömas.

Mot den föreslagna *lagen om ändring i 11 kapitlet strafflagen* har Kungl. Maj:ts Befallningshavande icke något att erinra. Framhållas må, att Kungl. Maj:ts Befallningshavande givetvis förutsätter, att de i 11 kapitlet 16 § strafflagen avsedda fallen skulle tillhöra de allmänna domstolarnas handläggning, även om specialdomstolar, såsom Kungl. Maj:ts Befallningshavande föreslagit, skulle få omhändertaga mål enligt lagen angående vissa ekonomiska stridsåtgärder.

(I handläggningen av ärendet hava deltagit landshövdingen von Sydow och t. f. landssekreteraren Björkman.)

Länsstyrelsen i Västmanlands län.

Genom remiss den 11 maj 1934 har Konungens befallningshavande anmodats att avgiva yttrande över det av en inom socialdepartementet tillsatt kommission avgivna betänkande med förslag till lag angående vissa ekonomiska stridsåtgärder, och får Konungens befallningshavande med föranledande härav vördsam samt anföra följande.

I sitt underdåniga utlåtande den 12 februari 1934 över den av professorn Ragnar Bergendal verkställda utredningen i ämnet har Konungens befallningshavande uttalat sin principiella anslutning till en lagstiftning i enlighet med de riktlinjer, som i nämnda utredning uppdragits. Konungens befallningshavande är också alltjämt övertygad om nödvändigheten av att genom måttfullt avvägda lagstiftningsåtgärder söka bekämpa den fortgående brutaliseringen av striderna på det ekonomiska livets område. Såsom redan den Bergendalska utredningen gav vid handen kan emellertid en lagstiftning med denna syftning icke begränsas till en reglering av tredje mans rätt vid arbetskonflikter. De utmanande stridsmetoder, som ej sällan komma till användning vid arbetsstriderna och över vilka sedan länge klagats, synas för varje dag vinna allt vidsträcktare burskap även inom andra grenar av den ekonomiska sam-

manlevnaden. Och i många konflikter — både arbetsstrider och andra — kan läget vara sådant, att behovet av skydd för den svagare parten framstår som minst lika behjärtansvärt som skyddet för utomstående tredje man. Den vidsträcktare innebörd, som av dessa anledningar givits åt lagförslaget, är enligt befallningshavandens mening väl motiverad. I övrigt torde såsom förtjänster hos förslaget i jämförelse med det Bergendalska utkastet kunna framhållas dels den tydligare och mera logiska utformning, som givits åt begreppet tredje man och dels uppställandet av krav på viss formell behörighet för rätten att vidtaga s. k. massåtgärder.

Det är givet, att beträffande utformningen av en lagstiftning på förevarande område vitt skilda meningar skola göra sig gällande särskilt inom de samhällsgrupper, vilkas sins emellan stridiga intressen mer eller mindre intimt beröras av lagstiftningen. Detta är så mycket mera naturligt som man här rör sig på områden, vilka hittills i stort sett lämnats oreglerade av lagen och där sålunda ingen inhemsk erfarenhet finnes att bygga på. Trots de betydande vanskligheter, som sålunda varit förbundna med arbetet, vill det synas som om kommissionen lyckats väl i sitt värv, och det framlagda förslaget torde i stort sett träffa det gyllene lagom, som motsvarar flertalets uppfattning om vad som på området är rimligt och skäligt. Härför talar i sin mån den omständigheten, att inom kommissionen från arbetsgivare- och arbetarehåll mot förslaget avgivits reservationer av delvis diametralt motsatt innebörd.

Endast beträffande följande punkter i förslaget har befallningshavanden för sin del ansett sig böra framställa erinringar.

Från den i 2 § första stycket angivna regeln, att massåtgärd icke får igångsättas av annan än förening, i vars verksamhet ingår att företaga sådan åtgärd, finnas i samma stycke stadgade två undantag, av vilka särskilt det sista är ägnat att väcka betänkligheter. Det gäller här annan ekonomisk motsättning än arbetstvist, där enligt förslaget massåtgärd skulle kunna igångsättas oberoende av behörighetsregeln så snart syftet är annat än att få till stånd avtal. Denna undantagsbestämmelse synes knappast sakligt motiverad och kan befaras öppna möjligheter till kringgående av behörighetsregeln, varför densamma synes böra utgå.

Det synes vara av vikt, att en skarp gräns uppdrages mellan utpressningsaktioner, vilka givetvis böra vara förbjudna, och stridsåtgärder i syfte att utfå överenskommen avlöning, som inestår ogulden (s. k. indrivningsblockader). Så länge frågan om realsäkerhet för inestående arbetslön kvarstår olöst torde sistnämnda slag av stridsåtgärder icke gärna kunna förbjudas. Så har icke heller skett i förslaget, men genom den avfattning, som givits åt 9 § andra stycket, torde möjligheterna för gäldenär att genom överlåtelse av egendom eller rörelse undandraga sig utbetalning av arbetslön komma att i stor omfattning kvarstå. Ny ägare, som vid egendomens övertagande äger vetskap om gälden, synes dock, i den mån med hänsyn till gällande avtal i yrket eller eljest kan anses skälig, näppeligen kunna äga berättigade anspråk på skydd mot indrivningsblockad. Befallningshavanden anser därför, att åt ifrågavarande lagrum bör givas en formulering som med nyss angiven begräns-

ning ansluter sig till det av herr Sigfrid Hansson inom kommissionen reservationsvis framlagda förslaget.

I § 14 begagnas ordet tvist på ett sätt, som knappast står i överensstämmelse med gängse språkbruk. Skall ordet bibehållas, torde en omredigering av denna § böra ske så att exempelvis första punkten gives följande lydelse: »Där tvist uppkommit med anledning av väckt fråga om ingående av avtal — — — del i tvisten (tredje man)».

(I handläggningen av ärendet hava deltagit landshövdingen Murray och landssekreteraren Lidén.)

Länsstyrelsen i Kopparbergs län.

Till besvarande av Eders Kungl. Maj:ts resolution med infordrande av länsstyrelsens yttrande över »Betänkande med förslag till lag angående vissa ekonomiska stridsåtgärder m. m. avgivet den 4 maj 1934 av en inom Socialdepartementet tillsatt kommission» får länsstyrelsen i Kopparbergs län anföra följande.

Enligt länsstyrelsens mening är det ett betydelsefullt samhällsintresse, att striderna vid arbetskonflikter och på det ekonomiska området i övrigt i görligaste mån begränsas och att utomstående, som önska behålla sin neutralitet, kunna göra anspråk på att icke behöva indragas i striden. I den mån denna neutralitet icke frivilligt respekteras, är det motiverat, att samhället genom sin lagstiftning uppställer regler till skydd för tredje man och med den erfarenhet som föreligger i fråga om rättskränkningar på detta område, synas skäl föreligga för en sådan lagstiftning.

En lagstiftning på detta oprövade lagstiftningsområde, där meningarna skarpt bryta sig såväl om lagens behövlighet som innehåll, är emellertid en synnerligen grannlaga och svår uppgift. Enligt länsstyrelsens mening bör därför de lagstiftande myndigheterna vid utformning av en blivande lagstiftning framgå med stor varsamhet och icke giva lagen en räckvidd, vars verkningar ej kunna överblickas eller stadganden, vilka för stora befolkningslager framträda som obilliga eller kränkande för rättskänslan. Ett oeftergivligt krav på en sådan lagstiftning måste vara, att lagstiftningen begränsar sig till neutralitetsskydd för tredje man och icke mer eller mindre avsiktligt utsträcker till att försvåra respektive organisationers verksamhet.

I likhet med professor Bergendals utkast omfattar det remitterade lagförslaget icke endast tvister på arbetsmarknaden utan även andra ekonomiska konflikter. Detta är enligt länsstyrelsens mening en riktig utgångspunkt för en lagstiftning till skydd för tredje man. Det har ingalunda varit endast i samband med arbetskonflikter som rättskränkning till skada för tredje man förekommit.

I det av kommissionen utarbetade lagutkastet har inrymmts vissa grupper av stridsåtgärder, vilka icke voro upptagna i professor Bergendals utkast och som rikta sig mot part och icke i egentlig mening mot tredje man. Med den skar-

pa avgränsning dessa grupper av stridsåtgärder erhållit, synas invändningar icke kunna anföras mot de föreslagna lagbuden. Även om något större behov av det föreslagna rättsskyddet icke gjort sig gällande för dem, som fullgöra funktioner i rättsordningens tjänst, är det likväl betydelsefullt, att denna fråga icke lämnas obeaktad. Frågan om utpressningsblockader är även av den allvarliga karaktär, att den bör upptagas i detta sammanhang.

Någon närmare granskning av lagförslagets detaljbestämmelser anser sig länsstyrelsen icke böra företaga utan begränsar sig till att i detta avseende endast anföra följande.

Mot den föreslagna ordningen med ställande av säkerhet för skadestånd kan en viss tvekan göra sig gällande. Denna bestämmelse utgör ett undantag från vad som eljest i regel stadgas i vår lagstiftning, då fråga är om skadestånd och synes icke vara oundgängligen nödvändig för upprätthållande av lagens auktoritet.

Även beträffande rättegångsförfarandet hyser länsstyrelsen betänkligheter. Med hänsyn till lagstiftningens sociala betydelse och då det är ett nytt och oprövat lagstiftningsområde som beträdes, är det av största vikt, att uppkommande rättsfrågor skyndsamt och enhetligt avgöras. De skäl kommissionen anfört mot inrättande av en central specialdomstol kunna icke fränkännas betydelse, men det vill synas länsstyrelsen, att fördelarna med inrättande av en specialdomstol äro så betydande, att de överväga de därigenom ökade kostnaderna för parterna och andra av kommissionen påpekade olägenheter.

(I handläggningen av ärendet hava deltagit landshövdingen Eriksson och landssekreteraren Fahlroth.)

Länsstyrelsen i Gävleborgs län.

I nådig remiss av den 11 nästlidne maj har det blivit Eders Kungl. Maj:ts Befallningshavande anbefallt att avgiva yttrande över ett av en inom Socialdepartementet tillsatt kommission avgivet betänkande med lag angående vissa ekonomiska stridsåtgärder m. m.

I anledning härav får länsstyrelsen i underdånighet anföra följande.

I sitt tidigare yttrande över professor Bergendals förslag har länsstyrelsen åberopat ett par exempel, avseende det ena sviter av en arbetstvist, det andra annan ekonomisk tvist, där det syntes ovisst, huruvida de angripna skulle kunna enligt förslaget tillerkännas skydd, ehuru detta enligt länsstyrelsens mening skulle vara av god samhällsordning påkallat och med förslagets syfte förenligt.

Länsstyrelsen kan icke heller ur det nya förslaget klart utläsa, huru dessa båda nog så typiska exempel skulle bedömas. Det förstnämnda avsåg ledningens för ett antal monopolartade ölkaféer förbud mot servering av en del förutvarande s. k. arbetsvilliga byggnadsarbetare, som ostridigt icke uppträtt störande på lokalerna. Förbudet har numera hävts, sedan länsstyrelsen i utslag hänvisat till, att det icke kunde anses förenligt med företagets oktoj. Men det

synes med hänsyn till exempel från andra områden, där liknande medel till rättelse ej förefinnas, vara önskligt, att en dylik åtgärd på ett tvisten helt ovidkommande område direkt förklaras otillätlig. Om och i vad mån den framkallas av någon påtryckning eller av sympatiskäl torde enligt sakens natur ofta vara svårt att klargöra.

Det andra exemplet gällde en strid mellan två grupper av mjölkproducenter, där den numerärt större ville under tillskyndan av en organisation, men utan att veterligen själv vara organiserad, öva tryck genom att på grund av sin majoritet i ortens elektricitetsdistribution avstänga motparten från ljus och kraft. Med hänsyn till det nya förslagets § 2, sista delen av första stycket är länsstyrelsen osäker, om 14 § blir tillämplig i ett dylikt fall, ehuru väl detta måste antagas vara förslagets syfte.

Ett direkt klargörande av det nya förslagets avsedda verkan i sålunda åberopade exempel, varav det sistnämnda tenderar att bliva ofta förekommande, hade givetvis varit till stor fördel vid bedömandet.

Vad därefter angår de nytillkomna delarna av förslaget hyser länsstyrelsen även därvidlag den tidigare uttalade uppfattningen, att det varit lyckligt, om lagstiftning kunnat undgås. En stor organisation uttalade nyligen vid en kongress i fråga om tredje mans rätt, att lagstiftning borde undvikas, men också att man borde vinnlägga sig om att undvika sådana metoder, som icke stå i överensstämmelse med dess egna rättfärdighetsbegrepp. Hade slutorden utbytts mot »allmänna rättfärdighetsbegrepp», så hade därmed antytts en grundval för frivilliga överenskommelser mellan huvudparterna i saken. Då nu erfarenheterna tyvärr icke tyda på några utsikter i denna riktning, nödgas man i fostrande och vägledande syfte räkna med lagstiftningsåtgärder, ägnade att ur allmän synpunkt fixera rättfärdighetsbegreppen.

Länsstyrelsen anser sig böra tillstyrka det nya förslagets huvudgrunder, ehuru det varit lyckligt om hithörande förhållanden kunnat prövas i ett vidare sammanhang. Detta gäller i särskild grad de verkningar, som 11 och 16 §§ kunna medföra i fråga om organisationstvånget i strid mot rätten att försörja sig och framför allt att reagera mot samhällsskadliga, olagliga eller avtalsstridiga åtgärder.

Att man alltjämt, trots åtskilliga belysande kommentarer i motiveringen och vad därvidlag ytterligare må kunna vinnas, måste i relativt stor omfattning lita till blivande praxis i lagtillämpningen, kan på detta mångskiftande område icke undgås. Detta förhållande stöder givetvis tanken att — eventuellt endast under ett första skede — anförtro lagens tillämpande åt en specialdomstol, ehuru länsstyrelsen för sin del för närvarande anser övervägande skäl tala emot en sådan anordning.

Rörande delar av förslaget vill länsstyrelsen göra följande erinringar.

I 2 § synes sista delen av första stycket böra utgå av skäl, som anförts dels här ovan, dels i reservationer av herr Hassler samt herrar Lindhagen och Sam Larsson.

Det synes också förtjäna övervägas, på sätt Handelskammaren i Gävle föreslagit i skrivelse till Kommerskollegium, om icke behörigheten att vidtaga

massåtgärd enligt 2 § borde förbindas med krav på att ifrågakommande sammanslutning verkligen skall vara representativ för dem, vilkas intressen man vill företräda. Risken för oberättigade angrepp torde eljest icke kunna anses utesluten och torde ej heller alltid genom säkerhetsbestämmelserna i 3 och 4 §§ avvärjas. Även Sågverksförbundet har framfört en del synpunkter berörande skogs- och flottningsarbetet, vilka i detta samband förtjäna beaktande.

Till 11 § må erinras om, att man genom en massåtgärd också kan söka tvinga en angripen att mot sin vilja följa ett beslut, utan att det behöver gälla medlemskap i förening o. d.

Skyddet för »småföretag» enligt 12 § anser länsstyrelsen alltjämt böra utsträckas, åtminstone såsom i lagen om arbetstidens begränsning till företag, som sysselsätta högst fyra oskylda anställda, på sätt reservationsvis föreslagits. I varje fall bör bland uppräknade anförvanter även medtagas avkomlings make.

Begreppet skyddsarbete i 16 § sista stycket och därmed sambörande bestämmelser om tjänstemän m. fl. i 17 § synes förtjäna ytterligare prövas. Visserligen uppstår skada såväl sakligt som ekonomiskt beträffande icke blott mogen gröda utan även åtskilliga andra varor eller dylikt genom utebliven vård eller leverans. Men ur allmän synpunkt och till gagn för såväl själva företagen som i regel även samtliga parter, torde en utsträckning av skyddsarbetena till att uttryckligen omfatta även skador av relativt betydande ekonomisk räckvidd böra övervägas. — Tjänstemäns m. fl. obligatoriska arbetsnedläggelse enligt 17 § kan visserligen förenkla en stridsställning, men också — utom andra följder — förbittra striden bland annat genom att hindra en även ur allmän synpunkt angelägen och rimlig övergång och anpassning i förhållande till leverantörer och kunder m. fl.

Av liknande skäl är länsstyrelsen tveksam rörande lämpligheten av vägran att taga befattning med vissa varor enligt 18 §, sista stycket.

Den i 43 § föreslagna rådgivande nämnden anser sig länsstyrelsen icke kunna tillråda; på åtskilliga andra områden skulle eljest dylika nämnder kunna ifrågakomma. Hellre än en dylik anordning synes länsstyrelsen en specialdomstol vara att föredraga.

Med de ändringar, vartill ovan anförda synpunkter kunna föranleda, tillstyrker länsstyrelsen sålunda ett lagförslag med en första giltighetstid av föreslagna fem år.

(I handläggningen av ärendet hava deltagit landshövdingen Lübeck och landssekreteraren Jacobson.)

Länsstyrelsen i Västernorrlands län.

Genom remiss den 11 maj 1934 har länsstyrelsen anmodats avgiva yttrande över remissen bilagt betänkande med förslag till lag angående vissa ekonomiska stridsåtgärder m. m., avgivet den 4 maj 1934 av en inom Kungl. socialdepartementet tillsatt kommission.

Till efterkommande härav får länsstyrelsen anföra följande.

I underdånigt utlåtande den 20 februari 1934 över av professor Ragnar Bergendal verkställd utredning angående tredje mans rätt till neutralitet i arbetskonflikter och därmed sammanhängande spørsmål har länsstyrelsen anfört, hurusom till följd av det sätt, varpå de ekonomiska striderna på särskilt arbetsmarknaden numera ofta fördes, frågan om tredje mans rätt till neutralitet i dylika tvister blivit allt mer och mer aktuell. De allvarliga ekonomiska och andra lidanden, som i många fall tillfogades en utanför en arbetskonflikt stående tredje man, syntes tillfullo ådagalägga, att samhället ej längre stillatigande kunde tåla att dess medlemmar godtyckligt underkastades inskränkningar och rättskränkningar i olika avseenden till följd av maktmissbruk av privata sammanslutningar, vilkas syften vore av samhället okontrollerade. Med hänsyn därtill och då såväl den verkställda utredningen som erfarenheten tydligt visade, att den gällande rätten på ett mycket otillräckligt sätt skyddade tredje mans välgrundade rätt till neutralitet i tvister av förevarande slag, uttalade länsstyrelsen den bestämda uppfattningen, att en effektiv lagstiftning på området med det snaraste borde komma till stånd.

Under den tid, som förflutit sedan länsstyrelsen avgav berörda utlåtande, har intet inträffat av beskaffenhet att föranleda ändrad uppfattning hos länsstyrelsen angående den ifrågasatta lagstiftningens behövlighet.

Vidkommande lagstiftningens omfattning har kommissionen visserligen i likhet med professor Bergendal funnit nödvändigt att låta lagstiftningen omfatta stridsåtgärder på alla ekonomiska områden, men ansett erforderligt att beträffande de s. k. konkurrenstvisterna framgå med en viss försiktighet. Då det otvivelaktigt är av värde att i den förevarande lagstiftningen icke sätta konflikterna på arbetsmarknaden i en särställning, hyser länsstyrelsen principiellt den uppfattningen, att lagstiftningen bör hava till uppgift att bereda skydd för tredje mans neutralitet vid ekonomiska konflikter i allmänhet. Förekommande och tänkbara tvister på det allmänna ekonomiska området förete dock i många avseenden så väsentliga olikheter mot de typiska arbetskonflikterna, att det med fog torde kunna ifrågasättas, huruvida, på sätt i förslaget angives, för strider på samtliga ekonomiska områden väsentligen enahanda grundsatser böra komma till användning vid uppdragande av gränsen för de stridsåtgärder, som böra vara förbjudna. Då emellertid förslagets bestämmelser i 14 § angående de allmänna ekonomiska tvisterna äro synnerligen försiktigt avfattade och, såvitt länsstyrelsen är i tillfälle bedöma, icke kunna befaras komma att medföra menlig inverkan på det fria näringslivet utan i stället synas vara av värde för den stora allmänheten och därmed även för samhället, har länsstyrelsen icke funnit skäl till erinran mot samma bestämmelsers utformning, helst som lagen förutsatts skola bliva av endast provisorisk karaktär och möjlighet sålunda förefinnes att vid en blivande förnyad behandling av lagstiftningsspörsmålet ändra eller fullständiga lagen i de delar, erfarenheten visat sådant erforderligt. I detta sammanhang vill emellertid länsstyrelsen i likhet med en del reservanter inom kommissionen hava framhållit angelägenheten av att särskilda åtgärder med det snaraste vidtagas till

skydd för de mindre näringsidkarna, särskilt handlande, mot storföretagens växande konkurrens.

I enlighet med erhållet direktiv har kommissionen tagit under omsorgsfull prövning frågan om den ifrågasatta lagen bör hava karaktär av strafflag eller icke, därvid kommissionen kommit till det resultat, att ett fullständigt undvikande av kriminalisering av vissa stridsåtgärder icke låter sig göra, om en eventuell lagstiftning skall kunna erhålla tillbörlig effektivitet. Länsstyrelsen, som till noggrant överbäggande förehäft frågan om vilka påföljder böra stadgas för otillättna handlingar — straff eller blott skadestånd — och därvid ingående prövat de skäl, som anförts till stöd för de olika meningarna på området, har icke kunnat undgå att komma till den bestämda uppfattningen att, därest den ifrågasatta lagstiftningen överbäggad skall bliva av något värde för tredjemansskyddet, straffbestämmelser med nödvändighet måste inflyta i lagstiftningen. Förslagets bestämmelser i förevarande avseende synas hava erhållit en i stort sett tillfredsställande avfattning.

I likhet med vad kommissionens ordförande herr Lindhagen med instämmande av herr Larsson särskilt framhållit, anser länsstyrelsen det vara av grundläggande vikt och betydelse för hela förevarande lagstiftningsspörsmål, att en formell bestämd gräns uppställs i fråga om behörighet att vidtaga de farligaste stridsåtgärderna, massåtgärderna. Därest angivna, till sina verkningar synnerligen farliga och skadebringande åtgärder överbäggad skola tolereras av samhället, måste såsom oeftergivligt villkor fordras, att åtgärderna endast må vidtagas efter omsorgsfull ingående prövning av personer, som kunna förväntas besitta erforderlig klokhet, erfarenhet och omdömesgillhet, ävensom äga möjlighet till överblick på samhällsförhållandena och besitta tillräcklig ansvarskänsla i förhållande till den enskilde och samhället. Det är fördenskull synnerligen angeläget, att frågan om dessa behörighetsregler ägnas den största uppmärksamhet och givas sådan utformning att de skapa nödig garanti mot maktmissbruk. På grund härav bör enligt länsstyrelsens förmenande lagen icke, såsom förslaget synes angiva, tillåta organiserade arbetsgivare och arbetare att vidtaga arbetsinställelse utan sin huvudorganisations samtycke. Av samma skäl anser sig länsstyrelsen icke heller kunna biträda förslagets bestämmelser i 2 § första stycket andra punkten angående möjlighet för en större eller mindre krets bland allmänheten att igångsätta blockad eller bojkott mot företag, som förmenas hålla för höga priser eller dylikt.

Ehuru länsstyrelsen håller för sannolikt, att förslagets bestämmelser angående skyldighet för förening, som vill förbehålla sig att igångsätta massåtgärd enligt vad i 2 § stadgas, att för igångsättande av sådan åtgärd ställa säkerhet, i praktiken skola komma att bliva av mindre värde, har dock länsstyrelsen icke ansett sig böra framställa särskild erinran mot samma bestämmelser. Länsstyrelsen vill emellertid, för det fall att säkerheten utgöres av annat än penningar, ifrågasätta, huruvida icke förtydligande bestämmelser angående beskaffenheten av säkerheten äro erforderliga för att länsstyrelsen skall godkänna densamma. Sålunda bör exempelvis för borgen gälla, att löftesmän skola borga en för alla och alla för en såsom för egen skuld, samt

för säkerhet bestående av inteckning, att densamma skall ligga inom hälften av senast fastställda taxeringsvärdet av intecknade fastigheten. Därjämte synes det nödigt, att i 5 § 3 st. närmare föreskrift införes angående påföljd för underlåtenhet att öka nedsatt säkerhet, där sådant på grund av ändring i förhållandena, som i 4 § andra stycket avses, bör äga rum.

Vidare håller länsstyrelsen före, att det i 12 § stadgade skyddet för familjeföretag och arbete för egen räkning icke i önskvärd utsträckning skyddar småföretagen mot angrepp av de stora och mäktiga organisationerna. Det synes rimligt att utöver rena familjeföretag även sådana företag, som ej sysselsätta mer än förslagsvis högst fyra oskylda anställda, tillförsäkras lagens skydd mot angrepp i form av massåtgärd. Därjämte synes en närmare undersökning och utredning böra verkställas angående innebörden av begreppet skyddsarbete åt part.

Beträffande rättegången i mål angående förseelser mot den föreslagna lagen har kommissionen stannat för att de allmänna domstolarna skola vara forum för handläggning av ifrågavarande mål, därvid en särskild nämnd skulle inrättas såsom rådgivande organ åt domstolarna. Länsstyrelsen ställer sig synnerligen tveksam, huruvida en sådan lösning är att tillråda. Visserligen kunna vägande skäl bl. a. på allmänt processrättsliga grunder anföras mot varje inrättande av specialdomstolar för uppgifter, vilka icke med ofrånkomlig nödvändighet kräva en sådan anordning, men å andra sidan synes med fog kunna ifrågasättas, huruvida icke de tvister, som kunna föranledas av förevarande lagstiftning, bliva av sådan art och beskaffenhet att de med nödvändighet kräva en med speciell sakkunskap utrustad domstol. Då det icke torde vara möjligt, att redan i lagen med någorlunda tydlighet eller fullständighet angiva, vilka stridsåtgärder, som skola vara förbjudna, skulle otvivelaktigt en koncentration av alla lagstiftningen berörande rättegångar till en för ändamålet särskilt inrättad domstol ganska snabbt medföra en stadgad rättspraxis för ett enhetligt bedömande av olika spørsmål, vilkas lösning icke blivit av lagen närmare angiven. Då härtill kommer, att, enligt länsstyrelsens förmenande, domsluten i tvister av förevarande slag otvivelaktigt skulle vinna i auktoritet, därest de avkunnats av en specialdomstol, något som synes böra tillmätas stor betydelse, samt vidare ett betydligt snabbare avgörande av målen skulle vinnas genom deras handläggning av en sådan domstol, håller länsstyrelsen före att betänkligheterna mot förläggande av rättegångarna i ämnet till en särskild för ändamålet inrättad specialdomstol böra vika.

(I handläggningen av ärendet hava deltagit landshövdingen Wijkman och landssekreteraren Stattin.)

Länsstyrelsen i Västerbottens län.

Genom nådig remiss den 11 maj 1934 har länsstyrelsen anbefallts avgiva utlåtande över av en inom Kungl. Socialdepartementet tillsatt kommission avgivet betänkande med förslag till lag angående vissa ekonomiska stridsåtgärder m. m.

I anledning härav får länsstyrelsen i underdånighet anföra följande.

Mot förslaget har kommissionens ordförande, herr Lindhagen, med instämmande av herr Larsson gjort ett par erinringar, som enligt länsstyrelsens mening äro värda allt beaktande. I nämnda särskilda yttrande uttalas en enligt länsstyrelsens uppfattning välgrundad tvekan beträffande det i förslaget inrymda medgivandet för organiserade arbetsgivare och arbetare att vidtaga arbetsinställelse utan sin organisations medgivande. Såsom skäl för tveksamheten framhålles att den irritation, som de ekonomiska stridsåtgärderna framkallat, i icke ringa mån kan tillskrivas den omständigheten att sådana åtgärder nu kunna ifrågasättas av personer och sammanslutningar utan varje överblick på samhällsförhållandena och utan tillräcklig ansvarskänsla i förhållande till den enskilde och samhället. Länsstyrelsen, som finner denna bild av läget riktig, vill för sin del framhålla, att den frihet som kommissionens flertal vill bereda organiserade arbetsgivare och arbetare att i berörda fall handla efter gottfinnande ej synes böra lämnas i en blivande lag.

Länsstyrelsen ansluter sig jämväl till den av herrar Lindhagen och Larsson uttalade meningen beträffande förslaget i vad det avser möjlighet för en större eller mindre krets bland allmänheten att igångsätta blockad eller bojkott mot företag, som man förmenar hålla för höga priser eller dylikt, vilken möjlighet icke bör hållas öppen.

Det torde kunna ifrågasättas huruvida icke inrättandet av en specialdomstol för handläggningen av mål, som falla under en så betydelsefull lag som den förevarande, vore en bättre lösning än att, såsom förslaget avser, hänskjuta dylika mål till de allmänna domstolarna. Inrättandet av en nämnd såsom rådgivare åt domstolarna i huvudsakligt syfte att »redan från början kunna er-hålla en någorlunda enhetlig rättstillämpning» tyder på att förslagsställarna hysa farhågor för en viss osäkerhet i nämnda avseende. Att en sådan osäkerhet om möjligt bör förebyggas ligger i öppen dag. Ovisst är emellertid, om en sådan olägenhet, vilken kan befaras komma att bliva av menlig art, i nämnvärd mån undanröjes genom inhämtande av yttrande av en nämnd, vilkens råd icke behöver följas. Sammansättningen av nämnden utgör för övrigt knappast någon borgen för att ens dess råd komma att bliva enhetliga. Nämnden skulle bestå av ordförande och åtta ledamöter, av vilka ordföranden och en ledamot, tillika vice ordförande skola vara lagkunniga och i domarvärv förfarna. En ledamot skall äga särskild insikt och erfarenhet i såväl arbetsförhållanden som ekonomiska förhållanden i allmänhet. Övriga sex ledamöter skola företräda de intressen som hänföra sig till arbetsgivare och arbetare, jordbruk, grosshandel, detaljhandel och industri. Niomannanämnden, som är beslutför med ordförande och fyra ledamöter, synes ej behöva i sin helhet inkallas. Ordföranden tillkommer att vid varje tillfälle bland de ledamöter, som förträda särskilda intressen, tillkalla dem som i det särskilda fallet äga största sakkunskap, därvid ock iakttages att motsatta intressen om möjligt bliva i lika mån företrädade.

En nämnd, som skall fylla en rådgivande uppgift i betydelsefulla ekonomiska frågor, vilka äro föremål för rättslig behandling, synes icke böra sam-

mansättas på ett sätt som måhända ej utan fog kan i olika fall bliva föremål för erinringar. Ombytet av bisittare i nämnden, som är avsett att förekomma allt efter ärendets intressefär, synes icke trygga en tillämpning av enhetliga principer. I den mån osäkerhet på detta område skulle komma att framträda, försvagas givetvis nämndens auktoritet.

De erfarenheter, som vunnits av arbetsdomstolens verksamhet, synas tala för inrättandet av en specialdomstol även på nu ifrågavarande område. Den tidsutdräkt, som handläggningen av mål vid de allmänna domstolarna kräver, bör så långt möjligt på här ifrågavarande område undvikas. Kostnaderna bliva givetvis större genom inrättandet av en särskild domstol, men om en säker och snabb rättskipning därmed kan vinnas, synas de ökade kostnaderna vara väl motiverade.

Mot förslaget i övrigt har länsstyrelsen ingen erinran.

(I handläggningen av ärendet hava deltagit landshövdingen Rosén och landssekreteraren Almgren.)

ARBETSGIVAR- OCH ARBETAR- ORGANISATIONER M. FL.

Svenska arbetsgivareföreningen.

Sedan Svenska Arbetsgivareföreningen genom remisskrivelse den 11 maj 1934 lämnats tillfälle att avgiva yttrande över ett av en inom Kungl. Socialdepartementet tillsatt kommission den 4 maj 1934 avgivet betänkande med förslag till lag angående vissa ekonomiska stridsåtgärder m. m., får föreningen härmed anföra följande.

Till en början erinra vi om våra i underdånig skrivelse till Konungen den 23 februari 1934 framförda synpunkter å den av professor Ragnar Bergendal verkställda, den 30 november 1933 avgivna utredningen jämte lagutkast angående tredje mans rätt till neutralitet i arbetskonflikter och därmed sammanhängande spörsmål, på vilket utkast ifrågavarande betänkande i stort sett är byggt. Vad sedan detta yttrande avgivits förekommit vid behandlingen av förevarande lagstiftningsproblem har enligt vårt förmenande icke jävat riktheten av de av oss däri intagna ståndpunkterna. Vi vilja därför även i fråga om nu föreliggande lagförslag hänvisa till vad vi tidigare anfört, samtidigt som vi härnedan upptaga särskilda spörsmål till en av lagförslaget föranledd mera ingående behandling.

Lagstiftningens omfattning.

Vidkommande förslagets allmänna grunder har kommissionen i likhet med den sakkunnige funnit det påkallat att låta regleringen av de ekonomiska stridsåtgärderna omfatta ekonomiska konfliktsituationer även utanför förhållandet mellan arbetsgivare och arbetare. Kommissionen har emellertid, med hänsyn till att förhållandena på det allmänna ekonomiska området i förevarande avseende äro så oenhetliga och svårbedömda, framgått med viss försiktighet, då det gällt att reglera stridsåtgärderna på affärlivets område. Vi ansluta oss till kommissionens principiella inställning i detta hänseende.

I vårt föregående yttrande framhöllo vi lämpligheten av att en blivande lagstiftning komme att omfatta massaktioner, föranledda av intressemotsättningar av allmän ej ekonomisk art. Med tillfredsställelse erfar vi därför, att kommissionen i motsats till den sakkunnige utsträckt den legislativa behandlingen att avse även vissa i 7 och 8 §§ närmare angivna konfliktsituationer, som ej äro av ekonomisk natur.

Den sakkunnige föreslog i sitt lagutkast, att till de av lagstiftningen reglerade ekonomiska stridsåtgärderna skulle hänföras allt ekonomiskt avståndstagande från den angripne, vare sig detta skedde isolerat av den särskilde individen eller under samverkan mellan ett flertal personer. Såsom motiv för att

underkasta de individuella åtgärderna samma behandling som massåtgärderna anfördes, dels att förstnämnda åtgärder kunde vara lika effektiva som de, vilka fordrade samverkan, dels ock att en lagstiftning, som riktade sig endast emot massaktioner, finge karaktären av klasslag. Därigenom att det okomplicerade vidtagandet av stridsåtgärden ej annat än i visst undantagsfall medförde något ansvar enligt lagutkastet, fick dock detta avsevärt minskad tillämplighet å de individuella åtgärderna.

Även kommissionen har ansett sig ej böra från lagstiftningen undantaga de individuella åtgärderna. För att i det särskilda fallet, då en begränsning av rätten att vidtaga stridsåtgärder ansetts påkallad, kunna med större grad av anpassning från meddelat förbud undantaga individuella åtgärder, har emellertid kommissionen funnit lämpligt att särskilja tre ur förevarande synpunkt bestämda typer av stridsåtgärder, nämligen 1) massåtgärder, varmed avses blockad, bojkott och arbetsinställelse, 2) uppsägning av arbets- och hyresavtal samt 3) annat avbrytande av ekonomisk förbindelse, när det sker av två eller flera i samverkan. Det må härjämte redan i detta sammanhang påpekas, att bestämmelserna om påföljd för otillåtna individuella stridsåtgärder till skillnad från lagutkastet äro utan undantag knutna omedelbart till den, som vidtagit åtgärden i fråga.

Såsom vi med skärpa framhållit i tidigare yttranden anse vi, att de individuella åtgärderna äro av en från massaktionerna så skild natur, att de överhuvud taget ej böra komma under en lagstiftning av förevarande slag. Medan massåtgärd — som innebär ett ekonomiskt avståndstagande — till sin natur är ett på avtalsfriheten grundat tvångsmedel, varmed sålunda avses att åstadkomma något annat än rättsförhållandets upphörande, bör däremot uppsägning av ett enskilt arbets- eller hyresavtal presumeras vara det fullt naturliga uttrycket för den ena kontrahentens önskan att av ett eller annat skäl få avtalsförhållandet ur världen. Skyddet av den enskilde individens avtalsfrihet torde m. a. o. kräva, att sådana rättshandlingar, vilka med hänsyn till de former, under vilka de vidtagas, ej indicera något för åtgärden i fråga främmande syftsmål, böra lämnas orörda. Såsom ytterligare skäl härför må omnämnas det av oss tidigare berörda och närmare exemplifierade förhållandet, att uppsägning av ett enskilt avtal ej kan anses till sina verkningar vara jämförbar med en massåtgärd, som ju ytterst syftar till den angripnes ekonomiska isolering.

Av den till 1 § lämnade motiveringen framgår, att här framförda synpunkter rörande skillnaden mellan massåtgärder och individuella åtgärder icke varit främmande för kommissionen. Såsom motiv för den vidtagna inskränkningen av de under lagförslaget hänförliga individuella åtgärderna till att omfatta endast arbets- och hyresavtal anför kommissionen: »Då avbrytande av ekonomisk förbindelse inom affärlivet är det naturliga uttrycket för att enighet vid underhandlingar icke kunnat vinnas, har det ansetts betänkligt att, när fråga är om endast en handlande person, hänföra ett sådant avbrytande av förbindelse till stridsåtgärd.» I fortsättningen anger kommissionen sitt skäl för att i fråga om arbets- och hyresmarknaden göra ett avsteg

från den sålunda godtagna principen om den enskildes avtalsfrihet genom följande uttalande: »Saken ligger dock väsentligen annorlunda, när det gäller avbrytande av ekonomisk förbindelse genom uppsägning av sådana socialt betonade avtal som det enskilda arbetsavtalet och hyresavtalet. Särskilt i vederläggningssyfte kan uppsägning av ett dylikt fristående avtal ofta med framgång användas, och kommissionen har sålunda i avseende å dylika uppsägningar gjort undantag från det allmänna kravet på samverkan.» Då det isolerade avbrytandet av den ekonomiska förbindelsen mellan arbetsgivaren och arbetaren eller hyresvärdens och hyresgästens genom arbets- eller hyresavtalets uppsägande är ett lika naturligt uttryck för att parterna ej kunnat enas som motsvarande företeelser på affärlivets område, kunna vi ej finna bärande skäl föreligga för att såsom skett försätta berörda båda avtalstyper i någon undantagsställning. Det måste sägas, att kommissionen på denna punkt låtit sig påverkas av ovidkommande hänsyn.

Vid bestämning av begreppet stridsåtgärd har kommissionen funnit lämpligt att angiva, förutom massåtgärder och uppsägning av arbets- eller hyresavtal, jämväl »annat avbrytande av ekonomisk förbindelse, när det sker av två eller flera i samverkan». I motiven framhålles svårigheten att i praktiken uppdraga gränsen mellan blockad och bojkott, å ena, samt avbrytande av ekonomisk förbindelse i samverkan, å andra sidan. Vi skulle därutinnan vilja gå än längre och ifrågasätta, om det överhuvud taget finnes utrymme för någon mellanform mellan massåtgärder och verkliga individuella åtgärder. Enligt vår åsikt — till vilken professor Bergendal synes ansluta sig i sin utredning — förekomma ej sällan förfaranden under samverkan mellan två eller några personer eller företag, som äro av sådan art, att intet som helst skäl föreligger att behandla dem annorlunda än individuella åtgärder. Man behöver blott tänka sig det exemplet, att två närstående bolag, som skötas enhetligt, tillsammans avbryta en med ett utomstående företag bestående ekonomisk förbindelse. Å andra sidan synas blockad- och bojkottbegreppen kunna, utan att man därvid avviker från den gängse uppfattningen av deras innebörd, tagas i en mer vidsträckt bemärkelse än som kommissionen gjort i motiven till 1 §. Man bör vid förevarande begreppsbestämning hava i åtanke att förläna så stor effektivitet som möjligt åt de i 2 § intagna behörighetsbestämmelserna, vilka endast avse massåtgärder. Därtill kommer, att då uppsägning av enskilt avtal betraktas såsom stridsåtgärd endast när så sker i arbets- eller hyresförhållanden, den i 1 § angivna tredje formen av sådan åtgärd i främsta rummet hänför sig till förhållandena inom affärlivet, på vilket område en reglering av förevarande slag enligt kommissionens åsikt bör göras mera restriktiv.

Under hänvisning till vad vi sålunda erinrat rörande de handlingar, som böra omfattas av förevarande lagstiftning, få vi härmed föreslå följande ändrade lydelse av 1 §:

Med stridsåtgärd förstås i denna lag blockad, bojkott och arbetsinställelse (lockout eller strejk).

Av denna ändring följer naturligen en förändrad terminologi på andra stäl-

len i lagförslaget. Av praktiska skäl ha vi emellertid icke ingått närmare härfpå i detta yttrande.

Det torde utan tvivel ur lagteknisk och systematisk synpunkt innebära en förbättring att, såsom skett i lagförslaget, en åtskillnad gjorts mellan stridsåtgärder mot part och mot tredje man. Kommissionen har därvid anslutit sig till den uppfattningen, att jämväl stridsåtgärder mot part böra innefattas i den föreliggande rättsliga regleringen. I vårt föregående yttrande framhöllo vi, hurusom det syntes riktigast, att frågan om skydd mot ekonomiska stridsåtgärder bleve utredd i hela dess vidd och att åtgärder vidtoges, som omöjliggjorde för den enskilde och organisationerna att tillgripa stridsåtgärder, vilka vore till synnerlig skada för samhällseliga intressen eller innebure ett oskäligt intrång i den enskildes självbestämmanderätt, vare sig den angripne i förhållande till föreliggande konflikt vore part eller tredje man. Vi angåvo vissa konfliktsituationer, i fråga om vilka rätten till stridsåtgärder även mot part enligt vår åsikt borde förbjudas eller begränsas. Vissa sådana fall ha upptagits i lagförslaget, medan andra uteslutits av olika skäl. Vi vilja återkomma till dessa i samband med behandlingen av de särskilda bestämmelserna i lagförslaget. Redan här vilja vi dock, i anslutning till vad därom i den allmänna motiveringen anförts, beklaga, att någon reglering av stridsåtgärder av särskilt samhällsfarlig natur icke influit i lagförslaget. Visserligen kan man tänka sig, att denna fråga upptages till särskild behandling, men då man genom föreliggande lagförslag sökt angripa alla stridsåtgärder av otillbörlig natur, oavsett om de riktas mot part eller tredje man, synes ett undantagande av förenämnda, mot särskilt viktiga samhällsintressen riktade stridsåtgärder ej vara motiverat. Vi kunna nämligen ej anse, att det bör råda olika meningar rörande behovet av ett visst skydd mot sådana åtgärder.

Behörighet att vidtaga stridsåtgärder.

Den i 2 § av lagförslaget utformade behörighetsregeln förefaller oss vara en av förslagets värdefullaste nyheter. Redan i vårt tidigare yttrande framhöllo vi betydelsen av att kamporganisationerna i största möjliga grad förbehölles rätten att anordna massåtgärder. Vi avsågo då, att detta skulle gälla enbart i förhållande till organisationens medlemmar. Genom nu föreslagna bestämmelse ha alla enskilda personer — sålunda jämväl de, vilka ej äro anslutna till någon som helst förening av förevarande slag — betagits rätten att igångsätta massåtgärder utom i ett par undantagsfall. Med hänsyn till dels vikten av att rätten att vidtaga massåtgärder med deras utomordentliga ekonomiska verkningar anförtros endast fullt ansvarsfulla och omdömesgilla personer, dels ock det sätt, varpå bestämmelserna om påföljd gjorts avhängiga av den föreslagna behörighetsregeln, anse vi oss ej kunna motsätta oss denna ytterligare begränsning i behörigheten att vidtaga massåtgärder.

Det innehåll behörighetsregeln erhållit, synes oss dock giva anledning till svårighet i fråga om regelns tillämpning i visst avseende. Det förefaller nämligen oklart, huruvida en massåtgärd, som blivit beslutad av viss organisa-

tion, kan i behörighetshänseende omfatta jämväl oorganiserade eller till annan organisation anslutna arbetsgivare eller arbetare. Kan exempelvis en utomstående arbetsgivare på eller utan föregången begäran av i konflikt varande organisation vidtaga sympatiaktion i form av lockout eller genom att deltaga i blockad mot de av arbetsinställelsen berörda arbetarna? Eller kunna oorganiserade arbetare eller arbetare anslutna till viss organisation, taga del i en arbetsnedläggelse, som beslutats av annan arbetarorganisation? Fråga är här huruvida ett av behörig organisation fattat beslut om massåtgärd under några omständigheter skall kunna få åberopas av andra än organisationens medlemmar och, för den händelse denna fråga besvaras jakande, om avgörande därvid skall vara industriens eller arbetsplatsens enhet, anslutning till annan organisation eller annan grund. Det förefaller betydelsefullt att här berörda spörsmål i det följande blir på ett tillfredsställande och reciprokt sätt utrett och reglerat.

Det synes oss tvivelaktigt, huruvida de intressen, som man avser att skydda genom de från behörighetsregeln i 2 § gjorda undantagen, äro av sådan betydelse, att man för att tillgodose dem bör förminska berörda regels effektivitet. Vi äro i likhet med vissa av reservanterna närmast av den åsikten, att berörda undantag böra utgå. Då den personliga rätten att vidtaga individuella åtgärder är orubbad och en arbetsinställelse utan samband med arbetsblockad i praktiken icke torde förekomma, bör jämväl behörigheten att vidtaga arbetsinställelse i primärtvist förbehållas organisationerna.

Vi anse sålunda, att första stycket av 2 § bör erhålla följande lydelse:

Massåtgärd må ej av anledning, som hänför sig till eller härrör av arbetstvist eller annan motsättning på det ekonomiska området mellan särskilda parter, igångsättas av annan än förening, i vars verksamhet ingår att företaga sådan åtgärd.

I fråga om organisationskomplex bör såsom föreslagits behörigheten att vidtaga massåtgärder endast tillkomma huvudorganisationen. Som i motiven påpekats, uppstår det helt visst stora svårigheter att avgöra, huruvida en överordnad organisation skall anses såsom huvudorganisation i lagens mening. Med utgångspunkt från lagens föreskrift, att det skall ingå i sådan organisations verksamhet att företaga massåtgärd, synes man därvid vara uteslutande hänvisad till den av kommissionen angivna utvägen att låta stadgarna vara utslagsgivande. Detta leder dock onekligen till ett otillfredsställande tillstånd i synnerhet då, som förhållandet är inom den reformistiska fackorganisationen, den stadgeenliga behörigheten att besluta om massåtgärder är, beroende på åtgärdernas olika natur, fördelad å olika instanser samt stadgebestämmelserna i frågan för övrigt äro oklara och ofullständiga. Såsom av motiven framgår är det även för Svenska Arbetsgivareföreningens vidkommande vanskligt att med stöd av stadgarnas bestämmelser om rätt att vidtaga massåtgärder avgöra hur den lagliga behörigheten att vidtaga sådana åtgärder skall förläggas, då de till föreningen anslutna förbunden ej äro betagna rätten att utan föreningens medgivande vidtaga lockout utan frånvaron av dylikt medgivande endast inverkar på förbundens rätt till konfliktersättning. Förutom att det sålunda även med

ledning av föreliggande stadgar kan vara ovisst, vilken organisation, som i det särskilda fallet bör anses fungera som huvudorganisation, är det tillika otillfredsställande, att organisationerna själva skola genom stadgarnas avfattning kunna inverka på var behörigheten att vidtaga massåtgärder skall förläggas och därigenom uppsåtligen förminska värdet av den i 2 § intagna behörighetsregeln. Då det emellertid är olämpligt att genom en särbestämmelse, som avser ett mera ingående reglerande av förutsättningarna för tillvaron av en huvudorganisation i lagförslagets mening, föregripa en kommande allmän utredning av organisationsförhållandena på förevarande område, samt en sådan bestämmelse tillika torde vara svår att på tillfredsställande sätt utforma, nödgas man måhända att — såsom kommissionen sannolikt avsett — låta förevarande svårigheter tills vidare vinna sin lösning från fall till fall vid lagens tillämpning.

Beträffande behörighetsbestämmelserna i 2 § vilja vi slutligen uttala vår förmodan, att i uttrycken »igångsätta» och »företaga» massåtgärd ej behöver inläggas mer än att behörig organisation genom i vederbörlig ordning fattat beslut lämnat sitt godkännande till en av andra planerad massåtgärd.

Ställande av säkerhet.

Mot den i 3 § föreskrivna skyldigheten för kamporganisationerna att ställa säkerhet för eventuellt skadestånd hava vi ej något att erinra. Denna föreskrift synes oss dock vara av sådan betydelse, att något undantag därifrån icke bort göras. Enligt förslaget fritages förening från skyldighet att ställa säkerhet, då det är fråga om massåtgärder, som vidtagas mellan parter i avtalskonflikter, d. v. s. i de allra flesta fallen, då massåtgärder komma till användning. Det är visserligen sant, att, såsom i motiven framhållits, rätten till dessa stridsåtgärder i huvudsak ej skall röna inverkan av den föreslagna lagstiftningen och att sålunda åtgärderna ej kunna föranleda skadeståndsskyldighet, men däremot kunna vi ej biträda kommissionens åsikt, att undantaget är så klart avgränsat, att något åsidosättande av den med säkerheten åsyftade verkan ej därigenom sker. Det torde väl sällan förekomma, att vid avtalskonflikter, som avse sådan arbetsgivare, vilken är åtkomlig med avsättnings-, leverans- eller transportblockad, en arbetsnedläggelse ej förenas med någon sådan blockad. Med hänsyn till det nästan oskiljaktiga sambandet mellan arbetsnedläggelse jämte arbetsblockad och blockader av nyssnämnt slag, synes det ej lämpligt att göra den gränsdragning, som föreslagits i fråga om skyldigheten att ställa säkerhet. Då därtill kommer, att bestämmelsen är avsedd att verka återhållande å den, som ämnar igångsätta massåtgärd, förorda vi, att berörda undantag i 3 § utgår.

3 §, första stycket, bör därför enligt vår åsikt hava följande lydelse:

Förening, som vill förbehålla sig att igångsätta massåtgärd enligt vad i 2 § stadgas, vare pliktig att hos länsstyrelsen i det län, där föreningen har sitt säte, ställa säkerhet för skadestånd, som föreningen kan bli förpliktad utgiva enligt denna lag.

I 4 § ha intagits bestämmelser om säkerhetens storlek, därvid man i fråga om arbetsgivar- och arbetarorganisationer låtit antalet under organisationen sorterande arbetare vara utslagsgivande. Enligt 5 § åligger det förening att vid säkerhetens ställande till vederbörande myndighet uppgiva detta arbetarantal samt att i den mån antalet ökas, göra tillägg till den ställda säkerheten. Det synes oss, som om det i förevarande hänseende skulle vara erforderligt med en föreskrift om huru detta arbetarantal närmare skall beräknas, d. v. s. för vilken tidpunkt det uppgivna antalet skall gälla. Vi vilja därvid upplysningsvis meddela, att de till vår förening anslutna arbetsgivarna åtnjuta ett delägarskap i föreningen, vars storlek för varje år bestämmes på grundval av det genomsnittliga antalet hos arbetsgivaren under näst föregående år sysselsatta arbetare. Det i 4 § andra stycket 1. angivna arbetarantalet skulle kunna beräknas på liknande sätt, därvid föreningen hade att inom viss tid efter varje års början inkomma med uppgift å det för året gällande antalet.

Enligt lagförslaget skall en maximering av säkerhetens belopp gälla för alla organisationer utom arbetsgivarorganisationer. Kommissionen har motiverat detta med, att vår förening i motsats till exempelvis Landsorganisationen skulle anses såsom huvudorganisation. Då de under vår förening sorterande förbunden hava befogenhet att självständigt vidtaga lockout, synes man kunna ifrågasätta, huruvida ej jämväl dessa äro att anse som huvudorganisationer i den mening, som avses i lagförslagets 2 §. Å andra sidan må det ej förglömmas, att Landsorganisationen har stadgeenlig behörighet att i vissa fall besluta om massåtgärders vidtagande. Under sådana omständigheter förefaller det oegentligt att arbetsgivarorganisationerna försättas i en undantagsställning. En rättvis lösning av frågan skulle kunna erhållas genom en särbestämmelse för en huvudorganisation, vilken i sin tur utgör en sammanslutning av andra föreningar, som jämväl äga behörighet att jämlikt 2 § igångsätta massåtgärder, därvid den föreslagna maximeringen skulle oförändrad kunna gälla i övrigt.

Meddelande om stridsåtgärd.

Såsom framgår av vårt tidigare yttrande är den reglering av formen för massåtgärders vidtagande, som upptagits i 6 § ett av oss länge närt önskemål. Vi anse emellertid, att iakttagandet av en veckas varsel vid massåtgärder är av sådant värde att en föreskrift därom bör vara undantagslös. Nämda tidsfrist bör sålunda enligt vår åsikt även iakttagas vid sådan massåtgärd, som tager sig uttryck i vägran att taga befattning med »smittade» varor, för den händelse sympatiåtgärd av sådant slag överhuvud bör vara tillåten.

Andra stycket av 6 § anse vi därför böra ha följande lydelse:

Underrättelsen skall lämnas minst en vecka i förväg. Vad nu är sagt skall, ändå att meddelande ej rätteligen framkommer, anses fullgjort, därest underrättelsen under mottagarens senast kända adress inlämnats för befordran med post eller telegraf så tidigt, att den inom angivna tid bort framkomma till mottagaren.

Förbud mot stridsåtgärder i anledning av ej ekonomiskt motsatsförhållande.

I 7 och 8 §§ har intagits förbud mot stridsåtgärder, som äro föranledda av motsättningar av ej direkt ekonomisk natur. Såsom vi tidigare angivit, hava vi intet att erinra mot bestämmelser av ifrågavarande art. Då vi i vårt föregående yttrande framhöllo önskvärdheten av att lagstiftningen finge giltighet jämväl å intresse motsättningar av allmän, ej ekonomisk natur, ansågo vi, att det ej ginge för sig att begränsa möjligheterna för individerna att vid personliga motsättningar tillgripa individuella åtgärder. Kommissionen synes genom bestämmelsen i 8 § hava givit uttryck för en något avvikande uppfattning. Då emellertid för tillämpligheten av detta lagrum erfordras, att stridsåtgärden har karaktär av förföljelse, bör från vår sida ingen anledning till erinran på denna punkt förefinnas, för den händelse man — såsom vi hålla före — uti uttrycket »utöva förföljelse» inlägger krav på att den angripande genom sitt angrepp å motparten skall hava gjort sig skyldig till ett handlingsätt, som — sett isolerat — är att beteckna som förföljelse.

Förbud mot stridsåtgärd i utpressningssyfte.

Jämväl ifråga om stridsåtgärder, som vidtagas i utpressningssyfte, har kommissionen tillgodosett mycket framträdande önskemål, som även vi givit vår anslutning. Genom att såväl vidtagandet av massåtgärder i sådant syfte som hot därom och jämväl försök kriminaliserats, har kommissionen på ett tillfredsställande sätt föreslagit en behöblig komplettering till den av årets riksdag antagna utpressningsparagrafen i 21 kap. strafflagen. Vi förutsätta, att med andra stycket i 9 § endast avses det fall, att syftet med förvärvet varit att möjliggöra för överlåtaren att undandraga sig gäldens infriande.

Förbud mot stridsåtgärd i vedergällningssyfte.

10 § i lagförslaget har fått något vidare innehåll än motsvarande lagrum i den sakkunniges lagutkast (1 § andra stycket 2), därigenom att de angripnas krets utvidgats till att omfatta alla, som intagit viss ställning till tvisten. I lagutkastet erfordrades, att den angripne vidtagit stridsåtgärd eller underlåtit att efterkomma uppmaning därom. Ehuru det torde vara rätt vanskligt att avgränsa innebörden i uttrycket »ställning till tvisten», vilja vi dock ej göra någon erinran härutinnan. Uppenbarligen kommer numera en arbetsledares vägran att utföra blockerat arbete att hänföras till detta lagrum, medan å andra sidan särskilda personliga övergrepp, även om de stå i samband med konflikten, ej kunna innefattas i förevarande skydd mot stridsåtgärder. Självfallet kan bestämmelsen ifråga ej få verka som en garanti för strejkande arbetare att efter konflikten biläggande återfå sitt tidigare arbete. Arbetsgivaren bör naturligen vara oförhindrad att vid arbetets återupptagande efter konflikt anpassa arbetskraften efter det föreliggande behovet, därvid de strejkande arbetarna ej kunna tillförsäkras någon företrädesrätt till arbete framför de arbetare, som eventuellt bistått arbetsgivaren under konflikten. Då bestämmelsen ifråga endast riktar sig mot sådan uppsägning av arbets-

avtal, som är föranledd av den angripnes befattning med konflikten, kan någon inskränkning i arbetsgivarens frihet att av annan anledning antaga och avskeda arbetare ej vara avsedd.

Förbud mot stridsåtgärd i syfte att utöva organisationstvång.

Vi hava här ovan påvisat, att rätten att vidtaga individuella åtgärder ej bör begränsas genom en lagstiftning av förevarande slag. Även om denna vår uppfattning ej skulle vinna beaktande, är det i allt fall erforderligt, att den i 11 § intagna bestämmelsen rörande förbud mot stridsåtgärder för utövande av organisationstvång utformas på sådant sätt att arbetsgivarens legitima intresse att fritt få välja den arbetskraft, som bäst lämpar sig för förekommande sysslor, därigenom ej trädes för nära. I vårt föregående yttrande framhöllo vi nödvändigheten av att arbetsgivaren vore helt obunden vid valet av arbetsledare och andra, som genom sin ställning inom ett företag vore arbetsgivarens förtroendemän gentemot andra där anställda personer. Med beaktande av sålunda framförda synpunkt har kommissionen från förbudet att uppsäga arbetsavtal i syfte att utöva påverkan å den anställda i organisationshänseende gjort undantag för det fallet, att »arbetsledare eller annan i förtroendeställning finnes ej skäligen böra vara medlem av förening, som avser tillvaratagande av honom underställd personals intressen, eller annan sådan anledning föreligger.» Vi anse emellertid att — på sätt ledamoten av kommissionen herr Söderlund reservationsvis framhållit — rätten till uppsägning i det fall undantaget avser ej bör vara beroende av någon skälighetsprövning, utan bör det ankomma på arbetsgivaren ensam att bestämma, huruvida den anställdes medlemskap i förening av förenämnt slag inverkar så menligt på hans möjlighet att på tillfredsställande sätt sköta den honom anförtrodda tjänsten, att en uppsägning är motiverad.

I överensstämmelse med vår inställning till de individuella stridsåtgärderna anse vi, att i 11 § endast bör upptagas föreslagna första punkt. Medtagas även åtgärder av nämnt slag, föreslås följande lydelse:

Massåtgärd må man ej vidtaga mot någon för att förmå eller hindra honom att inträda i eller utträda ur förening eller annan sammanslutning. Ej heller må i sådant syfte uppsägning ske av arbets- eller hyresavtal, såframt det ej är fråga om arbetsledares eller annan i förtroendeställning varande persons medlemskap av förening, som avser tillvaratagande av honom underställd personals intressen eller annan sådan anledning föreligger.

Särskilt skydd för mindre företagare.

I vårt föregående yttrande hava vi ifrågasatt, huruvida icke ett särskilt skydd mot ekonomiska stridsåtgärder borde beredas de mindre företagarna med hänsyn till deras oförmåga att bjuda ett effektivt motstånd mot arbetarnas organiserade kampåtgärder. Vi framhöllo därvid, att de mot de mindre näringsidkarna vidtagna blockaderna i allmänhet kännetecknades av det förhållandet, att någon tvist ej föreläge å arbetsplatsen antingen så att arbetsgivaren sysselsatte endast oorganiserade, med sina villkor nöjda arbetare eller ock att rörelsen sköttes av arbetsgivaren själv, eventuellt med hjälp av familje-

medlemmar. De angripande arbetarorganisationernas krav ginge i sådana fall ut på »att tvinga arbetsgivaren att med avskedande av de anställda arbetarna eller upphörande att själv delta i arbetet sysselsätta endast till organisationen anslutet folk, att tvinga de anställda arbetarna att organisera sig eller att påtvinga företaget ett kollektivavtal med vissa av arbetarna dikterade villkor». Då sådana aktioner enligt vår åsikt borde förbjudas, oavsett föremålet för desamma, ansåge vi emellertid några särbestämmelser härom för endast de mindre företagen ej vara erforderliga. Däremot ifrågasatte vi en begränsning i rätten att i fråga om en primär arbetstvist hos arbetsgivare av förevarande kategori vidtaga tillförsel-, avsättnings- och transportblockader.

Genom stadgandet i 12 § har kommissionen föreslagit ett förbud mot massåtgärder, vilka vidtagas mot företagare, som ej anlita främmande arbetskraft, i och för reglering av arbetsförhållandena å arbetsplatsen. Däremot har kommissionen ej funnit skäl att bereda de näringsidkare, som sysselsätta ett fåtal lejda arbetare i sin rörelse, ett särskilt skydd mot angrepp från utomstående arbetarorganisationers sida. Kommissionen har därvid ifrågasatt värdet av ett sådant skydd med hänsyn därtill, att därigenom skulle komma att befrämjas en mindre önskvärd konkurrens mellan större och mindre företagare till skada för arbetsförhållandenas reda och enhetlighet ävensom yrkesskickligheten och standarden inom facket.

Vi kunna ej ansluta oss till kommissionens uppfattning på denna punkt. Enligt vår åsikt kräver den enskildes arbetsfrihet att, då parterna å en arbetsplats äro överens om de arbetsvillkor, som skola tillämpas, arbetet får bedrivas ostört från utomståendes sida. Detta gäller naturligen oavsett företags storlek men har största aktualitet i fråga om de mindre företagen. Med den allmänt godtagna principen, att den enskilde individen fritt skall få bestämma, huruvida han genom att ansluta sig till viss organisation vill underkasta sig dennas avtalspolitik, kan man rimligen ej förena den åsikten, att en arbetarorganisation under alla förhållanden skall hava befogenhet att genom stridsåtgärder bestämma över arbetsvillkoren å sådan arbetsplats, där utanför organisationen stående arbetstagare äro sysselsatta. Såsom vi tidigare framhållit, är för övrigt i ett sådant förfarande ofta fördold en strävan från den angripande organisationens sida att framtvinga antingen anslutning till organisationen eller ock arbetstillfällen för de egna medlemmarna. Vi vilja därför här ånyo framhålla önskvärdheten av att skydd beredes sådana företagare, som sysselsätta endast eller övervägande oorganiserade och med sina arbetsvillkor nöjda arbetare, mot massåtgärder, vilka organisationer vidtaga för att förmå arbetsgivaren att sluta kollektivavtal på de av organisationen önskade villkoren eller eljest tillämpa vissa för vederbörande fack mera allmänt gällande arbetsvillkor. Möjligen kan bestämmelsen i 14 § tredje stycket anses omfatta jämväl sådana mot tredje man riktade stridsåtgärder, som avse en reglering av arbetsvillkoren av här avsett slag. Då bestämmelsens formulering och kommissionens motiv till 12 § emellertid lämnar rum för viss tvekan därutinnan, synes det i allt fall vara behöfligt med ett klart uttalande på denna punkt.

Genom det i 12 § föreslagna skyddet för företagare, som ej sysselsätter främmande arbetskraft, har ett betydelsefullt steg tagits för värnande av den enskilde individens rätt att arbeta i sitt eget företag. Missbruket av de ekonomiska stridsåtgärderna synes oss mest framträda i de fall, då arbetarorganisationerna igångsätta blockad mot småföretagare — t. ex. den som själv deltagar i arbetet för uppförande av eget hem — för att tvinga dessa att avstå från arbetet till förmån för organisationens medlemmar. Vi anse dock ej, att förevarande lagförslag i nödig omfattning förhindrar dessa otillbörliga angrepp å den enskildes näringsfrihet. Då angreppet här är riktat mot parten själv, kan 14 §, tredje stycket, ej träda i tillämpning, och 12 § avser endast sådan arbetsgivare, som ej har anställd lejd arbetskraft. Det förekommer dock ej sällan, att från arbetarsidan framställs anspråk på att ett företags innehavare, oaktat han är kunnig i yrket, skall avstå från att jämsides med sina arbetare deltaga i det till rörelsen hörande arbetet. Som exempel härpå kan anföras, att arbetarparterna vid senaste avtalsförhandlingar inom husbyggnadsindustrin framställde sådana anspråk att gälla såsom bestämmelse i riksavtalet för denna industri. Vidare må omnämnas, att ett bageri i Sundsvall, vilken rörelse bedrivs i form av kommanditbolag, just nu för talan hos Kungl. Maj:t mot Livsmedelsarbetareförbundets avdelning i staden i anledning därav, att avdelningen under de mest aggressiva former i årtal uppehållit blockad mot bolaget, därför att detta ej behagat underkasta sig avdelningens krav på att de yrkeskunniga bolagsmännen, som sedan lång tid tillbaka arbetat i rörelsen, skola avstå sina platser såsom bagare i företaget till förmån för avdelningens medlemmar. Det kan visserligen ifrågasättas, om ej 12 § i dess nu föreslagna lydelse äger tillämpning på det fallet, då — såsom förhållandet är i den nu berörda konflikten — arbetarna nedlagt arbetet och driften uppehålles endast av arbetsgivarna själva. Då emellertid viss tvekan härutinnan kan råda, måste det vara av värde att erhålla full klarhet därom. I allt fall ligger det vikt uppå, att arbetsgivaren, vare sig han arbetar ensam eller tillsammans med lönearbetare, beredes ett effektivt skydd mot arbetarorganisationernas i monopoliseringssyfte vidtagna angrepp av förevarande slag.

Vi föreslå sålunda följande lydelse av 12 §:

Massåtgärd må ej vidtagas mot den, som utför arbete för egen räkning, i syfte att förmå denne att till förmån för annan avstå arbetet. Massåtgärd i anledning av tvist rörande arbetsförhållande må ej heller eljest vidtagas mot den, som utan biträde av annan än make, avkomlingar, adoptivbarn eller egna eller makes föräldrar eller syskon driver näring eller utför arbete för egen räkning.

Förbud mot stridsåtgärder mot tredje man, då stridsåtgärder i primärkonflikten äro förbjudna.

Uppenbarligen bör tredje man skyddas mot ekonomiska stridsåtgärder i alla de fall, då ekonomiska angrepp å parten själv äro mer eller mindre förbjudna. I 15 § har intagits bestämmelse därom. Vi anse emellertid, att det därigenom lämnade skyddet för tredje man ej är tillfyllest i ett avseende, nämligen då

fråga är om angrepp mot tredje man för fullföljande av sådant syfte, som avses i 11 §. Enligt motiven inrymmes under 15 § det fallet, att en arbetarorganisation söker genom vidtagande av stridsåtgärd förmå arbetsgivare att vid slutande av kollektivavtal däri intaga en bestämmelse om att *vissa särskilda* arbetare ej må sysselsättas hos arbetsgivaren, såframt de ej inträda i organisationen. Däremot skall 15 § som regel ej äga tillämplighet, då arbetarna gå i strid för att i ett kollektivavtal få inryckt en bestämmelse om att alla arbetare vid berörda arbetsplatser skola tillhöra den avtalsslutande organisationen eller att företräde till anställning skall tillkomma dennas medlemmar. När härigenom avses att åstadkomma en generell reglering av arbetsvillkoren, anser kommissionen syftemålet vara legitimt och stridsåtgärden tillåten. I likhet med herr Söderlund bestrida vi riktigheten av denna uppfattning. Såsom vi i vårt tidigare yttrande framhållit, kan ett effektivt skydd mot organisationstvång ej genomföras, om man endast vänder sig emot de direkt och omedelbart verkande stridsåtgärderna. Det synes oss nämligen uppenbart, att även en generell gällande s. k. organisationsklausul, varigenom viss organisation tillväller sig ensamrätten till visst arbete, verkar såsom ett tvång på utomstående arbetare att mot sin vilja ansluta sig till organisationen för att kunna åtkomma arbetstillfällena. Denna verkan framträder naturligen mera i den mån organisationen lyckats genomföra monopoliseringen. Låta sig de utomstående arbetarna ej påverka av berörda förfarande från organisationens sida eller tillåtas de ej inträde i organisationen, bör förfarandet fattas såsom ett led i en konkurrensstrid mellan olika arbetargrupper och vara förbjudet enligt de grunder, som gälla för bestämmelsen i 14 § tredje stycket.

Förbud mot stridsåtgärder mot tredje man, då stridsåtgärder i primärkonflikten äro tillåtna.

Kommissionen har i lagförslagets 14 § gjort en uppdelning av de ekonomiska konfliktsituationer, som avses uti 1 § andra stycket 1. i den sakkunniges lagutkast. I lagförslaget har därvid skilts på tre olika fall av ekonomisk motsättning, nämligen i första stycket av 14 §, då fråga väckts om ingående eller tillämpning av avtal mellan parterna rörande fullgörande omedelbart eller medelbart av vissa ekonomiska prestanda, i andra stycket, då part söker förmå motparten att utan slutande av avtal i förhållande till honom tillämpa vissa priser eller dylikt, och i tredje stycket, då det föreligger ett konkurrensförhållande mellan parterna.

Stridsåtgärder vid avtalstvist.

Vad till en början angår det i 14 §, första stycket meddelade förbudet mot vidtagande av stridsåtgärd emot tredje man i anledning av pågående avtalstvist, föreligger ingen anledning att från vår sida framställa någon erinran. Vi förutsätta därvid, att när det föreskrives, att stridsåtgärden skall vara företagen såsom påtryckningsmedel, därmed avses ej blott sådana stridsåtgärder, som syfta till att tvinga tredje mannen att vidtaga någon åtgärd, som kan vara till fördel för den angripande i dennes förhållande till motparten

i primärkonflikten, utan även sådana åtgärder, som taga sikte på att omöjliggöra eller försvåra för den angripne tredje mannen att uppehålla ekonomisk förbindelse med motparten i primärkonflikten. Möjligen skulle kunna ifrågasättas, huruvida ej även sådana mot tredje man riktade stridsåtgärder, som vidtagas för att straffa den angripne i anledning av dennes förhållande till motparten i primärkonflikten, här borde medtagas. Något skydd mot sådan stridsåtgärd i vedergällningssyfte beredes nämligen icke förrän det förhållande vedergällningen åsyftat upphört (10 §, andra punkten). Då man emellertid såsom den sakkunnige även i sitt betänkande framhållit, i allmänhet måste presumera, att sådana stridsåtgärder äro vidtagna även såsom påtryckningsmedel, är måhända här påpekade tillägg obehövt.

Värdet av det i 14 §, första stycket meddelade skyddet för tredje man mot att bliva indragen i avtalskonflikter å arbetsmarknaden förminskas emellertid väsentligt genom den i 18 § meddelade undantagsbestämmelsen för s. k. sympatiåtgärder. Kommissionen har i detta hänseende i huvudsak följt den lösning av frågan om sympatiåtgärdernas undantagande från förbud mot stridsåtgärder mot tredje man, som kommit till uttryck i den sakkunniges lagutkast. Tvenne skiljaktigheter synas dock föreligga. Kommissionen har sålunda föreslagit å ena sidan, att rätten till sympatiåtgärd skall begränsas till det fallet, då primärkonflikten avser upprättande av kollektivavtal, medan å andra sidan till tillåten sympatiåtgärd har hänförts vägran att taga befattning med varor, som äro avsedda för eller härröra från rörelse, som drives av part i primärkonflikten.

Vi hava i vårt tidigare yttrande utförligt angivit, huru en i förevarande sammanhang nödig reglering av sympatiåtgärderna bör enligt vår mening genomföras. Vi hava sålunda föreslagit, att man bör skilja mellan tillåtna och otillåtna stridsåtgärder med hänsyn till deras syftemål, så att om angreppet går ut på att utöva påverkan å den angripnes ekonomiska förbindelse med motparten i primärkonflikten, stridsåtgärden bör vara förbjuden, medan en i form av arbetsinställelse jämte arbetsblockad vidtagen utvidgning av den primära konflikten till utomstående, vanligen organisationsmässigt med motparten i primärkonflikten förenade personer eller företag, bör undantagas såsom ett tillåtet förfarande. Vi vidhålla vår uppfattning om riktigheten av här angivna sätt för behandlingen av sympatiåtgärderna i förevarande lagstiftning. Den kritik häremot, som kommissionen låtit komma till uttryck i motiven, synes oss icke vara ägnad att ådagalägga någon svaghet i vår ståndpunkt. Kommissionen förklarar i motiven, att den ej ansett sig kunna godtaga den av oss påyrkade begränsningen och fortsätter: »Även om den kan sägas bygga på en ganska naturlig uppfattning, torde det ej vara riktigt att tillmäta en så avgörande betydelse åt beskaffenheten av den intressegemenskap eller förbindelse mellan motparten och den angripne tredje mannen, som utgör grunden för angreppet mot denne (så snart man nämligen ej vill begränsa sympatiåtgärderna till att få riktas endast mot den, som är oneutral eller organisationsmässigt förbunden med part i primärkonflikten). Därtill kommer att syftet med sympatiåtgärden alltför ofta skulle kunna maskeras såsom sken-

bart lovligt, utan att det skulle vara möjligt att tillfredsställande konstatera dess verkliga beskaffenhet.» Då lagstiftningens huvudändamål är att bereda skydd åt utanför arbetsstriderna stående enskilda personer och företagare i utövande av deras lovliga näring, synes det oss uppenbart väl-motiverat att särskilt strängt behandla sådana stridsåtgärder, som just taga sikte på att förmå en näringsidkare att avbryta sina bestående affärsförbindelser med någon, som råkat i en honom ovidkommande konflikt. Visserligen har även en i vår mening egentlig sympatistrejck den verkan, att den angripne företagaren måste helt nedlägga eller inskränka sin verksamhet och i följd därav också suspendera sina affärsförbindelser, så länge stilleståndet varar, men här är dock syftet med aktionen att åtkomma någon, som i organisatoriskt eller annat hänseende kan sägas stå på motsidan i den ursprungliga konflikten. Det är sålunda i den angripnes egenskap av i något hänseende allierad med motparten i primärkonflikten, som denne göres till föremål för angreppet. Här är alltså icke fråga om sporadiska angrepp, vilka äro föranledda av den angripnes ekonomiska förbindelser med annan person. Vi kunna ej heller inse, att det i praktiken skulle, på sätt kommissionen antytt, uppstå svårigheter med att särskilja lovliga och olovliga sympatiåtgärder enligt den av oss föreslagna regleringen. Erfarenheten från de fackliga striderna visar, att det praktiskt taget aldrig behöver råda någon tvekan om karaktären av en vidtagen sympatiåtgärd i det hänseende, varom här är fråga. Att så är förhållandet måste vara påtagligt redan på grund därav, att den som vidtager en sympatiåtgärd, måste av naturliga skäl dessförinnan meddela föremålet för denna åtgärd vad angriparen avser att framtinga hos den förre genom stridsåtgärden. Under-rättelseplikt härutinnan är för övrigt föreslagen genom bestämmelserna i 6 §. Som regel kan man göra den erforderliga gränsdragningen mellan tillåtna och otillåtna sympatiåtgärder med ledning av föremålet för dessa åtgärder. De sympatiåtgärder, som enligt vår mening måste i följd av det sätt, varpå kollektivavtalen komma till stånd, undantagas från ifrågavarande bestämmelser om skydd för tredje man, rikta sig i allmänhet mot en större grupp av företagare eller arbetare, som icke stå i någon direkt ekonomisk förbindelse med part i primärkonflikten. Även om det ändock skulle i något enstaka fall uppstå tvekan om, huruvida sympatiåtgärden är att anse såsom tillåten eller ej, torde detta icke böra medföra, att det väsentligt ökade skydd för tredje man, som beredes genom den av oss föreslagna regleringen av sympatiåtgärderna, lämnas obeaktat.

Särskilt ägnat att förvåna är, att kommissionen ansett sig böra till lovlig sympatiåtgärd hänföra vägran att taga befattning med varor, som äro avsedda för eller härröra från rörelse, som drives av motparten i primärkonflikten. Bortsett från att dylik stridsåtgärd av parterna på arbetsmarknaden i allmänhet betraktas som ett bojkottförfarande, kan i fråga om dylik åtgärd i allt fall ej göras den invändningen, att oklarhet råder beträffande syftmålet med åtgärden. Till stöd för den i förslaget intagna ståndpunkten åberopar kommissionen, »att ett generellt förbud mot sådan arbetsvägran skulle komma att till nackdel för arbetarsidan medföra en viss ojämnhet i de stridande parternas

möjlighet till effektiva sympatiåtgärder och även skulle i så hög grad komma att strida mot en ganska naturlig och i arbetarkretsar djupt rotad åskådning, att det kunde befaras alltför ofta ej bliva respekterat». Dessa i motiven anförda skäl, som tydligen äro mera politiskt än sakligt grundade, synas oss till fullo ådagalägga svagheten i kommissionens ståndpunkt i denna fråga. Att förbud mot arbetsvägran skulle förhindra arbetarparten att i de fackliga striderna kunna utnyttja sympatiåtgärder som vapen i dessa strider på lika effektivt sätt som å motsidan bestrides. Arbetsgivarna hava såsom enda stridsmedel i detta hänseende sympatilockouten. Mot denna svarar den totala sympati-strejken, som ju enligt förslaget skulle lämnas orörd. Arbetarnas vägran att taga befattning med viss vara, varom här är fråga, är därför en stridsmetod, till vilken ej finnes någon motsvarighet å arbetsgivarsidan. Ett förbud däremot borde därför redan av denna anledning ej kunna försätta arbetarparten i en ogynnsammare ställning än arbetsgivarna, då fråga är om rätten att vidtaga sympatiåtgärder. Därtill kommer, att arbetsgivarna i flera betydelsefulla näringsgrenar äro av ekonomiska betingelser förhindrade att använda sig av sympatilockouten, medan motsvarande hinder ej gäller för arbetarna. Så är t. ex. förhållandet inom jordbruket, transportverksamheten och handeln. Vad jordbruket angår rör det sig om, huruvida ett bojkottförfarande, som ytterst syftar till livsmedelsförstöring, skall genom att undantagas från tredje-mansskyddet legaliseras av lagstiftningen. Transportverksamheten åter är för landets näringsliv i övrigt av den allra största betydelse; ett arbetsavbrott inom denna verksamhet får inom kort betydande, i många fall ödesdigra verkningar för industri och handel, som är beroende av varutransporternas fullgörande. Detta ha företagen inom transportväsendet och deras organisationer insett och lämpat sitt handlande därefter. För övrigt synes det oss icke orimligt, att den part, som använder sig av stridsmetoder, vilka innebära ett större intrång å tredje mannens neutralitet än åtgärderna från motsatta sidan, får sin frihet mest kringskuren av en lagstiftning, som avser att bereda skydd för nämnda neutralitet. Att tillrättalägga lagstiftningen efter den åskådning, som rörande ifrågavarande spörsmål vunnit hävd inom den ena eller andra stridande gruppen, torde leda till ett uppgivande av det syftsmål, som lagstiftningen är avsedd att förverkliga.

Vi finna, i likhet med vad herr Söderlund reservationsvis anfört, att rätten att vidtaga sympatiåtgärder icke bör begränsas till utvidgning av ursprunglig arbetstvist rörande upprättande av kollektivavtal. På sätt reservanten angivit förekomma på arbetsmarknaden även andra konfliktsituationer, som i sista hand icke kunna lösas annat än med hjälp av sympatiåtgärder.

Under hänvisning till vad vi sålunda anfört rörande frågan om i vad omfattning sympatiåtgärder böra undantagas från förbudet mot stridsåtgärder gentemot tredje man få vi härmed lämna följande förslag till lagbestämmelse härutinnan:

Utän hinder av vad i 14 § stadgas må stridsåtgärd i form av arbetsinställelse jämte arbetsblockad vidtagas i syfte att genom utvidgning av ursprunglig avtalstvist bispringa part i denna (sympatiåtgärd). Sådan sympatiåtgärd

skall dock ej anses föreligga, då av omständigheterna, under vilka arbetsinställelsen vidtages, framgår att den huvudsakliga avsikten därmed är att tvinga den angripne till att vidtaga stridsåtgärd mot part i tvisten eller att straffa honom för underlåtenhet att vidtaga sådan åtgärd eller ock att förhindra den angripne att uppehålla ekonomisk förbindelse med part i tvisten.

Stridsåtgärder vid tvist rörande tillämpning av priser eller dylikt mellan parterna.

Mot bestämmelsen i andra stycket av 14 § hava vi ingen erinran att göra.

Stridsåtgärder vid konkurrenstvist.

I tredje stycket av 14 § meddelas skydd för tredje man mot angrepp, som äro föranledda av ett förefintligt konkurrensförhållande. Under det här meddelade förbudet faller endast massåtgärd.

Vad beträffar konkurrenstvisterna på arbetsmarknaden bereder denna bestämmelse skydd åt arbetsgivaren vid förekommande konkurrens om arbetstillfällena mellan olika arbetargrupper. Kommissionen har nämligen i överensstämmelse med vår tidigare intagna ståndpunkt till denna fråga ansett arbetsgivaren såsom tredje man i dylika konkurrenskonflikter. Enligt motiven anser kommissionen dock icke, att en massåtgärd, som av arbetarorganisation vidtages för att i kollektivavtal få införd en bestämmelse om ensamrätt eller företrädesrätt till arbete för medlemmarna av organisationen, i regel omfattas av förbudet i 14 §, tredje stycket. Förbudet är enligt kommissionens mening tillämpligt endast för det fall, att arbetsgivaren redan har ett kollektivavtal med annan fackförening, eller att kollektivavtal kräves samtidigt av två konkurrerande fackföreningar, eller ock att syftemålet med aktionen är att undantränga oorganiserade arbetare, som redan äro anställda vid arbetsplatsen i fråga.

Vi ha i vårt tidigare yttrande framhållit nödvändigheten av förbud mot stridsåtgärder, som vidtagas i syfte att genomdriva avtalsbestämmelser om skyldighet för arbetsgivare att vid valet av arbetskraft hålla sig enbart eller företrädesvis till den avtalsslutande arbetarorganisationens medlemmar. Vi kunna icke frångå denna ståndpunkt. Dylik begränsning i arbetsgivarens frihet att efter sunda ekonomiska principer handhava skötseln av sitt företag kan ej vara annat än till skada för den fria näringsverksamheten, i synnerhet som förhållandet i fråga befrämjar monopoliseringstendenserna inom fackföreningsrörelsen och därigenom bereder möjlighet till övergrepp från dennas sida i ökad omfattning. Genomdrivandet av dylik bestämmelse om organisationstvång i kollektivavtal synes oss även rent principiellt vara att hänföra till ett konkurrensförhållande, såframt ej avsikten är att söka tvinga till anslutning till den angripande organisationen. I sistnämnda fall bör, såsom vi tidigare anfört, stridsåtgärden vara förbjuden jämlikt 15 § i lagförslaget. Föreligger ett konkurrenssyfte, bör fallet inneslutas i det stadgande, som är upptaget i 14 § tredje stycket. Det synes oss vara skäligen likgiltigt för tredje mannen, d. v. s. i detta fall arbetsgivaren, huruvida konkurrensmotsättningen

i det särskilda fallet är akut och berörande vissa arbetargrupper eller enskilda arbetare, eller om den avtalsslutande arbetarorganisationen med föreskriften om ensamrätt eller företrädesrätt till arbete för organisationens medlemmar avser att skapa en garanti för att arbetsgivaren under avtalstiden ej anlitar någon utomstående arbetare. Det torde för övrigt ställa sig ganska svårt att i praktiken uppdraga någon gräns mellan dessa båda fall.

För ytterligare belysning av detta spörsmål få vi hänvisa till ett av Sägverksförbundet i ärendet avgivet yttrande.

Neutralitetsbegreppet.

I 16 § av förslaget har kommissionen upptagit de fall, då utomstående personer skola anses hava brustit i neutralitet i förhållande till en pågående tvist och på grund därav vara uteslutna från det skydd, som eljest beredes tredje man genom bestämmelserna i 14 §.

Vi hava i vårt tidigare yttrande närmare angivit vår principiella inställning till frågan om neutralitetskränkning. Såsom vi då framhållit, kan enligt vårt förmenande intet annat förfarande betraktas såsom ett neutralitetskränkande befattningstagande med primärkonflikten än det, som kännetecknas av den utomståendes uppsåt att komma den ena parten i konflikten till ekonomisk hjälp i det ena eller andra avseendet. Skyddet för tredje man avser ju att slå vakt om den enskildes rätt och frihet att ostörd av ekonomiska konflikter mellan andra utöva sin lagliga näring eller yrke. Ett blott och bart fortsättande av sådan närings- eller yrkesverksamhet, vilket ej indicerar någon avsikt från utövarens sida att inverka på utgången av konflikten i fråga, bör därför enligt vår bestämda åsikt icke kunna medföra tredjemansskyddets bortfallande.

I överensstämmelse med nämnda för lagstiftningen gällande riktlinje bör en arbetsgivare eller arbetare, som tillhör en i konflikt invecklad organisation, icke utan vidare anses bryta sin neutralitet genom att i strid mot utav organisationen påbjuden arbetsinställelse jämte arbetsblockad fortsätta sin tidigare bedrivna verksamhet. Ett sådant förfarande bör anses stå i överensstämmelse med den enskilde företagarens och arbetarens rätt att, när han själv så finner för gott, ställa sig utanför förekommande ekonomiska stridigheter. Endast för det fallet, att det av hans handlande framgår, att han därmed åsyftar att komma sin organisations motpart till hjälp i konflikten och han i sådan avsikt positivt ingriper i konflikten förande, kan han anses hava förverkat sin neutralitet. En annan sak är naturligen, att han icke i något fall kan undandraga sig de påföljder för solidaritetskränkning, som han underkastat sig genom sitt inträde i organisationen i fråga. Vi hava av professor Bergendals reservation funnit, att han synes dela denna vår uppfattning.

Som följer av vår principiella inställning till neutralitetsproblemet anse vi det oriktigt och för lagstiftningens effektivitet olyckligt att betrakta antagande av blockerat arbete eller anställande av strejkande eller utestängda arbetare såsom en neutralitetsbrytande handling. Då vi i vårt tidigare yttrande tillräckligt utförligt yttrat oss över förevarande mycket brännbara fråga och

vi i allo ansluta oss till vad herr Söderlund reservationsvis anfört på denna punkt få vi i huvudsak nöja oss med att hänvisa härtill.

Vi vilja dock, för att därigenom bidra till största möjliga klarhet i fråga om den rättsverkan, som följer av andra punkten i första stycket, vidröra spörsmålet om den ställning, som intages av en arbetare, vilken antagit olagligen blockerat arbete. Visserligen synes en sådan arbetare vara oneutral, om man vid frågans bedömning endast tager hänsyn till neutralitetsreglerna i 16 §. Men då den blockerade arbetsgivaren åtnjuter lagens skydd enligt 14 §, måste detta rimligen sträcka sig även till annan tredje man, som endast medelbart står i förbindelse med part i primärkonflikten. I allt fall måste prickningsåtgärder mot arbetstagare av nämnt slag anses som ett led i blockaden mot arbetsgivaren och därför av sådan anledning vara förbjudna. Det torde vara önskvärt, att ett klart uttalande lämnades på denna punkt under lagstiftningens fortgång.

Mot tredje punkten i första stycket av 16 § ha vi i sakligt hänseende intet att erinra, då kommissionen i motiven i förtydligande syfte angivit de subjektiva betingelserna vid här avsedda handlande vara av den beskaffenhet, som vi i vårt föregående yttrande ansågo vara nödvändig.

Kommissionen har emellertid icke ansett sig kunna undantagslöst införa bestämmelse därom, att varje antagande av blockerat arbete skulle innefatta neutralitetskränkning. I andra stycket av 16 § har nämligen stadgats, att visst arbete, som benämnes skyddsarbete, skall kunna i trots av rådande blockad få utföras under neutralitetsskydd, vilket då skall omfatta jämväl organiserade arbetare. Med vår uppfattning om envars oförkränkta rätt att oberoende av rådande konflikt få genom arbete bereda sig för sitt uppehälle nödiga förtjänster finnes i huvudsak ingen användning för en dylik undantagsbestämmelse, avseende skyddsarbete. Skulle emellertid förslagens neutralitetsbestämmelser komma att inflyta i en blivande lag, är det givetvis av vikt att i konflikten icke deltagande personer kunna under neutralitetsskydd få utföra åtminstone sådant arbete, av vars utförande stora materiella värden äro beroende.

Vi kunna emellertid icke finna, att begreppet skyddsarbete i förslaget erhållit den utformning, som överensstämmer med undantagsbestämmelsens syftemål. Ifrågavarande undantag är baserat å en intresseavvägning, där betydelsen för arbetarparten av en effektiv arbetsblockad ställes i jämförelse med arbetsgivarens och samhällets intresse av att den materiella skada, som blockaden förorsakar, icke blir oproportionerligt stor. Genom en bestämmelse av förevarande slag tager man sålunda sikte på att underlätta för arbetsgivaren att anskaffa arbetskraft till sådant arbete, som är nödvändigt för att betydande ekonomiska förluster för arbetsgivaren skola kunna undvikas. Då man i förslaget efter förebilder från andra författningar till skyddsarbete hänfört sådant arbete, som icke kan anstå utan fara för människor eller för viss sakskada, har man ej följdriktigt tillgodosett nämnda syftemål med undantagsbestämmelsen. Visserligen kunna vissa skador av sådan art, som här omförmales, omfatta stora värden — varpå man i motiven givit exempel, då man

nämnt gruvindustrin — men i regel torde de förluster, som arbetsgivaren åsamkas därigenom, att ineliggande lager icke kan distribueras till företagets kunder t. ex. av brist på arbetskraft för utförande av lossnings- eller lastningsarbete, vara av ojämförligt mycket större betydelse ur ekonomisk synpunkt än den skada, som hänför sig till maskiner, inventarier eller ineliggande varulager. Kundkretsen torde i många fall representera det största värde, som går till spillo genom arbetskonflikter, och dylik förlust drabbar icke blott arbetsgivaren utan är exempelvis i fråga om våra stora exportindustrier också av synnerligt stor samhällelig betydelse. I likhet med vad herr Söderlund reservationsvis anfört finna vi det sålunda irrationellt att i förevarande hänseende draga gränsen mellan sakskada och förmögenhetsskada. Söker man genom en undantagsbestämmelse förhindra, att oproportionerligt stora värden gå till spillo vid en arbetskonflikt, kan ett sådant resultat ej ernås på annat sätt än att åt de rättstillämpande myndigheterna överlämnas att i varje särskilt fall företaga erforderlig intresseavvägning. Vi få därvid hänvisa till en reglering av här berörd beskaffenhet, som kommit till uttryck i den norska bojkottlagstiftningen.

Med stöd av vad vi härovan anfört i frågan om neutraliteten föreslå vi följande lydelse av 16 §:

Det i 14 § stadgade skydd för tredje man tillkomme ej den, som brutit sin neutralitet i tvisten. Såsom neutralitetsbrott är att anse, att någon under tvist lämnar part ekonomiskt understöd eller vidtager omläggning eller annan förändring av sin näring eller verksamhet i uppsåt att därigenom komma parten till hjälp i tvisten.

Arbetsledares och tjänstemäns befattning med blockerat arbete.

I 17 § har kommissionen intagit en bestämmelse, till vilken någon motsvarighet icke återfinnes i den sakkunniges lagutkast. Bestämmelsen går ut på att mellan arbetsledare eller annan tjänsteman och arbetsgivaren träffat avtal, enligt vilket det ålåg arbetstagaren att under arbetskonflikt utföra även annat arbete än som eljest av honom fullgjordes eller vore att hänföra till skyddsarbete enligt andra stycket i 16 § eller enligt därom träffad särskild kollektiv uppgörelse, skall vara en nullitet. Kommissionen har genom denna bestämmelse tydligen velat bereda de arbetstagare, som intaga en mellanställning mellan arbetsgivaren och arbetarna möjlighet att till undvikande av personliga olägenheter ställa sig utanför de vid arbetskonflikter förekommande svårigheterna.

Vi kunna ej finna annat än att kommissionen i sin strävan att tillgodose ifrågavarande kategori arbetstgares anspråk låtit sig förmå till att i lagförslaget intaga en bestämmelse, som dels med hänsyn till sitt innehåll icke kan vara hänförlig under en lagstiftning av förevarande slag, dels ock är sakligt omotiverad. Om man i likhet med kommissionen skulle tänka sig att skydda arbetsledarna och tjänstemännen från att bliva avskedade vid vägran att fullgöra dem enligt arbetsavtal åliggande arbetsplikt, borde naturligen en be-

stämmelse därom ej såsom skett taga sikte på själva arbetsavtalets rättsverkan utan i överensstämmelse med lagförslaget uppställning i övrigt innebära ett förbud för arbetsgivare att avskeda arbetstagare av förenämnt slag i anledning av dennes vägran att utföra oneutralt arbete, ändock att denna arbetsvägran strider mot åtagen arbetsplikt. Det synes oss emellertid i sakligt hänseende föreligga sådana betänkligheter mot en reglering av förevarande slag, att en sådan överhuvud ej bör upptagas. Det förefaller nämligen vara tämligen självklart, att en person, som arbetsgivaren utväljer och anställer för att i arbetet vara hans specielle företrädare i fråga om uppsikten över arbetarnas verksamhet och som eljest handhaver sådana funktioner inom företaget, vilka kräva ett speciellt förtroendeförhållande mellan arbetsgivaren och den anställde, bör på ett naturligt sätt vid en arbetskonflikt ställa sig på arbetsgivarens sida och tillsammans med honom söka bevaka företagets intressen efter bästa förmåga. Vi hålla sålunda före, att en arbetsledare eller tjänsteman, som vägrar att under arbetskonflikt gå arbetsgivaren tillhanda med sådana tjänster, som vederbörandes arbetsförmåga och arbetstid tillåta och som i det rådande läget rimligen kan av honom fordras, avviker från sin naturliga position i arbetsstriden och sålunda tager parti för arbetarnas sak. Vi bestrida därför kommissionens i motiven framförda uppfattning, att de anställdas rätt att vid arbetskonflikt vägra utföra blockerat arbete kan anses överensstämma med billighetens krav och i längden leda till det för alla intressenter mest gynnsamma resultatet. Men även om man godtager kommissionens uppfattning i huvudsak, bör man i allt fall ej vidtaga ett sådant ingrepp i avtalsfriheten, som att betaga rättsverkan av en överenskommelse mellan arbetstagare och arbetsgivare rörande omfattningen av den förres prestationsskyldighet. Det är uppenbarligen för den allmänna samfärdseln av synnerlig vikt, att den personliga avtalsfriheten icke begränsas annat än när utomordentliga skäl därtill föreligga. Det torde ej tillkomma lagstiftningen att genom tvingande bestämmelser reglera den prestationsskyldighet, som en arbetstagare vid ingående av arbetsavtal kan åtaga sig gentemot arbetsgivaren. Parterna å arbetsmarknaden ha genom utnyttjande av den inom landet rådande koalitionsfriheten funnit ett medel för hävdandet av sina intressen i arbetsförhållandet; det synes icke föreligga någon anledning att i fråga om arbetsledare och tjänstemän, vilka i organisationshänseende intaga samma ställning som övriga parter å arbetsmarknaden, begränsa de avtalsslutande parternas frihet att själva få bestämma om beskaffenheten och omfattningen av den ömsesidiga prestationsskyldigheten. Visserligen har i lagförslaget beretts möjlighet att genom kollektiva överenskommelser närmare bestämma innehållet i begreppet skyddsarbete, men parternas avtalsfrihet inskränker sig ju därvidlag endast till vad som kan inrymmas under nämnda begrepp och sålunda ej till allt vid ett företag förekommande arbete. Att ifrågavarande stadgande i 17 § leder till konsekvenser, som ej kunna anses rimliga, framgår tydligt, om man tager det exemplet, att ett större aktiebolag råkar i arbetskonflikt. Då i detta fall icke förefinnes någon personlig arbetsgivare, skulle samtliga i bolagets tjänst anställda vara oförhindrade att vägra utföra allt annat arbete än det,

som i vanliga fall anförtroddes dem eller kunde betraktas såsom skyddsarbete enligt förslaget eller förekommande kollektivavtal.

Vi anse förty, att stadgandet i 17 § helt bör utgå.

Påföljd vid överträdelse av lagens föreskrifter.

Mot den sakkunniges lagutkast har från arbetstagarhåll med särskilt eftertryck gjorts den invändningen, att vidtagande av ekonomiska stridsåtgärder ej kunde hänföras till den kategori handlingar, som lämpligen borde beivras genom föreskrivande av straffpåföljd. Kommissionen har därför vid omarbetandet av nämnda lagutkast särskilt bemödat sig att i möjligaste mån begränsa tillämpligheten av straffbestämmelser utan att därigenom i avsevärd mån göra avkall å kravet på nödig sanktion för lagbestämmelsernas efterlevnad. Ehuru vi, såsom vi tidigare angivit, icke hava något principiellt att invända emot den sakkunniges förslag till mera omfattande kriminalisering av de genom lagstiftningen förbjudna ekonomiska stridsåtgärderna, vilja vi dock medgiva, att frågan vunnit en tillfredsställande lösning i det föreliggande lagförslaget. Genom bestämmelserna om begränsning i behörigheten att vidtaga ekonomiska stridsåtgärder ävensom skyldigheten att ställa säkerhet för eventuellt skadestånd i anledning av vidtagna massåtgärder, har åt skadeståndspåföljden förlänats en sådan effektivitet, att ett avstående från straffansvar för vissa fall kan anses vara försvarligt. Då härjämte den angripne genom lagförslaget beretts möjlighet att vid förestående eller påbörjat otillåtet angrepp utverka domstols förbud mot åtgärdens vidtagande eller fortsättande samt ett åsidosättande av sålunda meddelat beslut alltid är belagt med straff, finna vi oss kunna godtaga en förändring av påföljdsbestämmelserna på det sätt, som här kommit till uttryck i lagförslaget.

I fråga om spørsmålet vilka i en stridsåtgärd medverkande skola vara underkastade föreskriven påföljd har kommissionen gjort vissa avvikelser från vad den sakkunnige i 2 § av lagutkastet härutinnan föreskrivit.

Beträffande massåtgärderna har kommissionen i likhet med den sakkunnige ej funnit anledning låta det okomplicerade deltagandet i massåtgärden medföra någon som helst påföljd. Vi inskränka oss till att i fråga om vår ståndpunkt i denna fråga hänvisa till vad vi anfört i vårt tidigare yttrande.

I fråga om kretsen av de medverkande i en massåtgärd, som ådraga sig straff- eller skadeståndspåföljd, har likväl i kommissionens förslag en utvidgning skett genom föreskriften att envar, som biträder beslut om otillåten massåtgärd, skall ådraga sig påföljd. Det kan enligt vår mening ej råda något tvivel om att de, som deltaga i beslut om vidtagande av en olovlig stridsåtgärd, böra falla under gärningsmannaansvar. Lämnar en huvudorganisation sitt samtycke till en av underordnad förening eller anslutna medlemmar planerad massåtgärd, som är otillåten, bör givetvis den eller de funktionärer, som handla å huvudorganisationens vägnar vid samtyckets givande, vara hemfallna åt ansvarsåtgärd. I vårt tidigare yttrande jämförde vi med den, som fattat beslut om olovlig stridsåtgärd, jämväl den, som anordnat eller organiserat en sådan åtgärd. Vi förutsätta, att ett anordnande eller ett organisere-

rände skall anses innefatta antingen ett beslut om eller en uppmaning till deltagande i stridsåtgärden och förty falla under lagens påföljdsbestämmelser.

Då den sakkunnige i sitt lagutkast föreslog straffansvar för den, som »muntligen eller skriftligen eller på annat sätt uppmanar eller eljest uppsåtligen söker förmå annan att anordna, vidtaga, deltaga i eller vidmakthålla stridsåtgärd mot tredje man», gjorde vi den invändningen, att formuleringen av handlingsformerna lämnade utrymme för ett kringgående av bestämmelsen. Genom orden »på annat sätt» avsåg den sakkunnige dock att giva en antydning om att vilket förfarande som helst, varmed åsyftades att påverka utomstående till deltagande i stridsåtgärden, skulle omfattas av bestämmelsen. Då kommissionen ej aktat nödigt att vare sig i lagtext eller motiven närmare angiva innebörden i uttrycken »uppmanar» eller »söker förmå», måste vi ge bestämt uttryck för den förutsättningen, att varje förfarande, som kan antagas hava till ändamål att igångsätta eller befrämja en otillåten massåtgärd, kommer att hänföras under det med berörda uttryck betecknade handlingssättet. För det fall, att man på intet sätt kan åtkomma deltagarna i en olovlig stridsåtgärd, är det naturligen så mycket viktigare, att sanktionen mot upphovsmännen och agitatorerna blir effektiv.

Medan hot om otillåten stridsåtgärd i den sakkunniges lagutkast generellt belades med straffansvar, har i förevarande lagförslag så skett endast i några fall. Då det emellertid beretts den hotade möjlighet att utverka förbud mot den otillåtna stridsåtgärd, som hotet avser, synes oss denna förändring ej vara ägnad att ingiva några större betänkligheter.

Enligt 30 § skall skadeståndsansvar icke inträda för den, som vidtagit en i och för sig lovlig stridsåtgärd, ehuru han ej varit behörig därtill jämlikt 2 § i lagförslaget. Kommissionen har därvid ansett, att ett åsidosättande av en enbart formell föreskrift icke borde föranleda skadeståndsskyldighet. Enligt 19 § kan den angripne utverka förbud mot fortsättande av dylik stridsåtgärd, och är angriparen i sådant fall, om han åsidosätter förbudet, förfallen till såväl straff- som skadeståndsansvar jämlikt 26 och 30 §§. Det mellankommande förbudet medför sålunda, att skadeståndsskyldighet inträder. Det förefaller, som om det ej skulle finnas någon grundad anledning att i skadeståndshänseende behandla ifrågavarande fall olika allteftersom förbud mot åtgärden föreligger eller ej. Enligt vårt förmenande vidtager en stridsåtgärd, ersätta den omständigheter låta den som obehörigen vidtager en stridsåtgärd, ersätta den angripne den därav föranledda skadan. Bestämmelsen om behörigheten för huvudorganisationerna att i de flesta fall ensamma besluta om vidtagande av massåtgärder är ju i huvudsak motiverad av önskemålet, att ekonomiska stridsåtgärder, av vilka stora ekonomiska värden äro avhängiga, skola kunna beslutas endast av sådana, som besitta erforderlig besinnig och omdömesgillhet samt erfarenhet på förevarande område. Under sådana omständigheter synes det ej obilligt att begära, att stridsåtgärd, som igångsatts under sådana förhållanden, att berörda garanti för förekomsten av ansvarskänsla och omdöme hos angriparen ej föreligger, skall berättiga den angripne till ersättning för den skada, som tillfogats denne genom åtgärden i fråga.

Vi kunna ej finna det rådligt att — såsom föreslagits i 30 §, andra stycket — i de fall, då endast påföljd i form av skadestånd inträder, från skadeståndsansvaret undantaga den, som »uppmänar eller eljest söker förmå annan att deltaga» i massåtgärd. Kommissionen synes ej hava anfört något skäl för att på sådant sätt försvara möjligheterna att med påföljd åtkomma någon i stridsåtgärden medverkande, och något sådant skäl föreligger enligt vårt förmenande ej heller. Man må nämligen betänka, att det här ej rör sig om enbart sådana fall, där otillåtna stridsåtgärder anordnats av organisationer och sålunda möjlighet förefinnes att ställa sådana, som biträtt beslut om dylikt anordnande, till ansvar för den lagstridiga handlingen, utan även om de fall, då i och för sig förbjudna massåtgärder igångsättas av därtill obehöriga enskilda, oftast oanträffbara personer eller lösliga sammanslutningar. Då det i sistnämnda fall alltid är vanskligt att kunna komma åt den eller dem, som träffat beslut om stridsåtgärden, är det synnerligen behöfligt, att jämväl de som sätta aktionen i verket ställas under ansvarspåföljd. Enligt vårt förmenande är det ej tillfyllest, att agitatorerna kunna ställas till ansvar först sedan ett förbud mot massåtgärden hunnit utverkas. När t. ex. en strejk väl blivit en gång på sedvanligt sätt kungjord och satt i verket, visar erfarenheten, att ett efterföljande förbud mot strejken jämte arbetsblockaden, vilket ej avser själva deltagandet, ej kommer att få något nämnvärt inflytande på de strejkandes benägenhet att återgå i arbete. Även efter ett sådant förbud torde därför en strejk ofta kunna upprätthållas utan ytterligare påverkan i och för strejkens respekterande. För att lagstiftningen i förevarande fall skall erhålla full effektivitet måste ansvarsbestämmelserna verka preventivt i förhållande till strejkens ursprungliga kungörande därigenom att därtill knytes skadeståndsansvar.

Vi anse med stöd av vad härovan anförts, att 30 § bör — för den händelse deltagandet ej på något sätt blir föremål för beivran — erhålla följande lydelse:

Har någon gjort sig skyldig till förfarande, som enligt 20 §, första stycket, 23, 24, 25 eller 26 § är belagt med straff, vare han pliktig ersätta därav uppkommen skada.

Har stridsåtgärd vidtagits, som enligt 10, 11, 12, 14 eller 15 § är förbjuden, varde envar, som biträtt beslut om anordnande av sådan åtgärd, eller som uppmänat eller eljest sökt förmå annan att deltaga däri, så ock den som vidtagit sådan stridsåtgärd, skyldig ersätta skada, som av åtgärden kommit.

Ovanberörda komplettering av 30 §, andra stycket synes vara erforderlig även för att stadgandet i 32 § rörande organisationernas skyldighet att övervaka medlemmars åtgöranden, i den mån de äro hänförliga till ekonomiska massåtgärder, skall på ett effektivt sätt kunna fylla sitt ändamål. Därigenom att de i 30 § angivna handlingsformerna, vilka medföra skadeståndsansvar, genom en hänvisning i 32 § äro bestämmande för de av medlemmar vidtagna otillåtna förfaranden, gentemot vilka organisationen har skyldighet att inskrida, blir organisationen enligt förslaget nuvarande lydelse ej skyldig att ingripa mot medlemmar, som agitera för en strejk, blockad eller bojkott.

vilken är uppenbart otillåten enligt föreskrifterna i 10, 11, 12, 14 eller 15 §, så länge intet förbud mot stridsåtgärden i fråga är meddelat. Att detta förhållande är en brist i de föreslagna bestämmelserna rörande organisationernas ansvar torde ej kunna bestridas, då man betänker de svårigheter, som mången gång äro förhanden, när det gäller att spåra initiativtagarna till exempelvis en strejkaktion, som satts i verket utan att konfliktrådan dessförinnan underkastats huvudorganisationens prövning. Det torde även ofta förekomma, att beslut om arbetsnedläggelse och blockad vid en arbetsplats, där arbetare från skilda organisationer äro sysselsatta, fattas endast inom en av organisationerna men likväl respekteras av samtliga arbetare å arbetsplatsen. I sådant fall finnes överhuvud taget ingen medlem inom den eller de organisationer, vilka ej tagit del i strejkbeslutet, som kan göras ansvarig för ett sådant förfarande, som avses i 32 § av förslaget. Däremot torde det alltid finnas någon av organisationsmedlemmarna å arbetsplatsen, som »uppmanat» eller »sökt förmå» sina kamrater att göra gemensam sak med initiativtagarna.

Av sist anförda exempel belyses även det berättigade uti den av oss i vårt tidigare yttrande uttalade åsikten, att organisationernas övervakande uppgift bör avse ej blott de medlemmar, som genom sin medverkan i massåtgärder ådraga sig ansvar, utan även deltagarna i en sådan åtgärd av olovlig natur. Då de fall, när föreningsmedlemmar utan organisationens samtycke på egen hand vidtaga massåtgärd, merendels torde taga formen av oöverlagda, mera spontant iscensatta aktioner, kommer det — såsom ovan antytts — säkerligen många gånger att inträffa, att en organisation förklarar sig icke hava någon anledning att vidtaga åtgärder mot sina medlemmar, då det ej kunnat konstateras, att någon av dem gjort sig skyldig till sådant otillåtet förfarande, som förutsättes för tillämpning av 32 §. Denna förmodan bör vara så mycket mer välgrundad, som man ej kan förvänta sig, att organisationerna skola lägga i dagen något överdrivet intresse vid fullgörande av sina skyldigheter enligt berörda stadgande. Att under sådana omständigheter ej ställa något krav på ingripande från organisationens sida även gentemot det okomplicerade deltagandet i en otillåten massåtgärd, synes oss uppenbarligen vara en brist i lagförslaget. Vi utgå då emellertid ifrån att den organisationen enligt förslaget åliggande skyldigheten att »förebygga skada» av det olovlige förfarandet ej innebär någon som helst förpliktelse för organisationen att med de maktmedel, som stå organisationen till buds, söka förmå deltagarna att t. ex. återgå i arbete. Då det i andra och tredje punkterna av första stycket i 32 § talas om »medlem», torde nämligen därmed avses sådan medlem, varom förmäles i styckets första punkt.

Vi föreslå sålunda förändrade lydelse av 32 §, första stycket:

Har medlem i sådan förening, varom i 2 § förmäles, såvitt angår massåtgärd gjort sig skyldig till otillåtet förfarande av den art, som i 30 § avses, eller ock på annat sätt deltagit i åtgärden, och faller åtgärden inom förenings verksamhetsområde, vare föreningen, när den erhåller kännedom om medlemmens handlingssätt, pliktig att, där så ske kan, hindra honom från fortsättande av det olovlige förfarandet och förebygga skada av detsamma. För

sådant ändamål äge föreningen mot medlem tillämpa varje påföljd, vilken enligt stadgarna kan inträda på grund av åsidosättande av förpliktelse, som åligger medlem. Föreningen må jämväl, oavsett vad stadgarna innehålla, utesluta medlem för en tid av intill ett år.

Forum.

Kommissionen har i likhet med den sakkunnige funnit lämpligt att åt de allmänna domstolarna överlämna tillämpningen av ifrågavarande lagstiftning. Kravet på en enhetlig rättspraxis har kommissionen därvid sökt tillgodose genom att till domstolarnas hjälp inrätta en central nämnd med åliggande att på begäran från domstol eller parter avgiva yttrande rörande vissa principfrågor.

Såsom den sakkunnige och kommissionen framhållit, föreligga starka skäl både för och emot inrättande av en speciell, för mål av förevarande slag avsedd central domstol. Vi hava i vårt tidigare yttrande med angivande av frågans tveksamma natur förklarat oss hysa den åsikten, att fördelarna med en specialdomstol övervägde de med en sådan anordning förenade nackdelarna. Det sätt, varpå rättegångsbestämmelserna utformats i föreliggande lagförslag, har ej givit oss anledning att förändra denna vår inställning. Vi hålla nämligen före, att det är av sådan utomordentlig vikt, att rättstvister, vilka präglas av sådan social känslighet som förevarande, komma att underställas ett speciellt för sådana tvisters lösande inrättat organ, vilket har möjlighet att snabbt stabilisera en praxis på området, att en sådan anordning ej bör lämnas obeprovad, försåvitt den ur praktisk synpunkt överhuvud är möjlig att realisera.

Som skäl emot en specialdomstol har kommissionen anført, att parterna i rättegångsmål av förevarande slag, vilka ofta få naturen av brottmål, ej böra betagas möjligheten att genom talans fullföljande få sin sak underkastad en överprövning. Anses detta intresse vara av sådan betydelse, som kommissionen velat giva däråt, bör emellertid förhållandet kunna avhjälpas genom att bereda tappande part möjlighet att fullfölja talan från specialdomstolen till högsta domstolen. Man kan i fråga om målens handläggning därstädes sörja för att nödig skyndsamhet iakttages genom att tillerkänna mål av förevarande slag förtursrätt. Kommissionen har vidare påpekat, att utredningen i mål av hitlärande slag skulle i betydande omfattning komma att kräva bevisning rörande omständigheter, som hänföra sig till platsen, där stridsåtgärd vidtagits. Det skulle enligt kommissionens mening bliva för betungande för parterna i dessa mål, som ofta komma att bliva av mindre ekonomisk betydelse, att inför en central domstol förebringa nödig bevisning. Vi vilja ej bestrida, att detta förhållande är ett allvarligt skäl för att låta de allmänna domstolarna bliva behörigt forum, men vi kunna dock ej inse, att ifrågavarande nackdelar äro så stora, att tanken på specialdomstol därför bör övergivas. En sådan domstols förhandlingar kunna givetvis, då särskilda omständigheter det påkalla, förläggas till locus delicti. Härtill kommer, att allmän åklagare i åtskilliga fall kommer att föra talan och sålunda sörja för, att bevisningen före-

bringas på statens bekostnad. Dessutom kan ju även domstolen införskaffa den bevisning, som anses erforderlig, vilket då jämväl sker med allmänna medel. Härav föranledda utgifter för det allmänna torde ej kunna på ett avgörande sätt inverka på ställningstagandet till ifrågavarande spörsmål, i synnerhet som man enligt kommissionens åsikt har anledning förmoda, att målens antal blir ganska begränsat. Sistnämnda förhållande synes oss för övrigt ej, på sätt i motiven angives, vara något skäl emot anordnandet av en specialdomstol. Ju mera sporadiskt dessa mål förekomma, desto större blir svårigheten för de allmänna domstolarna att inom rimlig tid grundlägga en behöflig praxis på området. Vi kunna ej heller helt instämma med kommissionen, då denna anser, att mål rörande överträdelser av behörighetsreglerna ej annat än i undantagsfall komma att erbjuda svårigheter för de allmänna domstolarna. Vi förmena, att det ej sällan i fråga om sådana mål kommer att uppstå tvist om huruvida någon stridsåtgärd överhuvud vidtagits, vilket spörsmål många gånger kan vara mycket svårt att bedöma.

Kommissionen har — såsom nämnts — sökt sörja för en mera enhetlig rättstillämpning på förevarande område genom att föreslå inrättande av en rådgivande central nämnd, som har att på hemställen från domstol eller parter uti anhängigt mål göra uttalande i principfrågor med avseende å lagens tillämpning. Vi kunna ej finna annat än att kommissionen haft fulla skäl för sin i motiven uttalade tvekan i fråga om lämpligheten av att föreslå inrättande av dylik nämnd. Det synes oss nämligen alltid innebära en fara för en god rättsskipning, att domstolarna lämnas tillfälle att överflytta avgörandet i en sak till utomstående sakkunniga myndigheter, vilka nödgas grunda sina utlåtanden på en många gånger ej tillfredsställande skriftlig redogörelse för omständigheterna i det särskilda fallet. Man torde nämligen kunna utgå ifrån, att de av nämnden avgivna yttrandena ej annat än i undantagsfall komma att frångås, då domstolen träffar sitt avgörande.

Blockadvakthållning m. m.

I anslutning till det av kommissionen från den sakkunniges lagutkast upptagna förslaget till ändring av 11 kap. strafflagen, innebärande förbud mot blockadvakthållning och straffpåföljd för brott däremot, vilja vi nu liksom i vårt tidigare yttrande understryka vikten av att genom lagstiftning beredes effektivt skydd mot ofredande av sådana arbetsplatser, där konflikt råder men arbetet det oaktat uppehålls. Det kan ej vara ett otillbörligt beskärande av den enskildes rörelsefrihet att såsom ordningsregel föreskriva förbud mot sådant uppehåll vid arbetsplatser av förenämnt slag, som ej kan motiveras av annat än avsikten hos de tillstädesvarande att öva påtryckning å de arbetande.

Sågverksförbundets här ovan åberopade yttrande närslutes i avskrift.

Sågverksförbundet.

(Yttrande överlämnat av svenska arbetsgivareföreningen.)

Anmodade att avgiva yttrande över betänkande med förslag till lag angående vissa ekonomiska stridsåtgärder m. m. få vi härmed anföra följande.

Vi komma här nedan endast att uttala oss om lagförslaget, i vad det rör förhållandet mellan arbetsgivare och arbetstagare.

I § 2 av förslaget stadgas om behörigheten att vidtaga s. k. massåtgärd. Endast förening får, exempelvis vid arbetstvist, vidtaga dylik åtgärd i hela dess omfattning — d. v. s. arbetsinställelse i förening med arbetsblockad eller bojkott — och vad som gör föreningen kompetent härtill är att i dess verksamhet ingår att företaga sådan åtgärd. Enligt vårt förmenande är det sålunda uppställda kompetenskravet allt för lindrigt. Otoliga äro de fall, då endast ett mindretal framställt krav på upprättande av kollektivavtal och i brist på överenskommelse härom satt i gång med strejker och blockader av för hela kommuner förödande verkan såväl ekonomiskt som socialt. För alla, som i dessa dagar kämpa för demokrati, synes här ett rikt och hittills föga beaktat arbetsfält yppa sig. Objektivt sett måste det strida mot demokratiens väsen, att en förening eller sammanslutning, som icke representerar — vi vilja säga — det övervägande flertalet, skall äga laglig rätt att på något sätt påverka de övrigas arbetsförhållanden. Det är ju dock ofta så att de utom sammanslutningen stående äro nöjda med rådande arbetsvillkor eller i varje fall icke vilja upptaga en strid, som med stor sannolikhet skulle vara dem till mera skada än gagn. Vad vi närmast haft i tankarna vid vårt här ovan förda resonemang är *förhållandena inom skogsbruk och flottning*. Lagen synes oss närmast taga sikte på den rent industriella kontinuerliga driften med till företagen fast knuten arbetarestam, för vilken den allt och alla likriktande organisationen är en naturlig form för ekonomiskt umgänge. Annorlunda förhåller det sig inom skogsbruk och flottning. Arbetet är ett typiskt säsongarbete. Avverkningarna äro i regel koncentrerade till 3 à 4 månader per år. Flottningstiden åter är av högst olika varaktighet i övre och nedre delen av en större flottled och i de särskilda biflottlederna. Den är beroende av flottledens längd och beskaffenhet och av den virkesmängd, som skall framflottas, samt av vatten- och vindförhållanden. I en del flottleder och flottledssträckor verkställas hela flottningsarbetet på några dagar i andra kräver det månader. I somliga flottleder förekommer vissa år ingen flottning alls. Andra år åter flottas endast i ringa utsträckning. För många av de mest manskapskrävande flottlederna, vanligen biåar utan större spardammar, där flottgodset sålunda måste gå med vårflödet för att icke bli kvarliggande på stränderna till ett kommande år, gäller i regel att flottningstiden är kort — ofta åtta till tio dagar. Arbetet i skog och flottning utföres i stort sett av samma folk. Oftast är det den jordbrukande befolkningen, arrendatorer, torpare och hemmansägare samt deras familjemedlemmar, som användas i arbetet. Men även s. k. lösarbetare, vilka icke äro knutna vid jorden, sysselsättas i dylikt ar-

bete. Av det anförda framgår, att skogs- och flottningsarbetet och deras utövare på intet sätt kunna jämföras med industriarbetare och den fasta arbetarestam, som däri sysselsättes. Det befolkningselement, varur den övervägande delen av skogs- och flottningsarbetarna rekryteras, måste jämväl i detta sammanhang beaktas. På grund av sin samhällsliga livsåskådning står, enligt hittills vunnna erfarenhet, det stora flertalet främmande för fackföreningsväsendet och dess framgångsmetoder. Enligt § 11 stadgas visserligen förbud mot allt organisationstvång, men då den, som vill vara neutral i en arbetstvist rörande exempelvis upprättande av kollektivavtal, icke kan antaga blockerat arbete, får han i allt fall samma ställning, som en medlem av den blockerande föreningen, vilken vid risk att bli en neutral har att respektera föreningens åtgöranden med avseende å tvisten. Härigenom utövas obestridligen en obehörig press på fria medborgare, som är av samma genomgripande betydelse, som det rena organisationstvånget. Den enskilde individen berövas helt enkelt sin urgamla rätt att utan främmande inblandning genom arbete fritt försörja sig och de sina. Om man ock skulle kunna finna sig i en dylik inskränkning, när den förening, som igångsätter en aktion, omfattar flertalet av den grupp, varom fråga är, så måste det emellertid framstå såsom klart stridande mot en sund demokratisk åskådning att ett mindretal tillåtes igångsätta med en arbetsstrid, som störande ingriper i flertalets arbetsförhållanden och måhända rent av hotar deras ekonomiska existens. Men det är ej blott ekonomiska skador, som sålunda kunna tillfogas flertalet av ett ofta mindre vederhäftigt fåtal, utan verkningarna äro regelmässigt socialt sett upprivande. Våldsdåd begås och förföljelser av allehanda slag igångsättas av denna minoritet, som många gånger vänder sig även mot de trots blockaden arbetandes familjer. Att märka är, att här icke är fråga om några professionella s. k. strejkbrytare, utan om folk från orten, vilka bedriva sitt regelmässiga arbete och inget högre önska än att få arbeta i fred och lugn. Exempel på våldsdåd ha vi senast från sistl. vinter. Vi åsyfta det bekanta dynamitattentatet i Gillermyran i Ljusdal, då man med viss framgång sökte med dynamit spränga en av skogsarbetare bebodd stuga. I detta fall pågick en av en syndikalistorganisation igångsatt strejk och blockad. Organisationen representerade ett mindretal av den berörda arbetargruppen. Beklämmande exempel på den förgiftning av sinnen, som uppstår i konfliktsituationer är bifogade handling,¹ vilken kommit till användning inom Gimåns flottningsområde i Medelpad. Den har funnits uppspikad på flottningskojor o. dyl., bebodda av folk, som vägrat kasta bort sin knappa bärgning i lönlösa strider. Inom Gimåns flottled voro striderna under åren 1921—1929 särskilt elakartade och drevos alltid av en minoritet, vars främsta mål var att åt sig skapa en på avtal grundad rätt till företräde till arbete. Då en i sådant syfte igångsatt strid enligt det framlagda lagförslaget skulle vara tillåten, synes det så mycket angelägnare, att garantier skapas för att en minoritet icke beredes möjlighet att topprida en majoritet. Att härvidlag statsmakten på något sätt bör ingripa reglerande påkallas jämväl därav, att arbetsblockaderna vanligen utsträckas att omfatta

¹ Här ej tryckt.

hela flottleder, ehuru väl den blockerande föreningens medlemsantal är så ringa att såsom i många fall förekommit — senast i Kalixälven sistlidna vår — föreningen endast omfattar mindre än 10 % av de med flottningsarbetet sysselsatta. Det är ju fullständigt orimligt, att de, som under sådana förhållanden vägra att avstå från sitt reguljära arbete, skola av lagen brännmärkas såsom oneutrala. När man anser sig kunna gå in för en dylik högofficiell värdering av medborgarna, trots att sannolikt de sålunda framkomna tankegångarna äro främmande för större delen av svenska folket, måste det vara för statsmakten angeläget att icke gå så långt, att stora grupper av medborgare känna sig lida rättsförluster. Därav födes lätt desperata stämningar med allt vad därav kan komma av icke önskvärda samhälleliga konflikter. Ännu en omständighet, som synes kräva en snävare reglering av rätten att vidtaga massåtgärd i dess fulla omfattning är, att jämlikt stadgande i § 3 förening, vilken är part i tvist rörande kollektivavtals ingående äger rätt att mot sin motpart vidtaga arbetsinställelse jämte arbetsblockad utan att ställa säkerhet. Inom såväl det skogligen arbetsområdet som flottningsväsendet operera, bl. a., talrika syndikalistiska fritt arbetande lokala organisationer, om vilka man med allt fog kan säga, att de äro typiska representanter för sådana organisationer bland vilka — för att använda betänkanadets egna ord å sid. 33 — »man kan vänta att finna särskild brist på omdömesgillhet och god vilja att taga hänsyn till lag och laga myndighet». Härpå utgör Strebelkonflikten ett lysande exempel. Såvitt vi kunna se, lämnar emellertid den föreslagna lagstiftningen fältet fritt för dylika organisationer, så snart det gäller att genom kollektivavtal reglera arbetsförhållandena. Ja, än mer, lagen stärker deras position genom att beteckna alla andra — de må vara i aldrig så stor majoritet — såsom oneutrala, om de vägra att finna sig i arbetsblockaden och bryta denna. Det förefaller oss, som om samhället här vore i färd med att skänka sitt skydd och stöd åt fel part.

Med det anförda hava vi velat påvisa behovet av föreskrift om att förening, som vill företaga massåtgärd, skall vara *representativ* för den arbetstagargrupp, varom fråga är. Vi hemställa sålunda, att vid lagens slutliga utformning bestämmelser härom måtte intagas i densamma.

Beträffande § 14, tredje stycket.

Enligt motiven, sid. 27, är arbetsgivare vid tvist mellan arbetare eller arbetargrupper om företräde på en arbetsplats eller eljest om arbetstillfälle att betrakta som 3:e man. Vilket praktiskt värde ligger det nu i att en arbetsgivare under här ovan angivna förutsättningar blir en utanför tvisten stående 3:e man? Låt oss taga ett exempel ur levande livet: I en biflottled har under vintern nedlagts 30,000 timmer. Flottningen måste utföras under vårflödet, som vanligen varar under 8 à 10 dagar, i annat fall blir virket kvarliggande till nästa vår. I god tid före flottningens början anmäla sig hos flottningsföreningen en syndikalistisk och en reformistisk fackförening med anspråk på att få flottningen. Något anställningsförhållande existerar icke. De båda arbetareföreningarna, som väl känna lagen och äro angelägna

att respektera den, utfärda *icke* någon arbetsblockad. Helt plötsligt bryter våren in, och flottningen måste taga sin början. Flottningsföreningen är icke längre betjänt med åskådarens roll, utan här måste arbetas. Arbetssökande, oorganiserat folk, finnes det i överflöd, och med dessa sättes flottningen i gång. Äro nu de, som utföra arbetet, att betrakta såsom neutrala eller icke? Någon arbetsblockad föreligger som nämnt icke och de arbeta hos en arbetsgivare, som för sin del icke har någon arbetstvist. Under sådana omständigheter får det väl anses klart att de, som antaga arbete hos en dylik 3:e man, äro att, i likhet med 3:e mannen själv, anse såsom neutrala. 3:e mannens berättigade intresse att utan störande ingrepp driva sin rörelse skulle härigenom vara på ett nöjaktigt sätt skyddat. Det praktiska värdet av att bliva inrymd under begreppet 3:e man i arbetstvister skulle, om lagens mening vore den av oss här ovan uttalade, vara av stor betydelse. Antag emellertid att de båda ovannämnda arbetareföreningarna för att ge eftertryck åt sina krav samtidigt anordna arbetsblockad, omfattande hela flottleden. Denna blockad är olaglig, men det oaktat blir var och en som efter blockadens utfärdande antager och utför arbetet i fråga enligt lagens nuvarande lydelse att betrakta som oneutral. På grund härav är det för flottningsföreningen omöjligt att er hålla folk. Flottningsföreningen drar blockadfrågan inför domstol med yrkande om förbud mot åtgärdens fortsättande. I händelse av bifall till denna talan, möter intet hinder att få folk, även om blockaden trots domen upprätthålles. Man torde nämligen med tämligen stor visshet kunna utgå ifrån att blott genom dom är fastslaget, att blockaden är olaglig, så respekteras den icke. Men i det tingslag, där den ifrågavarande näringsverksamheten bedrivs, håller häradsrätten endast tre sammanträden under vårtinget, och det efter blockadens utfärdande närmast infallande sammanträdet äger rum först om en månad. Under tiden inträffar vårfloden och när målet behandlas ligger timret ohjälpligen fast i flottleden och kan flottas fram först nästa år. De flottande ha härigenom tillfogats en skada på tusentals kronor, och ändock är flottningsföreningen en utom den egentliga tvisten stående 3:e man. Under här angivna förhållanden är värdet av att vara 3:e man fullständigt illusoriskt.

Skulle det däremot förhålla sig så, att i det först angivna fallet — anställning hos en 3:e man vid konkurrenstvist — under inga omständigheter, bortsett naturligtvis från stadgandena i § 16 punkt 3) st. 2, skulle kunna uppstå några neutrala, ja, då har det föga eller ingen praktisk betydelse, om flottningsföreningen enligt lagen är att anse som 3:e man eller ej. Kan en bojkottaktion lagligen riktas mot dem, som vid konkurrenstvist arbeta hos flottningsföreningen-3:e mannen, så får nämligen en dylik tvist för föreningen samma ödesdigra verkningar, som en mot densamma riktad fullt laglig arbetsblockad. Med kännedom om den respekt för gällande lag, som vår landsbygdsbefolkning i allmänhet alltjämt hyser, torde man nämligen med visshet kunna utgå ifrån att därest hittills på arbetsmarknaden förekommande stridsmetoder legaliseras, så kommer varje laglig stridsåtgärd att respekteras. Det är ju känt, att till numerären obetydliga fackföreningar genom sina terrorme-

toder lyckats skrämra befolkningen i hela kommuner till att respektera snart sagt vilken sorts blockad som helst. Hur skall det då icke bli, då en dylik fackförening t. o. m. kan åberopa sig på lagen.

Med det anförda hava vi velat påpeka nödvändigheten av att 3:emansbegreppet och vad därmed sammanhänger gives ett mera fixerat innehåll. Det bör sålunda klart utsägas, att neutraliteten bibehålles vid utförande av arbete åt neutral 3:e man. Rättslivet synes bäst betjänt med en dylik bestämmelse.

Beträffande § 16, punkt 2).

Såsom vi redan tidigare nämnt finnes inom skogsbruk och flottning i regel icke en fast arbetarestam såsom vid ett sågverk eller en fabrik. Arbetsstyrkornas sammansättning växlar ofta år från år. I fråga om sättet för arbetets bortsättning gäller i regel beträffande skogen, att kontrakt uppgöres under senhösten med körarna, vilka svara jämväl för huggningen, som i fråga om flottningen att olika sträckor av en flottled bortsätts — i regel i april och maj månader — åt för ändamålet särskilt bildade kooperativa flottningsslåg, vilka ha att ingiva anbud till vederbörande flottningsförening. Arbete å timpenning förekommer icke alls i skogen och endast i ringa omfattning i flottningen. Antag nu, att en person i november månad åtagit sig framdrivning av en skogstrakt, men att arbetet på grund av snöförhållandena kan påbörjas först i januari året därpå. I december förklarades allt skogsarbete i blockad av låt oss säga en syndikalistisk förening. Om nu den som, helt ovetande om den förestående tvisten, åtagit sig drivningen det oaktat påbörjar arbetet, synes han med den formulering, som lagtexten givits, komma att betraktas som neutral. Men hur ställer det sig, om en dylik förening, såsom många gånger skett, långt innan ett skogsarbete eller en bäckflottning bjudits ut, förklarar allt skogsarbete resp. flottningsarbete i blockad i syfte att vinna ett arbetsavtal. Antag vidare att det ytterst vanliga fallet föreligger, att föreningen endast representerar 10 à 15 % av den arbetstagargrupp, som kan komma i fråga. Kan det verkligen vara meningen att en dylik aktion skall föranleda, att de, som trots blockaden åtaga sig och utföra arbetet, skola åsättas stämpeln »oneutrala»? Ett belysande exempel må här anföras. 1929 förklarade Svenska Skogs- och Flottningsarbetareförbundet, innan arbetet ännu bortsatts, allt flottningsarbete i Gimån med biflottleder i blockad. Det oaktat bortsattes flottningen på vanligt sätt till kooperativa arbetslag, vilka, ehuru väl blockaden kvarstod, fullgjorde sina åtaganden. Enligt det framlagda lagförslaget är hela arbetsstyrkan, inalles 782 man, att betrakta som oneutrala eller med andra ord såsom legala »svartfötter». Undersöker man nu denna arbetsstyrkas sammansättning skall man finna, att 665 man eller 85 % utgjordes av folk, som vanligen varit sysselsatta med flottning inom Gimåns flottleder, under det att 117 man eller 15 % av manskapsstyrkan utgjordes av folk, vilka vanligen icke brukat delta i flottningsarbetet. Den blockerande föreningen kunde på sin höjd rekrytera 30 % av den erforderliga styrkan. Vad är det för skäl, som äro så tungt vägande, att fria arbetare under här angivna om-

ständigheter skola behöva utsättas för den nedsättande värdering, som begreppet onutral i sig innefattar? Vi äro för vår del av den uppfattningem, att samhället här är i färd med att skapa regler, som icke överensstämma med rättvisa och billighet. Man trampar de oorganiserades rätt under fötterna — och ändock äro dessa i majoritet. I skogsarbete sysselsättas årligen under högsta säsongen enligt Arbetslöshetsutredningens betänkande 388,000 mam. Av de organisationer, som finnas på ifrågavarande arbetsområde, Svenska Skogs- och Flottningsarbetareförbundet och åtskilliga syndikalistiska samorganisationer, har den förra c:a 20,000 medlemmar, varav c:a 10,000 i Värmland och Bergslagen. Syndikalistföreningarnas sammanlagda numerär är svår att fastställa, men vi äro tämligen vissa om att icke 5,000 av deras medlemmar syssla med skogs- och flottningsarbete. Hela medlemsantalet torde röra sig om c:a 20,000 man. Måste det icke för en människa med vanliga hittills såsom riktiga ansedda rättsbegrepp framstå såsom upprörande, att vad en dylik försvinnande minoritet behagar taga sig för, det skall bli lag för alla andra? Här berörda obestriddigen svåra missförhållanden skulle i viss mån avhjälpas med att bland behörighetsreglerna om vidtagande av massåtgärd (arbetsinställelser i förening med blockad och bojkott) upptoges bestämmelse om att förening, som vill vidtaga dylik åtgärd, skall vara *representativ* för ifrågakomna arbetstagarergrupp. En dylik regel är emellertid icke tillräcklig för förhindrande av missbruk. Det borde överhuvud taget vara förbjudet att vidtaga stridsåtgärd för vinnande av en uppgörelse om arbetsvillkoren beträffande ett arbete, som man väntar skall komma i den allmänna marknaden. I motsatt fall kan man befara, att arbetsblockaden kommer att bliva ett än flitigare använt vapen för att i god tid kunna förhindra, att några neutrala arbetstagarer på grund av innebörden av § 16 st. 2) skola kunna uppstå. Man behöver ju f. ö. icke gå så långt som till en formlig blockadförklaring, utan det räcker med att en fackförening i lagom tid före arbetets bortsättning låter sprida ut rykte om förestående arbetstvist, därest ej föreningens medlemmar skulle få arbetet. Lämnas en sådan möjlighet öppen, kommer den att kraftigt befordra den formliga terror, som sedan åtskilliga år bedrivits av företagsamma och hänsynslösa organisationer i samband med de rätt så sparsamt förekommande arbetstillfällenas utbudande i den öppna marknaden. De fria arbetarna, som hittills varit fullständigt rättslösa, skulle om ifrågavarande bestämmelse bleve gällande, få sin rättslöshet lagfäst. Men ett samhälle, som bekänner sig till demokratiska grundsatser, kan icke lagstifta i den andan.

Under hänvisning till vad sålunda anförts få vi yrka, att i lagen intagas sådana föreskrifter, att ett utnyttjande av blockadvapnet på sätt här ovan antytts förhindras.

Beträffande § 18. Sympatistridsåtgärder.

Såsom framgår av vad vi tidigare anført är flottningen ett synnerligen ömtåligt och lättårbar arbetsområde. En konflikt i en flottled kan lätt medföra verkets kvarliggande till ett kommande år. Verkningarna härav bli-

va ofta omfattande och förlustbringande för såväl företagare som arbetstägare. För företagaren uppstår förluster till följd av verkets försämring — värdeminskningen torde stundom få räknas ända upp till 50 % — samt vidare ränteförlust. För ortsbefolkningen kring vattendraget i fråga blir det ingen eller endast obetydlig avverkning den kommande säsongen, och för arbetarna vid förädlingsverken betyder den minskade virkesfångsten kortare arbetstid. Det synes sålunda vara ett allmänt intresse att möjligheten att etablera strider i flottleder, vilka ju enligt lag äro upplåtna till allmänt begagnande, i möjligaste mån begränsas. En flottled är en kommunikationsinrättning av alldeles säreget slag. Om en järnväg lamslås genom en strejk, räcker detta tillstånd icke längre än strejken. Drabbas däremot en flottled av en till sina verkningar lika fullständig strejk under den tid flottningen går att bedriva, ja, då är den kommunikationsleden obrukbar till nästkommande år. Den frihet, som lagförslaget medger, att i samband med frågan om upprättande av kollektivavtal igångsätta sympatiåtgärder, synes oss på här förut anförda skäl icke böra gälla för flottningsområdet. Vi hemställa sålunda att bestämmelser härom måtte inflyta i lagen.

Beträffande lagförslaget i övrigt instämna vi uti den av Direktör Gustaf Söderlund avgivna reservationen. I fråga om rättegången luta vi dock närmast åt den uppfattningen, att de vanliga domstolarna böra handhava rättskipningen jämväl å ifrågasvarande område, dock utan den föreslagna nämnden såsom rådgivande organ. Vi hysa nämligen betänkligheter mot en sådan anordning, som lätt kan leda därhän att domstolarnas självständighet äventyras. I valet åter mellan, å ena sidan, de vanliga domstolarna och vid deras sida en nämnd och, å andra sidan, en specialdomstol, synes oss därför den senare vara att föredraga.

Sveriges bageriidkareförening.

Undertecknad Förening, som i skrivelse till Kungl. Socialdepartementet av den 19 februari d. å. uttalat sin anslutning till Svenska Arbetsgivareföreningens uttalande angående den av Professor Bergendal m. fl. verkställda utredningen jämte lagutkast angående tredje mans rätt till neutralitet i arbetskonflikter och därmed sammanhängande spörsmål, får härmed vördsamt meddela, att vår Förening även i fråga om rubricerade betänkande angående lagförslag, av den 4 maj d. å., tillfullo ansluter sig till det yttrande, som Svenska Arbetsgivareföreningen i en den 31 augusti 1934 daterad skrivelse till Konungen framfört.

Sveriges redareförening.

Genom skrivelse den 11 maj 1934 har Herr Statsrådet och Chefen för Kungl. Socialdepartementet berett Sveriges Redareförening tillfälle avgiva yttrande över ett av en inom Socialdepartementet tillsatt kommission utarbetat betänkande med förslag till lag angående vissa ekonomiska stridsåtgärder m. m.

I anledning härav tillåter sig föreningen till en början erinra därom, att Kungl. Maj:t genom skrivelse den 20 december 1933 berett föreningen tillfälle avgiva yttrande över en av professorn Ragnar Bergendal verkställd utredning rörande tredje mans rätt till neutralitet i arbetskonflikter och därmed sammanhängande spörsmål, vilken jämte av ett flertal myndigheter och samman slutningar avgivna utlåtanden legat till grund för kommissionens arbete.

I underdånig skrivelse till Kungl. Maj:t den 24 februari 1934 framställde föreningen, som i ärendet samarbetat med Svenska Arbetsgivareföreningen, åtskilliga erinringar emot professor Bergendals nämnda utredning samt det därtill sig anslutande lagutkastet. Föreningen tillåter sig jämväl vid ärendets fortsatta behandling åberopa vad som därvid framhållits beträffande vissa allmänna spörsmål i samband med lagstiftningen ävensom de särskilda föreskrifterna i utkastet, i den mån de icke beaktats av kommissionen.

I avseende å vissa paragrafer i det nu föreliggande lagförslaget får föreningen anföra följande.

§ 1 av förslaget har till stridsåtgärd hänförs bland annat uppsägning av arbets- och hyresavtal ävensom annat avbrytande av ekonomisk förbindelse, när detta sker av två eller flera i samverkan. Även om det förefinnes ett visst berättigande i att låta lagstiftningen jämväl omfatta de stridsåtgärder, som föras utom de vanliga arbetstvisterna, är föreningen alltfört av den uppfattningen, att försiktighet härutinnan bör iakttagas på grund av de utomordentliga svårigheter att överblicka lagstiftningens verkningar och faran av att allt för mycket kringskära den enskilde individens handlingssätt, som i detta hänseende göra sig gällande. En ytterligare inskränkning av lagens tillämpningsområde utöver den, som kommit till uttryck i förslaget, bör härutinnan ske. I vart fall böra de individuella åtgärderna över huvud ej omfattas av den föreslagna lagstiftningen. En av kommissionens ledamöter, herr Söderlund, har reserverat sig på denna punkt, och kan föreningen ansluta sig till vad som av honom i detta avseende anförts.

§ 2 innehåller vissa behörighetsföreskrifter för rätt att verkställa massåtgärder. Enligt bestämmelserna däri får dylik åtgärd icke igångsättas av annan än förening, i vars verksamhet ingår att företaga sådana åtgärder. Undantag göres dock beträffande arbetsinställelse, som part utan samband med blockad eller bojkott anordnar mot sin motpart i tvisten. Dessutom får massåtgärd av annan än förening vidtagas vid annan ekonomisk motsättning, om åtgärden, som part företager mot sin motpart, åsyftar att förmå denne att, utan slutande av avtal, i förhållande till angriparen tillämpa vissa priser och dylikt. Orsaken till detta senare undantag anges vara de svårigheter, som föreligga i dylika fall för angriparen att sammansluta sig i en förening för ernående av åsyftat resultat. Kommissionens ordförande har på denna punkt anført en avvikande mening, vilken föreningen finner vara synnerligen välmotiverad och vartill föreningen ansluter sig.

§ 3. I denna paragraf, som innehåller bestämmelser om skyldighet att ställa säkerhet för skadestånd, som organisation kan bli pliktig utgiva en-

ligt lagen, har undantag ansetts böra göras såtillvida, att förening, vilken är part i arbetstvist rörande kollektivavtals ingående, äger utan ställande av sådan säkerhet mot sin motpart vidtaga arbetsinställelse jämte arbetsblockad. Föreningen kan icke finna skäl, varför en organisation i dylikt fall skulle bliva befriad från denna förpliktelse. Det skydd för tredje man, som utgör det huvudsakligaste syftemålet med lagens tillkomst, kan därigenom komma att i hög grad försvagas.

§ 4. I denna paragraf, som innehåller bestämmelser om storleken av den i § 3 föreskrivna säkerheten, har bland annat stadgats, att för fackförening och vissa andra angivna föreningar högsta belopp, för vilket säkerhet behöver ställas, skall vara femtiotusen kronor. För arbetsgivareförening finnes emellertid intet dylikt maximibelopp fastställt. Av motiveringen framgår, att denna åtskillnad har sin grund i vissa olikheter i Svenska Arbetsgivareföreningens och Landsorganisationens stadgar.

Föreningen anser det vara principiellt oriktigt att grunda en dylik författningsföreskrift på vad nu gällande föreskrifter i vissa organisationers stadgar innehålla, vilka föreskrifter när som helst kunna underkastas förändring. Utgångspunkten bör i detta avseende vara en full likställighet mellan arbetsgivareföreningar och fackföreningar.

§ 6. Föreningen anser sig böra bestämt påyrka, att den i denna paragraf föreskrivna tiden för underrättelses lämnande även skall gälla sympatiåtgärder, vars antal under senare år i hög grad ökats och vållat sjöfartsnäringen synnerligt ohägn. En dylik föreskrift skulle i många fall verka dämpande på stridslusten och möjliggöra ett biläggande av tvisten på förhandlingsväg.

§§ 11 och 16. Föreningen ansluter sig helt till vad herr Söderlund i sin reservation anför till dessa paragrafer. Sålunda böra s. k. arbetsvilliga bibehålla sin neutralitet, försåvitt deras arbete icke utföres i syfte att ekonomiskt bispringa den i konflikten indragne arbetsgivaren. En utom konflikten stående arbetsgivare, som anställer arbetare i syfte att driva sin näring, bör ej heller mista sin neutralitet, om de anställda arbetarna skulle vara indragna i en arbetsstrid.

Likaledes anser föreningen definitionen av begreppet »skyddsarbete» vara alltför snävt tilltagen. Till dylikt arbete bör även hänföras sådant, som är nödigt till förhindrande av, att stora ekonomiska förluster uppstå. Det måste sägas vara ett allmänt intresse, att ett företag icke genom en massåtgärd bringas i den situationen, att dess framtida verksamhet därav kan lida allvarligt men.

Inom sjöfartsnäringen gör sig behovet av dylikt skyddsarbete särskilt gällande. Fartyg såväl som last representera mycket stora värden. Ofta är det nödvändigt att snabbt utföra lossning eller lastning, exempelvis på grund av lastens ömtåliga beskaffenhet eller emedan den för folkförsörjningen inom viss begränsad tid måste tagas i anspråk. En konflikt inom stuveribranschen hotar i många fall att helt omintetgöra lasten, därest densamma icke inom en viss tid utlossas. I den i sista punkten av § 16 förekommande uppräknningen bör i

vart fall tillfogas orden »fartyg» och »fartygslasten» såsom varande i detta hänseende att jämställa med »byggnader» och »varulager».

Slutligen vill föreningen med anledning av formuleringen av punkt 3 till förebyggande av missförstånd anföra, att det givetvis skall anses utgöra ett neutralitetsbrott icke allenast, då någon under tvist lämnar part, d. v. s. i de flesta fall en förening, ekonomiskt understöd, utan även försåvitt understödet lämnas direkt till enskilda föreningsmedlemmar.

§ 17. Föreningen kan icke finna, att en bestämmelse av denna innebörd, som berör den enskildes avtalsfrihet, har sin plats i nu ifrågavarande lag, och ser sig nödsakad påyrka, att bestämmelsen utgår. I övrigt ansluter sig föreningen till de skäl därför, som herr Söderlund i sin reservation till paragrafen anför.

§ 18. Såsom föreningen tidigare framhållit, torde det ur samhällssynpunkt vara synnerligen angeläget, att tillåtligheten av sympatiåtgärderna begränsas i möjligaste mån. I vart fall bör den utvidgning, som skett i sista punkten av paragrafen, bortfalla. Till motivering åberopar föreningen de av herr Söderlund i hans reservation till denna punkt anförda skälen.

Vad slutligen angår den i §§ 43 och 44 föreslagna nämnden anser föreningen sig böra uttala sin tvekan angående lämpligheten av en dylik anordning, icke minst på grund därav, att densamma skulle verka fördröjande på tvisternas avgörande. Skulle nämnden det oaktat anses vara ändamålsenlig, måste föreningen bestämt påyrka, att en representant för sjöfartsnärings beredes plats däri, enär förhållandena inom sjöfarten äro av så säregen natur, att särskild sakkunskap inom nämnden måste anses vara erforderlig vid bedömande av ärenden, som röra arbetsförhållanden inom denna näring.

Svenska lantarbetsgivarnes centralförening.

Sedan Svenska Lantarbetsgivarnes Centralförening genom remisskrivelse den 11 maj 1934 lämnats tillfälle att avgiva yttrande över ett av en inom Kungl. Socialdepartementet tillsatt kommission den 4 aug. 1934 avgivet betänkande med förslag till lag angående vissa ekonomiska stridsåtgärder m. m., få vi härmed anföra följande, varuti vi emellertid i huvudsak begränsat oss till frågorna berörande jordbrukets arbetsförhållanden och vad därmed närmast sammanhänger.

I fråga om stridigheterna på arbetsmarknaden, och vad därmed sammanhänger, intager jordbruket en särställning bland näringarna. En arbetsnedläggelse vid jordbruket, avseende produktion från växt- och djurriket, kan medföra de menligaste och ekonomiskt sett mest nedbrytande följder. Konsekvenserna av arbetsnedläggelser vid denna näring kunna bliva ödesdigra icke blott för de närmast berörda parterna utan även för samhället i övrigt. Betydande värden i form av växande gröda och levande djur kunna förspillas eller komma till skada, varunder djurplågeri eller allvarlig risk härför icke kan undvikas, och jordbrukets förädlade produkter, närmast mjölk, ägg, slaktade djur och trädgårdsprodukter kunna fördärvas. Förstörelse av eller ska-

da å jordbruksprodukter innebär ej allenast förmögenhetsskada för de närmast drabbade företagarna utan även undandragande av värden av betydelse för folkhushållet.

En arbetsnedläggelse vid jordbruket kan vidare genom däruti innefattat hinder för transporter få omedelbara och menliga följder i form av brist för annan befolkning än jordbrukets på mjölk och kött m. fl. produkter.

I anslutning till erinrandet härom är det att beklaga, att lagförslaget icke innefattar någon reglering av stridsåtgärder av särskilt samhällsfarlig natur.

Något initiativ till arbetsnedläggelse (massåtgärd) vid jordbruket har med hänsyn till nämnda omständigheter aldrig tagits eller kunnat ifrågasättas av företagarna. Däremot har arbetareparten icke dragit sig för att genom arbetsnedläggelser vid det större jordbruket ej allenast komma motparten till livs, utan genom sådana föranlett risker för skada å växande gröda och husdjur och för samhällenas förseende med livsmedel.

De enskilda parterna å jordbrukets arbetsmarknad, varmed här närmast avses den enskilde företagaren och arbetsstyrkan vid företaget, stå således i fråga om arbetsinställelse i olika ställning, varvid företagaren är den ojämförligt svagaste parten.

Med hänsyn till dessa allmänt kända förhållanden kunde det ligga nära till hands att öppna konflikter vid jordbruket helt skulle vara förbjudna.

Som förhållandena utvecklats sig lär väl emellertid för närvarande någon lagstiftning av sådan innebörd icke kunna komma till stånd, och detta bland annat av det skäl, att ett eventuellt förbud för arbetsnedläggelse sannolikt skulle till skydd för arbetarnas intressen anses fordra komplement i form av något statsmakternas ingripande (obligatorisk skiljedom) för fastställande vid behov av arbetsvillkoren.

Ansvar för och konsekvenserna av att ålägga näringen och i densamma sysselsätta arbetare den tvångströja, som häruti skulle innefattas, torde statsmakterna emellertid ej vilja åtaga sig. Ej heller företagarna vid näringen och sannolikt ej heller dess arbetare kunna, som förhållandena utvecklats sig, reflektera på sådan allvarligare ändring av formerna för bestämmandet av arbetsvillkoren, varom här ovan givits antydning.

Irrationaliteten av en arbetsnedläggelse vid jordbruket, torde numera i stort sett vara uppenbar även för näringens arbetare. Uti en vidgad sådan insikt och i parternas organisationers varsamma och ansvarsmedvetna handhavande av avtalsspörsmålen lär man tillsvidare få se korrektivet mot tillgripandet vid jordbruket av det ultima ratio, som ligger i arbetsnedläggelsen.

Kommissionen har efter allt att döma beaktat jordbrukets således omnämnda svaga ställning vid arbetsnedläggelse. Kommissionen har sålunda såsom skyddsarbete, varvid neutralitet ej brytes, angivit arbete som avser bl. a. husdjur, mogen gröda och varulager (lagförslagets § 16).

Då förutsättningen för mogen gröda är att sådd sker, och detta i rätt tid, synes konsekvenserna av att hänsyn tagits till grödan bort hava varit, att nämnda förutsättning beaktats och att sålunda arbete med sådden likställts med arbete för bärgandet av mogen gröda. Vi anse, att tungt vägande skäl

föreligga för en ändring av förslaget till avhjälpande av denna brist. Även, och då visst skydd för varulager är föreslaget, synes skäl föreligga att beakta betydelsen utav, och detta ej minst i en större allmänhets intresse, att transporter av jordbrukets förädlade, ömtåliga produkter, mjölk, ägg, trädgårdsprodukter, slaktat kött och kreatur avsedda för slakt, innefattas bland de arbeten, för vilka visst skydd skall gälla vid arbetsnedläggelse.

De uppräknade produkternas egenskap av varulager är uppenbar, liksom betydelsen av att de ostört kunna tillhandahållas den allmänna marknaden. Den för företagaren ekonomiskt nedbrytande verkan utav att här omnämnda ömtåliga och lätt fördärvade produkter icke kunna finna omsättning är även påtaglig.

På grund av angivna skäl synes sålunda det lagliga skyddet även bort utsträckas till transporter av jordbrukets nu omnämnda produkter, vilka för den allmänna marknaden dagligen äro behöfliga. Vi anse således de mest bärande skäl föreligga, att lagförslaget ändras med hänsyn härtill.

Även om man beträffande det större jordbruket, som sagts, nödgas fästa förhoppning till parternas organisationers varsamma handhavande av vapnet arbetsnedläggelse, så synes det mindre jordbrukets intressen påkalla, att den begränsning av rätten att vidtaga arbetsnedläggelse, som i lagförslagets § 12 omnämnes, bort givas större räckvidd. Önskemålet härom synes särskilt påkallat, enär de per arbetsställe fåtaliga lönearbetarna vid dessa jordbruk väsentligen höra till samma sociala grupp som företagarna och arbeta och leva under praktiskt sett samma förhållanden som dessa. Det mindre jordbrukets befriande helt från inflytelser från den större arbetsmarknaden och från de regler, som genom ifrågavarande lagförslag komme att gälla eller eljest gälla för denna arbetsmarknad, skulle utan tvivel vara till nytta ej allenast för det ifrågavarande jordbruket utan även för samhället i stort sett.

Efter att således hava berört vissa spörsmål, som stå i sammanhang med vad vi ovan anfört om jordbrukets särställning bland näringarna, övergå vi till lagförslagets olika paragrafer, tagna i ordning.

I lagförslagets § 1 angives som stridsåtgärd bl. a. uppsägning av arbets- och hyresavtal.

Vi få framhålla, att en lagstiftning av förevarande slag ej bör avse andra åtgärder än de s. k. massåtgärderna, varmed avses blockad, bojkott, arbetsinställelse. Det är missbruket av sådana åtgärder, som väckt opinion för en laglig reglering av stridsåtgärderna. Den enskilde individens åtgöranden äro varken till sina verkningar eller till sitt syfte att jämföra med en massåtgärd. En ekonomisk förbindelse mellan tvenne enskilda individer bör kunna få avbrytas av endera av dessa, utan att motivet därför skall hava någon betydelse därutinnan. Som stridsåtgärd bör därför ur paragrafen utgå uppsägning av arbets- och hyresavtal.

Ehuru, enligt vad här ovan framhållits, massåtgärd icke är att befara från jordbrukets företagares sida, kräver dock reciprociteten parterna emellan, att

den formella rätten att vidtaga massåtgärder skall gälla även för dessa. För rätt till vidtagande av massåtgärd skall enligt § 4 ställas säkerhet. Storleken av denna säkerhet skall enligt förslaget hänföras till antalet arbetare, som av arbetsgivareföreningens medlemmar sysselsätts. I motsats till vad gäller vid industrien är anslutningen till lantarbetsgivareorganisationerna icke grundad på antalet sysselsatta arbetare, utan på egendomsstorleken, nämligen på antalet hektar åker, äng och kultiverade betesmarker under medlemmens eget bruk.

En komplettering av § 4 är därför påkallad med hänsyn till vid jordbruket gällande anslutningsbestämmelser.

I anslutning till vad ovan i fråga om § 1 i lagförslaget framhållits om uppsägning av arbets- och hyresavtal, föreslå vi en däremot svarande ändring av § 11.

Jämte detta vårt yrkande i fråga om denna paragraf få vi framhålla, att det ej kan vara lämpligt, att arbetsgivarens rätt att förbjuda arbetsledare eller tjänsteman att vara medlem i förening, som tillvaratager honom underställd personals intressen, skall vara beroende av en skälighetsprövning i det särskilda fallet. Arbetsgivaren bör alltid ha rätt att bestämma, att dylik arbetstagare ej ansluter sig till en förening av sådan beskaffenhet.

Beträffande skyddsarbete, som i § 16 omnämnes, hänvisas till vad i fråga om sådd och transporter m. m. här ovan i vår allmänna orientering är anfört.

Paragraf 17 innehåller bestämmelser, som högst allvarligt skulle inverka på jordbrukets, vi vilja påstå, särdeles berättigade intressen. Med hänsyn till jordbruksarbetets för störningar särdeles känsliga natur vore det orimligt, att en förbindelse för dess arbetsledare och tjänstemän att vid arbetsnedläggelse utföra annat än dem eljest åliggande arbete eller skyddsarbete lagligen icke skulle gälla.

Den föreslagna bestämmelsen är även med hänsyn till ifrågavarande arbetsledares m. fl. ställning inom näringen, till företaget och till arbetsgivaren, opsykologisk. Flertalet av ifrågavarande befattningshavare skulle förvisso också anse, att bestämmelsen strede mot deras egna intressen.

Centralföreningen får därför med skärpa framhålla rimligheten utav att ifrågavarande bestämmelse revideras.

I paragraf 18 har undantag gjorts från det skydd för tredje man i en konflikt, som stadgas i 14 §. I undantagsbestämmelsen innefattas även vägran att taga befattning med varor, som äro avsedda för eller härröra från rörelse, vilken drives av part i ursprunglig arbetstvist, som rör upprättandet av kollektivavtal.

Till stöd för sin ståndpunkt i anfört hänseende har kommissionen åberopat, att ett »förbud mot sådan arbetsvägran skulle komma att till nackdel för arbetarsidan medföra en viss ojämnhet i de stridande parternas möjlighet till effektiva sympatiåtgärder och även skulle i så hög grad komma att strida

mot en ganska naturlig och i arbetarkretsar djupt rotad åskådning, att det kunde befaras alltför ofta ej bliva respekterat».

Utän att ingå på den politiska läggning, som präglar denna argumentation, vill Centralföreningen framhålla, att den är uppenbart vilseledande såvitt angår jordbrukets förhållanden. Såsom vi i vår allmänna orientering anført, kunna jordbrukets företagare icke taga initiativ till massåtgärd i form av arbetsinställelse. Härav följer, att samma företagare icke heller kunna utnyttja möjligheten att genom sympatiåtgärder påverka sin motpart i en arbetskonflikt. Den fördel, som ligger i friheten att tillgripa sympatiåtgärder, kommer sålunda i detta fall arbetarsidan helt till godo. Även om arbetsvägran av anført slag underkastas förbud, kvarstår en ojämnhet i de stridande parternas möjlighet till sympatiåtgärder men alltjämt till arbetsgivarpartens nackdel. Därtill kommer, att en arbetsvägran i detta fall, d. v. s. en bojkott av jordbruksprodukter såsom mjölk, smör och ägg m. m. ytterst måste sikta till att dessa skola förfaras, ett syfte, som för övrigt underlättas av lagförslagets bestämmelse, att dylik arbetsvägran icke skall vara underkastad regeln om viss varseltid. Genom att från tredjemansskyddet bryta ut och därigenom s. a. s. legalisera bojkottåtgärder med dylikt syfte bryter man enligt vår mening med en inom alla samhällskretsar djupt rotad åskådning, att uppsåtlig livsmedelsförstörelse är ett utslag av okultur, som bör beivras.

På sålunda anförda, ur kommissionens egen argumentation härledda skäl och i överensstämmelse med vad vi yrkat i fråga om begreppet skyddsarbete finner Centralföreningen, att det undantag som i § 18 stadgas, icke bör inbefatta vägran att taga befattning med vissa varor på sätt i paragrafens senare del sagts.

I fråga om det forum (§ 37), under vilket tillämpningen av ifrågavarande lag skall höra, har såväl kommissionen som de för beredningen av frågan om tredje mans rätt förut anlitade sakkunniga framhållit, att starka skäl föreligga både för och emot inrättandet av en speciell domstol. Centralföreningen hyser den åsikten att fördelarna med en specialdomstol överväga de med en sådan anordning förenade nackdelarna.

Vi hålla nämligen före, att det är av särdeles vikt, att rättstvister av den känsliga natur, varom här är fråga, komma att underställas ett speciellt för sådana tvisters lösande inrättat organ. Ett sådant organ synes nämligen bättre och lättare än de allmänna domstolarna, även med stöd för dessa av uttalanden från en rådgivande central nämnd, kunna tänkas giva stadga och allmängiltighet åt tillämpningen av den lag varom här är fråga.

Det av kommissionen föreslagna tillägget till strafflagens kapitel 11, synes oss särdeles påkallat. En lagstiftning på denna punkt torde till och med böra göras vidare, så att ett effektivt skydd beredes mot ofredande av sådana arbetsplatser, där konflikt råder men arbetet det oakttat uppehålls. Skäl torde få anses föreligga för förbud mot sådant uppehåll vid arbetsplatser av förenämnt slag, som ej kan motiveras av annat än avsikten hos de tillstådesvarande att öva påtryckning å de arbetande.

Riksförbundet landsbygdens folk.

Genom nådig remiss av den 11 maj 1934 har Riksförbundet Landsbygdens Folk anmodats avgiva yttrande över »Förslag till lag angående vissa ekonomiska stridsåtgärder m. m.» och få vi med anledning därav i underdånighet anföra:

Området, som behandlas i föreliggande betänkande, har på grund av de två utredningar det ursprungliga ämnet »Tredje mans rätt till neutralitet i arbetskonflikter» varit underkastat, fått en allt mer fortskridande utvidgning, varvid dock ej denna koncentrerats till visst avgränsat område. Genom denna utvidgning kommer det föreliggande förslaget att verka mycket ingripande i samhällslivets funktioner, utan att det i nuvarande stund är möjligt att bedöma dess nyttiga och skadliga verkningar.

Behovet av dessa utvidgningar har icke styrkts medels komplettering av det ursprungliga utredningsmaterialet. Vi hava observerat att Professor Bergendals utredningsmaterial slutar med 1930. Senare har dock utvecklingen fortskridit snabbt. Hela jordbrukets föreningsväsende har till exempel sedan dess omskapats. I fortsättningen har utredningsmaterialet endast utökats genom de yttranden över Professor Bergendals förslag som inkommit och dessa behandla med ytterst få undantag uteslutande utkastets verkningar på arbetsmarknaden. Som en speciell svaghet vilja vi framhålla, att intet utredningsmaterial föreligger rörande förslagens verkningar på jordbrukets område, trots det att jordbrukets föreningsväsende i mycket hög grad beröres därav. Det är även anmärkningsvärt att i kommissionens motivering till föreliggande förslag icke på något sätt behandlats de specifika förhållanden, som avse jordbruket, oaktat man har anledning förutsätta, att de ingående diskuteras inom kommissionen och kan detta endast förklaras därigenom, att kommissionen på grund av den stora tidsbegränsningen icke haft möjlighet att i erforderlig grad intränga i de säregna förhållanden, som råda på detta speciella avsnitt av ämnet. Detta är ett svaghetstecken, som förtjänar beaktande vid frågans fortsatta behandling.

Lagförslagets principer.

Förslagets utvidgning till att lämna föreskrifter rörande organisations rätt till vidtagande av stridsåtgärder samt reglering av vissa stridsåtgärder med omedelbart syfte är icke till sina verkningar tillräckligt överskådligt. Väl motiverat vore med en utredning i ett sammanhang rörande alla arbetsförhållanden och med syfte att skapa ett lagförslag avsett att reglera alla därmed sammanhängande större frågor. Varje försök att lösbyta och behandla icke skarpt avgränsade delar av detta område måste bliva en halvmesyr, som icke motsvarar avsikten.

Det föreliggande förslaget kommer att synnerligen ojämnt beskära organisationernas handlingsförmåga, och detta på ett långt ifrån rättvist sätt. Större sådana, d. v. s. de, som för att nå effekt av sina åtgärder dels få lov att

hava och leda ett stort antal medlemmar och dels just av denna anledning måste arbeta direkt i offentlighetens ljus, få sin handlingsförmåga högst beskuren, under det att föreningar med mindre antal medlemmar, vilka till exempel ofta kunna dirigeras muntligen, i realiteten få oförminskad slagkraft. Om en lag skall få burskap i det allmänna rättsmedvetandet måste den i lika hög grad beskära alla parterers möjligheter till stridsåtgärder. Så är emellertid icke fallet i det nu framlagda förslaget.

Vid behandling av principerna i den del av förslaget, som omfattar stridsåtgärder med medelbart syfte (stridsåtgärder mot tredje man), vilja vi först och främst deklarerera, att en lag som förhindrar övergrepp mot den *verkliga* tredje mannen både i arbetsstrider och ekonomiska konflikter helt har vår anslutning. I viss mån fyller förslagets definition av tredje man detta krav, då det gäller arbetsmarknaden, men inverkar dock icke på de s. k. hemliga blockaderna, som till sina verkningar äro avgjort mera osympatiska och för individen ödesdigra än de av offentligheten kontrollerade och vilka näppe-ligen kunna stävjas medels lagstiftning. Vid ekonomiska konflikter täcker icke förslagets definition av tredje man det begrepp, som vunnit hävd i det allmänna rättsmedvetandet. Just här framträder skarpt olämpligheten av att koppla samman i ett komplex arbetskonflikter och strider på det ekonomiska området. Speciellt gör sig denna grumlighet i definitionen till känna, då den skall tillämpas på jordbrukets förhållanden, varom vi närmare skola återkomma vid den detaljerade genomgången av förslaget.

Vid en utredning rörande de ekonomiska stridernas karaktär kommer man bland annat till att en så väsentlig artskillnad kan föreligga, att speciella reglerande bestämmelser, olika för olika grupper, bliva nödvändiga om man skall nå ett för rättskänslan tillfredsställande resultat. Utan anspråk på att vara uttömmande vilja vi framhålla, att ur arbetssynpunkt torde man kunna skilja på två större grupper av ekonomiska strider, dels de som representera producenternas strävan till bättre priser å av dem framställda produkter och dels mellanhandernas inbördes strid om bästa inköpskällor och största marknad. På ett mellanstadium står den produktion, som helt eller övervägande använder sig av lejd arbetskraft. När emellertid produktionen huvudsakligen är resultat av eget och familjens manuella arbete blir åtgärder i prisförbättrande syfte närmast att jämföra med arbetarnas och deras organisationers strävan efter en bättre timpenning och logiskt bör då regler för strider vara fullt analoga. Samtliga böra alltså hänföras till rena arbetsstrider. Man kan gott säga, att till exempel industriarbetaren säljer sin arbetskraft i form av råarbetskraft, under det att den mindre jordbrukaren säljer sin i förädlad form vid försäljning av gårdens produkter. Grundintresset är dock absolut detsamma. Likaså den ekonomiska nivån. Men när nu föreliggande förslag speciellt tager sikte på att skydda varans gång från producent till konsument komma de, vilkas löner direkt äro beroende av produktionspriserna i en avsevärt sämre ställning än de direkt arbetskraftsäljande kroppsarbetarna, vilka genom förslaget få sina väsentliga stridsmetoder lagligen sanktionerade. I detta fall bortfaller den likhet inför lagen, som man bör eftersträva.

De här anförda förhållandena belysa, att lagförslaget kommer att få synnerligen stor betydelse för jordbruket och dess organisationer. Det statliga stödet för jordbruksnäringen är så upplagt, att det blir verksamt endast under förutsättning att jordbrukarna själva bygga upp tillräckligt stora försäljningsorganisationer. För att kunna fullt taga ut det statliga stödet behöva dessa organisationer helst 100 %-ig anslutning. Erfarenheten visar, att på frivillighetens väg kan man komma upp till 90 %. Om intet effektivt tvång får utövas blir följden, att resterande 10 % kunna topprida organisationen och utan kostnad taga ut bruttopriser från det prisläge organisationen skapat. Som konsekvens kommer då, att organisationens medlemmar en efter en bryta sig ut för att skapa sig samma förmåner. Efter en tid är organisationen så försvagad att dess betydelse som prisbildande faktor bortfallit och då rasar den samman, varvid den övervägande delen av statens nuvarande stöd för jordbruksnäringen blir ineffektiv. Hela utvecklingen av jordbrukets föreningsväsende visar tydligt att endast under medverkan av en facklig organisation beredd att använda för sådana gängse stridsmetoder, kunna de jordbrukskooperativa föreningarna nå den utveckling, som nu både av staten och jordbrukarnas majoritet avses. Vi kunna emellertid icke se någon mening uti att staten först fastställer stödåtgärder för jordbruksnäringen, baserade på jordbrukskooperativa föreningars verksamhet och därefter antager lagar, som kväva dessa föreningar. Då vissa stödåtgärder för jordbruket icke kunna undvaras vid nuvarande läge i världen, måste resultatet av sådana lagars antagande logiskt bliva, att stödet för jordbruket i princip omlägges, varvid näppeligen annan väg finnes än införandet av en fullständig planhushållning under statens direkta ledning, d. v. s. en jordbruksdiktatur, som gör jordbrukarna till viljelösa statister.

Sådana konsekvenser av det föreliggande förslaget får man väl förutsätta att kommissionen icke avsett, då av denna starkt poängterats individens självbestämmanderätt inom lagliga gränser vid handhavandet av sin näring.

Lagförslagets särskilda bestämmelser.

§ 1.

Den sammankoppling av bestämmelser för arbetstvister och ekonomiska strider, som sker i denna paragraf, anse vi praktiskt ogenomförbar, om man skall hålla på kravet av distinkta bestämmelser i en lag. Vi syfta härvid på att föreliggande lagtext icke drager upp tillräckligt markerade gränser mellan »massåtgärder» och »avbrytandet av ekonomisk förbindelse». Svårigheten härav erkännes även i kommissionens motivering till förslaget, men avfärdas där med hänvisning till att rättspraxis kommer att utbildas. En sådan rättspraxis som överensstämmer med det allmänna rättsmedvetandet kan troligen utbildas när det gäller den rena arbetsmarknaden samt eventuellt även vid ekonomiska strider, när det gäller sådana enheter som enskilda företagare eller bolag. Svårigheterna torde dock när det gäller ekonomiska föreningar bliva oöverstigliga, bland annat på grund av den oerhörda varia-

tionen av konfliktlägen. Där uppträder i vissa fall föreningen som juridisk person och i andra som ledare för en grupp yrkesutövare samt bidrager då genom sina beslut till att föreningens medlemmar intaga en personlig aktiv ställning till viss fråga.

När förslaget i väsentlig grad skiljer på stridsåtgärder och massåtgärder innebär det ovan anförda, att förslagets tillämpning huvudsakligen kommer att bli beroende på den framtida utvecklingen av en rättspraxis, för vilken förslaget icke anger tillräckligt klart fastställda riktlinjer och vilken även på grund av fallens stora variation kommer att vara mycket otillgänglig för den stora allmänheten.

Osäkerheten i denna liksom även flera andra av förslagets bestämmelser beror i hög grad på sammankopplingen i samma lag av arbetstvister och egentliga ekonomiska strider. Enligt vårt förmenande vore, som vi även tidigare framhållit, önskvärt att dessa frågor skildes och bli föremål för var sitt förslag. Det bör icke vara omöjligt om denna begränsning införes, att på arbetsområdet skapa en lag, som i så jämbördig grad reglerar arbetares och arbetsgivares rättigheter till strid, att den icke behöver verka som en klasslag. Vid en senare utformad lagstiftning rörande ekonomiska strider kan man då utnyttja de erfarenheter, som samlats vid tillämpningen av denna lag rörande arbetstvister.

§ 6.

Denna paragraf kan antagligen utan större svårighet tillämpas då det gäller arbetstvister och då eventuellt göra viss nytta, men vid förhandlingar i ekonomiska tvister, speciellt inom jordbrukets verksamhetsområde, kommer den att i onödan tillspetsa situationen, enär då troligen många förhandlingar få lov att föras under uttalat hot om massåtgärders vidtagande.

Evad det gäller ekonomiska strider kommer alltså paragrafen antagligen att i högre grad försvåra en fredlig uppgörelse, än som motsvaras av den nytta en lagstadgad varningsfrist i detta fall kan tänkas medföra.

§ 9.

Vid utformning av denna paragraf anse vi att hela det område, vilket paragrafen berör icke överblickats. Kommissionen har tydligen begränsat sig till de fall av mycket osympatiska övergrepp, vilka förekommit på arbetsområdet och i rena konkurrenstvister.

Med nuvarande formulering kommer paragrafen att skapa en massa icke förutsedda rättstvister och ett högst beklagligt osäkerhetsförhållande för en del av jordbrukets ekonomiska föreningar. Vi syfta här på det clearingförfarande, som nu på många håll kommit till användning inom handeln med mejeriprodukter och eventuellt kan få tillämpning även beträffande handeln med andra lantmannaprodukter. För genomförande av sådan clearing torde det mången gång vara nödvändigt för organisationerna att medverka till massåtgärder gent emot dem, som vilja stå utanför och utan kostnader skärda vinster på organisationernas arbete. Ordet »orättmätig» anger icke med

önskvärd tydlighet, vad lagen enligt vårt förmenande bör avse. Inom mejerihanteringen till exempel varierar organisationernas krav på clearingbeloppets storlek högst betydligt vid olika lokala förhållanden och kommer givetvis var och en, som blir utsatt för organisationens krav på deltagande i clearing, att anse beloppet »orättmätigt» samt som stöd för detta hänvisa till clearingkvoter på andra håll eller frånvaro av clearingbehov och därvid kommer säkerligen denna paragraf att åberopas. Liknande förhållanden finnas eller komma att uppstå även inom andra jordbrukets försäljningsbranscher och en lagbestämmelse enligt nuvarande § 9 skapar därför ett icke avsett osäkerhetstillstånd.

§ 11.

Kommissionens utformning av denna paragraf innebär en högst väsentlig omläggning av den sakkunniges ursprungliga förslag i denna punkt. Den sakkunnige har tydligt ut sagt att han huvudsakligen avser dels fackliga föreningar och med dem jämställda och dels genom att av den angripne kräva tredje mans ställning även angivit, att han icke får stå i direkt partförhållande till den angripande.

Vid den avsevärt mera vidsträckt omfattning kommissionen givit paragrafen måste man ifrågasätta, huruvida den rätteligen hör hemma här och ej i en särskild föreningslagstiftning. Konsekvenserna av en fristående kortfattad paragraf i ett så vidlyftigt och ömtåligt spörsmål äro absolut oöverskådliga. Vi antaga att det är i känslan av detta, som kommissionen i sin motivering så gott som uteslutande rört sig på arbetsområdet. Intet finnes emellertid i paragrafen, som angiver, att detta skall ske även vid tillämpningen.

För jordbrukets ekonomiska föreningars verksamhet och deras utnyttjande av det statliga jordbruksstödet kommer, som vi i föregående avdelning berört, denna paragraf att få mycket ödesdigra verkningar. Vi kunna i ett stort antal fall leda i bevis hur enstaka genstörtiga personer genom målmedvetet egoistisk inställning till organisationerna hava möjlighet, om ej massåtgärder få riktas mot dem i syfte att få eller bibehålla deras medansvarighet, att spolia den byggnad tusentals jordbrukare med möda och uppoffring byggt upp, i vissa fall efter statens direktiv.

§ 14.

Kommissionen har i sin strävan att definiera begreppet »tredje man» i alltför hög grad utgått ifrån de relativt klara förhållanden, som råda på arbetsmarknaden, samt försökt att tillämpa den därur framdragna definitionen även då det gäller tvister på det ekonomiska området. Part- och tredjemansförhållandena bliva emellertid här så varierande, att en sådan teoretisk uppläggning ingalunda vid sin praktiska tillämpning kommer att hava resonans i det allmänna rättsmedvetandet. Vi anse att svagheter i denna paragrafs utformning även utgöra ett mycket starkt talande skäl för en uppdelning av lagen i två fristående avdelningar, en för arbetstvister och en för ekonomiska tvister.

Vid de ekonomiska tvister, som närmast beröra jordbruket är den vanligaste problemställningen frileverantör, privathandlare och organisationen och därvid måste enligt den av kommissionen givna definitionen, särskilt med beaktande av kommissionens i motiven gjorda uttalande »Den närmare beskaffenheten av de verkliga eller förmenta relationer mellan motparten och tredje mannen, som utgöra förutsättningen härför är betydelselös», någon av de två förstnämnda bliva tredje man. Ingen kan dock bestrida att båda i realiteten hava mycket stora intressen att bevaka i striden. Grupperingen i dessa strider och konsekvenserna därav äro så till ytterlighet varierande att frågan måste få en utförlig bearbetning innan en lagstiftning kan åvägabringas, som har anspråk på att hava genklang i det allmänna rättsmedvetandet.

Av paragrafens andra stycke framgår icke tydligt i vilken mån s. k. priskrig äro tillåtna. Särskilt på mjölkmarknaden hava sådana förekommit och därvid drabbas många gånger även personer eller firmor, vilka i relativt hög grad kunna betraktas som tredje man. Speciell anledning till tveksamhet finnes på grund av kommissionens uttalande i motiveringen »Man» protesterar »mot de priser m. fl. affärsbetingelser, som tillämpas av en sådan motpart, eller söker även åstadkomma jämkning däri genom ekonomiska stridsåtgärder».

I motiveringen till tredje stycket hava vi konstaterat att kommissionen uttalat: »I åtskilliga konkurrensförhållanden är en konkurrent över huvud icke åtkomlig på annat sätt än genom en tredje man (eller flera sådana) som mellanled.» Detta innebär ett öppet erkännande av att medels föreliggande lagförslag berövas vissa yrkesgrupper sitt enda stridsvapen och detta sker utan att någon som helst utredning föreligger över verkningarna av en sådan sak. Lagförslaget är på denna punkt synnerligen ensidigt utvecklat, en ensidighet, som i utpräglat hög grad är till jordbrukarnas nackdel.

I känslan av att området icke av kommissionen kunnat överblickas har denna endast föreslagit förbud mot massåtgärder, men därvid icke beaktat, vilket vi påpekat rörande paragraf 1, att gränserna mellan stridsåtgärder och massåtgärder just på detta område äro så vaga. Vi kunna med visshet förutsäga att om kommissionens förslag på denna punkt i oförändrat skick upphöjes till lag kommer ett otal rättsliga tvister att bli en följd. Men på grund av fallens ytterst skiftande karaktär kommer det här att på kanske mer än någon annan punkt att dröja innan en tillfredsställande rättspraxis eller ett tillräckligt antal prejudikat utbildats.

Det råd kommissionen i detta sammanhang lämnar förefaller märkligt: »En stridsåtgärd mot en konkurrent, till exempel en uppmaning till allmänheten att icke göra inköp av dennes tillverkningar, kommer alltså även framdeles att vara tillåten.» Denna form av strid torde dock i det allmänna medvetandet höra till de mest osympatiska och dessutom vid minsta lilla felformulering drabbas av lagen om illojal konkurrens.

En konsekvens av § 14 kan också bli att en organisations beslut om att stödja viss kandidat vid statliga eller kommunala val kan gent emot tidigare innehavare av mandatet bli förbjudet.

§ 16.

I lagtextens mom. 1 angives ingen begränsning av begreppet förening, men i motiveringen har kommissionen angivit att den endast avser ekonomiska kamporganisationer samt medels exempel framhållit, vilka organisationstyper som icke äro berättigade att medels stridsåtgärder hålla disciplin på sina medlemmar. Om sådan begränsning skall äga rum, vilket vi icke anse motiverat, måste detta till undvikande av misstag tydligt angivas i lagtexten.

Utformningen av mom. 3 är behäftad med samma svaghet i precisionen som vi påtalat beträffande tredje man i § 14. Ett fortsatt fullgörande av icke kontraktsbundna leveranser till stridande part kan i mycket hög grad innebära »ekonomiskt understöd» och vara beroende av att den levererande trots det han enligt detta lagförslag kan gå under beteckningen tredje man, i verkligheten är starkt intresserad av stridens utgång.

Bestämmelsen i denna paragraf om att den som vid arbetsnedläggelse kvarstannar i sitt arbete erhåller tredje mans ställning anse vi icke lämplig, enär ostridigt torde vara, att den kvarstannande klart tager ställning till förmån för den ena stridande parten samt att genom bestämmelsen ytterst lätt synnerligen svärbemästrade irritationsmoment kunna uppstå vid stridstillfällen.

§ 18.

I denna paragraf har skarpt markerats att stridsåtgärder i form av sympatiåtgärder endast få vidtagas vid arbetstvister. Därvid har kommissionen enligt vårt förmenande, vilket vi i föregående avdelning utförligare motiverat, icke tillräckligt beaktat, att även bland annat jordbrukarnas organisationers strävande i grund och botten avse samma syftemål, nämligen hävdandet av priset å arbetsprestation. Vid arbetstvister hava sympatiåtgärder vunnit även av kommissionen till viss del erkänd hävd. Detta kan emellertid icke vara tillräckligt motiv för att endast i rena arbetstvister engagerade parter skola äga denna rätt. Antingen bör rätten till sympatiåtgärder helt borttagas eller också medgivas alla som föra strider, vilka till sin grundnatur och sitt syftemål äro likartade.

§§ 19—35.

Vi ansluta oss helt till kommissionens uppfattning att straffbestämmelserna böra vara av sådan art att tillbörlig respekt för lagens föreskrifter vidmakthålles. Vid avgörandet av frågan om lagens kriminalisering eller icke bör dock i hög grad beaktas risken av att vid en kriminaliserad lag av här ifrågasatt karaktär lätt skapas martyrer, som sedermera kunna bliva betänkliga sociala oroselement.

§§ 36—46.

Endast under förutsättning att domstolsfallen redan från början få en enhetlig och för det allmänna rättsmedvetandet icke kränkande utformning kan lagen få ett allmänt burskap. De av oss här gjorda erinringarna anse vi

bevisa, att problemkomplex av så varierande art komma att föreläggas domstolen, att sådana mål icke med fördel kunna hänskjutas till allmän domstol. Tillvaron av den av kommissionen föreslagna tolkningsnämnden kommer varken att avhjälpa dessa svårigheter eller att stärka allmänhetens respekt för lagen.

Till förmån för användandet av de allmänna domstolarna talar dels den därmed förenade kostnadsbesparingen och dels det behov av lokalkännedom, som i många mål torde vara nödvändig för domhavanden. För upprättandet av en specialdomstol talar dels möjligheten att där koncentrera direkt dömande sakkunniga och dels den ökade enhetligheten i målens behandling.

En möjlighet att samla fördelarna av dessa båda system utan att i högre grad få med deras nackdelar förefaller vara om man införde ett antal specialdomstolar i likhet med vattenrättsdomstolarna samt en avdelning i hovrätterna som första klagoinstans. Det kan i första ögonblicket förefalla som om detta vore en alltför vidlyftig apparat, men vi vilja understryka att föreliggande lagförslags sociala verkningar bliva så betydelsefulla för hela samhället, att endast det bästa tänkbara är gott nog ur rättskipningssynpunkt. Att lagen tills vidare får provisorisk karaktär för en tid av 5 år, vilket förslag vi till fullo biträda, utgör ingen anledning till ett försök att även lösa domstolsfråga i samma form. Efter 5 år kommer säkerligen lagen icke att helt slopas utan endast eventuellt underkastas en bearbetning. Det är under denna första 5 års period som lagens grundval i det allmänna rättsmedvetandet skall uppbyggas och då får domstolarnas verksamhet under denna period ett avgörande inflytande på principernas sunda utveckling.

Strafflagen Kap. 11 § 16.

Utformningen av denna paragraf skulle icke mötts av någon vår gensaga om alla stridande organisationer arbetat under samma förutsättningar och med samma medel. Då så emellertid icke är fallet måste vi påpeka, att paragraf 16 med sin nuvarande utformning kommer att i hög grad försvåra arbetet för organisationer med stort medlemstal och relativt liten direkt förbindelse mellan de olika medlemmarna, under det att organisationer med mindre medlemstal och personlig beröring medlemmarna emellan bliva helt oberörda. Paragrafen, som den nu är skriven, medger alltså icke den likhet inför lagens verkningar, som alltid bör vara en grundförutsättning.

Sammanfattning.

Med här ovan gjorda erinringar anse vi belyst att den utvidgning som skett av det ursprungliga ämnet för lagstiftningen: »Skydd för tredje mans rätt vid arbetskonflikter» i synnerligen hög grad komplicerat problemet, och få vi med anledning därav och med stöd av vad vi ovan anfört i underdånighet hemställa:

att ett lagförslag till skydd för tredje mans rätt i arbetskonflikter framlägges, samt

att utsedda sakkunniga erhålla i uppdrag att utreda förutsättningarna för en lagstiftning till skydd för tredje man vid ekonomiska tvister, eller om av lagtekniska eller andra skäl arbetstvister och ekonomiska strider oundgängligen måste hopkopplas åt utsedda sakkunniga lämnas i uppdrag att insamla och bearbeta kompletterande utredningsmaterial samt med ledning av detta och inkomna remissyttranden över kommissionens förslag verkställa en överarbetning av det senare.

Sveriges slakteriförbund förening u. p. a. och Svenska mejeriernas riksförening u. p. a.

(Två likalydande yttranden.)

Vad till en början angår frågan, huruvida behov kan anses förefinnas av den ifrågavarande lagstiftningen, torde vissa inträffade händelser under de närmast förflutna åren till fullo hava ådagalagt och bestyrkt nödvändigheten av att en rättslig reglering genomföres av arbetskonflikterna, särskilt med avseende på den utanför ståendes anspråk på att icke mot sin vilja behöva indragas i tvisten.

Huruvida med samma fog kan hävdas, att behov jämväl föreligger att på samma sätt genom lagstiftningen ingripa mot stridsåtgärder på andra områden än arbetskonflikternas, kan anses mera tveksamt. Det torde nämligen kunna uttalas, dels att stridsåtgärderna på dessa områden icke tagit den omfattning, som i och för sig gör en lagstiftning erforderlig, dels ock att de åtgärder, som här tillgripits, icke vunnit den enhetlighet, som gör det möjligt att på ett för alla intresserade tillbörligt sätt inordna dem under en rättslig reglering. Vidare synes det med allt fog kunna hävdas, att vad angår förhållandet de direkta parterna emellan lagstiftning angående ekonomiska stridsåtgärder icke bör tillgripas för att reglera förhållandet mellan företagare på det ekonomiska området.

Särskilt betydelsefullt är vad som nu anförts, om man beaktar den tendens till ohejdad konkurrens, som alltmer framträtt på olika områden och om vilken det torde gälla, att den icke länder någon till gagn. Statsmakterna synas icke böra undanröja de möjligheter, som faktiskt finnas, för att omvandla denna förödande konkurrens till fruktbarande samverkan.

Föreningen vill emellertid icke bestrida, att jämväl på andra områden än arbetskonflikternas händelser på senare tid inträffat, som kan göra en lagstiftning erforderlig. Med beaktande härav och med hänsyn till att förhållandena på arbetsmarknaden och övriga ekonomiska områden icke hava så få gemensamma drag, vill föreningen för sin del icke motsätta sig, att den föreslagna lagstiftningen utsträcker på sätt av kommissionen angivits, därvid föreningen emellertid måste framhålla såsom betydelsefullt, att lagstiftningen såsom provisorisk begränsas i viss utsträckning.

Angivna begränsning är av särskild vikt för de intressen, som föreningen i förevarande avseende får anses företräda, nämligen organisationsarbetet

bland landets jordbrukare, ett arbete, som statsmakterna för sin del ansett vara ett sådant samhällsintresse, att det till viss del åstadkommits med statens medverkan. Detta organisationsarbete bygger på den intressegemenskap, som ostridigt förefinnes mellan landets samtliga jordbrukare. Erfarenheten har nämligen visat, att genomförandet av förbättrade avsättningsförhållanden på mejeri- och slakterihanteringsens område förutsätter, därest lagstiftningen icke ingriper, att samtliga producenter ansluta sig till organisationerna; det har vid upprepade tillfällen visat sig, att det åsyftade resultatet icke kunnat uppnås allenast på grund av att ett mycket litet fåtal producenter icke underordnat sig organisationen. På det förevarande området uppkommer sålunda den frågan, huruvida genom frånvaron av lagstiftning den enskilde skall hava möjlighet att fritt och oberoende vidtaga de åtgärder, han anser lämpliga och riktiga och som uteslutande och för kortare tid kunna anses gagna honom, eller om den enskildes frihet bör begränsas, eventuellt därigenom att övriga individer äga mot honom vidtaga de åtgärder, de inom ramen av för tillfället gällande lagstiftning kunna tillgripa, för att till det gemensamma bästa åstadkomma ett för alla fördelaktigt resultat, även om detta icke är det för vissa enskilda för tillfället absolut förmånligaste.

Den reglering, som genomfördes med statsmakternas beslut om upptagandet av mjölkavgifter och slaktdjursavgifter bygger därpå, att den enskilde i vissa fall är skyldig att till förmån för samtliga producenter och därmed till förmån för sig själv icke tillgodogöra sig hela intäkten på sin verksamhet som mjölk- respektive slaktdjursproducent. Med denna lagstiftning och i övrigt vidtagna åtgärder måste statsmakterna vidare anses hava uttalat, att ett fortsatt organisationsarbete och dess fullföljande om möjligt så att envar producent ansluter sig till organisationerna, är ett allmänt intresse och som sådant förtjänt av samhällets stöd. Å andra sidan måste denna lagstiftning genom att vara begränsad i tiden anses utgöra en hjälp till självhjälp, lämnad i en tid av yttersta svårigheter, varför producenterna själva måste vara beredda, att den dag, då den statliga regleringen upphör, genomföra den utjämning, som nu kommer till stånd, om sådan, såsom är att vänta, då är av behovet påkallad.

Det anförda kan icke bestyrka annat än att det måste vara ett allmänt intresse, att möjligheter beredas för att fortsätta och fullfölja det påbörjade organisationsarbetet, därvid hinder icke bör möta för organisationen att tillgripa medel, som sett endast från den enskildes synpunkt skulle kunna anses utgöra ett ingrepp uti hans verksamhet.

Föreningen har ansett det angeläget att göra dessa principiella uttalanden, innan föreningen övergår till den för föreningen betydelsefulla frågan, om den föreslagna lagstiftningen kan anses medgiva de på mejeri- och slakterihanteringsens område verksamma organisationerna den rörelsefrihet, som enligt vad ovan sagts utgör allenast ett medel för uppnående av ett allmänt intresse.

Det hittills bedrivna organisationsarbetet har i huvudsak kunnat genomföras på övertygelsens väg. Allt efter det anslutningen till organisationen ökat och resultatet av organisationens verksamhet allt mera framträtt, hava

enstaka producenter emellertid funnit det för dem ekonomiskt fördelaktigt att stå utanför organisationen, därigenom att resultatet av verksamheten ändock i lika grad tillfallit dem utan att de behövt underkasta sig de därmed förbundna skyldigheterna, och i vissa andra fall hava enskilda producenter till och med icke tvekat att träffa uppgörelser, som varit ägnade att spoliera vad organisationen utfört, varjämte särskilt inom vissa kretsar ett intensivt motstånd riktats mot organisationerna. Känt är ju, att vissa organisationer, ställda inför i synnerhet de båda sist angivna svårigheterna och sedan varje försök misslyckats att erhålla ändring på övertygelsens väg, sett sig nödsakade att tillgripa åtgärder, av liknande art som de, vilka kommit till användning i förhållandet arbetsgivare och arbetare emellan, samt att det även lyckats organisationerna att härigenom uppnå ett visst resultat, framförallt därutinnan att ett annars oundgängligt prisfall till men för samtliga producenter och utan att medföra nytta för någon kunnat undvikas. Det kan därför vara välbetänkt, att statsmakterna, i den mån de icke genom andra åtgärder undanröja svårigheterna, icke omöjliggöra för organisationerna att jämväl med tillgripande av dessa extra ordinära medel komma till rätta med förhållandena.

Föreningen vill härefter övergå till det för yttrande remitterade förslaget och vill därvid belysa detsamma med hänsyn till vad ovan nämnts om organisationsarbetet bland producenterna därvid det synes lämpligt, att förslaget uppdelas efter dess betydelse för organisationen med avseende på förhållandet till producenterna, mellanhänderna och konsumenterna, samtliga som parter och tredje man.

För organisationen gäller som ett önskemål att om möjligt samtliga producenter ansluta sig till densamma samt i andra hand att den producent, som icke ansluter sig till organisationen för åstadkommande av stabilisering av marknaden åtminstone försäljer sina produkter genom organisationen på enahanda villkor som organisationens egna medlemmar eller ock deltagar i den prisutjämning, som organisationen genomfört. Enligt 11 § i förslaget får massåtgärd eller uppsägning av arbets- eller hyresavtal icke företagas mot någon för att förmå denne att inträda i sammanslutning. Däremot synes hinder icke möta mot att annat avbrytande av ekonomisk förbindelse äger rum. I de fall då sådant avbrytande icke står organisationen till buds — och som regel torde detta rent faktiskt vara uteslutet — skulle organisationen sålunda icke kunna vidtaga några åtgärder mot dem, som utnyttja det resultat, som organisationerna uppnått men icke vilja åtaga sig de däremot svarande skyldigheterna. Lagstiftningen skulle med andra ord rent av biträda dessa utomstående i deras önskan att njuta frukterna av andras arbete. Särskilt framträdande blir detta i de ingalunda sällsynta fall, då vederbörande driver konkurrerande verksamhet med organisationen och därvid uppnår samma förmåner som organisationen. En jämförelse med vad i förslaget angivits om arbetskonflikter, där den förlorar sitt skydd som tredje man, som i anledning av väntad arbetstvist antagit anställning och under tvisten utför blockerat arbete, leder närmast till att organisationen icke bör förlora sin hand-

lingsfrihet gentemot jordbrukare, som driver med organisationen konkurrerande verksamhet. Föreningen hemställer förty, att hänsyn tages till nu berörda synpunkter vid lagens slutliga utformning.

Hinder synes icke behöva möta mot att rikta massåtgärd mot en producent, som vägrar att försälja sina varor genom organisationen eller att delta i en frivillig prisutjämning under förutsättning, att ett avtvingande till orättmätig vinning icke kan anses föreligga på sätt i 9 § stadgas. Gentemot denna princip har föreningen icke något att erinra, därvid dock bör framhållas den fara, som ligger uti att avgörandet av vad som kan anses utgöra orättmätig vinning skulle överlämnas helt till domstolarnas subjektiva bedömande. Föreningen ifrågasätter därför, huruvida i lagen icke kunde komma till uttryck, att en påfordran från yrkessammanslutnings sida om erläggande av avgift eller annat till sammanslutningen från utomstående yrkeskamrater icke kan anses som orättmätig vinning, om flertalet yrkeskamrater inom sammanslutningens verksamhetsområde själva åtagit sig att erlægga sådana prestanda.

Gentemot mellanhänderna och utanförstående producenter synes 2 § i förslaget medgiva organisationen att tillgripa massåtgärd för att förmå mellanhanden och producenterna att, utan slutande av avtal, i förhållande till organisationen tillämpa vissa priser gentemot allmänheten och leverantörerna, även om det eljest icke ingår i organisationens uppgift att tillgripa sådan åtgärd. Genom valet av uttrycket »i förhållande till angriparen tillämpa vissa priser» i stället för uttrycket »gentemot angriparen tillämpa vissa priser» synes kommissionen hava velat framhålla, att tillämpandet av de påfordrade priserna eller villkoren icke behöver gälla gentemot angriparen utan jämväl gentemot tredje man, allenast de påfordrade priserna stå i viss relation till av angriparen tillämpade sådana. Skulle denna tolkning icke vara riktig, får föreningen hemställa, att genom klagörande uttryck uttalas, att massåtgärd må tillgripas jämväl i fall som nu sagts utan att det ingår i partens verksamhet att företaga massåtgärd. För jordbrukets organisationer är tillgripandet av massåtgärd i dessa fall mycket starkt av behovet påkallat. Organisationerna skulle eljest få ombilda sig till kamporganisationer för att kunna genom massåtgärd — och annan åtgärd torde som regel icke stå till buds — komma till rätta med dem, som för att för tillfället vinna vissa fördelar icke skulle tveka att själva sälja sina produkter till uppenbara underpriser och därigenom skada det mål vartill organisationen syftar. I samband härmed vill föreningen framhålla, att såvitt framgår av förslaget massåtgärd får, utan att åtgärden inbegripes av förslagets bestämmelser, företagas för att förmå motparten att träffa överenskommelse om tillämpandet av vissa priser eller dylikt. Därest så icke är fallet, torde en föreskrift i angivna avseende vara erforderlig. Tillgripandet av massåtgärd för träffandet av sådan överenskommelse torde få anses så intimt sammanknuten med de tvister, som uppkomma vid konkurrens mellan affärsföretag, att lagstiftningen saknar anledning att här inverka reglerande.

I fråga om konsumenterna torde dessa i de avseenden varom nu är fråga icke kunna antagas bliva parter men väl tredje man; föreningen vill därför

upptaga frågan om organisationens ställning till konsumenterna först i samband med frågan om organisationens ställning till tredje man.

Frågan om det skydd, som bör beredas tredje man, är självfallet beroende av vem som i det förevarande fallet är att anse som tredje man.

Skillnaden mellan part och tredje man hänför sig enligt 14 § i förslaget till huruvida vederbörande kan anses hava del i tvisten eller icke, vartill i 16 § i förslaget fogats bestämmelser om att vederbörande, ehuru icke part, i vissa fall kan gå sitt skydd som tredje man förlustig. Den åtskillnad, som här uppdragits, torde icke motsvara de faktiska förhållandena. Det synes nämligen, som om en person, utan att juridiskt kunna anses hava del i tvisten, dock kan hava ett så väsentligt intresse av tvistefrågans lösning, att hans ställning som tredje man mera är av formell natur. Därest för att taga ett exempel — ett andelsföretag och ett aktiebolag råka i tvist angående det pris, som bör tillämpas vid försäljning av parternas produkter, synes hinder icke möta för parterna att mot varandra tillgripa massåtgärder och att jämväl jämlikt 14 § tredje momentet tillgripa andra åtgärder än massåtgärder gentemot tredje man för att denne skall lämna sin medverkan för erhållande av en gynnsam utgång av tvisten. I denna tvist äro aktiebolaget och andelsföretaget parter, medan leverantörerna och konsumenterna äro tredje man, varjämte om någon innehar praktiskt taget samtliga aktier i aktiebolaget, denne jämväl är tredje man. Andelsföretaget äger emellertid i detta fall icke gentemot den, som faktiskt äger och bedriver aktiebolagets verksamhet, använda åtgärder, avsedda att mera allmänt isolera honom, ehuru han givetvis har det mest väsentliga intresse av tvistefrågans lösning. Skulle åter i det angivna fallet innehavaren av aktiemajoriteten hava utövat verksamheten i eget namn, skulle massåtgärd hava kunnat riktats mot honom personligen. Denna åtskillnad allt efter företagsformen synes mindre tilltalande. Tillgripandet av massåtgärd synes också böra vara medgivet jämväl i det första fallet; tvisten torde över huvud icke kunna lösas utan att allmänheten som sådan får indragas så att därigenom lösning av tvisten vinnes. Över huvud torde det gälla, att om massåtgärden i ett fall, då verksamheten utövas genom aktiebolag eller annan juridisk person, icke får riktas mot den personligen därav mest intresserade, detta skulle medgiva denne ett skydd, som skulle stärka hans ställning i oberättigad grad.

Med hänsyn till de ekonomiska förhållandena torde en utvidgning av partsbegreppet, på sätt ovan angivits, vara berättigad. Jämväl andra skäl synas tala därför. För den icke sakkunnige förefinnes svårigheter att hålla isär den juridiska företagsformen och dess huvudintressent, en svårighet, som framträder mera allt efter som företaget är mindre omfattande. För allmänheten torde på grund härav utomordentliga svårigheter kunna uppstå, då det gäller att i det aktuella fallet klargöra och förstå denna åtskillnad.

Föreningen anser sig alltså kunna föreslå, att den, som har ett väsentligt ekonomiskt intresse av tvistens utgång, icke skall åtnjuta skydd som tredje man.

Vidare synes det föreningen i hög grad angeläget, att medlem av organisation, som under sådan tvist, varom förmäles i 14 §, åsidosätter sina förplik-

telser mot organisationen, går förlustig sitt skydd som tredje man. Med den nuvarande utformningen av 16 § första momentet och vad därom angäves i motiven skulle sådan medlem fortfarande åtnjuta skydd som tredje man, såframt vad i stadgandets tredje moment omförmäles icke blir tillämpligt, nämligen att motpart bispringes efter omläggning eller annan förändring av verksamheten. Det kan emellertid tänkas, att då en organisation råkar i tvist, en medlem kan, utan att sådant bispringande som nu sagts föreligger, genom att åsidosätta sin förpliktelse mot organisationen allvarligt inverka på organisationens förmåga att fullfölja striden, exempelvis om medlemmen icke fullgör sin leveransplikt mot organisationen. Vad kommissionen härom uttalar, att organisationen i dylikt fall skall vara hänvisad till de civilrättsliga påföljder, som kunna vara angivna i stadgar eller andra överenskommelser, synes föreningen icke tillfredsställande.

Föreningen hemställer sålunda, att 16 § första momentet kompletteras med ett stadgande därom, att medlem av i tvist invecklad organisation icke åtnjuter skydd som tredje man, om han under tvisten åsidosätter sina förpliktelser mot organisationen till skada för densamma med avseende å tvisten.

För att härefter övergå till frågan om det skydd, som bör beredas tredje man, har föreningen icke något att erinra gentemot vad härom angives i förslaget, under förutsättning att tredje mans begreppet inskränkes i enlighet med vad ovan sagts samt att vad nedan omförmäles vinner beaktande.

Så som förslaget nu utformats kan det befaras, att jordbrukets organisationsarbete i allt för hög grad beskäres möjligheterna att påverka vederbörande. Det ovan anförda exemplet om ett aktiebolag synes även här vara belysande. Vid förhandlingar mellan ett aktiebolag och ett andelsföretag angående inköp av varor från andelsföretaget skulle andelsföretaget sålunda så som förslaget nu är utformat icke vara berättigat att rikta stridsåtgärd i någon form mot den av tvistens utgång verkligt intresserade personen. En ändring härutinnan synes erforderlig såsom redan framhållits. Vidare synes det berättigat, att åtminstone annan stridsåtgärd än massåtgärd och uppsägning av hyres- och arbetsavtal skulle kunna få riktas mot dem, som genom leveranser eller dylikt möjliggöra för vederbörande att fortsätta verksamheten. Ett exempel berörande de intressen föreningen företräder, torde klargöra vad anförts. I tvist mellan ett andelsföretag och en privat handlare angående skyldighet för handlaren att inköpa sitt behov av produkter från andelsföretaget äger det förstnämnda på grund av tvisten icke rikta stridsåtgärd i någon form mot de producenter, som tillgodose handlaren behov av sådana produkter, jämväl för de fall, att andelsföretaget mottager dessa producenters överloppsprodukter. Andelsföretaget äger sålunda icke överenskomma med ett annat andelsföretag, att dessa under förevarande förhållanden icke skola mottaga produkter från de angivna producenterna. Skulle andelsföretaget åter oberoende av den angivna tvisten göra en direkt hänvändelse till dessa producenter, att de skola åtaga sig leveransplikt till andelsföretaget, synes hinder icke möta mot att massåtgärd riktas mot dem. Denna åtskillnad synes mindre tilltalande. Att andelsföretagen i det förstnämnda fallet på grund av tvisten

med den privata handlaren åtminstone böra hava rätt att träffa överenskommelse om att icke mottaga dessa leverantörers överloppsprodukter, synes riksföreningen ofrånkomligt. Andra exempel på de svårigheter, som kunna uppstå genom det vidsträckta förbudet i första och andra momentet av 14 § skulle kunna lämnas, såsom skyldighet för andelsföretag att i enahanda tvist icke vidtaga någon åtgärd mot dem, som tillgodose sina behov av produkter från såväl andelsföretaget som den privata handlaren. Föreningen ifrågasätter därför, huruvida i förevarande fall åtminstone andra stridsåtgärder än massåtgärder, dock ej uppsägning av hyres- eller arbetsavtal, skulle kunna få riktas mot dem, som genom leveranser eller dylikt möjliggöra för vederbörande att fortsätta verksamheten.

Vad angår den i 18 § tillåtna sympatiåtgärden finner föreningen såsom framgår av vad ovan sagts behov föreligga, att organisationer må kunna samverka i de fall varom förmåles i första och andra momentet i 14 §. Sådan samverkan synes föreningen jämväl böra medgivas med hänsyn till den likställighet i princip, som bör förefinnas mellan de åtgärder, som avse arbetskonflikterna och övriga områden.

Gentemot förslaget om sanktioner för överträdelse av lagens förbud har föreningen icke något att erinra.

Den i betänkandet berörda frågan, huruvida av lagen föranledda mål skola prövas av de allmänna domstolarna eller av en specialdomstol, synes föreningen synnerligen betydelsefull. De skäl, som hava beaktats för målens hänförande till de allmänna domstolarna, synas visserligen hava visst fog i och för sig; fråga är emellertid om med hänsyn till det starka behovet av enhetlig rättsutveckling redan från början och kravet på snabbt avgörande ett hänskjutande icke bör ske till en specialdomstol. Det av kommissionen huvudsakligen framhållna skälet mot ett sådant hänskjutande, svårigheten med vittnesbevisning, torde då kunna lösas därigenom, att eventuell vittnesbevisning kan upptagas vid de allmänna domstolarna. Så länge de allmänna överdomstolarna som regel äro hänvisade att åtnöjas med vid annan domstol upptagen bevisning, synas vägande erinringar icke kunna göras mot att enahanda förfarande kommer i tillämpning i förevarande mål. Att märka är, att den av kommissionen med någon tvekan föreslagna särskilda nämnden också för sitt utlåtande skulle vara beroende av den skriftliga redogörelse, som finnes i underdomstolens protokoll. De åtgärder, som omfattas av förslaget, äro vidare icke till sin innebörd angivna annat än i motiven. Föreningen är ense med kommissionen därom, att det bör överlämnas åt rättsutvecklingen att närmare angiva vad bör avses med de olika uttrycken. Med förslagets upphöjande till lag inordnas emellertid under rättslig reglering ett område, som tidigare icke varit föremål för någon sådan reglering. Om det rättsliga avgörandet nu skulle tillkomma de allmänna domstolarna, kan det befaras, att avgörandena till att börja med, till ytterligt men för rättssäkerheten, komma att gå i olika riktningar. Särskilt bör här beaktas den rätt att meddela interimistiska beslut, som skulle tillkomma vederbörande domhavande på landet. Vid tiden för utgången av lagens giltighetstid torde kunna över-

vägas, huruvida målen därefter böra hänskjutas till allmänna domstolarna. Intill dess torde möjligen en vägledande praxis hava skapats.

Vad i förslaget i övrigt omförmäles finner sig föreningen sakna anledning upptaga till yttrande.

Svenska tidningsutgivareföreningen och dess arbetsgivaresektion.

Sedan Svenska Tidningsutgivareföreningen och dess Arbetsgivaresektion genom remisskrivelse av den 11 maj 1934 anmodats avgiva yttrande över ett av en inom Kungl. Socialdepartementet tillsatt kommission den 4 maj 1934 avlämnat betänkande med förslag till lag angående vissa ekonomiska stridsåtgärder m. m., få föreningen och sektionen härmed underdånigt anföra följande.

Det nu föreliggande lagförslaget är till sin natur och omfattning vida mer ingripande på olika samhällsområden än det av juris professor Ragnar Bergendal på sin tid utarbetade lagutkastet angående tredje mans rätt till neutralitet i arbetskonflikter och därmed sammanhängande spörsmål, över vilket föreningen och sektionen den 22 februari 1934 avgåvo underdånigt yttrande. Med tillfredsställelse finna föreningen och sektionen, att det önskemål de i sistnämnda yttrande tilläto sig framställa, nämligen om en blivande lagstiftnings utsträckning att även gälla massaktioner, föranledda av intressemotsättningar av allmän, ej ekonomisk art, blivit beaktat i nu föreliggande förslag. Genom bestämmelserna i 7 och 8 §§ samt straffbestämmelserna i 24 §, varvid även hot om stridsåtgärd straffbelagts, synas de önskemål, för vilka föreningen och sektionen bland andra gjort sig till tolk, i huvudsak blivit tillgodosedda. Det måste likväl framhållas, att genom den utsträckning, som det föreliggande lagförslaget fått på nämnda ävensom på en hel del mycket svåröverskådliga ekonomiska områden, där blockad- och bojkottsbegreppens innebörd, trots den ganska uttömmande karakteristiken i lagförslaget, måhända ej ger tillräckligt stöd för omdömet i alla de situationer, som kunna tänkas uppkomma, starka skäl tala för att, såsom kommissionen också föreslagit, göra den tilltänkta lagstiftningen till en början provisorisk. Föreningen och sektionen skulle vara benägna att till och med förorda en något kortare första giltighetstid än den på något över fem år, som kommissionen föreslagit. De anse det nämligen ej osannolikt, att redan efter tre à fyra års giltighetstid tillräcklig erfarenhet kunde vinnas på de punkter, som nu förefalla mindre klarlagda och därigenom ett snabbare omformande eller utbyggande av nu föreliggande lagförslag kunna ske till slutgiltig lagstiftning på här berörda områden.

Vad sedan lagförslagets bestämmelser rörande skydd för tredje man i samband med konflikter mellan arbetsgivare och arbetare angår, finna föreningen och sektionen dem i det stora hela tillfredsställande och ägnade att motsvara sitt syfte samt genom sin mera utförliga utformning och i vissa fall noggrannare precisering bättre ägnade att beslutas som lag än motsvarande bestämmelser i förut nämnt lagutkast. I nedanstående punkter ha föreningen och sektionen likväl ansett sig föranledda att göra några erinringar.

10 § i lagförslaget har fått ett något mer omfattande innehåll än motsvarande lagrum i utkastet. Därom är intet att säga, blott ej den tolkning inlägges i bestämmelsen, att arbetsgivares vägran att efter en konflikts biläggande återtaga strejkande arbetare i tjänst betraktas som stridsåtgärd. Arbetsgivaren måste enligt föreningens och sektionens mening ha full frihet och rätt att vid arbetets återupptagande efter arbetsstrid anpassa arbetskraftens storlek efter behovet, och strejkande arbetare böra ej, utan att dylikt särskilt överenskommits, ha företräde framför de arbetare, som måhända bistått arbetsgivaren under konflikten. I 11 § stadgas bl. a. förbud mot uppsägning av arbetsavtal i syfte att hindra någon att tillhöra förening eller sammanslutning med visst undantag för arbetsledare, vilkens avtalsuppsägning göres beroende av viss skälighetsprövning. Då särskilt tidningarna ha ett starkt behov av att äga goda förmän, icke endast sådana, som direkt ha större antal arbetare under sig, utan även sådana, som bära ansvar för betydelsefulla led i tidningarnas tekniska framställning även om antalet dem underställda arbetare är jämförelsevis ringa, synes bestämmelsen böra omformas i sådan riktning att, i likhet med vad reservanten herr Söderlund yrkat, rätten till uppsägning i det fall undantaget avser ej blir beroende av någon skälighetsprövning. Det bör nämligen ankomma på arbetsgivaren ensam att avgöra, huruvida den anställdes medlemskap i arbetaresammanslutning kan anses lämpligt eller icke med tanke på hans möjlighet att sköta den anförtrodda platsen.

Värdet av bestämmelserna i 14 §, där det generellt stadgas förbud för stridsåtgärd mot envar, som icke har del i uppkommen tvist mellan parter, förringas i ej obetydlig grad av stadgandet i 18 §, där kommissionen som tillåten arbetsinställelse också räknar vägran att taga befattning med varor, som äro avsedda för eller härröra från rörelse, vilken drives av part i den ursprungliga tvisten. Det skulle alltså under en konflikt mellan tidningarna och deras arbetare vara en tillåten stridsåtgärd, om arbetareparten tillgrep massåtgärd mot de åkare eller transportfirmor, som enligt avtal med tidningarna förse dem med papper eller distribuera tidningsexemplaren till deras försäljningsställen. Där- emot må erinras, att en sådan vägran måste anses likställd med blockad och bör som varje fristående blockad icke vara tillåten som sympatiåtgärd. Då lagstiftningens huvudändamål ju är att bereda skydd åt utanför arbetsstriderna stående enskilda personer och företagare i utövande av deras lovliga näring, böra enligt föreningens och sektionens mening sådana stridsåtgärder, som just ha till avsikt att förmå en näringsidkare eller person att avbryta gamla och bestående affärsförbindelser med någon, som råkat i en nämnde näringsidkare eller person ovidkommande konflikt, i intet fall tillåtas. Detta är särskilt betydelsefullt för tidningsutgivarna, som, kanske i olikhet med de flesta andra företag, vilka under konflikt nedlägga driften, i det allmännas intresse med alla medel söka, om ock i begränsad omfattning, fortsätta utgivningen av sina tidningar med de hjälpkrafter, som vid varje tillfälle kunna stå till buds. Föreningen och sektionen måste därför i likhet med reservanten herr Söderlund yrka, att bestämmelserna så utformas, att vid konflikt mellan parter inga andra sympatiåtgärder tillåtas än direkt arbetsinställelse och därtill hörande arbets-

blockad, och ej heller sådan arbetsinställelse som väsentligen har karaktär av blockad eller bojkott.

I 17 § har kommissionen intagit en bestämmelse, som saknar motsvarighet i lagutkastet. Den gäller arbetsledares, förmäns och tjänstemäns förhållande vid konflikt. Dessa åtnjoto enligt lagutkastet skydd som neutrala dels om de under konflikten endast utförde sitt ordinarie arbete, dels om de utförde även annat arbete, förutsatt att detta stadgats i förut uppgjort arbetsavtal med arbetsgivaren. Kommissionen medger i sitt förslag skydd endast, om de utföra ordinarie arbete eller skyddsarbete, och eventuella arbetsavtal om utförande av även annat arbete förlora vid konflikt sin giltighet. Mot detta kommissionens förslag måste en bestämd erinran framställas.

Först må påpekas, att då vid konflikt arbetsledarnas vanliga uppgifter till största delen bortfalla, men de det oaktat åtnjuta fulla löneförmåner, arbetsgivarna synas kunna fordra, att arbetsledarna i skäligen utsträckning biträda med andra arbeten av olika art, särskilt om detta vid anställningen kontraktensligt fastslagits. Även om man sedan icke tager i betraktande arbetsledarnas naturliga ställning som arbetsgivarnas förtroendemän och förutsätter att de utan vidare vid arbetskonflikt skola stå på arbetsgivarnas sida, för vilken synpunkt likväl vissa skäl finnas, utan godtager ståndpunkten om arbetsledarnas fullständigt fristående ställning till parterna i konflikten, måste man i alla fall bestämt motsätta sig, att ett sådant ingrepp i avtalsfriheten göres, att rättsverkan av en överenskommelse mellan arbetsgivaren och arbetsledaren helt borttages. Tidningarna intaga slutligen en särställning bland företag så till vida, att de förutom viss teknisk drift avse att tjäna ett ideellt syfte, nämligen spridande av nyheter och meddelande av upplysningar i allmänna frågor, varjämte de innehålla tillkännagivanden och kungörelser, vilka ofta äro enligt lag eller enligt bolagsordningar o. d. påkallade, och om vilka allmänheten måste äga kännedom. Det är därför ett första och dominerande intresse hos varje tidningsföretag att i möjligaste mån och med alla till buds stående medel trygga en regelbunden utgivning. Tidningarna inlåta sig därför högst ogärna i arbetskonflikter, och när sådana i undantagsfall förekommit, ha de framkallats av sådana överdrivna anspråk från arbetareparten, att de hos tidningen anställda arbetsledarna i regel spontant ställt sig till arbetsgivarnas förfogande för att möjliggöra tidningsutgivning om ock i begränsad omfattning. Den organisation, som dessa tidningarnas arbetsledare tillhöra, har också i regel lämnat en var av sina medlemmar frihet att själv bestämma sin ställning, och arbetsledarna äga utan tvivel själva sådant omdöme och sådan insikt i yrkets förhållanden, att en lagstiftning av det slag, kommissionen föreslår, på sätt och vis måste betraktas som ingrepp i deras handlingsfrihet och ett mistroende mot deras omdömesgillhet. För tidningarnas del skulle också de av kommissionen föreslagna bestämmelserna lätt leda till svåravgjorda tvister i händelse av arbetskonflikt. Genom att tidningarna alltid söka trygga sin utgivning med frivilliga och organiserade hjälpkrafter kan det knappast undvikas, att arbetsledarna under en konflikt, även om de principiellt endast skulle utföra sitt ordinarie arbete, komma att i vissa fall även tillfälligtvis utföra

rent manuelltt sådant för att i den forcering, som är tidningsarbetets natur, möjliggöra den regelbundna utgivningen. Det blir därför synnerligen svårt att bedöma, huruvida sådan arbetsledare skall åtnjuta det ifrågasatta neutralitets-skyddet eller ej. Lämpligt vore därför enligt föreningens och sektionens mening, att, såsom reservanten herr Söderlund yrkat, 17 § i dess helhet utginge ur förslaget.

Kommissionen har föreslagit, att mål, som anhängiggöras för brott mot bestämmelserna i den föreslagna lagen, skola behandlas av de allmänna domstolarna. Detta föreslogs även i förut omnämnt lagutkast, och föreningen och sektionen hade i sitt yttrande över detta ingen erinran att göra på ifrågavarande punkt. Genom den betydligt mer vidgade omfattning, som kommissionens lagförslag fått i förhållande till nämnt lagutkast, kan det emellertid, synes det föreningen och sektionen, med goda skäl ifrågasättas, om ej en specialdomstol i likhet med arbetsdomstolen vore att föredraga som forum för tvister på de områden, som beröras av lagförslaget. Dess komplicerade natur gör det sannolikt, att underrätter i många fall skulle bedöma samma rättsfall olika och stor tidsutdräkt skulle uppstå innan rättspraxis utbildats genom prejudikat efter målens fullföljande och avgörande i högsta instans. Kommissionen har sökt motverka denna olägenhet genom att föreslå inrättandet av en central sakkunnig nämnd, från vilken domstolarna skulle inhämta yttranden i frågor rörande lagens rätta tillämpning. Det förefaller som om denna nämnds yttranden i de flesta fall skulle bli av avgörande betydelse för anhängiggjorda måls utgång; och det vore måhända därför bättre, om nämnden, lämpligt sammansatt, i stället kunde ombildas till specialdomstol. Därigenom vunnas, vad som i detta sammanhang är av största betydelse, ett snabbare avgörande och större säkerhet för likartad behandling av samma rättsfall. Olägenheten av att en sådan domstol stundom skulle få företaga resor till olika platser i vårt land, när uppkommen tvists art fordrar lokal utredning och undersökning, synes icke väga alltför tungt, och genom ett eventuellt stadgande, att mål endast i vissa fall skulle få fullföljas till högre rättsinstanser, synes icke heller vådan av att dessas arbetsbörda skulle ökas bli alltför stor, åtminstone ej större än vid fullföljd i vanlig ordning från underrätt.

Lagförslaget förutsätter vissa ändringar i strafflagen och tryckfrihetsförordningen. Några detaljerade förslag till ändringar och tillägg i den sistnämnda har kommissionen ej ansett det ligga inom sin befogenhet att framlägga. I likhet med vad föreningen och sektionen anfört i sitt yttrande över förut omnämnt lagutkast anse de, trots det längre dröjsmål, som skulle uppkomma för vinnande av full effektivitet av förslaget skydd för tredje mans rätt genom ändring av tryckfrihetsförordningen, som ju har grundlags natur, detta sätt likväl vara att föredraga framför ett kringgående av nämnda förordning genom att i stället företaga viss komplettering av strafflagen. Föreningen och sektionen finna med tillfredsställelse, att kommissionen synes hava delat denna mening.

Sveriges droskbilägares riksförbund.

Genom nådig remiss lämnade tillfälle inkomma med yttrande över betänkande med förslag angående vissa ekonomiska stridsåtgärder m. m. avgivet den 4 maj 1934 få vi härmed i underdånighet anföra följande.

De i förslaget motiverade framförda synpunkterna för en reglering av förhållandena på det område, varom här är fråga, äro så allmängiltiga och ha under ett flertal år gjort sig så gällande, att vi icke tveka att som vår uppfattning uttala, att den föreslagna lagstiftningen är av behovet synnerligen påkallad, särskilt då evad det avser skydd åt tredje man.

Vi anse även det av kommissionen utarbetade förslaget till författning motsvara sitt avsedda ändamål och anhålla underdånigast att få tillstyrka det samma.

Sveriges fastighetsägareförbund.

Sedan herr Statsrådet lämnat Sveriges Fastighetsägareförbund tillfälle att avgiva yttrande över ett av en inom departementet tillsatt kommission avgivet betänkande med förslag till lag angående vissa ekonomiska stridsåtgärder m. m., får förbundet härmed värdsamt anföra följande.

Betänkandet har varit föremål för behandling såväl inom förbundsstyrelsen som vid den förbundskongress, som avhölls i Malmö den 24 och 25 nästlidne augusti. Vid kongressen höll kommissionens sekreterare, revisionssekreteraren J. Hagander, ett orienterande anförande beträffande grundtankarna i lagförslaget.

Förbundet har i sitt yttrande över professor Bergendals utredning rörande tredje mans rätt till neutralitet i arbetskonflikter och därmed sammanhängande spörsmål närmare utvecklat, hurusom det av professor Bergendal framlagda utkastet till lag lämnade fastighetsägarna oskyddade på centrala områden. Förbundet inser visserligen, att förklaringen därtill var, att lagen i främsta rummet syftade till att bereda skydd åt tredje man och att fastighetsägarna, som i allmänhet intaga ställning av part, förty icke kunde inbegripas i det skydd som med lagen avsåges. Emellertid innebar det Bergendalska förslaget ur här angivna synpunkt en brist och motsvarande anledning till erinring föreligger i huvudsak även i fråga om det av kommissionen framlagda förslaget.

Förbundet finner det synnerligen betänkligt, att hinder i lag sålunda alltjämt icke skall föreligga för igångsättande av massåtgärder mot fastighetsägare, som äro parter, i syfte exempelvis att nedpressa hyrorna under den nivå, som det allmänna ekonomiska läget betingar, eller att i övrigt framtvunga hyresvillkor, som icke äro betingade av sakens natur eller de allmänna förhållandena på marknaden. Vilken fruktansvärd motsvarighet i verkligheten dessa betänkligheter kunna få, fick man en synnerligen allvarlig påminnelse om genom den bekanta stora hyreskonflikt, som under förra året utspelades i Göteborg,

i vilken konflikt det till slut så när hade inträffat, att åtskilliga hundra familjer nödgats avflytta från de av dem uppsagda lägenheterna, beroende enligt förbundets mening väsentligen därpå att en grupp fanatiska och maktlystna ledare inom hyresgästorganisationerna icke förmådde eller ville inse, att det icke är hyresgästerna *allena*, som bestämma hyresvillkoren, de må vara hur starkt organiserade som helst. Det torde vara uppenbart, att organisationsrörelsen bland hyresgästerna, som lånar sina kampmetoder från striderna på arbetsmarknaden, städse innebär en latent fara för sådana övergrepp och sådan irritation, som på ett synnerligen ogynnsamt sätt inverkar icke blott på byggnadsföretagarnes benägenhet att deltaga i byggnadsproduktionen utan även på fastigheternas värde såsom kreditobjekt. Väl är det sant, att fastighetsägareorganisationerna på de senaste åren börjat övergå till att även bli skydds- och försvarsorganisationer från att förut ha varit allenast ideellt betonade sammanslutningar och att denna tendens inom den svenska fastighetsägarerörelsen visserligen i någon mån motverkar de tendenser till övergrepp, som konstaterats hos hyresgäströrelsen, men det synes icke förbundet såsom något önskvärt, att bostadsförsörjningens lugna utveckling i sista hand skall vara beroende på styrkan hos organisationerna på hyresområdet. Ett så utomordentligt viktigt område som bostadsproduktionen och förvaltningen av de befintliga stadsfastigheterna, vilka senare för närvarande utgöra säkerhet för fordringar till det oerhörda beloppet av mellan 6 och 7 milliarder kronor, torde icke i längden kunna lämnas utan det skydd, som innefattas i en lagstiftning till befrämjande av ordning och lugn på hyresområdet.

Med vad sålunda anförts har förbundet velat giva uttryck åt sin förvissning om nödvändigheten av att lagstiftarens arbete skyndsamt inriktas på att även bereda skydd åt *parter* i sådana konfliktförhållanden, som här antytts. Att stanna vid en lagstiftning, som i likhet med kommissionens förslag i det stora hela allenast avser att skydda dem, som stå utanför de stora intressegruppernas tvister, läser icke motsvara inom samhället rådande behov och önsknings.

Vad beträffar kommissionens förslag i övrigt, uttalar förbundet en anslutning till de grundtankar, som i förslaget kommit till uttryck, dock med vissa ur fastighetsägarnes synpunkt mycket viktiga erinringar, vartill förbundet nedan skall återkomma.

Ehuru förslaget, såsom ovan sagts, icke avser att bringa skydd på sådana områden, som för fastighetsägarna äro centrala, så innebär detsamma dock enligt förbundets mening ett synnerligen förtjänstfullt försök att på lagstiftningens väg avlysa det allas krig mot alla, som kommissionen funnit vara ett betecknande drag hos det nuvarande samhället med dess mångtal i olika organisationer fast sammanslutna intressegrupper. Såsom även för fastighetsägarna betydelsefullt anser förbundet det exempelvis vara, att allenast vissa organisationer bliva behöriga att företaga stridsåtgärder samt att i övrigt en viss humanisering av stridstekniken påbjudits. Då i lagen föreskrives, att blockader och andra massåtgärder icke få igångsättas av annan än sådan förening, i vars verksamhet ingår att företaga sådana åtgärder och som ställt viss säkerhet för skadestånd, hoppas man på fastighetsägaresidan att därmed kom-

ma till rätta med de lösliga och högst tillfälligt verksamma sammanslutningar, vilka stundom figurera under namn av »huskollektiv» och vilka med blockadskräcken som påtryckningsmedel kunna åstadkomma åtskilligt ohägn. — Då vidare föreskrives, att motparten i förväg skall underrättas om förestående stridsåtgärd och att redogörelse skall lämnas för anledningen till åtgärden, är det att hoppas, att dessa bestämmelser skola komma att i någon mån motverka sådana även på hyresområdet icke sällan förekommande stridsåtgärder, som icke ha annan motivering än självsvåld och okynne.

I samband med att förbundet sålunda berört vissa av de bestämmelser, som reglera det sätt, på vilket tolererade stridsmedel få användas, vill förbundet fästa uppmärksamheten på ett förhållande, som icke blivit berört i förslaget och som därför också måste betecknas som en brist hos detsamma.

Erfarenheten har tydligt givit vid handen, att såväl hyresgästorganisationer som fastighetspersonalens fackorganisationer gärna tillgripa stridsåtgärder mot sådana fastighetsägare, som tillika utöva någon annan näring. Med stridsåtgärderna avses i sådana fall att angripa fastighetsägaren på något annat område än det, där primärkonflikten föreligger. Att man med en dylik utsträckt användning av stridsmedlen anser sig göra sig skyldig till ett otillbörligt förfarande, synes framgå av de försiktiga, men ändock tillräckligt tydliga, ordalag, som stundom komma till användning i blockadmeddelandena. Förbundet tillåter sig återopa ett par typiska sådana meddelanden.

»Lägenhetsblockad i fastigheten — — — — —

Hyresgästerna i fastigheten — — — ha begärt förhandlingar angående yrkande på hyresreducering samt diverse reparationer.

Husvärden, N. N., innehavare av — — — har utmanat sina hyresgäster genom att bland annat till avflyttning uppsäga hyresgästernas kommitté. I anledning av den uppkomna situationen få vi härmed efter framställning från våra uppdragsgivare förklara fastigheten i blockad.

H y r e s g ä s t e r !

Stöd våra strävanden för åstadkommande av rimliga hyror.
Stockholm den — — — — —.

Hyresgästföreningen i Stockholm.»

»Blockad!

Undertecknad organisation har öppen konflikt i fastigheten — — —, ägare N. N., innehavare av — — —. Vi ha tvingats taga denna strid på grund av fastighetsägarens åtgärd att besvara en framställning om högre lön för ett i väsentlig grad utökat arbete med avsked av vår på platsen anställde medlem. I denna för vår del rent principiella strid vända vi oss till Eder med begäran om Edert solidariska stöd för att få denna blockad så effektiv som möjligt. För oss är det klart, att fastighetsägarna med detta avse att skapa ett prejudikat, så att varje framställning från vår sida kan lämnas helt obeaktad, och att fastighetsägareföreningen allt fortfarande skall ha den absoluta rätten att behandla anställd personal fullständigt efter gottfinnande.

Detta får icke ske. Vår organisation hävdar som en av sina förnämsta uppgifter att framskapa bättre löne- och levnadsförhållanden för fastig-

hetspersonalen. I den mån dessa våra fullt rättvisa krav slås tillbaka av fastighetsägarna, förvänta vi Edert solidariska stöd för vårt arbete.

Kamrater! Gör Er solidariska plikt!

Medverka till brytandet av fastighetsägareväldet, för skapande av bättre villkor för fastighetspersonalen!

*För fastighetspersonalens fackförening:
Styrelsen.»*

Ett exemplar av vart och ett av de sålunda åsyftade blockadmeddelandena bifogas.

Enligt förbundets åsikt måste det anses uppenbart, att en stridsåtgärd, som vidtages under här berörda omständigheter, är riktad jämväl mot den särskilda av fastighetsägaren bedrivna rörelsen och sålunda avsedd att träffa honom på ett område, som är helt skilt från det, där konflikt råder. Bortsett från hur blockadmeddelandet tolkas av en läsare i allmänhet, är emellertid det väsentliga i saken, att man på hyresgäst- och fastighetspersonalsidan uppenbarligen vill förbehålla sig frihet att rikta stridsåtgärderna icke blott mot fastighetsägaren såsom sådan utan mot honom även såsom innehavare av en från fastighetsinnehavet alldeles skild rörelse. Då det synnerligen ofta förekommer, att icke minst smärre företagare placera sitt sparkapital i fastigheter, är det klart, att just för dessa samhällsgrupper, som man ju för övrigt genom bestämmelserna i § 12 velat skydda, fullständigt förödande ekonomiska verkningar kunna uppstå, om stridsåtgärderna skola få utsträckas på här antytt sätt.

Man möter här ett spörsmål, som i själva verket innefattar en speciell sida av skyddet för tredje man. Om exempelvis en slakteriidkare, som tillika är fastighetsägare, indrages i en hyreskonflikt, måste han anses ha ett berättigat anspråk på att av lagen behandlas såsom om han i sin egenskap av slakteriidkare stode utanför hyreskonflikten.¹ Det synes förbundet självfallet, att någon gräns för vad som skall anses vara tillåtet här måste dragas. Samhället bör ju exempelvis icke stillatigande kunna åse, att vid en arbetskonflikt vid en industriell anläggning, som äges av ett aktiebolag, stridsåtgärder riktas jämväl mot alla dem, som äga aktier i företaget. Principiellt är förhållandet på intet vis annorlunda i det ovan åsyftade fallet att en person både driver rörelse och äger fastighet.

Förbundet håller för troligt, att hyresgäst- och fastighetspersonalsorganisationerna skulle anse det såsom ett väsentligt ingrepp i sin rörelsefrihet, därest övergrepp av det slag, som här åsyftas, skulle bli förbjudna. Det har nämligen visat sig, att de fastighetsägare, som vid en konflikt med hyresgäster eller fastighetspersonal blivit hotade med blockad av sin rörelse, ansett sig vara mera nödgade att tillmötesgå organisationernas anspråk än sådana fastighetsägare, som icke varit i berört hänseende sårbara. Hyresgäst- och fastighetspersonalsorganisationerna ha med erfarenhet härom tillämpat den taktiken att söka tvinga just dessa såsom särskilt sårbara ansedda fastighetsägare till efter-

¹) Beträffande behandlingen i norsk rätt av ett liknande fall, se Tidskrift for Retsvidenskab 1933, sid. 363 notis 5.

gifter, vilka icke varit betingade av det allmänna läget på hyres- och arbetsmarknaden. Sedan man tilltvingat sig dylika eftergifter, ha de sålunda träffade överenskommelserna till jämförelse återopats vid underhandlingar med andra och sådana fastighetsägare, som visserligen icke varit fullt så beroende av mot dem vidtagna stridsåtgärder men som ändock känt sin motståndskraft svikta, då de erfarit, att deras kolleger nödgats foga sig i de av motpartens organisationer framställda anspråken.

Hur betänkligt det emellertid är att tolerera, att en stridsåtgärd, som vidtages i anledning av en konflikt på ett visst område, utsträcker till ett område, som ur saklig synpunkt icke är på något som helst sätt berört av konflikten, framgår tydligt, ifall man gör det tankeexperimentet, att alla de fastighetsägare, som tillika driva rörelse, skulle taga sig före att avskeda alla hos dem i olika näringar anställda arbetare, vilka såsom hyresgäster icke ville foga sig i fastighetsägarnes villkor. Säkerligen skulle man på hyresgästhall indignerat reagera mot ett dylikt tillvägagångssätt, som dock icke innebär någonting annat än vad hyresgäst- och fastighetspersonalsorganisationerna anse vara i sin ordning, nämligen att man av en person söker framtinga en eftergift på ett visst ekonomiskt område genom att angripa honom på ett annat område.

På grund av vad sålunda anförts anser sig förbundet böra å stadsfastighetsägarnes vägnar framställa det bestämda anspråket, att begreppet angrepp mot tredje man måtte sålunda utvidgas att såsom dylikt angrepp skall anses jämväl mot en *part* riktad stridsåtgärd i den mån åtgärden är avsedd att utöva inverkan på annat område än det, å vilket konflikt med parten föreligger. Bestämmelse härom torde böra inflyta såsom en 2:a punkt i § 14 första stycket.

Förbundet önskar även beröra vissa i förslaget inrymda bestämmelser, mot vilka ur fastighetsägarsynpunkt allvarliga erinringar måste göras, nämligen förbudet i olika fall mot uppsägning av arbets- och hyresavtal, oavsett vad avtalen därom innehålla.

Inom fastighetsägarekåren har man med allmän förvåning iakttagit, att kommissionen i förevarande hänseende ansett sig böra likställa hyresavtal med arbetsavtal i allmänhet. Förvåningen är så mycket större som man icke har någon erfarenhet av att missbruk av uppsägningsrätten förekommit. Huruvida på det allmänna arbetsområdet dylika missbruk förekommit, har förbundet icke anledning att yttra sig om. I varje fall ger förbundets erfarenhet icke på något sätt vid handen, att missbruk av rätten att i avtalsenlig ordning verkställa uppsägningar skulle ha förekommit på hyresområdet eller i fråga om de arbetsförhållanden, som äro anknutna till skötseln av fastigheter. Såvitt man av kommissionens betänkande kan finna, har icke heller någon utredning förebragts, som visar, att sådant missbruk förekommit. Redan ur denna synpunkt äro därför de föreslagna bestämmelserna opåkallade, åtminstone i vad desamma avse hyresavtal och avtal angående arbete, som utföres av fastighetspersonal. Förbundet vill för övrigt tillägga, att om mot all förmodan det skulle förekomma, att uppsägningsrätten bleve av fastighetsägare på ett otillbörligt sätt begagnad, förbundet fattar det såsom sin naturliga uppgift att medverka till rättelse därutinnan.

Lagstiftningen är emellertid i här berörda del icke blott opåkallad; den är enligt förbundets mening därjämte olämplig och med sitt föreslagna innehåll orättvis och t. o. m. skadlig.

Om förslaget i här åsyftad del blir upphöjt till lag, torde det icke kunna betvivlas, att väsentliga svårigheter uppstå för fastighetsägarna att på ett tillfredsställande sätt förvalta sina fastigheter. Rätten att fritt bedöma och avgöra, vilka personer som skola äga förhyra lägenheter i en fastighet, är en av själva grundvalarna för upprätthållande av ordning och trevnad inom fastigheter och för möjliggörande av en ekonomiskt god skötsel av densamma. Bestämmelser, som syfta till inskränkningar i denna rätt, komma därför i längden icke att bli till nytta för hyresgästerna. Om en hyresvärd vid varje uppsägning skall nödgas överväga, huruvida icke uppsägningen tilläventyrs bär sken av förföljelse eller vedergällning, så blir tillståndet till slut olidligt. Även om hyresvärden har den mest lojala anledning till uppsägningen, så riskerar han ändock att hyresgästen, med de vapen, som förslaget avser att sätta i dennes hand, kvarstannar i lägenheten efter hyrestidens utgång under påstående, att uppsägningen är ogill. Visserligen åligger bevisskyldigheten därutinnan hyresgästen, men erfarenheten ger vid handen, att lång tid kan komma att förflyta, innan vederbörande exekutiva eller judiciella myndighet hinner utlåta sig angående hyresgästens påstående. Under denna tid kan hyresvärden icke ställa lägenheten till förfogande för den tillträdande hyresgästen och riskerar följaktligen att denne häver avtalet, och detta just vid en tid, då det i allmänhet föreligger svårigheter att finna en annan hyresspekulant.

Förbundet instämmer i den av direktören Söderlund såsom reservant uttalade meningen, att rätten till avtalsenlig uppsägning är av sådan grundläggande betydelse för ett fritt ekonomiskt samhällsliv, att densamma icke bör beskäras, vad motivet för uppsägningen än må vara. Förbundet får således på det bestämdaste avstyrka förslaget i hithörande delar.

Då man vid behandlingen av förevarande lagstiftningsproblem synes ha fäst ett väsentligt avseende vid förhållandena på hyresmarknaden, är det icke utan förvåning, som förbundet konstaterat, att man icke föreslagit, att någon på hyresområdet särskilt sakkunnig person skall beredas plats i den i § 43 i förslaget åsyftade rådgivande nämnden. Förbundet vågar betrakta det såsom någonting självklart, att även sakkunskapen på hyresområdet skall vara företrädd i nämnden och hemställer förty, att bestämmelse därom införes i § 44.

Förbundet får slutligen överlämna en vid ovannämnda kongress i Malmö antagen resolution.¹

Landsorganisationen i Sverige.

Genom remisskrivelse den 11 maj 1934 har Landsorganisationen i Sverige lämnats tillfälle att efter hörande av de till Landsorganisationen anslutna fackförbunden avgiva yttrande över det av en inom socialdepartementet tillsatt kommission avgivna betänkandet med förslag till lag angående vissa ekono-

¹ Här ej tryckt. De i resolutionen framförda synpunkterna återfinnas i yttrandet.

miska stridsåtgärder m. m. Landssekreteriatet får å Landsorganisationens vägnar över betänkandet avgiva följande yttrande.

Landssekreteriatet uttalade i sitt yttrande över det av professorn Ragnar Bergendal avgivna betänkandet med därtill fogade lagutkast, att fackföreningsrörelsen icke av principiella skäl motsätter sig en lagstiftning till skydd för tredje mans rätt till neutralitet i arbetskonflikter, men att mot det ifrågasvarande förslaget till lagstiftning i ämnet kunde riktas anmärkningar av sådan beskaffenhet, att Landssekreteriatet för sin del måste bestämt avstyrka att förslaget upphöjdes till lag.

Att den ståndpunkt Landssekreteriatet sålunda intog till det Bergendalska förslaget var välgrundad framgår med tydlighet av det nu föreliggande förslaget. I icke ringa utsträckning ha i detta beaktats i Landssekreteriatets föregående utlåtande framställda anmärkningar; så har i viss mån skett vid regleringen av de viktiga frågorna om straff och skadestånd, strejkbrytares neutralitet, arbetsledares neutralitet, rätten till sympatiåtgärder m. fl. I väsentliga avseenden kunna emellertid även mot kommissionens förslag riktas anmärkningar av sådan betydelse att Landssekreteriatet, med mindre desamma beaktas, måste avstyrka, att förslaget upphöjes till lag.

Särskild motivering för denna ståndpunkt torde icke behöva anföras, i vad fråga är om i det föreliggande förslaget ingående bestämmelser, vilka upptagits efter det Bergendalska förslaget, och vilka Landssekreteriatet redan i sitt yttrande över detta förslag avstyrkt. Endast i något fall ha emellertid sådana bestämmelser upptagits oförändrade, varför Landssekreteriatet i regel icke kunnat inskränka sig till en hänvisning till sitt tidigare yttrande utan därutöver måst ingå på en granskning av den utformning bestämmelserna erhållit i det föreliggande förslaget.

Till sitt föregående yttrande får Landssekreteriatet hänvisa beträffande de allmänna erinringar, vilka där framställts rörande de faktiska förutsättningarna för en lagstiftning, vilken icke endast formellt utan även i tillämpningen komme att i lika mån drabba obehöriga stridsåtgärder från *båda* konfliktparternas sida. Med undantag dels för medgivandet i 18 § att såsom sympatiåtgärd må, utöver arbetsinställelse jämte arbetsblockad, tillgripas vägran att taga befattning med varor, som äro avsedda för eller härröra från rörelse, som drives av part i den ursprungliga tvisten (partiell arbetsnedläggelse), dels för utsträckningen av förbudet mot organisationstvång att avse även tvång i syfte att hindra anslutning till organisation och dels för slopandet av det av Bergendal uppställda villkoret för avtalsuppsägnings rättsstridighet, att om avtalet vore upprättat skriftlig handling, har kommissionen icke i nämnvärt större utsträckning än Bergendal tagit hänsyn till parternas faktiska olikställighet.

Till sitt yttrande över det Bergendalska förslaget får Landssekreteriatet likaledes hänvisa beträffande frågan om det ådagalagda faktiska behovet av den ifrågasatta lagstiftningen. Det är att beklaga att den exceptionellt korta tid, som stått till kommissionens förfogande, icke medgivit ytterligare utredning på denna punkt.

Trots att Landssekreteriatet i det följande i åtskilliga fall avstyrker av kommissionen föreslagna bestämmelser i deras helhet, har Landssekreteriatet icke ansett sig böra underlåta att ingå på en kritisk granskning av den närmare utformning sådana bestämmelser erhållit i förslaget.

Lagstiftningens omfattning.

Landssekreteriatet kommer att i det följande uppehålla sig vid förslagets bestämmelser endast i vad dessa ha avseende å *arbetskonflikter*. Beträffande *andra ekonomiska konflikter än arbetskonflikter* må endast anmärkas, att kommissionen enligt Landssekreteriatets mening icke förebragt någon övertygande motivering för den privilegiering av angreppen mot tredje man i konkurrensvистер, som innefattas i begränsningen av de förbjudna stridsåtgärderna till *massåtgärder*. Med den principiella synpunkt, vilken varit bestämmande för lagstiftningskravet, nämligen *tredje mans behov av rättsskydd*, är en dylik begränsning oförenlig. Tredje mans behov av rättsskydd blir förvisso icke mindre, därför att »inom konkurrensvister» område stridsåtgärder mot tredje man äro, i jämförelse med stridsåtgärder med omedelbart syfte, förhållandevis mera betydelsefulla än vid de egentliga avtalstvister», eller därför att »ett generellt förbud mot stridsåtgärder mot tredje man i fråga om dessa tvister måste beräknas få en jämförelsevis mera ingripande betydelse och hårdare drabba organisationernas nuvarande kampmetoder än i fråga om arbetskonflikter och med dem jämförliga avtalstvister» (betänkandet sid. 57). Kommissionen anser en viss försiktighet påkallad vid regleringen av kampmetoderna i konkurrensvистер, »åtminstone om man ansluter sig till den uppfattningen, att en avtalsmässig reglering av den fria konkurrensen kan vara och i många fall är ur ekonomisk synpunkt gagnelig, ibland oundgänglig» (sid. 57). Emellertid förhåller det sig ju ingalunda alltid eller kanske ens i flertalet fall så, att avsikten med en konkurrensstrid är att få till stånd en avtalsmässig reglering av konkurrensen mellan angriparen och den — medelbart — angripne. Syftet torde oftast vara ett nedslående av konkurrensen genom konkurrentens utdrivande ur marknaden, och att även i sådana fall anse dess fullföljande såsom ett samhällsintresse, lär icke vara möjligt.

Det torde i varje fall få anses betänkligt att även *uppsägning av arbets- eller hyresavtal* undantagits från förbudet och alltså enligt förslaget är att i konkurrensvистер anse såsom rättsenligt angrepp mot neutral tredje man. Såvitt Landssekreteriatet kan finna innebär detta bl. a., att uppsägning av arbetare eller hyresgäst på grund av dennes vägran att avbryta sina affärsförbindelser med arbetsgivarens resp. hyresvärdens eller av denne understödda personers affärskonkurrenter (en kooperativ affär, ett Epa-företag) skulle vara rättsligen tillåten. En sådan konsekvens av den föreslagna regleringen kan icke godtagas.

Kravet på *samverkan* såsom förutsättning för rättsstridigheten av annat avbrytande av ekonomisk förbindelse än uppsägning av arbets- och hyresavtal, ävensom undantagandet av sådant avbrytande från förbudet mot organisa-

tionstvång innebära likaledes en socialt opåkallad privilegiering av den angräpande parten i allmäntekonomiska konfliktförhållanden.

Strafflag eller icke?

En av de väsentligaste anmärkningarna i Landssekreteriatets utlåtande över det Bergendalska förslaget riktades mot förslaget genomgående *kriminalisering* av de obehöriga stridsåtgärderna. Förslaget om kriminalisering betecknades såsom ett missgrepp. Det erinrades om att även från borgerligt håll tanken på straffbeläggande av hithörande förfaranden avvisats, och det åberopades i detta sammanhang ett uttalande av andra lagutskottets ordförande i dennes reservation till utskottets utlåtande över herr Frändéns m. fl. motioner. Även motionärerna hade endast åsyftat en lag om skadestånd. I de för Bergendal lämnade direktiven torde likaledes vara förutsatt att påföljden skulle begränsas till skadestånd.

I sitt anförande till statsrådsprotokollet vid utredningskommissionens tillkallande uttalade chefen för socialdepartementet, att utredningsmännen borde taga i övervägande en sådan läggning av en eventuell lag i förevarande ämne, att densamma icke finge karaktären av strafflag.

Kommissionen har emellertid kommit till det resultatet, att ett *fullständigt* undvikande av kriminalisering av vissa stridsåtgärder icke låter sig göra, om en eventuell lagstiftning skall kunna erhålla tillbörlig effektivitet. Påföljdens begränsning till skadestånd skulle medföra, att effektiv reaktion mot lagöverträdelser saknades just i de mest påtagliga och upprörande fallen.

Emellertid har kommissionen i väsentlig omfattning *begränsat* det straffbara området. Detta har möjliggjorts genom den uppställda behörighetsregeln. Vidtages förbjuden stridsåtgärd av en jämlikt 2 och 3 §§ *behörig* organisation eller *behörig* enskild person, medför detta som regel endast skadeståndsskyldighet. Straffpåföljd inträder i detta fall först om stridsåtgärden, i trots av att domstol nedlagt *förbud* mot densamma, *fortsättes*. Vidtages åtgärden av *obehörig* organisation eller *obehörig* enskild, inträder åter omedelbar straffpåföljd. Nedlägger i detta fall domstolen förbud mot stridsåtgärdens fortsättande och överträdes förbudet, inträder nytt straff enligt en strängare straffskala.

Även med denna avsevärda begränsning av det straffbara området måste emellertid Landssekreteriatet bestämt motsätta sig kriminaliseringsförslaget. Skälen härför ha utförligt utvecklats i Landssekreteriatets yttrande över Bergendals förslag, till vilket yttrande så mycket hellre kan hänvisas, som kommissionen såsom motivering för nödvändigheten av kriminalisering i stort sett endast åberopar den av Bergendal anförda motiveringen.

De starka betänkligheter, som Landssekreteriatet hyser mot en kriminalisering av detta rättsområde, kunna icke avfärdas endast genom att återföras på känsloskäl. Även ur rättslig synpunkt måste en kriminalisering anses betänklig. I yttrandet över Bergendals förslag (Utlåtanden sid. 178) har Lands-

sekretariatet mot den av Bergendal förordade generella regleringen anmärkt, att det med en sådan reglering i sista hand bleve domstolarnas uppgift att närmare uppdraga gränserna för lagens användningsområde. Begreppens och handlingstypernas närmare fixering borde emellertid icke överlätas åt domstolarna. Särskilt vore detta betänkligt beträffande en lagstiftning av specialstraffrättslig karaktär: med den huvudprincip för all strafflagstiftning, som formulerats i satsen intet straff utan strafflag, vore det icke förenligt att å rättstillämpningen överlåta den närmare bestämningen av de handlingstyper, som genom lagen straffbelades.

Mot det föreliggande förslaget kunna nu, trots att detsamma i viss mån frångått den generella regleringen, riktas samma anmärkningar, som de Landssekretariatet i förevarande avseende riktade mot Bergendals förslag. Även kommissionen måste i stor utsträckning överlämna åt praxis att fastställa handlingstyperna och ansvarsförutsättningarna. Det må här endast erinras om kommissionens uttalande (sid. 39) att en definition av begreppen blockad, bojkott, lockout och strejk knappast torde vara möjlig att på ett tillfredsställande sätt giva i lag, i följd varav kommissionen »överlämnat åt rättstillämpningen att alltefter förhållandena å varje tidpunkt och i varje fall bedöma vad som skall hänföras under dessa begrepp». Man kan ha sina dubier, huruvida uppställandet av begreppsdefinitioner, vilka till och med överstigit denna eminent sakkunniga kommissions förmåga, utan allvarliga risker för oenhetlighet, osäkerhet och godtycklighet i lagens tillämpning kan, såsom kommissionen föreslår, överlämnas till de allmänna domstolarna, av vilka överhuvud endast ett fåtal någonsin haft att pröva mål rörande fackliga stridsåtgärder. Denna avsaknad av varje bestämning av själva *de grundläggande begreppen* och viktigaste handlingstyperna är, redan den, ett avgörande motiv mot kriminalisering. Men därtill kommer att de begrepp, med vilka lagstiftningen rör sig, även i övrigt äro påfallande vagt bestämda; det är nog att i detta sammanhang erinra om bestämningen av begreppet skyddsarbete. I viss mån sammanhänger givetvis detta med den skiftande karaktären av de olika ekonomiska konflikter, vilka skola omfattas av lagstiftningen. En enhetlig reglering måste under sådana förutsättningar med nödvändighet få en abstrakt prägel. Kvar står likafullt det faktum, att lagen i tillämpningen måste giva anledning till synnerligen stora tolkningssvårigheter.

Men om detta gäller redan dem, som äro satta att träffa de auktoritativa avgörandena, måste det så mycket mer gälla den i lagspråk, motivstudium och juridiska tolkningsprinciper obevandrade *allmänhet*, på vars tolkning av lagstiftningen det ytterst ankommer, huruvida domstolarna överhuvud få anledning sysselsätta sig med tolkningsspörsmål. Så länge varje vägledande rättspraxis saknas, är det vid en lagstiftning, så utomordentligt svårtillgänglig som denna, ett äventyrligt och ödesdigert experiment att till lagbestämmelsernas överträdande knyta påföljder av straffkaraktär.

Det minsta krav man kan ställa är, att straffpåföljd för stridsåtgärd inträder först vid vägran att efterkomma av domstol meddelat förbud mot åtgärdens fortsättande. En dylik regel bör, därest den införas, gälla generellt för

alla slag av stridsåtgärder, alltså även de speciella fall, i vilka kommissionen föreslår omedelbar och ovillkorlig straffpåföljd (7—9 §§). Även i dessa fall kunna betydande tolkningssvårigheter göra sig gällande.

Det är emellertid icke endast hänsyn till tolkningssvårigheterna, som ur rättslig synpunkt äro att beakta vid kriminaliseringsförslaget bedömande. Minst lika beaktansvärda äro *bevisningssvårigheterna*. Dessa svårigheter hänföra sig väsentligen till dels de fall, då stridsåtgärden vidtagits i hemlighet, dels de fall, då för åtgärdens rättsstridighet kräves att den vidtagits i visst syfte. I det stora flertalet av här ifrågakommande fall är det arbetsgivarparten som gynnas av svårigheten att förebringa laglig bevisning. Arbetsgivarnas stridsåtgärder äro med undantag för lockout *hemliga* stridsåtgärder — och lockout faller icke (annat än såsom sympatiåtgärd) under behörighetsregeln. Domstolens officialutredningsplikt jämlikt 38 § och dess rätt att anlita polismyndighet för verkställande av erforderlig undersökning kunna visserligen bidra till att i någon mån råda bot på bevisningssvårigheterna rörande hemliga stridsåtgärder, men man torde icke böra överskatta betydelsen härav. Varken skriftlig form eller vittnen äro nödvändiga för anordnande av dylika stridsåtgärder.

Vad åter angår stridsåtgärder, vilkas rättsstridighet är beroende av *särskilt syfte* med åtgärden, uttalade Landssekreteriatet i yttrandet över Bergendals förslag att, »medan ifråga om från arbetarsidan vidtagna stridsåtgärder det kan förväntas, att rättsstridigt syfte, intill dess motsatsen styrkes eller göres sannolik, skall av domstolarna presumeras, kan det antagas att för rättsstridigheten av t. ex. en uppsägning jämlikt § 23 av Svenska Arbetsgivarföreningens stadgar domstolarna skola kräva full bevisning om dylikt syfte» (Utlåtanden sid. 177). Domstolarnas tillämpning av sådana bestämmelser i kommissionens förslag som t. ex. 7, 8, 10 eller 11 §, därest dessa upphöjas till lag, kommer med stor säkerhet att bekräfta riktigheten av detta Landssekreteriatets uttalande.

Det nu om bevisningssvårigheterna anförda är ju av betydelse icke blott för kriminaliseringsfrågan utan för bedömande av förutsättningarna för en rättvis tillämpning av lagens bestämmelser överhuvud. Men särskild uppmärksamhet påkallar tydligen denna synpunkt, då det gäller ställningstagandet till förslaget om kriminalisering. Kan det förutsättas att straffbeläggandet kommer att gå ut över arbetarparten i en omfattning, som icke står i någon rimlig proportion till antalet av beivrade överträdelse på arbetsgivarsidan, måste en straffrättslig reglering anses förkastlig icke endast ur synpunkten av lagstiftningens egen funktion utan också med hänsyn till allmän rättsmoral.

Mot en kriminalisering kan icke med fog åberopas, säger kommissionen (sid. 29), att lagen om kollektivavtal såsom påföljd för otillåtna stridsåtgärder upptager allenast skadestånd men icke straff. Kollektivavtalet grundar ett s. k. obligatoriskt förhållande. Stridsåtgärden blir ett kontraktsbrott, och för dylikt är enligt gällande rätt påföljden regelmässigt endast ska-

destånd. De stridsåtgärder, mot vilka den nu ifrågasatta lagstiftningen skulle rikta sig, ligga däremot i huvudsak på det utomobligatoriska planet; mellan konfliktparterna består intet rättsförhållande. I utomobligatoriska förhållanden utgör emellertid straff jämte skadestånd den naturliga reaktionsformen för uppsåtlig överträdelse av förekommande förbud.

Härtill bör anmärkas dels, såsom skett i Landssekretariatets utlåtande över Bergendals förslag (Utlåtanden sid. 183), att i kollektivavtalsförhållanden straffpåföljd dock torde kunnat ifrågakomma beträffande förfaranden, vilkas rättsstridighet grundar sig icke på kontraktsbrott utan direkt på lag (t. ex. för icke avtalsbunden förenings åsidosättande av negativ fredsförpliktelse), dels att den nu föreslagna lagstiftningen kommer att äga tillämpning även å stridsåtgärder, som företagas i kollektivavtalsförhållanden. Det kan icke vara lämpligt att påföljdens natur blir beroende av huruvida åtgärdens beivrande sker efter den ena eller andra lagen eller eventuellt efter båda.¹

Allmänna bestämmelser.

Av skäl, som ovan utvecklats, böra begreppen *blockad*, *bojkott*, *lockout* och *strejk* (1 §) närmare bestämmas, varvid som ledning lämpligen kan tjäna den bestämning begreppen erhållit i förarbetena till lagen om kollektivavtal.

Med uppsägning av arbets- och hyresavtal bör likställas uppsägning av *arrendeavtal*.

Landssekretariatet förutsätter att såsom avtalsbrott (1 § 2 st.) icke kan betraktas vägran att delta i rättsstridig stridsåtgärd.

Behörighet.

Den av kommissionen föreslagna regeln (2 §) om *uteslutande behörighet för organisation att vidtaga blockad och bojkott* utgör en kodifiering av en inom de till Landsorganisationen anslutna fackförbunden hävdvunnen praxis, vilken även stadgemässigt fastslagits.

Från behörighetsregeln har undantag gjorts för *arbetsinställelse*. Att rätten för enskilda arbetare att vägra tillhandahålla sin arbetskraft icke får

¹ Arbetsdomstolens ordförande framhöll i sitt utlåtande över det Bergendalska förslaget (Utlåtanden sid. 21), att från den föreslagna lagens tillämpningsområde borde undantagas alla sådana fall, som samtidigt kunna bli föremål för ett bedömande av arbetsdomstolen enligt kollektivavtalslagen. I sitt utlåtande påvisade han olika exempel på konkurrens mellan de båda lagstiftningarna. Landssekretariatet, som dock icke haft tillfälle att ingå på en närmare undersökning, kan icke finna, att kommissionens förslag undanröjt möjligheterna till dylik konkurrens (jfr uttalande sid. 79). I icke få fall torde förfaranden, som jämlikt den föreslagna lagstiftningen äro att anse såsom förbjudna stridsåtgärder, bli hänförliga även under Arbetsdomstolens kompetensområde. Så synes (i kollektivavtalsbundna förhållanden) kunna bli fallet med t. ex. av *fackförening* eller enskild arbetsgivare anordnad blockad eller bojkott, konkurrenskonflikter mellan avtalsbundna arbetargrupper, uppsägning av arbetsavtal i vedergällningssyfte eller såsom organisations tvång o. s. v. Det är enligt Landssekretariatets mening angeläget att bestämmelse meddelas till undvikande av dylik konkurrens. Även i andra avseenden är förhållandet mellan de båda lagstiftningarna oklart. Såsom exempel kan hänvisas till regleringen av icke avtalsbunden förenings (huvudorganisations) fredsförpliktelse (garantiansvar), enskild arbetares skadeståndsskyldighet och rätten till sympatiåtgärder. Möjligen erfordras i sådana punkter ändringar i kollektivavtalslagen eller i varje fall stadganden med hänvisning till förevarande lag.

göras beroende av organisationsmässigt tillstånd kan icke vara föremål för meningsskiljaktighet. Det ytterligare undantag från behörighetsregeln, som kommissionen föreslår — avseende massåtgärd, som part företager mot sin motpart för att förmå denne att, utan slutande av avtal, i förhållande till ångriparen tillämpa vissa priser eller dylikt — synes likaledes själfvallet. De betänkligheter kommissionens ordförande i sin reservation uttalat mot sistnämnda undantag kan Landssekreteriatet icke dela.

Det är oklart huruvida arbetsinställelse faller utanför behörighetsregeln även i det fall att åtgärden, utan samband med blockad eller bojkott, vidtages av *förening*. I lagtexten talas om »part», i motiven om »enskilda personer». Någon anledning att i förevarande avseende göra skillnad mellan sådant arbetsinställelse och arbetsinställelse av enskild part finnes icke.

Säkerhet.

Behörighetsregeln kompletteras i förslaget med en regel om *nedsättande av säkerhet* för skadestånd, som förening kan bli förpliktad utgiva enligt den föreslagna lagen (3 §). Denna regel motiveras med hänsyn till utanför de stora organisationerna opererande, löst organiserade sammanslutningar, hänsyn, vilka vore så mycket mera beaktansvärda, som det kunde befaras att uppställandet av behörighetsregler, sådana som kommissionen föreslagit, skulle kunna giva anledning till en ökning av antalet fritt arbetande smärre enheter, t. ex. genom att mera hetlevrade element bröte sig ut ur de större organisationerna eller med bibehållet medlemskap i dessa bildade självständiga stridsorganisationer vid sidan av dem. Säkerhetsnedsättande skulle utgöra ett yttre tecken på att organisationen har förmåga och vilja att lämna gottgörelse för den skada, som kan förorsakas av att den handlar i strid med lagens olika förbud (sid. 33).

Landssekreteriatet anser icke de skäl, som kommissionen åberopar för säkerhetsregeln, vara av betydelse att motivera en sådan undantagsreglering som den det här är fråga om. Den innebär knäsettande av en hittills för svensk rätt främmande princip. Kommissionen ser i den obligatoriska trafikförsäkringen en motsvarighet till den föreslagna regeln. Jämförelsen är betydligt haltande. Bortsett från att den obligatoriska trafikförsäkringen kan motiveras icke endast av den skadelidandes utan också av den skadevållandes intresse, lär det väl dock icke vara möjligt att, såsom kommissionen, hänföra de fackliga stridsåtgärderna överlag till det allmänfarliga området. Skaderisken är här dels på ett helt annat sätt begränsad till viss eller vissa personer än den är i fråga om trafiken med motorfordon, dels i fråga om riskfallens omfattning överhuvud i jämförelse med sistnämnda verksamhet obetydlig. Ännu obetydligare skulle den bli med den föreslagna behörighetsregeln, särskilt om denna erhöles en sådan utformning, att behörigheten gjordes beroende av fastare organisatorisk sammanslutning. Flertalet stridsåtgärder hänföra sig för övrigt till tvister om ingående av kollektivavtal, för vilket fall ju enligt förslaget nedsättning av säkerhet icke erfordras.

Å andra sidan kan det påvisas en mängd fall av *typiskt* allmänfarlig verk-

samhet, vid vilka någon motsvarighet till den här föreslagna säkerhetsregeln icke finnes eller ens ifrågasatts. Det kan också erinras om att lagstiftaren — med rätta — icke funnit skäl att t. ex. kräva nedsättning av säkerhet vid anhängiggörande av rättegång ens i det fall att kärandeparten uppenbarligen är obemedlad.

Landssekreterariatet kan icke finna det rimligt eller nödvändigt att de fackliga organisationerna skola försättas i en sådan undantagsställning, som regeln om nedsättning av säkerhet skulle medföra. Vad särskilt angår de massåtgärder, som här framför allt komma i fråga, nämligen blockader, som rikta sig mot tredje man, uttalade Bergendal i sitt betänkande att »enligt erhållen uppgift något fall icke förekommit, då ett fackförbund godkänt beslut om blockad mot någon, som skulle kunna anses som tredje man», och att det endast »torde ha inträffat i några fall, att sådan stridsåtgärd beslutats av avdelning» (Bergendals utredning sid. 84). Härvid bör beaktas att Bergendals tredjemansbegrepp omfattade även vissa kategorier av personer, vilka enligt föreliggande förslag bliva att hänföra till parter, t. ex. sådana mot vilka riktas vedergällningsåtgärd, organisationstvång eller — i fråga om övertagare av egendom eller rörelse — indrivningsblockad. Kommissionen motiverar, såsom framgick, för sin del säkerhetsregeln med hänsyn till de lösligare eller tillfälligt organiserade sammanslutningarna utanför de stora organisationerna. Landssekreterariatet förmenar att gentemot dessa sammanslutningar en regel om skadeståndssäkerhet är skäligen verkningslös. Avser en dylik sammanslutning — »de hänsynslösaste friskarorna» — att företaga en förbjuden stridsåtgärd, lärer den icke avhålla sig därifrån av medvetandet om att påföljden icke stannar vid skadestånd.

Från säkerhetsregeln gör kommissionen ett undantag, i det att förening, vilken är part i *arbetstvist rörande kollektivavtals ingående*, äger att utan nedsättande av säkerhet mot sin motpart vidtaga arbetsinställelse jämte arbetsblockad. Undantaget betecknas i betänkandet såsom »omfattande och viktigt». Då de egentliga, permanenta stridsorganisationernas verksamhet icke är begränsad till avtalsaktioner, torde emellertid, med hänsyn till säkerhetens karaktär av engångssäkerhet, det föreslagna undantaget för dem icke äga större betydelse. Undantaget i fråga omfattar ju för övrigt icke sympatiåtgärder i sammanhang med avtalsrörelse.

Någon anledning, varför befrielsen från säkerhet vid arbetstvist rörande kollektivavtals ingående endast skulle gälla för det fall, att stridsåtgärden utgöres av arbetsinställelse *jämte arbetsblockad*, kan Landssekreterariatet icke finna. När enighet om kollektivavtals upprättande eller om de villkor, som skola upptagas i avtalet, icke kan vinnas, är arbetsinställelse och därmed förenad arbetsblockad det naturliga påtryckningsmedlet, heter det i betänkandet (sid. 34). Meningsskiljaktighet råder icke därom, heter det vidare, att rätten till dessa stridsåtgärder i huvudsak icke skall röna inverkan av den nu föreslagna lagstiftningen, och att sålunda något skadestånd icke kan ifrågakomma på grund av desamma. Men Landssekreterariatet veterligen har det

hittills lika litet rått någon meningsskiljaktighet om lovligheten av *övriga* blockadformer såsom mot motparten riktade stridsåtgärder i en tvist om upprättande av kollektivavtal. Lovligheten i detta fall av avsättnings-, tillförsel- och transportblockad ifrågasättes icke heller av kommissionen. Skadestånd kan ifrågakomma lika litet för dylika blockader som för arbetsblockad. Vartill tjänar då säkerheten? Kommissionen lämnar intet svar på denna fråga. Landssekretariatet vill bestämt motsätta sig denna begränsning. Även om i allmänhet, såsom påpekats, undantaget från säkerhetsregeln icke har större betydelse, så *kan* dock den stadgade befrielsen vara av värd, särskilt för nybildade, ekonomiskt ännu ej stabiliserade organisationer, som sträva att få till stånd en reglering av arbetsförhållandena i kollektivavtalets form. För dem kan många gånger möjligheten att såsom stridsmedel tillgripa t. ex. en avsättningsblockad äga lika stor eller större betydelse än en arbetsblockad, vars effektivitet just i fall, då fråga är om organisationsrörelser, som ännu ej erhållit större anslutning, är skäligen ringa eller ingen alls.

Säkerhetsregeln gäller endast av *förening* vidtagna massåtgärder. Detta medför bl. a. att oorganiserad arbetsgivare, som ju är behörig att mot motpart vidtaga massåtgärd i form av arbetsinställelse, över huvud aldrig blir skyldig att ställa säkerhet för skadestånd, som han kan bli förpliktad att utgiva på grund av en av honom företagen rättsstridig lockout, och detta även om åtgärden vidtagits i *annan* arbetstvist än tvist om kollektivavtals ingående.

Underrättelse- och redogörelseplikt.

Mot införandet av en *underrättelse- och redogörelseplikt*, sådan kommissionen i 6 § av förslaget föreslår, finnes principiellt ingenting att erinra. Den utformning regeln erhållit ger emellertid anledning till en del anmärkningar.

Endast *förening* har ålagts att lämna underrättelse om massåtgärd. Den motivering härför, som ges i betänkandet (sid. 41), är att, då enskilda personer inrymmts behörighet att vidtaga arbetsinställelse, detta skett med tanke på vissa spontana åtgärder, vid vilket förhållande det skulle vara oegentligt att ålägga dessa personer en underrättelseplikt, som i de flesta fall antagligen skulle förbises. Om spontan arbetsinställelse lär det emellertid som regel endast kunna bli fråga för arbetarnas vidkommande (t. ex. vid utebliven lönelikvid, förment orättvist avskedande eller andra trakasserier). Endast i sällsynta undantagsfall har en arbetsgivares inställande av arbetet karaktären av spontant handlande. Landssekretariatet förmenar att ur denna, och för övrigt ur varje annan *reell* synpunkt, skäl saknats att befria enskild arbetsgivare från skyldighet att underrätta arbetarna om arbetsinställelse.

Underrättelseplikten kan enligt motiven (sid. 41) ofta anses fullgjord genom vad som förekommit under förhandlingar. Har exempelvis vid förhandlingar om upprättande av kollektivavtal, heter det, den ena parten framlagt ett ultimatum av innehåll att stridsåtgärd kommer att vidtagas en vecka därefter, om uppgörelse dessförinnan icke kommit till stånd, måste underrättelse-

plikten anses fullgjord. I sådant fall behöver ej heller särskild redogörelse lämnas.

Till detta vill Landssekretariatet endast anmärka, att uttryckligt fixerande av tidsfristen, då förhandlingar föregått, måste anses onödigt, i varje fall om förhandlingstiden sammanfaller med eller överskridit den stadgade varseltiden.

Från regeln om underrättelseplikt bör *undantagas* blockad, som riktas mot arbetsgivare i tvist om utfående av intjänt arbetslön (indrivningsblockad). En varseltid på en vecka — vilken tid, vid uteslutande behörighet för överorganisation, skulle föregås av ytterligare några dagar för sakens prövning och avgörande vid sammanträde inom organisationsstyrelsen — skulle i detta fall kunna medföra att blockaden, när den omsider trädde i kraft, förlorat all betydelse. Redogörelseplikten är i hithörande fall överflödig, åtminstone i fråga om underrättelsen till motparten.

Att för arbetsvägran enligt 18 § viss varseltid ej kan stadgas är tydligt: särskild bestämmelse har också upptagits härom i detta lagrum.

Särskilda svårigheter möta för underrättelseplikts fullgörande inom *transportväsendet*. Vid tvister med stationära arbetsgivare saknas ju anledning till någon särreglering, men behovet av en dylik blir ofrånkomligt, då fråga är om arbetsgivare inom sjöfarten, särskilt om arbetsgivaren är oorganiserad, och underrättelsen alltså icke kan lämnas till förening, eller fråga är om fartyg av främmande nationalitet. Även för arbetsgivaren själv erbjuder det i fall som dessa ofta oöverkomliga svårigheter att iakttaga underrättelseplikten och varseltiden. Landssekretariatet kan icke inse, huru man skulle kunna komma till rätta med dessa och liknande fall på annat sätt än genom en allmän reservation, enligt vilken parts skyldigheter enligt 6 § gjordes beroende av att *giltigt hinder* icke mött för deras fullgörande.

Stridsåtgärder mot part.

Såsom *part* anser kommissionen den, mot vilken man riktar en stridsåtgärd med självständigt syfte. Mot denna bestämning av partsbegreppet, som möjliggör en principiellt riktigare och praktiskt ändamålsenligare gränsdragning mellan part och tredje man än den av Bergendal använda, finnes i och för sig ingenting att erinra. Lika litet som Bergendal har emellertid kommissionen lyckats klart avgränsa partsbegreppet för sådana fall, då å endera eller båda sidorna uppträder en *organisation* och fråga uppstår, vilka av organisationens medlemmar som skola anses hava »del i tvisten» och på den grund tillsammans med organisationen intaga partsställning. Landssekretariatet underskattar icke svårigheterna att utforma en allmän lagbestämmelse till ledning för bedömandet av denna fråga, men vill likväl uttala som sin mening, att angivandet konnat ske med större klarhet och fullständighet än som skett i kommissionens förslag.

Tredje man i egentlig mening är enligt kommissionen den, »som står utanför den tvist eller motsättning till en part, vari anledningen till angreppet

ytterst är att finna» (sid. 53), varvid är att ytterligare märka, att tredjemansförhållandet alltid hänför sig till en *aktuell* konflikt. Mot denna bestämning finnes ingen erinran.

Med kommissionens bestämning av partsbegreppet komma vedergällningsåtgärder, stridsåtgärder innebärande organisationstvång och indrivningsblockad mot successor att hänföras till stridsåtgärder mot part. Dessa stridsåtgärder upptagas av kommissionen i en särskild avdelning, fullständigad med ytterligare tre fall av partsangrepp, nämligen stridsåtgärd mot ämbets- eller tjänsteman, innehavare av offentligt uppdrag, vittne m. fl., politisk, religiös eller liknande förföljelse samt stridsåtgärd mot familjeföretag.

Stridsåtgärd mot ämbetsman m. fl.

Att stridsåtgärd mot *ämbets- eller tjänsteman eller innehavare av offentligt uppdrag*, avseende att tvinga den angripne till, hindra honom från eller hämnas å honom för utförande av till ämbetet eller tjänsten resp. uppdraget hörande åligganden (7 §), icke får tillåtas torde ej vara föremål för meningsskiljaktighet. Detsamma gäller stridsåtgärd mot *rättegångspart, rättegångsombud, vittne eller person, som tillhandagår ämbets- eller tjänsteman*, därest åtgärden åsyftar att hindra den angripne från eller hämnas å honom för hans åtgöranden i angiven egenskap.

Till det föreslagna förbudet mot sådana stridsåtgärder är endast att erinra, att det gentemot en arbetsgivare är skäligen verkningslöst, detta på grund av den hittills av lagstiftning oberörda rätt, som arbetsgivare äger att *utan angivande av skäl* avskeda arbetare. I sin likaledes ovillkorliga rätt till uppsägning av hyresavtal har också hyresvärd en riskfri möjlighet att kringgå förbudet.

Religiös, politisk eller liknande förföljelse.

Landssekreterariatet är liksom kommissionen av den meningen att det i ett rättssamhälle ej bör tillåtas att någon av *religiösa, politiska eller liknande grunder* förföljer annan med ekonomiska stridsåtgärder (8 §). Av nyss anförda skäl blir emellertid även förbudet mot dylik förföljelse gentemot en arbetsgivare synnerligen platoniskt. Endast i undantagsfall lär det vara möjligt att från arbetarsidan förebbringa sådan bevisning rörande arbetsgivarens motiv för en uppsägning, att det omdömet vore grundat, att 8 § innebär en inskränkning av arbetsgivarens rätt jämlikt »§ 23». Landssekreterariatet återkommer till denna fråga.

Bland de grunder, om vilka i 8 § är fråga, borde kanske uttryckligen upptagas »fackliga» grunder, d. v. s. förföljelse på grund av den angripnes medlemskap i facklig organisation. Dylik förföljelse kan tänkas utövad utan att den har karaktär av organisationstvång i förslaget mening eller i varje fall utan att den kan styrkas utgöra dylikt tvång. (I 11 § äro ju för övrigt stridsåtgärder i form av avbrytande av ekonomisk förbindelse i samverkan undantagna.) Visserligen torde sådan förföljelse kunna hänföras till förföljelse av »liknande grunder», men det kan också tänkas att domstolen funne densamma rättsstridig endast då den vore att bedöma jämlikt 11 §.

Utpressningsblockad och indrivningsblockad.

Till förslaget bestämmelser rörande s. k. *utpressningsblockad* (9 §) vill Landssekreteriatet anföra.

Landssekreteriatet vill till en början uttrycka sin förvåning över att kommissionen, visserligen icke i lagtexten men i motiven, i vissa fall betecknar indrivningsblockad såsom utpressning. Om en arbetare, vilken icke disponerar över andra tillgångar än sin arbetskraft, ställer denna till en arbetsgivares förfogande men bedrages på sin arbetslön, då betecknas icke detta ens för det fall, att arbetsgivaren från början varit insolvent eller trots inträdd insolvens fortsätter att taga arbetskraften i anspråk, såsom utpressning eller, vilket väl vore riktigare, såsom bedrägligt förfarande. Men om arbetaren eller hans organisation i form av en indrivningsblockad söker förhindra, att arbetsprodukten tagas i anspråk och ekonomiskt utnyttjas, innan den undanhållna arbetslönen betalts, då förklaras detta innefatta utpressning, så snart anspråket riktas mot en sådan övertagare av arbetsprodukten, om vilken det icke är lagligen ådaga-lagt, att han genom övertagandet uppsåtligen sökt möjliggöra för gäldenären att undandraga sig gälden. »I sådant fall framstår en fortsatt blockad såsom ren utpressning» (sid. 47). Den bedragne arbetaren, som för tillvaratagande av sin elementära rättighet till lön för utfört arbete av samhället lämnats rättslös, ställes i dessa fall, om han tillgriper självhjälp, av samhället i paritet med dessa sociala individer, vilka till egen vinning utnyttja sina medmänniskors nöd och fruktan.

Det invändes att samhället icke lämnat den bedragne arbetaren rättslös. Visserligen torde han icke kunna föra ansvarstalan för bedrägeri och framställa på dylikt förfarande grundade ersättningsanspråk. Men han är enligt 17 kap. 4 § handelsbalken vid arbetsgivarens konkurs tillförsäkrad en »framskjuten plats i förmånsrättsordningen» för lönefordran, som ej stått inne längre tid än sex månader efter förfalldagen. Kommissionen själv uppvisar orkeslösheten i denna invändning. Såsom en endast mot gäldenären personligen gällande rättighet kan förmånsrätten icke göras gällande mot *övertagare* av arbetsprodukten. Den kan gentemot arbetsgivaren göras gällande endast i dennes *konkurs*. I sådana fall, då arbetsgivarens huvudsakliga tillgångar utgöras just av arbetsprodukten i fråga och denna överlåtitis före konkursen, blir alltså förmånsrätten värdelös. Beträffande särskilt byggnadsarbetarnas lönefordringar kommer härtill, såsom kommissionen påpekar, att byggnader merendels utföras på entreprenad, i vilket fall arbetarna endast äga hålla sig till entreprenören; är denne insolvent kunna arbetarna ej rikta några fordringsanspråk mot byggnadens ägare.

Ett anspråk, för vilket varje rättslig eller moralisk grund saknas, bör uppenbarligen icke få realiseras genom stridsåtgärder. Men vid bedömandet av indrivningsblockad mot successor bör man dock icke bortse från, att den egendom, mot vilken blockaden riktas, skulle, därest överlåtelse ej skett, med gäldenärens övriga tillgångar ha tagits i anspråk för lönefordringarnas gäldande. Det bör icke heller förbises, att egendomens värde till stor del är betingat just av

den arbetskraft, vars avtalsenliga betalning blockaden avser att utkräva. Att ens i något fall hänföra indrivningsblockad för realiserande av avtalsenliga löneanspråk till utpressningsblockad, avseende orättmätig vinning, kan icke vara tillåtet.

Beträffande bestämningen av utpressningsblockad i 9 § 1 st. vill Landssekreterariatet påyrka, att hit också uttryckligen hänföres det fall, att arbetsgivare *under hot om arbetsinställelse, uppsägning av arbetsavtal eller annan stridsåtgärd förmår arbetare att avstå från intjänt arbetslön eller att åtnöjas med lägre lön än den, till vilken han enligt gällande avtal är berättigad.* Med lön bör likställas annan arbetaren tillförsäkrad förmån.

Dylika fall äro långt ifrån sällsynta. De tvångsmedel, som därvid från arbetsgivarens sida komma till användning, äro icke begränsade till stridsåtgärder i egentlig mening. För att effektivt åtkomma dylika förfaranden vorde det nödvändigt att förbudet utsträcktes att utöver hot om stridsåtgärder avse annat otillbörligt utnyttjande av arbetares beroende ställning. Därmed skulle emellertid den föreslagna lagstiftningens ram genombrytas. I fall åter, då tvångsmedlet utgöres av stridsåtgärd, synes intet hinder möta att under utpressningsblockad inbegripa även hithörande förfaranden. Dessa innebära, i motsats till indrivningsblockad, en typisk utpressning utan varje rättslig eller moralisk grund. Och de torde förekomma i minst lika stor utsträckning som av kommissionen till utpressningsblockad hänfödda indrivningsblockader. Från ett effektivt och opartiskt skydd mot utpressning i arbetsförhållanden bör icke den part uteslutas, vilken oftast är utsatt för dylik utpressning.

Då Landssekreterariatet på goda grunder anser det tveksamt, om förfarande av här angiven karaktär bleve hänförligt under 9 § 1 st. endast genom det föreslagna förbudets utsträckning, utöver massåtgärdet, till stridsåtgärder överhuvud, föreslår Landssekreterariatet att uttrycklig bestämmelse meddelas rörande dylik utpressning.

Till orättmätig vinning är enligt förslaget ej att hänföra att borgenär erhåller betalning av någon, som av gäldenären övertagit egendom eller rörelse och därvid uppsåtligen sökt möjliggöra för denne att undandraga sig gälden. Här åsyftas *indrivningsblockaderna*.

Indrivningsblockad mot arbetsgivaren-gäldenären beröres icke av förslaget. Det är först vid egendomens eller rörelsens *överlåtelse*, som fråga uppstår om rättsstridigheten av dylik blockad. »Ett fortsättande av blockaden mot den nye ägaren», heter det i betänkandet (sid. 47), »kan icke under alla förhållanden betecknas såsom otillbörligt. Det kan nämligen hända, att gäldenären söker att undgå gälden genom en överlåtelse för skens skull. Är den nye ägaren att anse såsom bulvan för gäldenären, eller har han på annat sätt uppsåtligen sökt möjliggöra för denne att undandraga sig gälden, bör han ej få åtnjuta bättre skydd än gäldenären. Ett fortsättande av blockaden i detta fall kan ej anses på ett otillbörligt sätt kränka den nye ägarens rätt.»

Detta är riktigt. Men Landssekreterariatet anser det uteslutet att stanna här-

vid. Indrivningsblockaden är, så länge lagstiftaren för utfående av ogulden intjänat arbetslön hänvisar arbetarna till självhjälp, dessas enda medel att utfå sin rätt. Skulle anlitaudet av detta medel gentemot övertagare av arbetsprodukten göras beroende av de villkor i bevisningshänseende, som kommissionen föreslår, vore det i sådana fall praktiskt taget utan varje betydelse.

Beträffande beviskyldigheten, huruvida överlåtelsen varit lojal eller skett i uppsåt att möjliggöra för gäldenären att undandraga sig gälden, gälla, säger kommissionen, allmänna regler för bevisning i brottmål. »Därest svarandena (arbetarna) göra gällande att käranden genom övertagande av rörelsen uppsåtligen sökt möjliggöra för gäldenären att undandraga sig gälden, ankommer det således å käranden att bevisa, att överlåtelsen varit lojal.» Det tillägges att det emellertid är »uppenbart, att ett av svarandena löst utkastat påstående om illojalitet från kärandens sida, vilket icke vinner något som helst stöd av omständigheterna i målet, icke bör förtjäna något avseende» (sid. 48).

Tillägget förtjänar beaktas. Ty väl må det teoretiskt vara sant att av allmänna regler om bevisning i brottmål, enligt vilka kärandeparten är beviskyldig för alla straffbarhetsgrundande omständigheter, i detta fall följer, att det blir kärandens sak att bevisa, att överlåtelsen varit lojal. Knappast någon bevisning kan vara lättare att förebbringa än den. Åtkomsthändingarna ingifvas, och intet i dem utvisar att fråga är om en skentransaktion eller att övertagaren erlagt annat vederlag än det som varit skäligt, därest arbetarnas lönefordringar tillgodosetts. I *realiteten* blir det naturligtvis så, att bevisbördan kommer att åvila arbetarparten (svaranden). Såsom i det citerade tillägget uttalades, måste svarandens påstående om illojalitet vinna stöd av omständigheterna i målet. Men dessa omständigheter ankommer det på svaranden själv att förebbringa. Kommissionen har säkerligen betydligt förenkladt frågan om bevisbördans fördelning mellan parterna. I själva verket kan man antaga, att domstolens avgörande blir väsentligt beroende av i vad mån arbetarparten kan styrka eller åtminstone göra sannolikt att överlåtaren och övertagaren spelat under täcket. Men det är då klart att, därest för arbetarpartens friande från ansvar det skall vara ådagalagt, att övertagaren *uppsåtligen* sökt möjliggöra för gäldenären att undandraga sig gälden, motbevisningen endast i sällsynta undantagsfall skall uppfylla anspråken på laglig bevisning.

Kommissionsledamoten Hansson har i sin reservation föreslagit följande lydelse av 9 § 2 st.:

»Till orättmätig vinning vare ej att hänföra att borgenär erhåller betalning av någon, som av gäldenären övertagit egendom eller rörelse och därvid *insett eller bort inse*, att han möjliggjort för denne att undandraga sig gälden.»

Denna avfattning av bestämmelsen har avgjorda företräden framför kommissionens. Den medför visserligen ingen ändring i den faktiska bevisbörded fördelningen, men den försätter dock arbetarparten i en bättre position i bevisningshänseende. Med den av kommissionen föreslagna bestämmelsen skulle det, för ogillande av kärandens talan, icke vara tillräckligt, att arbetarna kunde styrka, att käranden ägt kännedom om den mot egendomen riktade indrivnings-

blockaden. Därmed vore ju inte visat att övertagaren uppsåtligen sökt möjliggöra arbetsgivarens lönesvek. Icke heller skulle det, beträffande t. ex. en fastighet, göra någon skillnad om fastigheten vid överlåtelsen vore fullbordad eller ofullbordad och i senare fallet arbetet vore nedlagt. Med den av Hansson föreslagna avfattningen skulle styrkandet av sådana objektiva omständigheter innefatta tillfredsställande motbevisning.

Det kan icke anses obilligt, om en övertagare av egendom eller rörelse, vilken med iakttagande av normal förtänksamhet bort inse, att han genom övertagandet möjliggjort för överlåtaren att beröva sina arbetare deras lagliga rätt, får finna sig i att övertaga även ansvaret för på denna rätt grundade anspråk. En regel sådan som den av Hansson föreslagna vore också ägnad att effektivt motverka lättvindighet och obetänksamhet vid företagande av här ifrågakommande transaktioner och stävja mycket av det osunda bulvanväsende, som florerar inom t. ex. egendomsförmedlingarnas område.

Under *övertagande* bör innefattas icke blott äganderättsöverlåtelse utan jämväl övertagande av det faktiska utöandet av den verksamhet, till vilken fordringen hänför sig. Landssekretariatet förutsätter sålunda att hit hänföres även övertagande av entreprenad, d. v. s. det fall att en ägare efter hävande av ett entreprenadavtal träffar nytt avtal med annan entreprenör; indrivningsblockad mot denne för fordran hos den förre entreprenören bör alltså vara tillåten.

Kommissionen föreslår för här ifrågavarande förfaranden omedelbar och ovillkorlig straffpåföljd (25 §). Straff skall alltså inträda, även om åtgärden vidtages av någon, som är behörig, och oberoende av domstols förbud mot åtgärdens fortsättande. Förutsättning är endast att gods eller penningar avtvungits den angripne. Även *hot* om hithörande åtgärder är, under samma förutsättning, straffbart. Men icke nog härmed. Redan blotta *försöket* medför straff. Detta innebär att redan själva anordnandet av (beslutet om) eller uppmaningen till en indrivningsblockad föranleder straffpåföljd, därest det sedermera i en eventuell rättegång icke ådagalägges att övertagaren uppsåtligen sökt möjliggöra lönesvek.

De betänkligheter, som Landssekretariatet härovan anfört mot kriminalisering överhuvud, göra sig med särskild styrka gällande i fråga om de här föreslagna straffbestämmelserna. Att på förhand bedöma rättsenligheten av en ifrågasatt indrivningsblockad mot successor är helt enkelt omöjligt. Här för skulle erfordras att de, som anordna blockaden (organisationsstyrelsen), hade *tillgång till* övertagarens åtkomsthandlingar och annat material, över vilket endast övertagaren förfogar. Den regelmässigt förtäckta karaktären av här ifrågakommande otillbörliga transaktioner medför vidare att dessas avslöjande kan — om överhuvud möjligt — förväntas ske först i rättegång, genom eventuella vittnens hörande på ed eller anlitande av andra bevismedel. Om överhuvud en indrivningsblockad skall straffbeläggas, är det ofrånkomligt att straffpåföljden göres beroende av att domstol nedlagt förbud mot blockadens fortsättande. Kommissionens förslag skulle, därest ifrågakommande or-

ganisationer alls vågade tillgripa indrivningsblockad mot övertagare, med stor sannolikhet leda till att organisationsstyrelsernas ledamöter inom kort komme att överlag figurera i straffregistret. Det kunde också medföra den knappast önskvärda konsekvensen, att organisationsstyrelserna komme att rekryteras med lejda bulvaner.

Enligt kommissionens tidigare berörda uttalande (sid. 30) utgör straff den naturliga reaktionsformen för *uppsåtlig* överträdelse av förbud mot ekonomiska stridsåtgärder. Redan efter denna regel borde straffpåföljd icke knytas till här ifrågavarande förfaranden (indrivningsblockad mot successor). I uppsåtet bör ingå *vetskap* om det orättmätiga i vinningen, alltså vetskap om att överlåtelsen varit lojal. Dylik vetskap kan angriparen, såsom ovan utvecklats, icke äga. Konsekvensen av detta vore visserligen teoretiskt sett, att angriparen icke kunde fällas till ansvar. Men kommissionens utformning av bestämmelsen är sådan att straffpåföljd med säkerhet skulle inträda, även utan att angriparen övertygats om att hava vidtagit åtgärden mot bättre vetande.

Kommissionens förslag om omedelbar och ovillkorlig straffpåföljd för dessa stridsåtgärder är ej väl genomtänkt. Att det icke kan lagfästas anser Landssekreterariatet självfallet. Förslaget i fråga ådagalägger bättre än något annat det olyckliga i kommissionens sammanförande av indrivningsblockaden med de rena utpressningsblockaderna.

Landssekreterariatet vill slutligen i detta sammanhang starkt understryka det även av kommissionen (sid. 47) framhållna, trängande behovet av en *lagstiftning till säkerställande av arbetares lönefordringar*. Den nuvarande, ofta värdelösa förmånsrätten bör ersättas med panträtt i den utförda arbetsprodukten. Lagstiftning härom bör genomföras *i samband med förevarande lagstiftning*. Under övervägande bör likaledes tagas frågan om skyldighet för arbetsgivare att i fall, då dylik panträtt icke kan ifrågakomma, ställa säkerhet för arbetarnas lönefordringar. Det kan icke vara ett demokratiskt samhälle värdigt att i stor utsträckning beröva arbetarna de medel till självhjälp, till vilka de på grund av sin nuvarande rättslöshet varit hänvisade, utan att samtidigt vidtaga åtgärder för rättslöshetstillståndets avhjälpande.

Vedergällningsåtgärder.

I 10 § föreslår kommissionen förbud mot *stridsåtgärd, som efter konflikts avslutande företages i syfte att utöva vedergällning mot den angripne för hans ställning till tvisten*.

Syftet anges i motiven närmare såsom »syfte att straffa eller utöva hämnd». »Härunder», heter det, »äro således bland annat att hänföra prickningar av förutvarande arbetsvilliga och s. k. svarta listor över arbetare, som deltagit i strejk» (sid. 48).

Landssekreterariatet har självklart ingenting att invända mot att stridsåtgärder, som uteslutande avse att ge utlösning åt hämnd- och hatkänslor, förbjudas. Men det är en betydlig förenkling av saken att reservationslöst åter-

föra de s. k. prickningarna av förutvarande strejkbrytare på dylika primitiva motiv. Bergendal var på den punkten mindre kategorisk än kommissionen. »Det skall visserligen icke påstås», framhöll han, »att förföljelserna alltid äro väsentligen bestämda av känslomässiga grunder. I synnerhet då de vidtagas eller godkännas av större organisationer, hava de ett obestridligt praktiskt syfte, nämligen att såsom en varning avhålla även andra än den omedelbart träffade från att tjänstgöra såsom strejkbrytare, bland annat genom en viss moralbildande verkan (jfr det statliga straffets s. k. allmänpreventiva funktion). Detta syfte i och för sig kan icke anses strida mot rättsordningens grunder». (Bergendals utredning sid. 157.) Bergendals betänkligheter hänförde sig mindre till åtgärdens syftemål än till sättet för dess genomförande, vilket alltför ofta gjorde prickningarnas bojkottverkan måttlös, såväl till intensitet som varaktighet.

Det efter Bergendal anförda uttalandet vittnar om en bättre förståelse för arbetarnas motivläge och prickningsåtgärdernas praktiska syftemål än den man är van att återfinna på borgerligt håll. Enligt populär borgerlig föreställning fullföljer prickningsförfarandet ingen annan uppgift än att i hämndsyfte tillfoga de enskilda prickade ekonomiskt avbräck och personligt obehag.

I stort sett kan prickningens syfte sägas vara att å arbetare, vilkas egen känsla av solidaritetsförpliktelse icke är stark nog att avhålla dem från att bryta en arbetskonflikt, utöva ett *psykologiskt tvång*, ägnat att förmå dem till solidaritet. I den utredning angående organisationsrörelsen och arbetsfredsfrågan, vilken ingår i förarbetena till nu gällande lagstiftning om kollektivavtal, definiera de sakkunniga prickningen eller den sekundära bojkotten såsom ett »tvång mot andra arbetare för att vinna deras solidaritet».

Innan man över en kam utdömer detta prickningsförfarande såsom »förföljelse», bör man besinna, att det dock utgjort ett icke betydelselöst medel i arbetarklassens strävan att uppamma den solidaritetsmoral, av vilken klassens ekonomiska frigörelsekamp varit avgörande beroende. Man bör också besinna att dylika påtryckningsmedel icke äro något för arbetarorganisationerna speciellt utmärkande. Det tvång, som på arbetsgivarsidan utövas gentemot osolidariska kolleger, tar sig, liksom arbetsgivares stridsåtgärder överhuvud, icke sådana allmänt påtagliga uttryck som arbetarnas prickningsförfarande, men det är förvisso icke hänsynfullare. Det utövas genom material- och kredit-spärr och andra dylika försök att stäcka den osolidariske arbetsgivarens verksamhet men framför allt, beträffande organiserade arbetsgivare, genom indrivning av de s. k. garantiförbindelserna, en åtgärd som för gäldenären kan medföra ödesdigra ekonomiska konsekvenser. Men dylik indrivning, även om den utövas i klart vedergällningssyfte, är enligt förslaget icke förbjuden, ty den är att hänföra till sådan »rättslig påföljd av avtalsbrott», som enligt 1 § icke i något fall är att anse såsom stridsåtgärd (jfr motiven sid. 39).

I motsats till arbetarsidans prickning av strejkbrytare, gäller om den individuella bojkott av arbetare, som på arbetsgivarsidan utövas genom de s. k. svarta listorna, att åtgärden endast åsyftar vedergällning. Det är svårt att finna vad annat syfte den kan tillgodose.

Beträffande hithörande stridsåtgärder erinrade Landssekreteriatet i utlåtandet över Bergendals förslag om den i förevarande avseende praktiskt betydelsefulla särställning arbetsgivarna intaga på grund av § 23 i Svenska Arbetsgivareföreningens stadgar. »Det kan icke bestridas», framhölls det, »att denna regel om arbetsgivares rätt att uppsäga arbetare utan angivande av skäl icke sällan utnyttjas i vedergällningssyfte» (Utlåtanden sid. 187). Riktheten av detta uttalande är bekräftad av en omfattande erfarenhet. Kommissionen berör icke i vidare mån denna fråga än att den skyndar sig förklara, att under lagrummets tillämpning icke kommer t. ex. uppsägning av en anställd, som under en konflikt överfallit och misshandlat arbetsgivaren. Klart är emellertid att arbetsgivarna i sin § 23 — som icke blir mindre vådlig därför att arbetsgivare även oberoende av denna paragraf, redan på grund av gällande rätt, äger den däri stadgade befogenheten — ha ett medel att gentemot sig själva göra förbudet mot repressalier ineffektivt.

Svårigheterna att bevisa vedergällningssyfte borde ju föranleda till antagandet, att det här föreslagna förbudet bragtes i tillämpning endast i *uppenbara* fall av vedergällning. Detta är emellertid mer än man vågar hoppas. Landssekreteriatet har redan tidigare uttalat som sin mening, att beträffande här ifrågakommande stridsåtgärder från arbetarsidan domstolarna helt enkelt komma att *presumera* vedergällningssyfte. De kunna så mycket hellre förväntas göra detta som kommissionen *reservationslöst* hänfört prickningarna av strejkbrytare under förbudet. Bevisning om syftet komme att anses överflödigt, och det är för övrigt endast teoretiskt tänkbart att presumptionen skulle anses möjlig att rubba genom motbevisning.

Det är med hänsyn till samtliga dessa nu anförda omständigheter naturligt om Landssekreteriatet ställer sig betänksamt gentemot den här ifrågavarande regeln (10 § p. 1). Å andra sidan vill Landssekreteriatet icke motsätta sig att stridsåtgärder av *uppenbar* och *uteslutande hämndekaraktär* förbjudas. Dylika stridsåtgärder äro icke endast ovärdiga, de gå i längden hårdare ut över angriparen än över den angripne. Det förhållandet att redan enligt kommissionens förslag överträdelse av förbudet icke medför straffpåföljd, med mindre av domstolen nedlagt förbud mot åtgärdens fortsättande åsidosättes, har emellertid föranlett Landssekreteriatet att biträda förslaget på denna punkt *under förutsättning* att i sammanhang med den nu föreslagna lagstiftningen bestämmelse meddelas, att arbetsgivare är pliktig att vid anfordran uppgiva skäl för uppsägning av arbetsavtal. Till detta förbehåll vill Landssekreteriatet återkomma i det följande.

Landssekreteriatets biträdande av förslaget i denna punkt avser endast repressalier, som företagas *efter primärkonfliktens biläggande*. Enligt kommissionens förslag likställes emellertid härmed åtgärder, som vidtagas även *under pågående konflikt*, försåvitt det förhållande, för vilket vedergällning åsyftas, upphört redan före tvistens avslutande.

Enligt Bergendal borde neutralitetsbrott genom antagande av blockerat arbete eller genom, efter förändring av näringsverksamhet, lämnat understöd åt

part eller oneutral tredje man icke föranleda förlust av det särskilda rättsskyddet för tredje man längre än det oneutrala handlingssättet fortginge; därefter kunde en stridsåtgärd mot den, som varit oneutral, endast hava till uppgift att öva vedergällning (Bergendals utredning sid. 190). Landssekretariatet efterlyste i sitt utlåtande över Bergendals förslag, huru det med en sådan reglering skulle ställa sig, då neutralitetsbrottet icke utgjordes av ett fortgående handlande utan av en enstaka, isolerad handling. Enligt Bergendals mening, framhölls det, skulle tydligen i detta fall över huvud ingen stridsåtgärd kunna ifrågakomma gentemot den oneutralen. Påståendet att en stridsåtgärd endast skulle ha till uppgift att öva vedergällning vore förhastat: så länge primärkonflikten påginge finnes anledning antaga att neutralitetsbrottet skulle upprepas och föreläge alltså fullgiltiga skäl för att genom en stridsåtgärd förhindra en upprensning (Utlåtanden sid. 189).

Vad särskilt angår prickningsförfarandet är det tydligt att den avhållande uppgift detta, enligt vad ovan utvecklats, fullföljer har en alldeles särskild betydelse *under pågående konflikt*. Har en arbetare tidigare under konflikten uppträtt såsom strejkbrytare, finnes uppenbarligen anledning att räkna med att han kan komma att uppträda i samma egenskap även senare, så länge konflikten består. Särskilt är detta fallet, då det gäller större konflikter, omfattande ett helt fack eller eljest ett större antal arbetsplatser. Det är ingallunda ovanligt att i sådana konflikter uppträdande strejkbrytare, sedan de lämnat arbetet på en arbetsplats, taga ny anställning på en annan, därefter på en tredje o. s. v. Att för den tvistande arbetarparten hålla reda på när en sådan strejkbrytare är i arbete, och när han icke är det, kan möta oöverkomliga svårigheter. Om strejkbrytaren nu under sin anställning på den första arbetsplatsen blivit föremål för prickning, och sedan efter en period utan sysselsättning tager arbete på en annan blockerad arbetsplats o. s. v., då skulle arbetarparten drabbas av påföljd, därför att prickningen upprätthållits under mellanperioderna (eller kanske rent av för att den icke omedelbart efter anställningens frånträdande förklarats upphävd?). På motsvarande sätt skulle en person, som en gång lämnat part ekonomiskt understöd, få anses neutral i konflikten, så snart han inte kan övertygas om att alltjämt fortsätta understödandet, och detsamma skulle gälla den, som efter omläggning eller annan förändring av sin näring eller verksamhet bisprungit part men icke kan bevisas alltjämt bisprunga honom. Uttrycken »lämnar» och »bispringer» i 16 § 1 st. 3 torde utvisa att detta är kommissionens mening.

Men klart är att, om det oneutrala förhållandet på detta sätt begränsas till tiden för själva utförandet av en arbetsprestation eller lämnandet av ett understöd o. s. v., möjligheten att förhindra neutralitetsbrott blir säkerligen illusorisk. För Landssekretariatet är det uppenbart att icke endast i sådana fall, då fråga är om ett kontinuerligt, under hela konflikttiden utgående understöd, utan även då fråga är om ett enstaka understöd, en enstaka arbetsprestation, neutralitetsskyddet förverkats, *så länge konflikten pågår*. En regel, enligt vilken neutraliteten förverkades endast så länge understödet eller arbetet utgjordes, skulle leda till skenförbindelser och andra för bevisning svåråtkom-

liga manövrer i syfte att göra sannolikt att det förhållande, varigenom neutraliteten åsidosatts, upphört, i följd varav fortsatta stridsåtgärder från motpartens sida utgjorde vedergällning. Detta är oantagligt. Även tillfälligt eller å endast viss del av konflikttiden belöpande understöd eller arbete bidrager ju för den understödda parten att upprätthålla konflikten och öka hans stridsresurser i det hela. Anledningarna att antaga upprepning av understödjan- det och svårigheterna att — åtminstone i fråga om annat understöd än arbete — bevisa att upprepning förekommit äro också så stora, att det kravet blir oeftergivligt, att en gång förverkad neutralitet måste anses förverkad, så länge konflikten pågår. Det hade inte varit ur vägen om kommissionen i moti- ven till 16 § närmare ingått på denna fråga. Nu uttalas endast att mot ar- betsvillig, som avbrutit sin anställning, därefter icke må företagas stridsåtgär- der, även om tvisten skulle fortgå (sid. 63). Hur det åter ställer sig med så- dan oneutral, som avses i 16 § 1 st. 3, därom säges varken vid 10 § eller 16 § någonting.

Landssekreteriatet avstyrker sålunda bestämt 10 § p. 2. Jämföres denna bestämmelse med bestämmelserna i 16 §, på sätt här skett, inses lätt, att den- samma är ägnad att allvarligt äventyra en rationell och enhetlig tillämpning av sistnämnda stadganden. Då *även utan* den uttryckliga bestämmelsen i 10 § p. 2 neutralitetsbrott av här ifrågavarande beskaffenhet redan på grund av avfattningen av 16 § torde medföra neutralitetens förverkande endast under tiden för den oneutrala handlingens omedelbara utförande, lär det bli nöd- vändigt att bestämmelserna i sistnämnda lagrum ändras. Det kan erinras om att Bergendal för sin del ansåg särskild bestämmelse onödig, enär redan av ut- tryckssättet »understödjer» (Utkastets 1 § 3 st.) framginge, att neutralitets- förlusten vore inskränkt till tiden för det oneutrala handlingssättet.

Organisationstvång.

Enligt 11 § i förslaget må massåtgärd ej vidtagas mot någon för att *förmå eller hindra honom att inträda i eller utträda ur förening* eller annan samman- slutning. Med ett visst betydelsefullt undantag, varom nedan, må ej heller i sådant syfte uppsägning ske av arbets- eller hyresavtal. Stridsåtgärd i form av avbrytande av ekonomisk förbindelse av två eller flera i samverkan har kom- missionen ansett icke böra förbjudas i detta sammanhang.

Bestämmelsen riktar sig mot allt slags organisationstvång, således icke, så- som motsvarande bestämmelse i Bergendals förslag, blott mot tvång i syfte att förmå den angripne att inträda eller kvarstå i eller utträda ur förening utan även tvång, som åsyftar att *hindra* den angripne att *inträda* i föreningen.

Utöver vad i yttrandet över Bergendals förslag anförts rörande förevarande bestämmelse vill Landssekreteriatet här anföra.

I sin reservation har kommissionsledamoten Hansson uttalat att i 11 § be- rörda förhållanden lämpligen borde regleras i ett större föreningsrättsligt sam- manhang. Hansson har likväl för sin del funnit sig böra, med visst undantag, biträda kommissionens förslag.

Tylligen borde ett rättsskydd för organisationsfriheten riktigast genomfö-

ras i samband med en lagstiftning om föreningsrätten i allmänhet. Den föreslagna lagstiftningen innefattar emellertid även i andra avseenden en speciallagstiftning inom arbetsrättens och föreningsrättens områden, och även (om en dylik lagstiftning, såsom Landssekreteriatet i sitt utlåtande över det Bergendalska förslaget framhöll, lämpligast synes böra ske i samband med en allmän reglering av dessa rättsområden, läser det i nuvarande situation inte kunna förväntas, att med lagfästandet av de föreningsrättsliga bestämmelser, som av såväl Bergendal som kommissionen föreslagits, skall få anstå, till dess en allmän föreningsrättslag kommer till stånd. Till detta kommer att med den utformning av förbudet mot organisationstvång, som kommissionen föreslagit, detta förbud på ett bättre sätt än det av Bergendal föreslagna tillgodoser arbetarpartens intresse i avseende å föreningsrättsskydd. Här åsyftas det oförmälda inbegripandet under förbudet av tvång i syfte att hindra den angripne att inträda i förening. Medan förbudet i Bergendals utformning väsentligen avsåg *skydd mot organisationstvång*, kan man säga att den av kommissionen föreslagna regleringen har karaktären av *skydd för organisationsfriheten*. Skyddet mot tvång i syfte att hindra anslutning till organisation riktar sig väsentligen mot arbetsgivarparten, och detta så mycket effektivare, som det avser även uppsägning av arbets- eller hyresavtal. Landssekreteriatet fäster det största avseende vid denna kommissionens utsträckning av rättskyddet.

Även beträffande här ifrågakvarande förbud måste Landssekreteriatet erinra om de möjligheter arbetsgivare äger att med åberopande av sin rätt enligt »§ 23» kringgå förbudet. Behovet av en kompletterande *bestämmelse om skyddighet för arbetsgivare att vid anfordran uppgiva skäl för uppsägning av arbetsavtal* gör sig även här starkt gällande. Att denna fråga rätteligen bör regleras i en lagstiftning om arbetsavtal utgör intet hinder för att provisoriskt inrymma en dylik bestämmelse i den nu förevarande lagstiftningen, i vilken den för övrigt, med hänsyn till det med densamma avsedda syftet att förhindra maskerade stridsåtgärder, väl försvarar sin plats. Det är svårt att inse, att några bärande skäl kunna åberopas mot en sådan bestämmelse.

Såsom härovan antytts är »§ 23» endast ett stadgemässigt fastslående av den rättsgrundsatsen, att ett arbetsavtal, slutet på obestämd tid, kan uppsägas utan angivande av skäl. »Denna grundsats», uttalar *Undén* (Från Arbetsdomstolens praxis, sid. 27), »är dock ej en rättsprincip av någon högre värde, vars upprätthållande utan vidare ter sig såsom ett betydelsefullt samhällsvärde.» Landssekreteriatet anser att, då den föreslagna lagstiftningen mot ekonomiska stridsåtgärder regelmässigt hänför uppsägning av arbetsavtal till de förbjudna stridsåtgärdernas område och därvid gör uppsägningens rättsstridighet beroende av skälen för densamma, det med hänsyn till en effektiv rättstillämpning är *oundgängligt* att uttryckligt angivande av dessa skäl kan av den uppsagde påfordras.

»Om såsom huvudregel vid ett icke tidsbestämt arbetsavtal gäller», heter det i Arbetsdomstolens dom nr 100/1932, »att arbetsgivare, lika väl som arbe-

tare, kan med iakttagande av uppsägningstid fritt uppsäga avtalet utan anförande av skäl — vilket sistnämnda innebär, att det bakomliggande motivet icke heller får rättsligen efterforskas — kan dock denna huvudregel på olika grunder lida vissa inskränkningar. Sålunda får arbetsgivaren icke begagna uppsägningsrätten för ett syfte, som strider mot lag eller goda seder. Därest ett sådant syfte skulle misstänkas, kan tydligen också anledningen till uppsägningen göras till föremål för en rättslig undersökning.»

Att på blotta misstankar om rättsstridigt syfte anhängiggöra rättegång är emellertid en vanskligen sak. Klart är åter att möjligheterna att bedöma, huruvida sådant syfte föreligger, skulle ställa sig helt annorlunda, om skäl för uppsägningen uttryckligen anförts. Anledningen att antaga rättsstridigt syfte är tydligen större, därest det kan visas att den uppgivna motiveringen är oriktig eller icke vinner stöd i de faktiska omständigheterna.

I viss mån vore skyldigheten att uppgiva skäl för uppsägning jämförlig med den redogörelseplikt, som beträffande massåtgärd föreskrives i 6 § av förslaget, och den kunde, liksom denna plikt, medverka till förhindrande av oöverlagda och förhastade stridsåtgärder. Men dess egentliga betydelse ligger icke häri utan i den möjlighet den bereder till förhindrande, i möjligaste mån, av lagstiftningens kringgående.

En bestämmelse i ämnet kunde lämpligen införas under avdelningen Allmänna bestämmelser, efter stadgandet om underrättelse- och redogörelseplikt.

Liksom beträffande redogörelse, som avses i 6 §, bör beträffande uppgift, varom här är fråga, gälla att den måste vara någorlunda fullständig, så att exempelvis uppgiven »olämplighet» icke tages för god utan att det framgår, i vilket särskilt avseende den uppsagde visat sig olämplig. Skriftlig form torde icke vara erforderlig, i varje fall icke med mindre skriftligt besked påfordras av den uppsagde.

Från regeln att uppsägning av arbets- eller hyresavtal icke må ske i syfte att förmå eller hindra den, vilken uppsägningen avser, att inträda i eller utträda ur förening gör kommissionen undantag för det fall att *arbetsledare eller annan i förtroendeställning* finnes ej skäligen böra vara medlem av förening, som avser tillvaratagande av honom underställd personals intressen, eller annan sådan anledning föreligger.

Undantaget avser, förklaras det närmare i motiven (sid. 50), i första hand tjänstemän i chefsbefattningar, verkmästare, förmän och med dessa jämställda men även andra, vilka innehava förtroendesysslor, t. ex. sekreterare åt chefen m. fl. Däremot inbegripas icke under undantaget sådana förmän för en mindre grupp arbetare, vilka själva deltaga i arbetet och ej kunna betraktas såsom arbetsledare i egentlig mening.

Det ifrågavarande undantaget har tillkommit såsom en eftergift för av Svenska Arbetsgivareföreningen i dess utlåtande över Bergendals förslag framställda önskemål.

I sin reservation uttalar hr Hansson att detta undantag kan leda till fullständigt oeffterrätliga förhållanden inom vissa yrken, där man hittills ansett

det som självklart att arbetsledare eller annan i förtroendeställning är medlem av samma organisation som honom underställd personal. Arbetsledareförbundets representant inom kommissionen, Ahlberg, har i sin reservation anført att enligt den s. k. vertikala organisationsprincipen uppbyggda föreningar uppenbarligen skulle kunna fullständigt sprängas sönder, därest vissa arbetsgivares önskemål att från medlemskap i föreningarna undantaga personer, som stå i överordnat förhållande till övrig personal, bleve legaliserade. Såsom typiska exempel på dylika organisationer ha åberopats fackorganisationer inom bankmanna-, journalist- och kontoristyrkena m. fl. Båda reservanterna uttala sig för att den här ifrågavarande undantagsbestämmelsen utgår.

Landssekreterariatet delar denna mening. De skäl, som av Svenska Arbetsgivareföreningen åberopats för en undantagsreglering, äro icke hållbara. Undantaget motiveras därmed att arbetsledare genom anslutning till arbetarnas organisationer »försätter sig i en sådan situation, att han ej kan på ett tillfredsställande sätt fullgöra de åligganden, som tillkomma honom i den av honom handhavda sysslan». Landssekreterariatet menar visserligen att denna farhåga är lika ogrundad som den är obestyrkt, men *om* så skulle vara, att farhågan i något fall visade sig ha varit grundad och arbetsledaren alltså icke på ett tillfredsställande sätt fullgör sina åligganden, så har ju arbetsgivaren då möjlighet och rättighet att entlediga honom. Arbetsgivareföreningen har invänt, att förbudet mot organisationstvång likvisst torde föranleda till att arbetsgivare, även då de hava rätt därtill, draga sig för att avskeda en till arbetarorganisation ansluten arbetsledare, då arbetsgivaren ej vill utsätta sig för risken att bli åtalad, och då det dessutom ibland torde vara svårt att förebringa bevisning därom att arbetsledarens organiserande inverkar på hans förmåga att sköta tjänsten (Utlåtanden sid. 152). Invändningens argumentationskraft är icke synnerligen stor. Risken för åtal bör arbetsgivaren kunna taga med jämnmod, därest avskedandet verkligen varit grundat, och *om* verkligen medlemskapet i arbetarorganisationen övat inflytande på arbetsledarens förmåga att sköta sin tjänst, torde arbetsgivaren icke hava svårt att övertyga domstolen om detta.

En särreglering i fall, då en sådan kan vara påkallad, bör lämpligen ske genom bestämmelse i kollektivavtal. Så sker för närvarande i mycket stor utsträckning, och veterligen har ingen olägenhet därav gjort sig gällande. Svenska Arbetsgivareföreningen torde för sin del ej godkänna kollektivavtal, som icke upptaga arbetsledarklausul.

Landssekreterariatet skulle ingenting ha att erinra mot undantagsbestämmelsen, om det förhölle sig så, att begreppet »arbetsledare eller annan i förtroendeställning» låte sig avgränsas från begreppet egentlig arbetare på ett sätt, som uteslöte möjlighet att kringgå huvudregeln. Men så är icke fallet.

Erfarenheten har givit stöd för riktigheten av det uttalande, Landssekreterariatet gjorde i sitt tidigare utlåtande, att dessa personer (arbetsledarna) i många fall endast till namnet äro arbetsledare, medan de till gagnet äro arbetare. Kommissionen säger nu visserligen, att under arbetsledare icke inbegripas sådana förmän för en mindre grupp arbetare, vilka själva deltaga i

arbetet och ej kunna betraktas såsom arbetsledare i egentlig mening. Men hur skall gränsen här dragas? Och även om beträffande arbetsledare en avgränsning kunde ske efter synpunkten av huruvida arbetsledare själv deltar eller icke deltar i arbetet, huru skall en avgränsning vara möjlig beträffande »annan i förtroendeställning»? Vad är förtroendeställning? Förslaget giver ingen ledning. Vilken betydelse har här synpunkten av huruvida vederbörande deltagar i arbetet? Inom detaljhandeln förekomma t. ex. firmor med mångfilialsystem, med en föreståndare för varje filial. Dessa föreståndare ha i regel sig underordnad personal men äro regelmässigt organiserade i personalens fackorganisation. Intaga dessa personer förtroendeställning? Intages sådan ställning av kassörskan på ett kafé? Exempelen kunna mångfaldigas. De anförda äro ägnade att belysa den föreslagna bestämmelsens svår-
tolklighet.

Enligt överenskommelse mellan Svenska Kommunalarbetsareförbundet och Svenska Städernas Förhandlingsorganisation, vilken överenskommelse ingår i samtliga kollektivavtal mellan förbundet, å ena, och de till Förhandlingsorganisationen anslutna kommunerna, å andra sidan, få förmän och andra arbetsledningens förtroendemän icke tillhöra samma avdelning av förbundet som under dem lydande personal men äga rätt tillhöra för befattningshavare och förmän *särskilt* upprättad avdelning av förbundet. Omkring sextusen befattningshavare äro organiserade i dylika särskilda avdelningar. Enligt kommissionens förslag torde detta fall vara att hänföra under 11 § p. 2. Men tydligen bör det under inga förhållanden ifrågakomma att tillämpa undantagsregeln på organisationsformer av denna karaktär.

Bestämmelsen i 11 § p. 2 är oantaglig icke endast med hänsyn till den befogenhet den ger arbetsgivare att öva obehörigt inflytande över föreningsrätten i och för sig. Genom denna befogenhet möjliggöres för arbetsgivaren att med tanke på kommande arbetskonflikter tillförsäkra sig en kår av neutrala strejkbrytare. Enligt 17 § i förslaget är visserligen arbetsledare, tjänsteman eller därmed jämställd ej pliktig att utom de göromål, som eljest av honom fullgöras, utföra annat arbete än skyddsarbete. Härav torde följa att övertagande av annat arbete medför neutralitetens förverkande. Men tydligen är betydelsen av denna regel desto mindre ju större befogenhet som inrymmes arbetsgivaren att till arbetsledare eller därmed jämställda hänföra och alltså från medlemskap i arbetarorganisation och därav följande organisationsförpliktelse undantaga personer med arbetsuppgifter, vilka endast oväsentligt skilja sig från de egentliga arbetarnas.

Helt bör ju icke heller bortses från de rent personliga skäl, av vilka en arbetsledare, själv ofta förutvarande »egentlig arbetare» och såsom sådan medlem av fackföreningen, kan önska få kvarstå i denna.

Är sålunda redan undantaget för arbetsledare eller annan i förtroendeställning oantagligt, gäller detta givetvis än mer det ytterligare undantag, vilket kommissionen ansett tillfyllestgörande beskrivet genom uttrycket »annan sådan anledning». Hur långt skulle icke detta uttryck kunna utnyttjas? Landssekretariatet finner icke skäl uppehålla sig vid denna kautschukbestämmelse.

Stridsåtgärd mot familjeföretag.

Kommissionen har funnit sig icke böra i detta sammanhang upptaga frågan om förbud mot stridsåtgärder mot småföretag över huvud men föreslår i 12 § förbud mot att i *anledning av tvist rörande arbetsförhållande vidtaga massåtgärd mot den, som utan biträde av annan än make, avkomlingar, adoptivbarn eller egna eller makes föräldrar eller syskon driver näring eller utför arbete för egen räkning.*

I vad förbudet avser skydd för den, som utan biträde av annan än närmare familjemedlemmar utför *arbete för egen räkning* (eget bruk), har Landssekreterariatet ingenting att erinra mot den föreslagna bestämmelsen.

Beträffande familjeföretag, *som driver näring*, vill Landssekreterariatet anföra.

Då från arbetarsidan småföretag utsatts för massåtgärd, har detta skett i syfte att åvägabringa kollektivavtalsenlig reglering av arbetsvillkoren.

»Kollektivavtalet», uttalar Arbetsdomstolens ordförande i sitt utlåtande över Bergendals förslag, »avser till sin idé att skapa reda och enhetlighet i arbetsförhållandena. Visserligen kan det beklagas, att enhetligheten lätt slår över i formalism, men lika litet i fråga om arbetsförhållandena som med avseende å andra sidor av verksamheten kan näringslivet i våra dagar undvara en fast organisation. Om inom ett fack vid sidan av kollektivavtalsbundna arbetsgivare även utomstående arbetsgivare förekomma i större utsträckning, är detta ägnat att verka desorganisera, vilket framför allt sammanhänger med det företräde i konkurrenshänseende, som de utomstående arbetsgiwarne äga genom sin möjlighet att betala lägre löner och därigenom avyttra sina varor för lägre pris. Det saknas icke heller exempel på att de utomstående representera en lägre grad av yrkesskicklighet, något som kan medföra en tendens till allmän sänkning av standarden inom yrket. Med hänsyn till sålunda anförda omständigheter kan det — med utgångspunkt att förhållandena på arbetsmarknaden skola utan det allmännas ingripande ordnas genom avtal — icke vara något samhällsintresse att alltför mycket beskära möjligheten att genom stridsåtgärder framtinga kollektivavtal» (Utlåtanden sid. 23).

Vad Arbetsdomstolens ordförande här anført vill Landssekreterariatet för sin del understryka. Uttalandet ger ett gott uttryck för den principiella uppfattning, mot bakgrund av vilken de på borgerligt håll så förkättrade avtalsaktionerna mot småföretag böra ses.

Ett generellt förbud mot stridsåtgärder mot småföretag, i stil med den norska lagens, skulle medföra de mest ödesdigra följder för kollektivavtalsväsendet. Fackföreningsrörelsens huvuduppgift att inordna alla yrkesutövare under kollektivavtalets normer är efter decenniernas strävan på god väg att förverkligas. Det synes ur social synpunkt ligga makt uppå, att detta mångåriga saneringsarbete icke raseras. Den kollektivavtalsenliga regleringen av arbetsvillkoren utgör icke blott den säkraste garantin för ordning och reda på arbetsmarknaden, den medverkar dessutom till upprätthållande av en hög

produktstandard, den medför en enhetlig prissättning och utgör därigenom det säkraste korrektivet mot illojal konkurrens. Ur dessa synpunkter är fackföreningens kamp för kollektivavtalets utbredning även till småföretagen av omedelbar betydelse också för de större avtalsbundna arbetsgivarna.

Ur den principiella synpunkt, som här anlagts på problemet småföretag-kollektivavtal, finnes ingen anledning att göra någon skillnad mellan familjeföretag och småföretag med lejd arbetskraft. 12 § komme att genom sina verkningar ingripa i kollektivavtalsväsendet inom sådana arbetsområden, där hantverksdriften är den dominerande driftsformen, ävensom inom transportväsendet där med motortrafikens utveckling familjefirmornas antal ökats i mycket stor omfattning. Emellertid vill Landssekretariatet icke bestrida, att ur andra synpunkter skäl kunna anföras för en undantagsreglering för familjeföretagens vidkommande. Svårigheten att beträffande sådana företag — i motsats till småföretag med lejd arbetskraft — kontrollera kollektivavtalets efterlevnad är ju också ägnad att minska de betänkligheter mot en undantagsreglering, som möta ur den anförda principiella synpunkten.

Förutsättningen för Landssekretariatets biträdande av förslaget i denna punkt är emellertid, att skyddet begränsas till ett skydd för rena *familjeföretag*. Om *familjen* kan göra berättigade anspråk på att utan inblandning få bilda en produktionsenhet, så gäller detta icke om de *släktföretag*, vilka kommissionen vill skydda. Arbetsdomstolens ordförande erinrade beträffande den i 1933 års norska lag upptagna bestämmelsen rörande skydd för småföretag, att i hantverksmässiga fack ett företag med tio arbetare ofta kunde betraktas såsom stort och konkurrenskraftigt. Men detsamma kan sägas om ett familjeföretag med den omslutning, det av kommissionen förutsatta skulle äga. Det för familjen utmärkande är, utom blodsbandet, det gemensamma hemmet. En rationell avgränsning av familjeföretagen måste bestämmas efter norm härav. Landssekretariatet anser sålunda att skyddet för familjeföretag bör, i enlighet med kommissionsledamoten Hanssons reservation, begränsas till den som utan biträde av andra än *hemmavarande familjemedlemmar* driver näring eller utför arbete för egen räkning. Kretsen av familjemedlemmar bör i detta fall begränsas till *make, barn och föräldrar*.

Att *indrivningsblockad* mot familjeföretag — avseende utfående av lejd arbetares oguldna arbetslön — bör vara tillåten, kan icke vara föremål för meningsskiljaktighet. Företagets karaktär bör i detta fall tydligen bestämmas efter förhållandena vid tiden för lönefordringens uppkomst.

Stridsåtgärder mot tredje man.

Landssekretariatets i yttrandet över Bergendals förslag lämnade förklaring, att fackföreningens kamp icke av principiella skäl motsätter sig att tredje mans rätt till neutralitet i arbetskonflikter genom lagstiftning tryggas, innebär ett erkännande av rättmätigheten i kravet att en person, som *vill* stå och också *står* utanför en arbetskonflikt, bör *få* stå utanför densamma. Till ett efter

denna princip utformat positivt tredjemansskydd lämnar fackföreningsrörelsen sin medverkan, men den motsätter sig bestämt varje rättslig reglering, som innebär ett avsteg från densamma.

Härav följer tydligen att för fackföreningsrörelsens ställningstagande till kommissionens reglering av *stridsåtgärderna mot tredje man* avgörande betydelse tillkommer bestämningen av begreppet neutral tredje man och begreppets avgränsning gentemot sådana av en arbetskonflikt berörda tredje män, vilka äro att anse såsom onutrala.

Neutralitetsbegreppets avgränsning.

I sitt yttrande över det Bergendalska förslaget ansåg sig Landssekretariatet böra bestämt motsätta sig, att i något fall *strejkbrytare* även under pågående konflikt skulle betraktas såsom neutral tredje man och vara tillförsäkrad skydd enligt den föreslagna lagstiftningen. På en väsentlig punkt har kommissionen beaktat de i detta sammanhang framförda erinringarna, nämligen då kommissionen till neutralitetsbrott hänfört *åsidosättande av organisationsförpliktelse* och alltså från rättsskydd enligt den föreslagna lagstiftningen undantagit sådan medlem av i konflikten indragen organisation, vilken under konflikten kvarstår i arbete. Däremot anser kommissionen lika litet som Bergendal, att neutraliteten förverkas av oorganiserad arbetare, vilken under konflikt kvarbliver i arbete.

Landssekretariatet gör emellertid med styrka gällande, att utförande av blockerat arbete, med undantag för skyddsarbete, överhuvud icke är förenligt med neutralitetens krav, och att alltså detta krav åsidosättes även av oorganiserad arbetare, som trots arbetsnedläggelse och arbetsblockad kvarbliver i arbete.

Såsom motiv för undantaget för sistnämnda strejkbrytarkategori anför kommissionen, att en regel, enligt vilken dessa oorganiserade arbetare bleve att anse såsom onutrala i konflikten, skulle vara helt orimlig, då de organiserade arbetare, som äro invecklade i strid och förklarar blockaden, endast utgöra ett mindretal av samtliga arbetare vid arbetsplatsen, och även i andra fall skulle innebära ett alltför betänkligt intrång i de oorganiserades handlingsfrihet. Till stöd för regeln i fråga har, heter det vidare, anförts, att de oorganiserade bliva delaktiga av de förbättrade villkor, som de stridande kunna tillkämpa sig. Häremot måste emellertid, framhåller kommissionen, beaktas, att de oorganiserade, som kvarstanna i arbete, kunna på mer eller mindre goda grunder antaga, att genom striden föga står att vinna och därför ej vilja åtaga sig därmed förenade uppoffringar och risker (sid. 63).

Vad den först anförda invändningen beträffar kunde väl denna ha ett visst fog för sig, om det i allmänhet eller åtminstone i något större antal fall förhölle sig så, att de oorganiserade arbetarna utgjorde majoriteten på en arbetsplats. Så är emellertid endast undantagsvis fallet, och undantagskaraktären komme i och med det föreslagna förbudet mot massåtgärd mot familjeföretag att bliva ytterligare markerad. Vad angår kommissionens övriga, allmänt hållna invändningar kan Landssekretariatet icke tillägga dem någon avgö-

randle betydelse gentemot de starka skäl, som otvivelaktigt kunna åberopas mot det ifrågavarande undantaget.

Dessa skäl ha av Landssekreteriatet närmare utvecklats i yttrandet över Bergendals förslag, till vilket yttrande sålunda hänvisas. Härutöver må framhållas.

Landssekreteriatet hyser den uppfattningen, att det rättsliga neutralitetsbegreppet principiellt bör bestämmas efter norm av den *faktiska* neutraliteten. Landssekreteriatet förmenar att denna bestämning står i god överensstämmelse med hittills vedertagen uppfattning om neutralitetens innebörd. Det torde nu inte kunna bestridas, att utförandet av blockerat arbete innebär ett faktiskt gynnande av den arbetsgivare, vilken är föremål för blockaden, *ett understödjande av denne till nackdel för arbetarparten*. Detta förhållande påverkas icke av arten av de *motiv*, som varit bestämmande för den såsom strejkbrytare uppträdande. Även om i något fall det avgörande motivet icke varit avsikt att understödja arbetsgivaren, utan vederbörande kanske tvärtom önskar en för arbetarparten gynnsam utgång av striden, kommer man dock icke ifrån, att hans insats i konflikten betyder ett stärkande av arbetsgivarens och ett motsvarande försvagande av arbetarnas stridsresurser och utsikter till framgång.

Detta kan visserligen sägas vara fallet även med sådana tredje män som arbetsgivarens leverantörer, transportörer, återförsäljare eller andra avnämare, vilka enligt förslaget skola anses onutrala endast under förutsättning att de lämnat arbetsgivaren ekonomiskt understöd i och för konflikten eller efter omläggning eller annan förändring av sin näring eller verksamhet bispringa honom. Med dessa tredje män — i fall då man överhuvud har att räkna med sådana — är den kvarstående strejkbrytaren åtminstone i sådana fall jämförlig, då hans bispringande av arbetsgivaren icke skett efter någon omläggning av hans förutvarande arbete. Men uppenbarligen grundar det en avgörande skillnad mellan de olika tredjemanskategorierna, att strejkbrytaren *direkt*, genom omedelbart utförande av det blockerade arbetet, ingriper till arbetsgivarens stöd. Han kan tydligen också ofta vara på ett särskilt sätt praktiskt intresserad av konflikten *fortvaro*. Framför allt är härvid dock att uppmärksamma det av Landssekreteriatet i dess yttrande över det Bergendalska förslaget utvecklade förhållandet, att de oorganiserade arbetarna faktiskt komma i åtnjutande av samma förmåner, som enligt kollektivavtalen tillkomma de organiserade, och därför i lika hög grad som dessa äro intresserade i konflikten *utgång*.

Det sist anförda har tydligen särskild betydelse vid neutralitetsfrågans bedömning i arbetstvister rörande *ingående av kollektivavtal*. Även om kommissionens avgränsning av neutralitetsbegreppet kunde försvaras i fråga om övriga arbetstvister, torde det få medgivas, att densamma vid arbetstvister av denna art icke endast för den omedelbart intresserade arbetarparten utan också för kollektivavtalsväsendet och arbetslivet i allmänhet måste leda till icke önskvärda konsekvenser.

Det kan, såsom av Arbetsdomstolens ordförande i hans yttrande över det

Bergendalska förslaget framhölls, icke vara något samhällsintresse att alltför mycket beskära möjligheten att genom stridsåtgärder framtvinga kollektivavtal. Den utomordentligt betydelsefulla sociala funktion, som detta rättsinstitut fullföljer, är numera alltför känd och erkänd att behöva i detta sammanhang utvecklas. Såsom kommissionen på ett ställe framhåller, ha de organisationer, som bildats för tillvaratagande av arbetsgivares och arbetares intressen, till huvudsaklig uppgift att genom kollektivavtal reglera arbetsförhållandena. Utvecklingen av den kollektiva avtalsformen är på ett avgörande sätt beroende av utvecklingen av ett fast organisationsväsende. Men denna utveckling åter skulle för arbetarpartens vidkommande allvarligt äventyras, därest den solidaritetsgrund, på vilken fackföreningsrörelsen är uppbyggd, skulle undergrävas av en lagstiftning, som betoge organisationerna möjligheten att genom legitima åtgärder förmå även utanför organisationen stående arbetare att respektera en avtalsaktion. Det finnes så mycket mindre anledning härtill, som organisationen i sin strävan att få till stånd en avtalsmässig reglering av arbetsförhållandena ju, såsom tidigare utvecklats, faktiskt också verkar i de oorganiserades intresse.

Då kommissionen talar om det alltför betänkliga intrång i de kvarstående oorganiserade arbetarnas handlingsfrihet, som deras hänförande under den allmänna regeln om neutralitetens förverkande genom utförande av blockerat arbete skulle betyda, förtjänar det måhända erinras om professor Bergendals uttalande, att »vad särskilt angår strejkbrytare torde de, så länge de arbeta i denna funktion, i allmänhet vara väsentligen oåtkomliga för rent ekonomiska stridsåtgärder» (Bergendals utredning sid. 156). Svenska Arbetsgivarförbundet har i sitt yttrande över det Bergendalska förslaget ett liknande uttalande (Utlåtanden sid. 147).

Landssekretariatet kan sålunda icke finna, att kommissionen förebragt bärande motivering för en sådan avgränsning av neutralitetsbegreppet, att vid konfliktutbrottet i arbete kvarstående oorganiserade arbetare komme att hänföras under kategorien neutrala tredje män. Kommissionen har icke ers beaktat den särställning i förevarande avseende som tvister rörande ingående av kollektivavtal intaga i förhållande till övriga arbetstvister.

Landssekretariatet måste för sin del bestämt avstyrka den föreslagna bestämelsen att såsom brytande av neutralitet icke är att anse, att oorganiserad arbetare vid arbetsnedläggelse kvarstannar i arbete.

Beträffande kommissionens reglering av frågan om *organisationsförpliktelser*s betydelse i neutralitetshänseende vill Landssekretariatet anföra.

Det heter i kommissionens betänkande (sid. 62): »En medlemsförpliktelse kan ej åligga annan än den, som vid tiden för föreningens inträde i tvisten är medlem; visserligen kan en medlem tänkas visa sig osolidarisk på det sätt, att han i anledning av en väntad tvist vill avgå såsom medlem, men det torde ankomma på föreningen att genom lämpliga bestämmelser i sina stadgar orätta till utträde förebygga missbruk härutinnan.»

Det är emellertid svårt att inse, huru förening skulle kunna genom stadge-

bestämmelser av rättslig giltighet förhindra, att enskild medlem i anledning av väntad tvist utträdde ur föreningen och därmed befriades från sin organisationsförpliktelse i avseende å förhållandet till den utbrutna konflikten. En möjlighet vore att stadga förbud mot utträde vid tidpunkt, då arbetstvist kunde antagas komma att uppstå. Härvid är emellertid att märka, att fall kunna förekomma, i vilka föreningen för sin del saknar anledning räkna med förestående konflikt, medan åter den utträdessökande genom motparten erhållit kännedom om omständigheter, som föranleda honom till ett motsatt antagande. I kollektivavtalsbundna förhållanden, där konflikttillfällena i regel kunna förutses, lärer visserligen risken för dylika förfaranden från organisationsmedlemmarnas sida vara obetydlig, men i av kollektivavtal icke reglerade arbetsförhållanden måste den anses beaktansvärd.

De av kommissionen åberopade bestämmelserna i lagen om ekonomiska föreningar kan Landssekretariatet icke finna lämna någon ledning för en betryggande stadgemässig reglering av förevarande fråga. Även om en sådan reglering likväl vore tänkbar, måste det anses opåkallat att göra organisationernas möjligheter att utkräva de enskilda medlemmarnas organisationsförpliktelser i förevarande avseende beroende av stadgebestämmelser. Landssekretariatet anser att i 16 § särskild bestämmelse bort upptagas av innehåll att den, som i anledning av väntad arbetstvist utträtt ur förening, är att i neutralitetshänseende likställa med medlem som i 1 st. 1. avses.

I yttrandet över det Bergendalska förslaget påpekade Landssekretariatet att de kvarstående strejkbrytarnas rättsskydd icke gjorts beroende av några villkor i fråga om anställningstidens längd, tidpunkten för anställandet eller dylikt. Under alla förhållanden, framhölls det, borde dock dylika tredje män vara uteslutna från skydd, därest det av omständigheterna framginge eller kunde med sannolikhet antagas, att anställandet skett för att i en förestående arbetskonflikt bereda arbetsgivaren möjlighet att fortsätta driften (Utlåtanden sid. 181). Genom bestämmelsen i 16 § 1 st. 2. att såsom neutralitetsbrott är att anse, att någon, som i anledning av utbruten *eller väntad* arbetstvist antagit anställning, under tvisten utför blockerat arbete, har kommissionen beaktat Landssekretariatets omförmälda erinran. — I detta sammanhang må framhållas att uttrycket »i anledning av utbruten arbetstvist» möjligen kan tagas till intäkt för en sådan tolkning av bestämmelsen, att särskild bevisning om motiven för anställningstagandet vore erforderlig. Till undvikande av en sådan tolkning hade lagtexten på denna punkt bort avfattas: »efter utbruten eller i anledning av väntad arbetstvist».

Beträffande här ifrågavarande strejkbrytare vill Landssekretariatet slutligen upprepa sin i utlåtandet över Bergendals förslag gjorda erinran att det föreslagna rättsskyddet gäller endast i fråga om åtgärder från arbetarsidan; gentemot en lockout (såsom sympatiåtgärd i samband med lockout av de organiserade arbetarna) kunna de oorganiserade, ehuru icke indragna i tvisten och eventuellt beredda att acceptera arbetsgivarens villkor, icke åberopa någon neutralitet eller något rättsskydd gentemot ekonomiska stridsåtgärder.

I likhet med Bergendal upptager kommissionen såsom ett särskilt slag av neutralitetsbrott det fall, att någon *under tvist lämnar part ekonomiskt understöd eller, efter omläggning eller annan förändring av sin näring eller verksamhet, bispringer honom*. I motsats till Bergendal upptager kommissionen icke någon allmän bestämmelse för det fall att bispringande skett genom *övertagande av egendom eller rörelse*. Sådant bispringande har kommissionen ansett i huvudsak äga betydelse med hänsyn till en indrivningsåtgärd, som riktas mot övertagaren, vilket fall beaktats i 9 § i förslaget. I 9 § är det emellertid fråga endast om det fall, att det består ett gäldförhållande mellan å ena sidan överlåtaren, å andra sidan den som företager stridsåtgärden och att övertagaren av egendomen eller rörelsen uppsåtligen sökt möjliggöra för den förre, gäldenären, att undandraga sig gälden. Övertagande av egendom eller rörelse kan emellertid även med annat syfte än detta innebära ett bispringande av part. I dylika fall torde visserligen transaktionen i regel såsom maskerat ekonomiskt understöd innefatta neutralitetsbrott enligt den allmänna regeln om understöd åt part, men Landssekreterariatet anser för sin del, att detta bort för tydlighets skull komma till uttryck i lagtexten i form av en exemplifiering av »ekonomiskt understöd», i vilken även upptoges beviljande av kredit, särskilda rabatter eller andra särskilda förmåner, ingående av avtal eller företagande av andra rättshandlingar, genom vilka konfliktpart beredes förmåner utan vederlag, eller vid vilka av missförhållandet emellan de å ömse sidor utfästa villkoren eller eljest framgår, att rättshandlingen huvudsakligen har egenskap av understöd.

I fråga om bispringande eller understödjande likställdes av Bergendal uttryckligen med part »annan, vilken ej själv är föremål för stridsåtgärd mot tredje man». Kommissionen har ansett uttrycklig bestämmelse härom umbärlig. Med hänsyn till de skiftande och indirekta former, under vilka understöd kan lämnas, är det emellertid önskvärt att redan av lagtexten otvetydigt framgår, att neutralitetskravet eftersatts även av den, som understödjer eller bispringer oneutral tredje man.

Av uttryckssättet i 16 § (»utför arbetet», »lämnar understöd», »bispringer») framgår att enligt kommissionens mening neutralitetsbrott icke skall medföra neutralitetens förverkande för hela konflikttiden utan endast för den tid det onutrala handlingssättet *fortgår*. Landssekreterariatet motsätter sig, av skäl som närmare utvecklats i sammanhang med behandlingen av förbudet mot vedergällningsåtgärder, bestämt en sådan begränsning.

Neutraliteten brytes enligt förslaget icke genom utförande av *skyddsarbete* åt part. Till skyddsarbete hänför kommissionen »arbete, som icke kan anstå utan fara för människor eller för skada å byggnader eller andra anläggningar, husdjur, mogen gröda, maskiner, varulager eller dylikt».

Såsom kommissionen framhåller torde riktigheten av detta undantag för skyddsarbete *i princip* icke vara föremål för större meningsskiljaktighet. Landssekreterariatet anser emellertid kommissionens utformning av denna prin-

cip oantaglig. Den skulle, såsom av en av kommissionens ledamöter, Hansson, i hans till betänkandet avgivna reservation påpekas, leda till att även förmögenhetsskador komme att beaktas i detta sammanhang. Skada å *mogen gröda*, vare sig grödan befinner sig å rot eller redan avmejats, är att anse såsom förmögenhetsförlust, och motsvarande gäller väl i flertalet fall om skada å *varulager*. Det är uppenbart, att om sålunda redan i lagbestämmelsen avsteg gjorts från den allmänna principen att skyddsarbete avser avhjälpande endast av egendomsskada (mekanisk skada), de största risker finnas för att i rättstillämpningen begreppet skall anses omfatta även andra slag av förmögenhetsskada, risker som äro så mycket mera beaktansvärda, som den legala definitionen av skyddsarbete är på ett anmärkningsvärt sätt vag och tänjbar. Motiven lämna icke heller någon tillfredsställande ledning för en rationell begreppsbestämning.

Till skyddsarbete kan enligt Landssekretariatets mening icke hänföras andra arbeten än sådana, som äro *oundgängligen erforderliga för förebyggande av fara för människor eller av förstörelse av eller avsevärd skada å i bruk tagna byggnader eller andra anläggningar, maskiner eller andra driftsanordningar samt husdjur*.

Det behöver inte närmare utvecklas vilket utomordentligt avbräck för lantarbetarnas stridsaktioner det skulle medföra, om avmejande, inbärgning o. s. v. av gröda skulle komma att utgöra neutralt arbete. Man torde kunna räkna med att varje arbetsnedläggelse av lantarbetare under tiden från slutet av maj månad fram till nyåret medför risk för skada å mogen gröda, ja, det har gjorts gällande att dylik risk kan anses föreligga även under senvintern. Skulle varje förebyggande av denna risk innefatta skyddsarbete, bleve detta liktydigt med att lantarbetarnas effektivaste stridsmedel gjordes obrukbart och att de ställdes värnlösa mot arbetsgivarpartens maktfullkomlighet. Dessa betänkligheter te sig så mycket allvarligare vid beaktande av att lantarbetarna i ekonomiskt och socialt hänseende tillhöra de sämst ställda av vårt lands arbetare.

Undantaget för mogen gröda måste Landssekretariatet sålunda avstyrka. Det kommer med visshet att av lantarbetsgivarna utnyttjas på ett sätt, som i själva verket innebär ett lamläggande av lantarbetarnas organisationer och fackliga taktik. För sina egna stridsaktioner komme givetvis arbetsgivaren att välja sådan tidpunkt, att undantagsregeln kunde bringas i tillämpning.

Kommissionen, som själv uttalar att »beteckningen av allt skördearbete såsom neutralt är ägnad att i hög grad minska utsikten till framgång för lantarbetarna i lönestrider» (sid. 65), motiverar den intagna ståndpunkten därmed att densamma antagits stå i överensstämmelse med åskådningen inom övervägande grupper av befolkningen. Landssekretariatet är icke övertygat om riktigheten av detta antagande. Det svenska folkets flertal torde nog tvärtom ha svårt att förstå och acceptera en ståndpunkt, som innebär att de sämst ställda i samhället berövas även de möjligheter, de hittills haft att tillkämpa sig en människovärdig existens, och man skall icke finna orättfärdigheten i denna rättspolitik mindre därför att den skett med åsidosättande av en princip, *enligt vilken en sådan undantagsreglering icke varit möjlig*.

Vad innefattas under »skada å varulager»? Betänkandet ger ingen ledning för besvarande av denna fråga. I själva verket torde det möta oöverstigitliga svårigheter att beträffande varulager giva begreppet skyddsarbete en klar bestämning. Att under skada, varom här kan vara fråga, inbegripa förskämning eller annan av varornas egen beskaffenhet eller sättet för deras lagring beroende försämring kan ju icke komma i fråga. Därav förorsakade förluster äro att hänföra till förmögenhetsskada. Det enda fall av skada å varulager, vid vilket egentligt skyddsarbete kan ifrågakomma, torde vara det att skada uppstår å den byggnad eller det rum, i vilka varorna förvaras. Då skyddsarbete för avhjälpande av dylik skada är att hänföra till skyddsarbete å byggnad, saknas anledning att upptaga särskild bestämmelse rörande varulager.

Lagtexten bör *uttömmande* angiva de skador, vilkas avhjälpande utgör skyddsarbete. Det av kommissionen till uppräknningen föreslagna tillägget »eller dylikt» bör sålunda utgå.

Till kommissionens reglering av frågan om *arbetsledares neutralitet* vill Landssekreteriatet anmärka.

Bl. a. i Landssekreteriatets utlåtande över det Bergendalska förslaget framhålls önskvärdheten av en tvingande rättsregel av innehåll att arbetsledares åtagande att under arbetskonflikt utföra blockerat arbete vore utan verkan. Kommissionen har beaktat detta genom bestämmelsen i 17 §, att arbetsledare, tjänsteman och därmed jämställd ej är pliktig att utom de göromål, som eljest av honom fullgöras, utföra annat arbete än skyddsarbete, *ändå att han därtill förbundit sig*. Kommissionen har emellertid icke beaktat den möjlighet arbetsgivaren enligt förslaget komme att äga att, åberopande rätten till sympatiätgärder jämlikt 18 §, under hot om arbetsinställelse förmå de anställda att åtaga sig blockerat arbete och alltså göra det dem i 17 § tillförsäkrade skyddet illusoriskt.

Det synes Landssekreteriatet kunna ifrågasättas, om icke den här ifrågasvarande tvingande bestämmelsen bör utsträckas att gälla även egentliga arbetare med personliga arbetsavtal.

De betänkligheter kommissionen anför gentemot ett ifrågasatt förslag, att bestämmelsen i 17 § skulle givas *retroaktiv verkan*, kan Landssekreteriatet icke dela. Alla reella skäl tala för att regeln tillämpas även å före lagens ikraftträdande ingångna anställningsavtal. I detta avseende kan Landssekreteriatet helt instämma med vad Sveriges Arbetsledareförbunds representant i kommissionen, Ahlberg, i sin till betänkandet avgivna reservation anför.

Beträffande arbetsledares skyldighet att utföra *skyddsarbete* har kommissionen ansett skäligt medgiva en annan bestämning av begreppet skyddsarbete än den i 16 § förekommande. Dylik bestämning kan dock icke ske i individuellt avtal utan endast i kollektivavtal, i vilket arbetsledaren genom sin organisation är part. Såsom Ahlberg i sin nyssnämnda reservation framhållit, är emellertid även med denna begränsning risken för missbruk av den föreslagna avtalsfriheten icke utesluten. Det förslag i riktning mot en ytterligare begränsning, som Ahlberg framför, synes visserligen Landssekreteriatet beaktansvärt men icke heller det erbjuda garantier mot sådant missbruk av avtals-

friheten, att arbetsledare förbundes till utförande av skyddsarbete av annan art än i 16 § avses. Den bestämning av begreppet skyddsarbete, som Landssekreterariatet föreslagit, täcker alla slag av arbeten, vilka rimligen kunna ifrågakomma såsom skyddsarbeten. Anledning saknas att för arbetsledares vidkommande medgiva annan bestämning av begreppet, och Landssekreterariatet påyrkar därför, att sista punkten i 17 § utgår.

Arbetsledare, som vid arbetsinställelse övertager annat arbete än det, som eljest av honom fullgöres (utom skyddsarbete), har därigenom förverkat sin neutralitet. Detta borde komma till klarare uttryck, särskilt som i 16 § 1 st. 2. ej uttryckligen utsagts att med antagande av anställning är att likställa övertagande av arbete, vilket man ej förut varit pliktig att utföra. Med ett sådant — i och för sig önskvärt — angivande i 16 § 1 st. 2. erfordras tydligen intet särskilt angivande beträffande arbetsledare.

Sympatiåtgärder.

I förhållande till Bergendals förslag rörande rätten till *sympatiåtgärder* innebär kommissionens förslag dels en inskränkning, dels en utvidgning. Enligt Bergendal borde sympatiåtgärd vara tillåten i alla arbetskonflikter, dock endast i form av arbetsinställelse eller i samband med arbetsinställelse företagen arbetsblockad. Enligt kommissionen åter må sympatiåtgärd vidtagas endast i anslutning till en ursprunglig *arbetstvist rörande upprättande av kollektivavtal*, men då icke endast i form av egentlig arbetsinställelse jämte arbetsblockad utan jämväl i form av *vägran att taga befattning med varor, som äro avsedda för eller härröra från rörelse, som drives av part i den ursprungliga tvisten* (18 §). Denna utsträckning av rätten till sympatiaktioner är ett direkt tillmötesgående av Landssekreterariatets i yttrandet över Bergendals förslag uttalade önskemål. I detta yttrande uttalades att, då lovligheten av sympatiaktion principiellt erkändes, skäl sagnats för undantagande av avsättningsblockad (liksom av andra former av blockad än arbetsblockad) från kategorin av tillåtna sympatiåtgärder. Den vägran att taga befattning med varor, avsedda för eller härrörande från blockerad rörelse, med vilken kommissionen utvidgat rätten till sympatiaktion, utgör enligt Arbetsdomstolens terminologi partiell arbetsnedläggelse men kan tydligen likaväl uppfattas såsom en avsättningsblockad resp. tillförsel- eller transportblockad. Sitt medgivande av ifrågavarande sympatiåtgärd motiverar kommissionen därmed, att »ett generell förbud mot sådan arbetsvägran skulle komma att till nackdel för arbetarsidan medföra en viss ojämnhet i de stridande parternas möjlighet till effektiva sympatiåtgärder och även skulle i så hög grad komma att strida mot en ganska naturlig och i arbetarkretsar djupt rotad åskådning, att det kunde befaras alltför ofta ej bliva respekterat» (sid. 69).

Med hänsyn dels till det starka motstånd, som på arbetsgivarhåll rests mot varje medgivande av andra sympatiåtgärder än arbetsblockad, dels till den »neutrala» opinionens inställning till sympatiaktionerna överhuvud måste Landssekreterariatet räkna med att någon ytterligare utsträckning av rätten till dylika åtgärder, i fråga om *arten* av dem, icke står att vinna. Principiellt hy-

ser dock Landssekretariatet fortfarande den uppfattningen att begränsningen av sympatiblockaderna till arbetsblockad och arbetsvägran, med uteslutande av sådan avsättnings- och tillförselblockad, som icke är att hänföra till arbetsvägran i förslaget mening, är alltför snäv. Den saknar också motsvarighet såväl i lagen om kollektivavtal som i gällande praxis på kollektivavtalsområdet.

Med sympatiåtgärd förstår kommissionen stridsåtgärd mot *annan än part* i den ursprungliga tvisten, alltså mot tredje man i egentlig mening. Emellertid kommer med en sådan avgränsning av begreppet att utanför detsamma falla vissa stridsfall, vilka hittills betecknats som sympatiaktioner, och om vilkas lovlighet icke kan vara fråga. Landssekretariatet åsyftar det fall att å en och samma arbetsplats eller hos en och samme arbetsgivare äro anställda arbetare tillhörande olika fackorganisationer. Vid tvist mellan arbetsgivaren och en av dessa organisationer eller dess hos arbetsgivaren anställda medlemmar nedlägga dessa arbetet och förklarar deras organisation arbetet i blockad. Organisationen hänvänder sig till övriga organisationer, vilkas medlemmar äro sysselsatta å arbetsplatsen eller eljest hos arbetsgivaren, med begäran om sympatiåtgärd i form av arbetsinställelse och arbetsblockad. Det torde icke vara kommissionens mening att dessa sympatiåtgärder skola vara förbjudna. Med hänsyn till bestämningen av partsbegreppet, enligt vilken med part förstås den, mot vilken en stridsåtgärd företages med omedelbart syfte, torde enligt förslaget en sådan sympatiåtgärd utgöra partsangrepp och såsom sådan vara rättsenlig. Enligt ordalydelsen i 18 §, vars placering och hänvisning till 14 § dock anger, att den avser endast rena tredjemansangrepp, skulle visserligen åtgärden, betraktad som dylikt angrepp, likaledes bli rättsenlig, men detta endast i arbetstvist rörande upprättande av kollektivavtal. Hur skule det åter ställa sig, därest den ursprungliga tvisten är t. ex. en tvist om utfäende av intjänt arbetslön? En indrivningsblockad i detta fall är enligt Arbetsdomstolens praxis att, därest icke tvist om avtalets tolkning föreligger, anses som tillåten stridsåtgärd även i kollektivavtalsbundna förhållanden, varför alltså enligt kollektivavtalslagen även en sympatiblockad från utanför tviste stående, avtalsbunden organisations sida blir tillåten. Men detta beror därpå att kollektivavtalslagen lika litet känner någon inskränkning av rätten till sympatiåtgärder till vissa arter av primärkonflikter som till vissa arter av sympatiåtgärder, utan såsom allmän förutsättning för sådan rätt endast uppställer kravet, att den bisprungne själv ägt vidtaga stridsåtgärd. Med 18 §s inskränkning av sympatiaktionsrätten till tvister rörande upprättande av kollektivavtal torde det emellertid vara tvivelaktigt, om enligt den föredagna lagen överhuvud en indrivningsblockad kan understödjas genom en sympatiblockad av här ifrågavarande beskaffenhet, så framt nu sådan åtgärd är att hänföra under 18 §.

Det invändes måhända, att här ifrågavarande sympatiåtgärd i anslutning till tvist om utfäende av intjänt arbetslön icke är av större praktisk betydelse, eftersom arbetsgivarens oförmåga att betala arbetslönerna måste drabba samtliga hos honom anställda arbetargrupper, varför också samtliga äga tillgripa

direkt indrivningsblockad. Emellertid må uppmärksammas att insolvensen kan vara endast tillfällig och inträffa vid en tidpunkt, då, vid ackordsarbete, de sympatiserande arbetarnas lönefordringar ännu ej förfallit till betalning. Sympatiblockader i anslutning till tvister om utfående av intjänt arbetslön förekomma också i stor utsträckning, och det bör icke ifrågakomma att inskränka rätten därtill.

Mot den av kommissionen föreslagna utformningen av tredjemansskyddet i de punkter, beträffande vilka anmärkning nu eller ovan under rubriken *Lagstiftningens omfattning* ej framställts, har Landssekretariatet intet att erinra. Detta gäller sålunda bl. a. bestämmningen av de primära konfliktfallen, kravet att stridsåtgärd mot tredje man skall äga karaktär av påtryckningsmedel samt stadgandet, att lika med frågan om avtals ingående skall anses tvist om dess tillämpning, ävensom bestämmelsen i 15 §.

Påföljder av överträdelse.

Såsom allmänt omdöme om kommissionens förslag till påföljder för överträdelse av den ifrågasatta lagen vill Landssekretariatet uttala att förslaget i denna del är för lekmannen synnerligen komplicerat. Delvis sammanhänger detta med den uppställda behörighetsregeln. Men även bortsett från de svårigheter, som med hänsyn till denna regel mött för en enhetlig reglering, synes påföljdssystemet alltför splittrat och svåröverskådligt.

Domstols förbud mot stridsåtgärd.

Landssekretariatet har givetvis ingenting att erinra mot bestämmelsen i 19 § att domstol äger rätt att meddela förbud mot fortsättande av en *redan vidtagen*, rättsstridig stridsåtgärd. Beträffande domstols förbud mot anordnande av stridsåtgärd, om vilken ännu endast *hot* framställts, ger ett sådant förbud anledning erinra om nödvändigheten av att hotet, utom att av omständigheterna framgår, att det är allvarligt menat, verkligen visas *häröra från* den, mot vilken förbudet begäres. Förbud t. ex. för huvudorganisation att vidtaga förbjuden massåtgärd kan tydligen icke ifrågakomma, med mindre hotet bevisligen framställts av huvudorganisationens styrelse eller av annan, som i behörighetsavseende är att likställa med styrelsen (t. ex. organisationsstyrelses verkställande utskott).

Att här ifrågavarande förbud icke kan, beträffande av (behörig) *förening* anordnad stridsåtgärd, meddelas med mindre föreningen blivit instämd i målet är uppenbart. Bestämmelse härom meddelas också i 39 §. Stadgandet i 2 st. av 39 § att förbud må kunna meddelas, även om svaranden i målet ej kan övertygas om att ha medverkat vid »det förfarande, varom fråga är», torde, även juridiskt sett, vara ganska oformligt. Vill käranden i detta fall utverka förbud, bör han få finna sig i att anhängiggöra särskild talan därom mot den för stridsåtgärden ansvarige.

Interimistiskt förbud mot stridsåtgärd (40 §) synes Landssekretariatet ej böra meddelas av annan än rätten och av denna endast, då stridsåtgärden *uppenbarligen* är lagstridig. Att (å landet) även *domaren* ensam, innan målet förevarit vid rätten, skall äga förbjuda en stridsåtgärd, och detta i vissa fall — nämligen i fråga om annan stridsåtgärd än av behörig förening vidtagen massåtgärd — *utan att svaranden beretts tillfälle att yttra sig över ansökningsen om förbud*, är oantagligt. Så mycket betänkligare är detta, om för meddelande av interimistiskt förbud endast skall erfordras sannolika skäl. Att på grundvalen endast av kärandens påståenden avgöra förefintligheten av dylika skäl måste i regel anses uteslutet. Landssekretariatet förbiser icke att det t. ex. vid rättsstridig uppsägning av ett arbetsavtal kan i vissa fall vara av betydelse att redan före rättens sammanträde få uppsägningen interimistiskt förklarad ogiltig och föreskrift meddelad om återställande av arbetsförhållandet, men dels äro bevisningssvårigheterna i dessa fall i regel så stora, att sannolika skäl knappast kunna förebringas redan i samband med ansökningsen, dels medför i fråga om flertalet stridsåtgärder ett interimistiskt förbud sådant avbräck, att det icke bör komma i fråga att meddela sådant, med mindre stridsåtgärdens rättsstridighet är uppenbar. Landssekretariatets betänkligheter mot att domare medgives denna rätt att meddela interimistiskt förbud förminskas icke av det förhållandet att dylikt förbud i avseende å påföljden för dess överträdande enligt förslaget har samma verkan, som om beslutet givits av rätten, och att påföljden alltså är att bestämma jämlikt 26 §. Att, såsom här skett, åsidosättande av ett av domare, eventuellt utan svarandens hörande meddelat, och alltså enbart på kärandens påståenden grundat provisoriskt förordnande, i straffbarhetshänseende likställes med åsidosättande av ett av rätten efter partsförhandling, utredning och bevisning meddelat slutligt utslag måste anses oegentligt, särskilt vid beaktande av den jämförelsevis stränga straffsatsen i 26 §. — I detta sammanhang må anmärkas att uttrycket i 26 § »eller ock genom att vidtaga eller fortsätta annan stridsåtgärd» synes väl generellt formulerat.

Straffpåföljder.

Sin ståndpunkt till spörsmålet *vem straffet bör drabba* sammanfattar kommissionen (sid. 35) så, att när fråga är om massåtgärd straff bör utkrävas av var och en, som *biträtt beslut* om åtgärden eller som *uppmannar eller eljest söker förmå annan att deltaga* däri, dock att endast den första kategorin av gärningsmän är straffbar, när intet annat förekommit än att en i och för sig behörig organisation vidtagit massåtgärd utan att säkerhet blivit ställd. Enligt förslaget lika litet som enligt Bergendals utkast är *den okomplicerade avslutningen till en massåtgärd* straffbar. I förhållande till Bergendals utkast säges förslaget inta en mildare ståndpunkt, såtillvida som *uppmanning* till deltagande i massåtgärd icke är straffbar, med mindre en stridsåtgärd verkligen kommit till stånd. Beträffande *individuella* stridsåtgärder, till den del de överhuvud äro straffbelagda, anmärker kommissionen att motsvarighet saknas till Bergendals inskränkning av straffbarhet till uppsägning av avtal, som

grundlar sig å skriftlig handling. Hot med förbjuden stridsåtgärd är straffbelaggt, tillägges det, endast i vissa fall.

Enligt Bergendal utgjorde kriteriet på rättsstridigt handlande, att gärningsmannen *sökt påverka* den genom stridsåtgärden angripnes handlingssätt. I konsekvens härmed begränsades av Bergendal straffansvaret till *uppmaning till och hot om stridsåtgärd*; endast i ett fall ansågs det direkta vidtagandet av stridsåtgärd böra beläggas med påföljd, nämligen i fråga om uppsägning av avtal, därom skriftlig handling upprättats.

Beträffande Bergendals bestämning av handlingsformerna förklarade sig Landssekreteriatet i sitt tidigare yttrande ingenting ha att erinra mot den principiella synpunkten men uttalade sig bl. a. emot att påföljd skulle inträda, även om den stridsåtgärd, varmed man hotat resp. vartill man uppmanat, icke kommit till stånd (Utlåtanden sid. 182). Såsom framgick har kommissionen också avsevärt begränsat de fall, i vilka straffpåföljd anknytes till uppmaning och hot.

Bergendals inskränkning av avtalsuppsägnings straffbarhet till fall av skriftligt avtal utsattes bl. a. från Landssekreteriatets sida för kritik (Utlåtanden sid. 187). Kommissionen har också, såsom ovan anmärkts, slopat villkoret om skriftlig form.

Ehuru Landssekreteriatet, (Utlåtanden sid. 187) fann det principiellt sett riktigt att det rent yttre vidtagandet av en stridsåtgärd av Bergendal undantagits från ansvar, fästes i utlåtandet över Bergendals förslag uppmärksamheten på att därmed — utöver uppsägning av enskilt arbetsavtal — i ett stort antal fall arbetsgivarpartens stridsåtgärder komme att undgå beivran. I fråga om dessa — i motsats till arbetarpartens organiserade massaktioner — föreginges, framhölls det, åtgärdens vidtagande ofta nog varken av hot eller anstiftan. Arbetsgivaren agerade omedelbart och självständigt. Stridsåtgärden inskränkte sig till själva vidtagandet. Kommissionen har nu i fråga om individuella stridsåtgärder anknutit påföljden till *vidtagandet* av åtgärden. Någon särskild betydelse utöver den redan berörda för uppsägning av arbets- eller hyresavtal får emellertid, med hänsyn till det för övriga individuella stridsåtgärder uppställda kravet på samverkan, denna anordning icke för arbetskonflikternas vidkommande.

Den betydelsefullaste och mest omfattande utvidgning av handlingsformerna, som kommissionen företagit, är den som gäller *beslut om massåtgärd*. Straffpåföljd drabbar i detta fall *envar som biträtt beslut om åtgärdens vidtagande*.

Principiellt är väl ingenting att säga om denna utvidgning. Men praktiskt ställer det sig så väsentligt annorlunda, att man är berättigad ifrågasätta om kommissionen närmare övervägt konsekvenserna av förslaget på denna punkt. I vad fråga är om massåtgärder, som anordnas av en överorganisation, lär det visserligen icke möta några svårigheter att fastställa, vilka som biträtt beslutet om åtgärden; beslutanderätten utövas i sådant fall av organisationsstyrelsen eller annan till sin omfattning begränsad och i fråga om

de i beslutet deltagande personerna lätt bestämd representation. Beträffande massåtgärder, som anordnas av dylik organisation, torde det emellertid endast undantagsvis komma att inträffa att lagens bestämmelser behöva bringas i tillämpning. Svårighet uppstår först, då fråga är om massåtgärder, vilka anordnas av organisation eller grupp, i vilken beslutanderätten utövas direkt av medlemmarna. Beslutas t. ex. åtgärden vid möte med en större fackförening varvid de i omröstningen deltagande kunna uppgå till hundratals personer, är det tydligen den för åtgärden röstande majoriteten, som »biträtt» beslutet och skall drabbas av påföljden, medan övriga deltagare gå fria. Att i ett sådant fall fastställa, vilka av deltagarna i mötet, som biträtt beslutet, är emellertid ogörligt, så framt icke omröstningen — vilket nu ej förekommer — sker med namnupprop. För frågan om *föreningens* skadeståndsskyldighet (31 §) är denna sak ju utan betydelse, men avgörandet av de *enskilda* medlemmarnas straff- och skadeståndsansvar måste tydligen bli förenat med bevissvårigheter, som icke ens den driftigaste polisundersökning kan avhjälpa. Det kan invändas att man från arbetarhåll icke har synnerligen stor anledning att påvisa dessa svårigheter, då det ju närmast skulle bli arbetarna, som droge fördel av dem. Landssekretariatet är icke nog optimistiskt att våga förutsetta något sådant. Och även om det slutligen skulle visa sig, att svårigheterna i fråga verkligen skulle medföra det angivna resultatet, så har då detta icke kunnat vinnas utan en omfattande förhørs- och utredningsapparat, i vilken skulle indragas även de medlemmar, som icke biträtt beslutet. En förnuftigare och kanske också preventivt verksammare anordning vore att begränsa ansvaret för stridsåtgärden till den eller dem, som *vidtagit* densamma, d. v. s. verkställt beslutet (jfr Bergendals bestämning av »vidtagande» och »anordnande» sid. 192).

Till 20 § är, utöver vad nu anförts, endast att anmärka att kommissionen ansett överflödigt att, såsom Bergendal, uttryckligen angiva att annat försök att förmå till deltagande i massåtgärd än uppmaning skall ha skett *uppsåtliga*. Landssekretariatet anser det icke betydelselöst, att kravet på uppsåt kommer till uttryck i lagtexten.

Kommissionens förslag (24—25 §§) till straffpåföljd för överträdelse av 7—9 §§ i förslaget har av Landssekretariatet redan berörts under avdelningen Strafflag eller icke? I detta sammanhang må endast anmärkas att kommissionen i straffsatsen för överträdelse av 7 § (jfr även 26 §) upptagit fängelse såsom den ordinära påföljden och reserverat böter för fall av synnerligen förmildrande omständigheter. I utlåtandet över Bergendals förslag anmärkte Landssekretariatet att Bergendal icke ansett lämpligt att reservera fängelsestraffet för fall, där omständigheterna voro synnerligen försvårande. Kommissionen har i ett par fall (20 och 23 §§) beaktat denna anmärkning. Men värdet härav förringas betydligt av att kommissionen i de förstnämnda fallen gjort straffets utmätande i böter beroende av förmildrande omständigheter. Redan användandet överhuvud av fängelsestraff är olämpligt. Även anhängare av krimina-

liseringsförslaget, framhöll Landssekreteriatet i sitt utlåtande över Bergendals förslag, torde kunna medgiva, att frihetsstraff för här ifrågakarande åtgärder innefattar större våld än nöden kräver.

Skadeståndspåföljder.

Skadeståndsbestämmelsernas innehåll sammanfattas av kommissionen (sid. 36) på följande sätt. Skadeståndsskyldighet inträder icke i de fall, då någon dömes till straff för det stridsåtgärd vidtagits, ehuru behörighet icke förelåg eller säkerhet icke ställts, såframt åtgärden ej också innefattar överträdelse av ett förbud i lagen. Ej heller inträder skadeståndsskyldighet, då någon straffas för åsidosättande av underrättelseplikt enligt 6 §. Eljest är var och en, som är förfallen till straff i anledning av vidtagen stridsåtgärd, också skadeståndsskyldig, således även den som uppmanat till stridsåtgärden. Även om straff icke är stadgat, inträder skadeståndsskyldighet för enskilda personer, som själva vidtagit eller biträtt beslut om anordnande av stridsåtgärd, som är förbjuden. Organisation är skadeståndsskyldig, om de, som äga företråda densamma, fatta beslut om förbjuden stridsåtgärd. Därjämte har organisation, vid äventyr att skadeståndsskyldighet, plikt att ingripa mot medlemmar, som organisationen vederligen göra sig skyldiga till lagstridiga massåtgärder, som för medlemmarna själva medföra skadeståndsskyldighet. Hänsyn kan tagas till skada av ideell natur. Skadestånd kan till beloppet nedsättas eller helt bortfalla. Om skadeståndsskyldighet ålägges flera, fördelas densamma efter skuld. Organisation kan dock förpliktas att, med bibehållen rätt till regress, förskjuta vad som av skadeståndet belöper på medlem. Skadeståndsfordran preskriberas efter två år.

Till vissa särskilda skadeståndsbestämmelser vill Landssekreteriatet anmärka.

I sitt yttrande över Bergendals förslag (Utlåtanden sid. 190) har Landssekreteriatet närmare utvecklats sin ståndpunkt till det s. k. *garantiansvaret* och får sålunda i denna del hänvisa till vad i yttrandet anfördes. Kommissionen har i sin motivering till 32 § icke aktat nödigt att taga ställning till de av Landssekreteriatet anförda anmärkningarna, vilkas principiella befogethet dock icke lär kunna bestridas.

Kommissionens reglering av *garantiansvaret* ansluter till den av Bergendal föreslagna, med den inskränknigen att *ansvaret* begränsats till massåtgärder.

Landssekreteriatet vill här ytterligare fästa uppmärksamheten på en särskild svårighet, hänförande sig till den i *garantiansvaret* ingående skadeståndsskyldigheten. Enligt 32 § 3 st. är föreningen skyldig ersätta *av åsidosättandet* av bestämmelsen i 1 st. uppkommen skada. Det kan sålunda icke bliva fråga om att föreningens skadeståndsskyldighet skulle omfatta den *av stridsåtgärden* förorsakade skadan i dess helhet. En fördelning måste ske mellan medlemmen och föreningen, därvid dennas skadeståndsplikt skall avse endast sådan skada, som står i styrkt orsakssammanhang med underlåtenheten. Det säger sig självt att en dylik fördelning måste bli i hög grad godtycklig; i fall då den enskilda medlemmen är insolvent kan det till och med antagas att för-

eningen åläggas gälda (icke endast förskjuta) skadeståndet i dess helhet. Stora svårigheter möta givetvis också för föreningen att, till sitt fredande från ersättningsplikt, styrka att föreningen fullgjort allt, som rimligen kunnat enligt 32 § åligga densamma.

För fullgörande av organisationsansvaret »åge» enligt 32 § föreningen mot medlem tillämpa varje påföljd, vilken enligt stadgarna kan inträda på grund av åsidosättande av förpliktelse, som åligger medlem. Föreningen må jämväl, oavsett vad stadgarna innehålla, utesluta medlem för en tid av intill ett år.

Bestämmelsen är ordagrant upptagen efter Bergendals utkast (5 §). Av Bergendals motivering (sid. 196) framgår att fråga icke endast är om en rätt utan jämväl om en plikt för föreningen att i mån av behov tillgripa här ifrågasvarande åtgärder. (Detta borde för övrigt kommit till klarare uttryck i lagtexten.) Bestämmelsen, som avsevärt utsträcker föreningsansvaret utöver det, som stadgas i kollektivavtalslagen, utgör en obehörig och opåkallad inblandning i föreningens interna angelägenheter. Vid denna liksom vid annan lagstiftning bör samhället inskränka sig till sanktioner, vilka det tillkommer samhället att utöva.

Arbetsdomstolens ordförande framhöll i sitt utlåtande över Bergendals förslag (Utlåtanden sid. 31), att orsaken till att man i kollektivavtalslagen upptagit stadgande om *ideellt skadestånd* i viss mån varit att handlingar, som stå i strid med nämnda lag eller med gällande kollektivavtal, icke äro straffbelagda. Då det Bergendalska förslaget var byggt på att straffpåföljd skulle förekomma, syntes det kunna ifrågasättas, huruvida vid sidan därav borde upptagas en regel om ersättning för ideell skada. Utdömande av straff och dylik ersättning i samma mål kunde lätteligen uppfattas såsom en dubbelbestraffning.

Landssekreteriatet (Utlåtanden sid. 184) gav för sin del uttryck åt samma tanke, då det i sitt yttrande polemiserade mot Bergendals motivering för kriminaliseringsförslaget.

Till stöd för detta åberopade Bergendal bl. a. att påvisbar skada av en stridsåtgärd ofta icke förekommer, varför vid enbart skadeståndspåföljd reaktion mot överträdelse skulle utebliva. Landssekreteriatet anförde häremot att det skadestånd för ideell skada, som Bergendal föreslog, kunde komma att utgå även i fall, då stridsåtgärden icke medfört bevislig skada. Det anförda argumentet för kriminalisering vore sålunda ej hållbart.

Kommissionen har icke delat den uppfattning, som uttalades av Arbetsdomstolens ordförande, utan har i förslagets 33 § 1 st. upptagit stadgande om ideellt skadestånd.

Landssekreteriatet anser att det särskilt beträffande prickningsåtgärderna finnes anledning antaga, att det ideella skadeståndet i tillämpningen komme att generellt träda i stället för den straffpåföljd, som kommissionen nu ansett kunna i hithörande fall avvaras. Därmed skulle i realiteten dessa åtgärder komma att beläggas med omedelbar och ovillkorlig påföljd, ty medan straffpåföljd i detta fall icke inträder förrän efter av domstol meddelat förbud, kom-

me ju det idella skadeståndet att utgå oberoende av sådant förbud. Det må vara nog, att den prickade erhåller ersättning för liden ekonomisk skada och får prickningen upphävd. Det ideella lidande strejkbrytaren tillfogas av en prickning är säkerligen icke av omfattning att motivera särskilt skadestånd. Det bortses från att för uppskattningen av dylikt lidande saknas alla enhetliga normer, något som också gäller intrång i den kränktes intresse av att ostört bedriva sin näring. Även å övriga stridsåtgärder har det nu sagda tillämpning. Skadeståndet bör över hela linjen inskränkas att omfatta ersättning för liden ekonomisk skada.

I utlåtandet över Bergendals förslag (Utlåtanden sid. 190) gjorde Landssekreteriatet gällande att, därest påföljden av överträdelse begränsades till skadestånd, *fullständig befrielse från skadeståndsskyldighet* borde, i likhet med vad som gäller enligt lagen om kollektivavtal, kunna för särskilda fall medgivas. Kommissionen har också, trots att förslaget i viss utsträckning stadgar straffpåföljd, funnit sig kunna upptaga bestämmelse härom (33 § 2 st.), tillämplig jämväl i sådana fall då skadeståndsskyldigheten grundas å straffbar gärning.

Däremot har kommissionen icke ansett sig kunna gå med på Landssekreteriatets förslag om *maximering av enskild arbetares skadeståndsskyldighet*. Landssekreteriatet ifrågasätter om icke bestämmelsen om sådan maximering i kollektivavtalslagen härigenom kan, utan saklig anledning, försättas ur kraft. Medan i ett kollektivavtalsförhållande enskild arbetares skadeståndsskyldighet på grund av en av *fackförbundet* beslutad avtalsstridig massåtgärd skulle begränsas till tvåhundra kronor, skulle samma skadeståndsskyldighet, därest åtgärden tillkommit efter *fackföreningens* av honom biträdde beslut, kunna uppgå till huru stort belopp som helst, för det fall att åtgärden beivrades efter förevarande lag. Biträdande av beslut om massåtgärd i strid mot 2 § kan visserligen icke i annat fall, än då åtgärden riktas mot tredje man (15 §), föranleda skadeståndsskyldighet enbart på den grund att åtgärden är förbjuden enligt kollektivavtalslagen, men om den samtidigt — t. ex. såsom avseende organisationstvång, i kollektivavtal förbjudna repressalier, konkurrens om arbetstillfälle e. d. — innefattar enligt förevarande lag förbjuden stridsåtgärd, skulle den anförda motsättningen föreligga. Ett sådant resultat är icke önskvärt. Den arbetsgivaren tillfogade skadan blir icke större därför att åtgärden vidtagits av fackföreningen, och den obegränsade skadeståndsskyldigheten kan icke heller motiveras med arbetarens biträdande av beslutet, då han ju härför drabbas av särskild reaktion i form av straffpåföljd.

Landssekreteriatet avstyrker bestämt den i 34 § 2 st. upptagna bestämmelsen, att förening, som jämte medlemmar ålagts skadeståndsskyldighet, skall kunna förpliktas att till den skadelidande gälda *även vad av skadeståndet belöper på medlemmarna*, med regressrätt gentemot dessa. Kommissionen har ingen annan motivering för denna egendomliga bestämmelse än att det »kan vara billigt att föreningen får i första hand svara för skadan». Bestämmelsen utgör ett principvidrigt avsteg från ansvarsfördelningsregeln i 34 § 1 st. Det

kan ännu mindre för detta stadgande än för stadgandet om garantiansvar förebringas någon rättsgrund. Kommissionen hänvisar till föreningens regressrätt mot medlemmarna. Men rätta förhållandet är uppenbarligen att bestämmelsen tillkommit just därför, att kommissionen — alldeles riktigt för övrigt — utgått ifrån att de enskilda medlemmarna i många fall sakna förmåga att betala det dem ådömda skadeståndet, att alltså med andra ord den regressrätt, till vilken föreningen hänvisas, är värdelös.

Rättegången.

Åtalsrätten.

Kommissionen föreslår i likhet med Bergendal att förseelser mot lagen läggas under allmänt åtal samt att utom allmän åklagare och den kränkte personligen talan om ansvar och om förbud mot stridsåtgärd må kunna föras av sammanslutning för främjande av yrkes- eller fackintressen, av vilken den kränkte är medlem (36 §). Landssekretariatet får i denna del åberopa sitt yttrande över det Bergendalska förslaget (Utlåtanden sid. 191, jfr sid. 185).

Forum.

I sitt utlåtande över Bergendals förslag har Landssekretariatet icke alls ingått på frågan om forum för mål om ekonomiska stridsåtgärder. Det ansågs med hänsyn till förslaget endast preliminära natur och det av den sakkunnige själv framhållna oundgängliga behovet av en förnyad utredning även angående förslagens materiella bestämmelser överflödigt att ingå på en behandling av den formella frågan, huruvida mål enligt den föreslagna lagen borde upptagas vid de allmänna domstolarna eller vid specialdomstol.

Det ståndpunkttagande till denna fråga, vartill Landssekretariatet av kommissionens förslag föranledes, är förenat med avsevärda svårigheter. Kommissionen har ganska ingående övervägt skälen för och mot de båda alternativen och liksom Bergendal stannat för de allmänna domstolarna.

Obestridligen kunna också mycket starka skäl anföras för denna ståndpunkt. Främst komma härvid hänsynen till målens utredning. I motsats till mål om kollektivavtal komme i mål om ekonomiska stridsåtgärder utredning och bevisning i sakfrågan att bli av väsentlig betydelse för rättsprövningen. I mål av förstnämnda beskaffenhet äro ofta nog de faktiska omständigheterna ostidiga och begränsas sålunda tvisten till en tvist om kollektivavtalets eller kollektivavtalslagens tolkning. Helt annorlunda komme det att ställa sig med mål under den föreslagna lagens tillämpningsområde. Endast klarläggandet av de objektiva omständigheterna komme att i dessa fall kräva en omfattande rättsprocedur. Härtill komme förebringandet av bevisning till styrkande av sådant uppsåt, vilket i många fall ingår i rekvisitet för gärningens rättsstridighet. Tyngdpunkten komme här att ligga på bevisningen genom vittnen. Det säger sig självt att dylik bevisning lättare kan förebringas, därest målet iandlägges vid en lokal, allmän domstol. Icke minst kostnadssynpunkten förtjä-

nar härvidlag beaktas. Kostnaden för parter och vittnens inställelse i Stockholm måste tydligen bli mångdubbel mot kostnaden för inställelse vid närmaste underrätt och i flertalet fall icke stå i rimlig proportion till målets ekonomiska betydelse. En sådan lösning av denna fråga, att specialdomstolen medgäve vittnesförhör vid de allmänna domstolarna, är visserligen tänkbar men icke tillfredsställande.

Alldeles särskilda svårigheter tillkomma därest den nya lagstiftningen gäves karaktären av strafflagstiftning. Av målens förläggande till specialdomstol bleve följden att parterna komme att sakna appellrätt till högre instans. Ur den dömdes synpunkt vore detta betänkligt. Varje motsvarighet saknas därtill inom annan strafflagstiftning. I allmänhet gäller ju här i landet, att en för brott dömd person har möjlighet att få frågan om sin brottslighet underkastad omprövning i två appellinstanser. Straffrättsskipningens på förevarande område utsikter att tillvinna sig auktoritet och förtroende skulle med säkerhet te sig ganska mörka, om parterna skulle betagas möjligheten att hänskjuta avkunnade straffdomar under högre rätts prövning.

Härtill kommer vid målens förläggning till en central specialdomstol vissa beaktansvärda svårigheter i fråga om polisutredningen (såväl den förberedande som den av domstolen enligt 38 § infortrade) och åklagarväsendet. Erinras bör också om att tryckfrihetsmål icke utan grundlagsändring skulle kunna handläggas vid specialdomstol. Mot specialdomstols upprättande skulle också kunna anföras den föreslagna lagstiftningens endast provisoriska karaktär.

Å andra sidan kunna mot målens förläggning till de allmänna domstolarna framställas icke mindre tungt vägande invändningar. Den viktigaste är tydligen den, att de allmänna domstolarna, såsom Landssekreteriatet i sitt utlåtande över Bergendals förslag i annat sammanhang uttalade, »sakna den speciella kompetens, som för ett auktoritativt bedömande av tvistefrågornas sakliga innebörd erfordras». Icke minst betydelsefull är denna synpunkt om man beaktar de utomordentliga tolkningssvårigheter och den totala avsaknad av vägledande praxis, varom Landssekreteriatet härövan, i samband med kritiken av kriminaliseringsförslaget, haft anledning erinra. En specialdomstol med samma paritetiska sammansättning som Arbetsdomstolen, skulle däremot icke blott möjliggöra en kvalificerat sakkunnig prövning av tvistefrågorna utan dessutom, genom partsintressenas omedelbara representation inom domstolen, vara ägnad att på ett helt annat sätt än de allmänna domstolarna, i vilka dessa intressen icke äro företrädade, tillvinna rättsskipningen förtroende.

Med hänsyn till att lagstiftaren här beträder ett helt nytt, förut oreglerat rättsområde är det givetvis av största betydelse att så snart som möjligt få till stånd en enhetlig praxis rörande lagens tolkning och tillämpning. Detta syfte vinnes bäst genom en specialdomstol. Av hänsyn till tvistefrågornas natur är det också angeläget att ett slutgiltigt rättsavgörande vinnes utan tidsutdräkt, något som i regel icke är möjligt vid de allmänna domstolarna, med deras (beträffande häradsrätterna) fåtaliga sammanträden, uppskovsväsende och appellförfarande, olägenheter som endast delvis skulle undanröjas genom möjligheten till interimistiskt förbud.

Målens förläggande till specialdomstol skulle med säkerhet också verka återhållande på processlystnaden och medföra att endast tvister av större betydelse för parterna komme att underställas domstols prövning. Därmed skulle också elimineras varje risk för domslutets påverkan av lokala opinioner.

Slutligen bör erinras om de svårigheter, som med målens anhängiggörande vid allmän domstol skulle uppstå vid avgörandet av underrätternas inbördes behörighet, svårigheter, vilka — såsom kommissionens förslag utvisar — icke kunna lösas utan uppställande av synnerligen invecklade kompetensregler.

Vid avvägande mot varandra av de skäl, som sålunda anförts mot de olika alternativen, har Landssekretariatet funnit sig icke kunna ansluta sig till någotdera av dem. Om valet endast stode mellan specialdomstol och allmän domstol, skulle Landssekretariatet visserligen förordna specialdomstol. Men tydligen vore det ändamålsenligast, om en processordning kunde åvägabringas, vilken i sig förenade båda alternativens fördelar med eliminerande i gör-ligaste mån av deras olägenheter.

Lösningen av detta problem synes Landssekretariatet vara att söka i en *tvåinstansordning*, med de allmänna underrätterna såsom första instans och en specialdomstol i mål angående ekonomiska stridsåtgärder såsom andra och sista instans. Socialstyrelsen har i sitt utlåtande över Bergendals förslag (Utlåtanden sid. 11) förordat en sådan lösning.

Såsom Socialstyrelsen framhåller och härövan utvecklats kunna emellertid de allmänna domstolarna icke förutsättas äga den erforderliga kompetensen för auktoritativa avgöranden av mål av förevarande beskaffenhet. Socialstyrelsen anser att denna brist lämpligen torde kunna undanrödjas därigenom att underdomstol vid handläggningen av hithörande mål förstärktes med sakkunniga bisittare. Detta är också Landssekretariatets mening. Emellertid torde prövningen av dessa mål icke böra tillkomma de allmänna underrätterna i gemen utan förläggas till endast vissa av dem, förslagsvis rådhusrätterna i vissa (t. ex. ett 10-tal) större städer. Härigenom skulle uppnås att den dömande underdomstolen småningom tillfördes en mera omfattande erfarenhet och sakkunskap på förevarande rättsområde. Behovet av sakkunniga bisittare är också tydligen lättare att tillgodose med en sådan begränsning till de större rådhusrätterna.

Överdomstolen bör lämpligen erhålla samma sammansättning som den av kommissionen föreslagna nämnden (44 §). Processförfarandet inför överdomstolen torde som regel kunna inskränkas till skriftväxling, med rätt för domstolen att föranstalta om muntligt förhör med parterna ävensom vittnesförhör. Prövningen skulle givetvis omfatta såväl sakfrågan som rättsfrågan.

Med en sådan processordning vore intresset av en fullständig utredning och bevisning i sakfrågan tillgodosett samtidigt med intresset av ett skyndsamt rättsavgörande och en snar enhetlig praxis. Det slutliga avgörandet skulle tillkomma en sakkunnig instans, i vilken partsintressena vore företrädade, och grundas på ett fullständigt, utan oproportionerliga kostnader hopbragt processmaterial. Även i övrigt skulle det här föreslagna systemet gå fritt från de många, väsentliga anmärkningar, som kunna riktas mot målens förläg-

gande till enbart allmän domstol eller enbart specialdomstol. Specialdomstolen skulle därtill, i motsats till vad som bleve fallet, om den vore enda instans, befräas från en mängd bagatellmål utan principiell betydelse.

Därest emellertid mål enligt den föreslagna lagen, såsom kommissionen föreslår, förläggas till de allmänna domstolarna, tillstyrker Landssekreteriatet förslaget om inrättande av en sakkunnig nämnd (43 §). Det kan emellertid ifrågasättas om icke nämndens yttrande bör vara bindande för domstolarna åtminstone i fall då yttrandet går ut på förklaring att den företagna stridsåtgärden *icke* innefattar rättsstridigt förfarande.

Kommissionens förslag att lagen angående vissa ekonomiska stridsåtgärder bör erhålla endast *provisorisk karaktär* och gälla till 1939 års utgång synes Landssekreteriatet välbetänkt. Det skall i detta sammanhang endast framhållas, att just lagstiftningens provisoriska karaktär möjliggör för lagstiftaren att framgå med en viss varsamhet och återhållsamhet såväl beträffande de föreslagna förbudens omfattning som beträffande de till dem knutna påföljderna. Särskilt gäller detta i fråga om kriminaliseringen. Så länge varje erfarenhet av effektiviteten av enbart skadeståndspåföljd saknas, är en kriminalisering av detta socialt och psykologiskt så utomordentligt ömtåliga rättsområde omotiverad och förkastlig. Innan en sådan åtgärd tillgripes, böra erfarenheterna under den föreslagna giltighetstiden avvaktas.

Förbudet mot blockadvakthållning.

Kommissionen har ansett sig böra såsom sitt eget förslag utan förändring upptaga det av Bergendal framlagda utkastet till ändring i 11 kap. strafflagen med förbud mot att å allmän plats genom personligt tilltal, utspridande av skrift, vakthållning eller på annat dylikt sätt söka förmå allmänheten till deltagande i blockad eller bojkott. I fråga om skälen till stadgandet hänvisas endast till vad Bergendal anför.

Landssekreteriatet framhöll i sitt yttrande över det Bergendalska förslaget att det här ifrågasatta förbudet icke kunde hänföras till åtgärder för skyddande av tredje mans rätt. Tredje mans rätt i den mening, varom i förevarande sammanhang vore fråga, kunde näppeligen, utvecklades det, anses mera kränkt genom att han medelst muntlig upplysning eller tryckt meddelande underrättades om en pågående, fullt legitim arbetskonflikt, än om han å allmän plats på motsvarande sätt erhöle underrättelse om vilken som helst annan sak. Genom det ifrågasatta förbudet skulle tredjemansbegreppet utsträckas att omfatta även allmänheten. Det borde dock icke förbises, att i denna inginge även arbetare och andra, vilka icke blott direkt sympatisera med den stridande arbetarparten utan också för sin egen förhållning önska erhålla upplysning om den pågående konflikten. Det föreslagna förbudet syntes så mycket mindre påkallat, som den gällande rätten redan äger fullt tillräckliga korrektiv gentemot sådana moment i det ifrågavarande förfarandet, som kunna

anses förargelseväckande eller för den enskilde kränkande. Straffbuden mot rättsstridigt tvång eller hot, förolämpning och förargelseväckande beteende lämna, framhölls det, fullt tillfredsställande möjligheter att effektivt beivra förekommande övergrepp. Vad sålunda anförts avsåge offentliggörande av legitima stridsåtgärder. Något förbud mot här ifrågavarande förfaranden i vad de avsåge förbjudna stridsåtgärder vore icke påkallat, då ju dylika förfaranden i detta fall redan på grund av stadgandet i 2 § av utkastet till lag angående ekonomiska stridsåtgärder skulle vara förbjudna.

Skälen för det föreslagna förbudet sammanfattades av Bergendal däri (Bergendals utredning sid. 197, jfr sid. 17), att offentliga försök att förmå (åtminstone delvis) okända personer att delta i en blockad eller bojkott å ena sidan synnerligen ofta innebära en kränkning av dessa personers självbestämningssrätt, även om något i egentlig mening straffbart icke förekommer eller åtminstone icke kan efteråt bevisas, och å andra sidan i de flesta fall torde vara onödiga såsom medel att åstadkomma en fullt frivillig anslutning till en legitim ekonomisk stridsåtgärd.

Att blockadvakthållningen i och för sig skulle utgöra en kränkning av allmänhetens självbestämningssrätt i avseende å förhållandet till den blockerade rörelsen är ett synnerligen godtyckligt påstående. Blockadvakthållningen avser att kungöra blockaden. Detta dess huvudsakliga syfte förändras icke av att kungörandet samtidigt innebär en vädjan att respektera blockaden. Den allmänhet, till vilken kungörelsen riktas, intar i regel ingalunda en förutsättningslös och ointresserad hållning i konflikten. Dess ställningstagande är i det stora flertalet fall förutbestämt av politiska eller liknande motiv, och det påverkas som regel icke av tvistefrågans beskaffenhet i det särskilda fallet och alltså icke heller av den upplysning härutinnan, som genom blockadvakten meddelas.

Bergendals uttalande att blockadvakthållningen i de flesta fall torde vara onödig som medel att åstadkomma en fullt frivillig anslutning till en legitim ekonomisk stridsåtgärd vittnar knappast om förtrogenhet med det verkliga förhållandet. Det torde tvärtom kunna sägas att inom åtskilliga fack — t. ex. handels-, livsmedels-, hotell- och restaurang- samt transportfacken — kungörandet av en arbetskonflikt genom blockadvakthållning är en nödvändig förutsättning för effektiviteten av en stridsaktion. Överhuvud är detta fallet då arbetarna äro väsentligen hänvisade till andra former av blockad än arbetsblockaden. Det ligger i sakens natur att kungörandet av konflikten i dessa fall icke kan bliva effektivt enbart genom annonsering i pressen.

Kommissionen åberopade såsom stöd för medgivandet av arbetsvägran såsom sympatiåtgärd att ett generellt förbud mot sådan arbetsvägran skulle komma att till nackdel för arbetarsidan medföra en viss ojämnhet i de stridande parternas möjlighet till effektiva sympatiåtgärder. Men precis samma notivering kan åberopas mot det här ifrågavarande förbudet. Arbetaren är för sin existens helt beroende av arbetstillfälle. Arbetsinställelse och dämed förenad arbetsblockad utgöra sålunda, i fråga om arten av stridsåtgärder, fullt tillräckliga maktmedel för uppnående av den i en arbetstvist indragna

arbetsgivarens syftemål. Annorlunda ställer det sig för arbetarnas vidkommande. Genom en arbetsinställelse och arbetsblockad undandraga de arbetsgivaren endast ett av produktionsmedlen, nämligen arbetskraften. Över övriga produktionsmedel liksom över arbetsprodukten ha arbetarna ingen möjlighet att förfoga. Därtill kommer att arbetsgivaren genom anställande av blockadbrytare kan göra arbetsblockaden helt eller delvis verkningslös. Arbetarna skulle alltså försättas i en avgjord underlägsenhetsställning gentemot arbetsgivaren, därest de icke hade möjlighet att genom stridsåtgärder träffa även den del av produktionen, som utgöres av materialtillförsel, avsättning av tillverkade produkter samt transportverksamheten.

Genom förbudet mot blockadvakthållning skulle uppenbarligen effektiviteten av andra former av blockad än arbetsblockad på ett kännbart sätt försvagas. Landssekreterariatet förmenar, att detta vid beaktande av vad nu framhållits icke kan betecknas såsom annat än ett lagstiftarens direkta partitågande till förmån för arbetsgivarparten (jfr uttalande av De anställdas centralorganisation i dess yttrande över Bergendals förslag, Utlåtanden sid. 195). Med samhällets neutralitet i arbetskonflikter är en sådan rättspolitik icke förenlig.

Landssekreterariatet avstyrker sålunda bestämt det av kommissionen framlagda förslaget till lag om ändring i 11 kap. strafflagen.

Riksförbundet för affärsanställda.

Undertecknad organisation, som tagit del av den 4 maj 1934 avlämnat betänkande med förslag till lag angående vissa ekonomiska stridsåtgärder m. m. får härmed vördsamt anföra följande:

Vi hava den 20 februari d. å. yttrat oss över professor Ragnar Bergendals betänkande med utredning angående tredje mans rätt till neutralitet i arbetskonflikter och därmed sammanhängande spörsmål, vilket legat till grund för det nu utarbetade betänkandet. I likhet med vårt föregående yttrande ha vi även i detta endast ansett oss böra göra de erinringar, som äro påkallade ur de affärsanställdas synpunkt.

Med tillfredsställelse hava vi konstaterat att de synpunkter, som framfördes i vårt av den 20 februari avgivna yttrande, om skydd för anställda med muntliga avtal, i föreliggande förslag yunnit beaktande.

Ur de affärsanställdas synpunkt se vi oss dock nödsakade att göra allvarliga erinringar även gentemot föreliggande förslag och i synnerhet mot följande sats i 11:te paragrafen:

»utan så är att arbetsledare eller annan i förtroendeställning finnes ej skäpligen böra vara medlem av förening, som avser tillvaratagande av honom underställd personals intressen, eller annan sådan anledning föreligger».

Enligt föreliggande formulering skall en person i förtroendeställning kunna förbjudas tillhöra en organisation, bestående av anställda i icke ledande eller förtroendeställning.

Inom industrien och därmed jämförliga arbetsområden lära stadgandena i § 11 innebära föga nackdelar för de anställda, enär inom dessa arbetsområden personer i ledareställning endast i undantagsfall tillhöra organisationer bestående av underordnad personal.

Förhållandena äro helt annorlunda inom affärslivet, inom vilket de anställdas organisationer utan undantag inrymmer såväl över- som underordnad personal. Erfarenheten har visat att detta icke medfört några nackdelar vare sig för arbetsgivaren eller de anställda, snarare har detta förhållande inneburit fördelar; enär anställda i förtroendeställning oftast tagas i anspråk för organisationernas ledning, där de genom sin större erfarenhet och kännedom i frågor, som beröra förhållanden mellan företagare och anställda kunna utöva ett gynnsamt inflytande till båda parter fromma.

Enligt den föreslagna bestämmelsen skulle graden av förtroendeställning bliva avgörande, huruvida en anställd skall få tillhöra viss organisation. Denna bestämmelse sett mot bakgrunden av gängse betraktelsesätt att affärsanställda nästan som regel anses innehava förtroendeställningar lämnar obegränsade möjligheter för kortsynta arbetsgivare att förbjuda de anställda att ansluta sig till viss organisation, varigenom föreningsrätten skulle komma att bliva skäligen illusorisk.

Häremot kan visserligen anföras att den anställde kan få graden av sin förtroendeställning prövad inför domstol, men av lätt förklarliga skäl torde sådant i realitet näppeligen förekomma.

Då § 11 i föreliggande formulering enligt vår uppfattning kan försvåra för att icke säga helt äventyra föreningsfriheten och organisationssträvandena för de affärsanställda och därmed jämförliga anställningsgrupper, hemställa vi att § 11 erhåller följande lydelse:

»Massåtgärd må man ej vidtaga mot någon för att förmå eller hindra honom att inträda i eller utträda ur förening eller annan sammanslutning. Ej heller må i sådant syfte uppsägning ske av arbets- eller hyresavtal.»

Vi kunna ej heller underlåta framföra våra allvarliga betänkligheter gentemot de medgivanden, som göras i kommentaren till § 15, fjärde stycket:

»Från dem äro noga att skilja de betydligt vanligare fall, i vilka man går till strid för att i ett kollektivavtal få inryckt en bestämmelse om att alla arbetare vid de arbetsplatser, för vilka avtalet skall gälla, skola tillhöra viss organisation (eller att företräde till anställning skall tillkomma dennas medlemmar). En dylik bestämmelse är giltig, och den må även i allmänhet genomdrivas medelst stridsåtgärd, försä vitt nämligen detta icke endast innebär ett maskerat försök att tvinga en eller flera särskilda arbetare att inträda i organisationen utan verkligen åsyftar en generell reglering av arbetsvillkoren.»

Det synes oss, som om detta medgivande kan komma att medföra komplicerade rättsfall, därigenom att det otvivelaktligen står i uppenbar motsats till stadgandena i § 11.

Till belysande härav tillåta vi oss konstruera följande exempel: I en firma äro 50 anställda, av vilka 25 tillhöra en kamporganisation. Dessa 25 gå

till strid för genomförande av kollektivavtal med klausul att endast till organisationen hörande medlemmar få inneha anställning i firman. Vi förutsätta att dessa 25 lyckas påtvinga arbetsgivaren avtal med organisationstvång, men dessa övriga 25 vägra att ansluta sig till organisationen.

Enligt stadgandena i § 11: »ej heller må i sådant syfte uppsägning ske av arbets- eller hyresavtal», är arbetsgivaren förhindrad uppsäga de 25, vilka vägra inträda i organisationen.

I överensstämmelse härmed skulle arbetsgivaren endast vid nyanställning av personal vara nödsakad anställa till organisationen hörande medlemmar.

Denna tolkning av lagen stödes även av kommentaren till 14 paragrafen, sista styckets sista punkt.

Den föreslagna lagen synes dock på denna punkt, på grund av kommentaren till § 15, lämna rum även för en tolkning i sådan riktning, att i anført exempel de utanför organisationen stående kunna tvingas att antingen ingå i organisationen eller lämna sina anställningar. Om lagen skulle få en sådan konsekvens, skulle detta innebära ett uppenbart kränkande av såväl den personliga friheten som den negativa föreningsrätten, och då lagen i dess föreliggande formulering synes kunna lämna rum för en tolkning i nämnd riktning, framföra vi som oavvisligt krav, att lagen förtydligas, så att den skänker fullt skydd för den negativa föreningsrätten, d. v. s. rätt att stå utanför organisationen.

För de affärsanställda är detta en fråga av vital betydelse. Inom affärslivet är det i regel endast yngre affärsanställda, vilka äga intresse för rena kamporganisationer, dessa skulle, under förutsättning att lagen icke skänker fullt skydd för negativ föreningsrätt, i anført exempel kunna tvinga de äldre in i en organisation, för vilken de icke äga något intresse eller önska tillhöra.

Det skulle även kunna leda till den konsekvensen, att en företagare kunde bli tvungen avskeda sin bästa och kunnigaste personal.

Vi hemställa vördsamt att våra här framförda synpunkter tagas i beaktande vid lagens slutliga formulering.

De anställdas centralorganisation.

De Anställdas Centralorganisation i Sverige, nedan kallad Daco, som erhållit det av en särskild kommission, tillsatt av Kungl. Maj:t efter föredragning av statsrådet och chefen för Kungl. Socialdepartementet, utarbetade Betänkandet med förslag till Lag angående vissa ekonomiska stridsåtgärder m. m. på remiss för yttrande, får härmed i underdånighet anföra följande.

Vi ha överlämnat ifrågavarande Betänkande till samtliga till oss anslutna organisationer med begäran om deras uttalande i ärendet. Skriftliga svar ha inkommit från följande organisationer, nämligen Svenska Bankmannaföreningen, Svenska Industrijänstemanna-Förbundet, Svenska Maskinbefälsförbundet, Sveriges Arbetsledareförbund, Sveriges Grafiska Faktorsförbund, Sveriges

Lantmäteritekniska Biträdens Riksförening och Sveriges Radiotelegrafistförening, vilkas yttranden återgivnas i särskild härtill fogad bilaga.

Dessutom ha Föreningen Lantbruksingenjörassistenter, Svenska Järnvägarernas Kontorspersonalförbund och Sveriges Fartygsbefälsförening muntligen meddelat sina synpunkter på lagförslaget, vilka även kommit till uttryck i Dacos härmed avgivna remissyttrande.

Behovet av lagstiftning.

Såsom framgår av åberopade uttalanden är uppfattningen om önskvärdheten och behovet av en lagstiftning av föreslagen beskaffenhet mycket skiftande. För vissa till industrin hörande tjänstemanna- och arbetsledaregrupper, vilka vid uppkommande konflikt komma i en ömtålig mellanställning mellan arbetsgivare och arbetare, ter sig sålunda en lagstiftning som önskvärd. För tjänstemännen inom lantbruket är förhållandet det motsatta, då lagen icke begränsar sig till att beröra förhållanden, som uppkomma vid arbetskonflikter utan jämväl berör allmänna ekonomiska stridsåtgärder. För dessa grupper ter sig lagstiftningen dels som ett ingrepp i deras handlingsfrihet, ägnat att försvåra även de legitima ansträngningar, som i nuvarande tid göras för att samla lantbrukarna, icke minst de små bland dessa, till gemensamma ansträngningar för att hävda sina ekonomiska intressen, dels även som en orättvisa, i det att lagstiftningen endast riktar sig mot åtgärder vidtagna av en förening men icke mot åtgärder av samma slag vidtagna t. ex. av en enskild storgodsägare, ehuru åtgärdernas art och verkningar kunna vara av samma karaktär och storleksordning. Till slut anmälas betänkligheter från vissa föreningar mot den föreliggande lagstiftningen, icke på grund av dess allmänna tendens, ifråga om vilken nämnda föreningar icke ha några vare sig positiva eller negativa önskemål, utan på grund av att i lagstiftningen upptagits en fråga rörande rätten att tillhöra förening, vilken fråga man icke trots sig ha anledning återfinna i en lagstiftning med ändamål som den föreliggande. På grund av här åberopade förhållanden vill Daco som sin mening uttala, att det visserligen kan vara en ur samhällelig synpunkt behjärtansvärd angelägenhet att söka lösa vissa i samband med arbetskonflikter och ekonomiska stridsåtgärder uppkommande rättsfrågor ävensom att det nu föreliggande lagförslaget innebär ett i hög grad aktningsbjudande försök till sådan lösning, men att det vid ett närmare studium av lagförslagets olika punkter och dess motiv anmäler sig vissa betänkligheter såväl mot den tilltänkta lagens omfattning som mot enstaka punkter i densamma. Det förefaller därför Daco oundgängligt att lagen underkastas en omarbetning för att ej dess verkningar skola få följder, vilka varken av förslagsställarna avsetts och ej heller ur samhällets eller rättens synpunkt kunna anses önskvärda.

I fråga om lagförslagets detaljer tillåta vi oss härmed i underdånighet framföra nedanstående synpunkter.

1—9 § synas oss icke giva anledning till annan invändning än den som ovan redan berörts angående lagens omfattning och den åtskillnad som göres mel-

lan åtgärder vidtagna av förening och av enskilda personer. Under hänvisning till olika uttalanden av till oss anslutna organisationer rörande dessa paragrafer få vi meddela, att vi sakna anledning framställa erinringar mot däri angivna bestämmelser.

10 §. Det torde kunna ifrågasättas, huruvida det kan vara rimligt att så oinskränkt underkänna det legitima i och därför förbjuda repressalier mot personer, som genom sin obehöriga inblandning i en konflikt eller genom underlåttelsen att fullgöra sina åtagna förpliktelser bidragit till stridens längd, bitterhet och måhända olyckliga utgång för den ena eller den andra parten. Betänkligheter anmäla sig också mot paragrafens bestämmelser genom att arbetstagarpartens åtgärder mot person, som gjort sig skyldig till sådan inblandning, bli kontrollerbara och därför förhindrade eller bestraffade, under det att arbetsgivarpartens motsvarande åtgärder kunna antingen camoufleras eller givas sådan form, att de icke kunna påtalas som en vedergällningsakt. Även om den formella likheten inför lagen sålunda genom bestämmelsen är tillgodosedd, uppstår i realiteten en sådan brist på jämlikhet, att bestämmelsen torde komma att uppfattas som en orättvisa. Denna paragraf torde av anförda skäl böra underkastas en omarbetning.

11 §. Paragrafens syfte är skydd för föreningsrätten. Genom det i andra punkten gjorda undantaget från detta skydd, skulle lagens helgd komma att givas åt även ganska upprörande kränkningar av denna rätt. Med utgångspunkt från det särskilt inom industrin rådande förhållandet att såväl arbetsgivare som arbetsledare och arbetare numera äro eniga om att arbetsbefälet icke bör samorganiseras med kroppsarbetarna, föreslås här ett generellt undantag från föreningsrättsskyddet. Detta skydd skulle nämligen vara förverkat, om överordnad »finnes ej skäligen böra vara medlem av förening, som avser tillvaratagande av honom underställd personals intressen eller annan sådan anledning föreligger». Mot denna bestämmelse ha ett flertal till Daco anslutna organisationer framställt till synes synnerligen vägande invändningar, och anse vi oss för att icke göra oss skyldiga till upprepningar särskilt böra hänvisa till bifogade uttalanden av Svenska Bankmannaföreningen, Svenska Industritjänstemanna-Förbundet, Svenska Maskinbefälsförbundet och Sveriges Arbetsledareförbund.

Det bör erinras om att den inskränkning av föreningsfriheten, som föreligger i åberopade fall inom industrin, beror på en mellan vederbörande parter träffad frivillig överenskommelse. Sådana överenskommelser torde även framtiden komma att träffas parterna emellan i alla de fall, där en överordnad »finnes ej skäligen böra tillhöra» underordnads organisation. Härifrån och till en bestämmelse i lag, som i praktiken skulle medgiva subjektiva och ensidiga avgöranden, torde steget ur principiella synpunkter kunna betecknas som både långt och ödesdigert.

Daco ifrågasätter huruvida denna paragraf överhuvud taget är erforderlig. Kungl. Maj:t har genom ett år 1931 fattat beslut hänskjutit frågan om bl. a. en föreningsrättslagstiftning till en nu arbetande kommitté. Denna torde inom ej alltför lång tid framlägga ett förslag till lag, som jämväl omfattar för-

eningsrättsliga frågor av den natur, som innehålles i 11 §. Det skulle för den skull synas Daco motiverat att denna paragraf, såsom liggande på det föreningsrättsliga området, i avvaktan på en blivande föreningsrättslagstiftning helt uteslötes ur lagförslaget. Skulle denna synpunkt icke vinna beaktande, ser Daco sig nödsakad hemställa, att det i paragrafen nämnda undantaget från föreningsrättskyddet endast inrymmes åt dem som trots överenskommelse i kollektivavtal ansluta sig till för underordnade avsedd organisation.

12—13 §§ giva icke anledning till invändningar.

14 §. Här måste ifrågasättas om icke utsträckningen av paragrafems bestämmelser till områden, som i varje fall icke från början voro tänkta att omfattas av denna lagstiftning och därför knappast heller hunnit bli så genomplöjda och undersökta som förhållandena kräva, är förhastad. Från en till Daco ansluten organisation, Sveriges Lantmäteritekniska Biträdens Riksförening, hävdas att bestämmelserna kunna tänkas att avsevärt försvåra åstadkommandet av överenskommelser mellan företagargrupper inom affärlivet för uppnående av sundare förhållanden. De skulle dessutom komma att bereda storföretagen ett försteg framför småföretagen genom att icke förbjuda dessa att vidtaga åtgärder, vilka förmenas samverkande småföretag.

Paragrafen torde höra till dem vilka erfordra en förnyad prövning.

16—17 §§. Stor tillfredsställelse har uttalats från de till Daco anslutna föreningarna, för vilka neutralitetsfrågan är av betydelse, över det försök som genom dessa paragrafer gjorts att lösa denna fråga. I flera mycket väsentliga avseenden anses också detta försök ha utfallit tillfredsställande. I ett par ej mindre väsentliga avseenden anses dock ändring och komplettering erfordrbara. I momenten 1, 2 och 3 av 16 § angives vad som skall anses vara neutralitetsbrott. I fråga om lämpligheten av dessa bestämmelser råder icke någon meningsskiljaktighet utan desamma tillstyrkas. Däremot har från Svenska Maskinbefälsförbundets sida invändningar gjorts mot första punkten i sista stycket, vari angives vad som ej skall anses vara neutralitetsbrott, nämligen att någon vid arbetsnedläggelse kvarstannar i sitt arbete. Om en arbetstagargrupp vid en tvist om arbetsvillkoren tillgriper arbetsinställelse i syfte att tvinga fram ett kollektivavtal, kan enligt förbundets mening vissa enstaka individer inom kåren icke betraktas som tredje man och böra alltså icke heller tillförsäkras rätt till neutralitet. Denna ståndpunkt motiveras med att kollektivavtalen, om intet annat uttryckligen bestämmes, reglera villkoren jämväl för icke organiserade arbetare. Även i de fåtal fall, då bestämmelse av motsatt innehåll förefinnes, är det regel att arbetsgivarna tillämpa enahanda arbetsvillkor för de oorganiserade och de organiserade. Innebörden av undantaget från neutralitetsregeln i lagförslaget blir följaktligen den, att en utanför organisationen stående arbetare icke endast tillgodonjuter de fördelar organisationen tillkämpat sig för sina medlemmar utan att åtaga sig de uppföringar och förpliktelser, som medlemskap medför, utan därtill premieras genom att av lagen tillerkännas tredje mans skydd som icke tillkommer medlem. En dylik undantagsställning överensstämmer icke med rättsmedvetandet bland arbetstagarernas stora massa. Daco ansluter sig till denna åskådning så till

vida att den icke anser neutralitetsskydd böra utsträckas till person, vars arbetsvillkor konflikten avser att genom kollektivavtal få reglerade, utan att så är, att konflikten icke sanktionerats av huvudorganisationen eller att organisationen icke omfattar minst 50 % av den arbetstagargrupp den vid konflikten företräder.

Vidare fäster samma förbund uppmärksamheten på att bestämmelsen i 17 § kan komma i kollision med den tolkning av vissa bestämmelser i sjömanslagen, som hävdas av arbetsgivarparten. Av denna anledning hemställs att paragrafen kompletteras med den bestämmelsen, att den äger giltighet framför motsvarande bestämmelse i annan lag.

Sveriges Arbetsledareförbund framhåller i sitt yttrande, att den i 16 § givna definitionen av skyddsarbete icke utesluter tveksamhet vid många tillfällen och uttalar därför också sitt gillande av den av kommissionen föreslagna möjligheten att genom kollektivavtal mera detaljerat bestämma, vad som avses med skyddsarbete. Då emellertid i vår lagstiftning inga kompetensvillkor uppställas med avseende på de parter, som äga sluta kollektivavtalet, öppnas härigenom tillfälle för en arbetsgivare att påtvinga en svag organisation av anställda ett avtal, som åt skyddsarbete ger en väsentligt vidsträcktare omfattning än lagen avser. Härigenom skulle de anställda berövas det neutralitetsskydd lagen velat giva. Paragrafens skyddsbestämmelse riskerar därför att bliva ineffektiv, såvida icke rätten att bestämma vad som skall anses som skyddsarbete begränsas till kollektivavtal, som på arbetstagarsidan uppbäras av huvudorganisation samt att huvudorganisationen skall vara representativ på samma sätt som föreslagits i förestående stycke rörande neutralitetsskyddet.

På grund av att redan i några fall personliga kontrakt äro upprättade med arbetsledare och även med tjänstemän i andra ställningar inom industrien, enligt vilka dessa äro pliktiga att åtaga sig arbete av vad slag det vara må vid inträffade konflikter, och då det kan förmodas att en planerad lagstiftning till skydd för neutralitet vid sådana konflikter kan föranleda arbetsgivarna att påtvinga ytterligare, ett måhända stort antal anställda liknande kontrakt före den tid, då den tillämnade lagen träder i kraft, måste Daco bestämt hävda önskemålet om lagens retroaktiva verkan med avseende på dylika avtal. Enligt motiveringen till 17 § skulle däri meddelade bestämmelser nämligen icke äga tillämplighet å vid lagens ikraftträdande träffade uppgörelser utan endast på sådana, som träffades sedan lagen trätt i kraft. Detta skulle komma att innebära, att för lång tid framåt vissa personliga kontrakt av samma innebörd vore lagstridiga, andra icke; att vissa tjänstemän måhända inom samma företag och vid utförandet av samma arbete åtnjöte neutralitetsskydd, andra däremot icke. Daco anser sig jämväl böra fästa uppmärksamheten på den möjlighet till kringgående av lagen, som genom en dylik anordning yppar sig. Det vore nämligen en lätt sak, då dessa avtal ingalunda äro kontrollerade eller registrerade, att upprätta antedaterade sådana. Det förefaller uppenbart att om lagen, vilket synes oss naturligast, icke i detta avseende skulle få en omedelbar verkan på redan ingångna personliga avtal, så bör en

möjligast kortfristig övergångstid fastställas, efter vilken inga som helst avtal av här antydd art skulle äga giltighet.

Under återopande av vad som sålunda anförts hemställes underdånigast att 16—17 §§ omarbetas med hänsyn till här framförda önskemål samt att bestämmelserna erhålla retroaktiv verkan eller att en kortare övergångsperiod fastställs för dessa bestämmelsers tillämpning.

18 §. Någon anledning till erinran om bestämmelserna i denna paragraf föreligger ej.

19—46 §§. Mot innehållet i rubricerade paragrafer, vilka innehålla bestämmelser om påföljd av överträdelse av lagen, är endast den erinringen att göra, att straffsattserna synas vara för höga, varför en sänkning synes böra ske.

Slutligen framlägges »förslag till lag om ändring av 11 kap. strafflagen». Den sålunda föreslagna ändringen är likalydande med det ändringsförslag, som tidigare framlades av professor Bergendal, och mot vilket Daco i ett då avgivet yttrande uttalade betänkligheter. Dessa kvarstå alltjämt. I fråga om deras innebörd må här endast erinras därom, att de gällde lagens praktiska verkningar. Dessa måste nämligen bli sådana, att någon åtskillnad icke göres i fråga om försöka å ena sidan att förmå allmänheten till deltagande i blockad eller bojkott och å andra sidan att söka förmå allmänheten att undvika ett ingripande i pågående konflikt. Enligt uttalande från professor Bergendal vore nämligen paragrafens innebörd sådan, att ett enkelt meddelande från en »strejkvaks» sida om att strejk påginge enligt paragrafen skulle vara straffbart, ävensom utdelande av tryckta meddelanden härom. En sådan vakthållning och dylika meddelanden skulle endast ha till ändamål att hindra utomstående att inblanda sig i konflikten och göra sig skyldiga till sådant neutralitetsbrott, som berövar dem det skydd som tillkommer tredje man. Det synes Daco oriktigt att straffrättsligt jämställa handlingar med så skilda syften, av vilka i varje fall det senare måste anses vara fullt legitimt. Daco anser sig även böra ansluta sig till den mening, enligt vilken dels särskilt straff för dylik handling betecknas såsom innebärande en bristande reciprocitet mellan parterna i en arbetskonflikt och dels bestämmelsen ur ordningssynpunkt anses överflödig, då senare tidens lagtillämpning ådagalagt, att för allmänheten stötande eller ordningen störande ingripanden från blockad- eller strejkvaks sida kunna fullt effektivt lagligen beivras.

Under återopande av vad vi sålunda anført hemställa vi härmed underdånigast,

att Eders Kungl. Maj:t ville, för den händelse ett lagförslag i ärendet kommer att föreläggas riksdagen, föranstalta om sådan omarbetning av det föreliggande lagförslaget, att de vid de särskilda paragraferna här ovan angivna synpunkterna och önskemålen bliva beaktade.

Svenska industritjänstemannaförbundet.

(Yttrande överlämnat av de anställdas centralorganisation.)

Sedan Svenska Industritjänstemanna-Förbundet genom Kungl. Maj:ts remiss till De Anställdas Centralorganisation av den s. k. trettonmannakommissionens förslag av den 4 sistlidne maj till *Lag angående vissa ekonomiska stridsåtgärder m. m.* satts i tillfälle framföra sina synpunkter på ifrågavarande lagförslag, får Förbundet härmed anföra följande.

Förbundet anser sig för sin del kunna giva sin fulla anslutning till de *allmänna* principer, som ligga till grund för lagförslagets bestämmelser. Då numera utvecklingen på det ekonomiska området medfört, att en stor del, antagligen den största delen, av alla ekonomiska avgöranden av större räckvidd, träffas mellan mer eller mindre fast organiserade intresseorganisationer; och då dessa uppgörelser alltmera tendera att resultera i kraftmätningar av för både samhället och parterna kostsamt slag, måste det anses vara ett betydande samhällsintresse att genom lagstiftningsåtgärder reglera formerna för dessa avgöranden, så att de stridsmedel, som komma till användning, *icke brukas tanklöst eller i onödan* utan handhavas med försiktighet och omdöme och under klart definierat ansvar.

Beträffande de särskilda i lagförslaget intagna bestämmelserna gäller, att dessa till viss del avse förhållanden, som endast periferiskt beröra Svenska Industritjänstemanna-Förbundets nuvarande verksamhet, ehuru några av dem under vissa förutsättningar kunna erhålla förstärkt aktualitet i en nära framtid. Andra av de föreslagna paragraferna hava däremot ett direkt och intimt sammanhang med vår organisations arbete.

Behörighetsreglerna.

Förbundet anser för sin del de i lagförslagets §§ 2—5 givna reglerna för organisations behörighet att tillgripa sådana stridsåtgärder, som i lagen avses, vara väl ägnade att bidra till en stabilisering av förhållandena, särskilt på arbetsmarknaden. I synnerhet synes bestämmelsen i § 2, sista stycket, komma att verksamt befrämja de *centralisationstendenser*, som särskilt på senare år blivit alltmera framträdande inom arbetstagarnas av alla klasser organisationer, en utveckling, som måste hälsas med tillfredsställelse, då densamma samtidigt underlättar strävandena för enhetliga anställnings- och löneförhållanden, och minskar risken för öppna konflikter genom att reducera antalet instanser, som äro berättigade att igångsätta stridsåtgärder.

Av de i §§ 7—18 givna bestämmelserna äro §§ 8, 11 och 17 av särskilt intresse för Svenska Industritjänstemanna-Förbundet och dess medlemmar.

§ 8.

Sådan åsiktsförföljelse, som i denna paragraf avses, torde numera för arbetarnas och därmed jämställda gruppers vidkommande hava blivit en sällsynthet, även om vissa isolerade fall allttjämt förekomma. I den mån stridsåtgärder från arbetsgivarhåll tillgripas, torde desamma i allmänhet falla under bestämmelserna i § 11.

För de grupper av anställda, som tillhöra Svenska Industritjänstemannaförbundets och därmed likartade sammanslutningars klientel, äro emellertid dylika åsiktsförföljelser från arbetsgivarnas sida en eventualitet att bestämt räkna med. En lagbestämmelse av detta slag måste därför från vårt förbunds sida hälsas med tillfredsställelse. Emellertid torde värdet av det skydd mot åsiktsförföljelse, som paragrafen avser att lämna, i praktiken bliva synnerligen tvivelaktigt. Under förhandenvarande omständigheter då arbetsprestationen bestämmes och bedömes av arbetsgivaren ensam, utan att vare sig den anställde eller hans organisation har någon egentlig medbestämmanderätt; där i det övervägande antalet fall icke ens personliga kontrakt, än mindre kollektivavtal erbjuda det minsta skydd mot godtycklig behandling, torde det visa sig synnerligen svårt för en förorättad anställd att leda i bevis, att åsiktsförföljelse föreligger. Intet är för arbetsgivarparten lättare än att leta upp betydelselösa eller konstruera fram förmenta försummelse i tjänsten, som kunna förebäras såsom skäl för ett avskedande. Häråt torde f. n. ingenting vara att göra, men den föreslagna bestämmelsen kan likväl anses utgöra ett värdefullt moraliskt stöd åt här avsedda kategorier av anställda i deras strävan efter bättre ekonomiska och sociala livsvillkor.

§ 11.

Beträffande denna paragraf önskar förbundet till fullo ansluta sig till det särskilda yttrande till kommittébetänkandet, som avgivits av herr Ahlberg. Det förtjänar att på det kraftigaste understrykas, att något som helst berättigat behov att på det sätt som i paragrafen avses inskränka arbetsledares, tjänstemäns och likartade kategoriers föreningsfrihet icke kan ur arbetsgivar-synpunkt föreligga, då de inskränkningar, som kunna anses skäliga, redan i praktiken respekteras av vederbörande organisationer. Däremot skulle det uttryckliga undantag från det avsedda föreningsrättsskyddet, som sista delen av paragrafen innehåller, icke utesluta möjligheterna för arbetsgivarparten att, på ett sätt som uppenbarligen icke avses i lagbestämmelsen, försöka sönderbryta tjänstemäns och andra anställdas intresseorganisationer, enär dessa samt och synnerligen omfatta medlemmar, som i sitt arbete stå i subordinationsförhållande till varandra. Arbetsgivare hava i ett flertal fall visat misstro och ovilja mot medelklassgruppernas organisationssträvanden och genom hot om avsked och andra påtryckningsmedel sökt förhindra organiserad samverkan mellan tjänstemännen, i främsta rummet uppkomsten av vertikala organisationer mellan anställda av olika tjänsteställning. Dylika försök skulle i hög grad befrämjas genom ifrågavarande bestämmelse. Även om möjlighet formellt föreligger, att den i bestämmelsen omnämnda skäligheten har att vid tvist avgöras av domstol, skulle med visshet denna möjlighet för en anställd att mot arbetsgivarens vilja vinna inträde i en organisation icke kunna utnyttjas på grund av den beroendeställning, han intager gentemot sin arbetsgivare.

Det måste därför te sig såsom ett oavvisligt krav från tjänstemannorganisationernas sida, att den i § 11 gjorda inskränkningen i föreningsrätten icke upphöjes till lag. Att såsom påyrkas av hr Söderlund i hans yttrande till

betänkandet, överlämna denna fråga till arbetsgivarnas avgörande, vore att öppna portarna för ett ännu värre godtycke än det nuvarande.

I anknytning till denna paragraf må även framhållas, att vissa andra former av övergrepp mot föreningsrätten än de, som beröras av föreliggande lagförslag, kunna tänkas, t. ex. böter eller andra förmögenhetsstraff. Dessa äro naturligtvis i lika hög grad som de av lagen avsedda värda uppmärksamhet, men detta kan uppenbarligen endast ske i samband med en generell lagstiftning till föreningsrättens skydd. Vi hava likväl ansett oss böra fästa uppmärksamheten härpå i detta sammanhang.

§ 17.

Denna paragraf skulle, därest den upphöjdes till lag, innebära ett betydande framsteg i medelklassgruppernas strävan att vid uppgörelserna på det ekonomiska området bliva betraktade och behandlade såsom en självständig grupp med oinskränkt rörelsefrihet och egna intressen att bevaka, vilken m. a. o. icke utan vidare skall kunna tvingas att med eller mot sin vilja tjänstgöra såsom hjälptrupper åt endera parten. Gentemot detta har arbetsgivarintressenas främste representant i kommittén, herr Söderlund, hävdadt, att denna bestämmelse skulle innebära en inskränkning i arbetsledares och tjänstemäns fria avtalsrätt, ett slags partiell omyndighetsförklaring för dessa grupper, som icke skulle kunna undgå att få för dem tråkiga följder.

Det må då framhållas, att denna tjänstemännens av arbetsgivarna omhuldade avtalsfrihet icke existerar i verkligheten, så länge arbetsgivarparten vägrar att erkänna förhandlingsrätten och kollektivavtalsprincipen för tjänstemannagruppernas vidkommande. Med den osäkra ställning, som dessa kategorier av anställda hava, och med de synnerligen ojämna styrkeförhållanden, som föreligga vid ingående av arbetsavtal mellan enskild tjänsteman och en större arbetsgivare, är avtalsfriheten för den förres vidkommande ett tomt ord. Han tvingas i praktiskt taget alla fall att utan vidare acceptera honom förelagda anställningsvillkor. Den i § 17 föreslagna inskränkningen i avtalsfriheten är enligt vår uppfattning ett skydd för den verkliga, icke blott den formella avtalsfriheten och är icke mera diskvalificerande för tjänstemännen än vad t. ex. de sedan urminnes tid bestående inskränkningarna i rätten att avyttra fast egendom kunna anses vara för vårt lands bondebefolkning. Under den sociala lagstiftningens utveckling har det i mer än ett fall visat sig nödvändigt att beskära rätten att »kontraktera bort» lagligen garanterade förmåner.

Vi få därför anföras, att vi med ovan anförda reservationer och ändringar icke anse oss för vår del böra avstyrka det föreliggande förslaget upphöjande till lag.

Svenska bankmannaföreningen.

(Yttrande överlämnat av de anställdas centralorganisation.)

Den offentliga diskussionen rörande tredje mans rätt vid arbetskonflikter har icke givit vid handen att en lagstiftning i detta spörsmål varit av sådan natur, att den fallit inom Svenska Bankmannaföreningens intressesfär. Då

emellertid Daco hemställt om Bankmannaföreningens uttalande rörande det nu föreliggande Betänkandet med förslag till Lag angående vissa ekonomiska stridsåtgärder m. m., som avgivits av den s. k. 13-mannakommissionen, har föreningen genomsett förslaget och finner att i förslaget införts en fråga av rent föreningsrättslig natur, vilken i allra högsta grad angår vår organisation. Det gäller den i förslaget upptagna 11 §, som har följande lydelse..

»Massåtgärd må man ej vidtaga mot någon för att förmå eller hindra honom att inträda i eller utträda ur förening eller annan sammanslutning. Ej heller må i sådant syfte uppsägning ske av arbets- eller hyresavtal, utan så är att arbetsledare eller annan i förtroendeställning finnes ej skäligen böra vara medlem av förening, som avser tillvaratagande av honom underställd personals intressen eller annan sådan anledning föreligger.»

Vi behöva väl knappast uttala vår förvåning över att det i ett lagförslag, som avser helt andra ting, skall upptagas en bestämmelse av rent föreningsrättslig karaktär. Denna bestämmelse är dessutom sådan, att den kränker alla deras intressen, vilka ha behov av den vertikala organisationsformen. Hela tjänstemannaklassen, inklusive de s. k. privatanställda, ha av naturliga skäl uppbyggt sina organisationer på sådant sätt, att i desamma upptagas alla arbetstagare inom företagen, uppifrån chefernas närmaste män ned till de yngsta kontorsanställda. Ovanstående paragraf, som till synes skall skydda föreningsrätten, kommer genom det i andra punkten nämnda undantaget i själva verket att göra föreningsrätten för de högre ställda tjänstemännen i företagen utomordentligt illusorisk. Kommissionens majoritet uttalar visserligen, att uttrycket »skäligen» är ägnat att förhindra missbruk av denna bestämmelse. Här förutsätter den, att vid en domstolsprövning av det berättigade i en uppsägning kommer domstolen att underkänna motiveringen, såvida icke allvarliga skäl förebringas som påvisa olämpligheten av att vederbörande tillhör sin yrkesorganisation. Ingen betvivlar, att en sådan juridisk prövning kommer att även ur organisationernas synpunkt giva fullt tillfredsställande utslag. Men det fordras frånvaron av varje förståelse av och insikt i de anställdas ställning, om man tror, att en sådan fråga någonsin kan gå till domstolsavgörande. Den som erhållit föreläggande att utträda ur sin förening skulle redan härigenom förstöra varje möjlighet att kvarstanna i sin tjänst. I åtskilliga arbetsfack inom privattjänsten existerar praktiskt taget full anställningstrygghet. Så är fallet inom bankverksamheten, försäkringsväsendet, apoteksväsendet, järnvägarna, monopolbolagen m. fl. företag. Föreningsrätten, hur osympatisk den än tett sig för åtskilliga arbetsgivare, har dock inom dessa arbetsområden lämnats oförkränkt. Genom en sådan bestämmelse, som här är föreslagen, skulle emellertid en bekväm väg öppnas för företagarna att, under åberopande av lagen, förbjuda vissa grupper av funktionärer att ansluta sig till organisation, avsedd för personalen i dess helhet. Vi upprepa att om ett sådant föreläggande gjordes en tjänsteman, så skulle den, som däröver förde klagan inför domstol, otvivelaktigt redan av detta senare skäl bliva skild från sin befattning den traditionella anställningstryggheten till trots. Vi antaga, att förhållandet skulle bli lika ödesdigert för andra anställda inom andra arbets-

områden och sålunda ävenledes för deras organisationers fortbestånd och utveckling.

Det är orimligt att antaga, att 13-mannakommissionens majoritet med berätt mod velat rikta ett dråpslag mot tjänstemännens organisationssträvanden, men den farhågan är säkerligen välgrundad, att punkten icke desto mindre kan komma att av vissa arbetsgivare eller i en uppkommande kritisk situation utnyttjas för att utdela ett dylikt. Att den bibehållits trots invändningar från ett par reservanternas sida, vilka fört organisationsväsendets talan, kan endast bero på en bristande kännedom om det beroende de privatanställda av skiftande slag inom manschettyrkena äro underkastade, samt om den nödvändiga formen av deras sammanslutningar.

Det är oss bekant, att det i paragrafen omnämnda undantaget från det tillämnade skyddet för föreningsfriheten tillkommit av den anledningen, att vissa arbetsgivare- och arbetstagarorganisationer inom industrien ansett det opportunt att inbördes avtala om förbud för arbetsledare att tillhöra arbetarnas organisationer. För deras vidkommande skulle denna bestämmelse, om den bleve lag, icke ha något som helst inflytande. Det skulle endast innebära en kodifiering av ett bestående förhållande, men för arbetstagargrupper såsom bankmannakåren och för övriga kårer med till Daco anslutna organisationer skulle bestämmelsen kunna få ovan angivna verkningar.

Vi hemställa därför, att Daco ville, med beaktande av här anförda synpunkter, i sitt yttrande till Konungen yrka på att undantaget i andra punkten av 11 § uteslutes.

Svenska maskinbefälsförbundet.

(Yttrande överlämnat av de anställdas centralorganisation.)

Svenska Maskinbefälsförbundet, som av De Anställdas Centralorganisation anmodats att inkomma med de erinringar, som kunna finnas i fråga om den utredning rörande lag angående vissa ekonomiska stridsåtgärder m. m., vilken verkstälts av en inom socialdepartementet tillsatt kommission, får härmed anföra följande.

Då förbundet omfattar praktiskt taget allt maskinbefäl till sjöss med behörighetsbrev såsom maskinister av 2:a klass eller högre behörighet och dessutom omfattar det stora flertalet av maskinbefälet i land med motsvarande utbildning, så har förbundet att särskilt bevaka denna yrkesgrupps intressen, som på grund av medlemmarnas egenartade anställningsförhållanden i många avseenden avvika från de flesta andra yrkesgrupper. Förbundet har nämligen inom sjöfarten kollektivavtal, som gäller för de flesta av medlemmarna och kommer därför i stor utsträckning att i detta avseende intaga samma ställning som arbetstagararna inom de verksamhetsgrenar, som äro reglerade medelst kollektivavtal. På samma gång inneha dessa medlemmar förmansställning över underordnad personal och bli därigenom i samma mellanställning vid inträffade konflikter mellan arbetsgivare och arbetare som är förhållandet med arbetsledare och förmän inom industrien. Dessutom inneha flertalet av de i

land anställda arbetsledarebefattningar, varför de vid arbetskonflikter komma i samma mellanställning som övriga arbetsledare.

För vårt vidkommande anse vi det icke föreligga något större behov eller måhända intet behov alls av en dylik lagstiftning, men då vissa omständigheter inom andra verksamhetsområden torde vara av den beskaffenhet, att en sådan lagstiftning är ofrånkomlig, så lär vårt arbetsområde icke heller kunna undgå att beröras av den lagstiftning, som kan komma till stånd. Vi anse emellertid, att man vid reglering av ett nytt område genom lagstiftning bör gå ytterst varsamt till väga och från början göra det minsta möjliga för att sedan efter vunna erfarenheter utbygga lagen vidare.

Beträffande de olika bestämmelserna vilja vi endast i några enstaka fall göra erinringar och finna därvid bestämmelsen i 10 § komma att verka särskilt ogynnsam för arbetstagarna och kommer säkerligen att i hög grad minska effekten av deras stridsåtgärder. Ehuru vår organisation icke kan förväntas komma att utöva repressalier mot blockadbrytare vid en eventuell konflikt, så anse vi oss dock böra erinra om, att fruktan för repressalier utan tvivel haft mycket stor betydelse för att göra arbetsblockaderna effektiva. Om nu dessa repressalier endast få utövas så länge konflikten pågår, så torde arbetsblockaderna bli mycket ineffektiva. Det är nämligen så, att de som uppträda såsom blockadbrytare bli föremål för alldeles speciellt skydd under utövande av denna verksamhet och få därför knappast någon kännning av de repressalier, som den stridande organisationen kan vilja utöva mot dem. De inkvarteras och utföra sitt arbete inom fridlysta områden i många fall, så att de torde vara praktiskt taget oåtkomliga för all påverkan under det arbetskonflikten pågår, varför fackföreningarnas åtgärder mot blockadbrytarna bli mycket ineffektiva, därest de endast få vidtagas så länge tvisten pågår. Förslaget har för övrigt i detta avseende ytterligare medfört inskränkning i rätten att utöva sådan stridsåtgärd, enär den till och med kan bli förbjuden under pågående arbetstvist. Det förekommer nämligen i många fall, att arbetet avbrytes och då skulle blockadbrytarna icke längre kunna bli föremål för repressalier under den tid de inte utföra arbete. Sedan kunna de på nytt åter anställas hos samma eller annan i tvisten indragen arbetsgivare och då betraktas såsom parter endast så länge de utföra arbete, för att åter anses såsom neutrala då de tillfälligtvis upphöra med arbetet. Detta är exempelvis förhållandet inom stuveribranschen, där arbetarna i många fall endast antagas för lastning eller lossning av ett visst fartyg och sedan inte ha någon anställning förrän de möjligen på nytt engageras för något annat fartyg.

Det förefaller egendomligt att man har rätt att offentligt meddela, att en person straffats för brott, även om han mer än ett tiotal år efteråt uppfört sig oförvitligt, men man skulle inte få rätt att på samma sätt meddela, att en person uppträtt osolidariskt under en arbetskonflikt. Det är säkerligen en del fackföreningars mångåriga förföljelse mot blockadbrytare, som varit motivet till den föreslagna bestämmelsen, men det kan ju tänkas att gå en medelväg mellan båda dessa ytterligheter och inte tillåta repressalier mer än en viss tid, exempelvis fem år, efter konfliktens upphörande.

Den föreslagna inskränkningen i arbetareorganisationernas befogenhet verkar närmast som en klasslagstiftning, då samtidigt arbetsgivareorganisationerna i full utsträckning få behålla sin rätt att utöva repressalier mot osolidariska kolleger, som varit anslutna till deras organisationer. Det ligger i sakens natur, att arbetsgivarnas repressalier mot sådana kolleger huvudsakligast består i indrivande av skuldförbindelser, som lämnats på grund av medlemskap i organisationen. Dessa förbindelser lämnas visserligen till indrivning under pågående konflikt, men verkningarna därav upphöra givetvis inte med att indrivningen blivit verkställd. Det är självklart, att den som fått betala ett större belopp kommer att känna verkningarna därav långt efter det konflikten upphört och kanske till och med blir ekonomiskt ruinerad genom en dylik åtgärd. Arbetsgivarpartens repressalier upphöra således inte med konflikten utan göra sig kanske i högre grad kännbara sedan konflikten upphört. För övrigt föreligger det intet hinder att efter en konflikts upphörande fortsätta indrivningen, därest den ej hunnit slutföras. Det kan visserligen göras gällande att de arbetsgivare, som lämnat ansvarsförbindelser, äro att jämställa med arbetare, vilka vid konfliktens utbrott tillhöra arbetarnas organisation. Det föreligger dock den skillnaden, att arbetarna inför en väntad konflikt kunna utträda ur organisationen och därigenom erhålla tredjemansskydd, därest de kvarstanna i arbetet. Arbetsgivarna ha visserligen även möjlighet att vidta denna åtgärd, men de kunna dock bli föremål för repressalier, enär deras ansvarsförbindelser i regel kunna indrivas en avsevärd tid efter det de utträtt ur organisationen.

En sådan reell olikhet i parternas rätt att vidtaga stridsåtgärder bör givetvis inte förekomma i en dylik lagstiftning och därest det anses erforderligt att förbjuda arbetstagarerna att vidtaga repressalier sedan en konflikt upphört, så bör ett motsvarande förbud även drabba arbetsgivarna. Detta torde närmast kunna ordnas så, att alla under en konflikt vidtagna indrivningsåtgärder av ifrågavarande skuldförbindelser omedelbart skola avbrytas vid konfliktens biläggande, samt att de belopp som indrivits, skola återbetalas sedan konflikten upphört. Genom en sådan åtgärd ha parterna utsikt att bli jämställda i detta avseende och något annat bör inte förekomma i en lag av denna karaktär.

Den i 11 § föreslagna inskränkningen i rätten att uppsäga arbetsavtal i syfte att hindra någon från medlemskap i arbetstagarorganisation torde ej vara tillräckligt effektiv. Det har nämligen förekommit fall, då arbetsgivare lämnat särskilda förmåner åt dem som avsagt sig rätten att tillhöra viss organisation. Man har exempelvis för medlemskap i pensionskassa fordrat utträde ur fackförening, vilket i realiteten kan få minst lika kännbara följder, som en direkt uppsägning av arbetsavtalet. En lagstiftning, som skall lämna ett effektivt skydd i detta avseende bör därför innehålla bestämmelse om att inga ekonomiska förmåner få göras beroende av medlemskap i viss organisation, ävenså bör ej något undantag göras för arbetsledare eller någon annan i förtroendeställning, enär de böra ha full frihet att själva välja vilken organisation de vilja tillhöra, därest de bli antagna såsom med-

lemmar. För vårt förbund kan det lätt tänkas uppstå svårigheter i detta avseende, då såväl övermaskinisten som det underordnade maskinbefålet nu tillhöra samma organisation. Arbetsgivarna skulle kunna genom tillämpning av denna undantagsbestämmelse äga rätt att fordra splittring av vår organisation genom att exempelvis förbjuda övermaskinisterna att tillhöra samma organisation som det underordnade maskinbefålet. Vi anse, att lagstiftningen bör förbjuda varje sådan åtgärd och att således intet undantag bör göras för personer i förmansställning. Enligt vår uppfattning bör det, därest anledning finns att, liksom det förekommit inom industrien, införa dylika bestämmelser, så böra de åstadkommas genom avtal mellan arbetarnas och arbetsgivarnas organisationer. Det blir därigenom de stridande parterna, som få avgöra i vilken utsträckning arbetsledarna få ansluta sig till arbetarnas organisation, och därigenom kommer ej något obehörigt tryck att kunna utövas på personer i förmansställning. Vi anse en sådan lösning vara betydligt bättre än den som införts i förslaget.

Vi finna det i 16 § sista stycket gjorda undantaget för den som vid arbetsnedläggelse kvarstannar i arbete såsom någonting uppenbart orimligt. Det kan knappast under några förhållanden föreligga någon neutralitet för dem som arbeta inom av kollektivavtalen reglerade områden, enär de åtgärder som vidtagas av organisationen alltid komma att få inverkan på samtliga arbetares löne- och arbetsförhållanden. I regel anses alla anställda berättigade att åtnjuta de i kollektivavtalen bestämda förmånerna och i det fåtal fall, då avtalen innehålla uttrycklig bestämmelse om att de omfatta medlemmar av den avtalsslutande arbetstagarorganisationen, så lämna arbetsgivarna samma förmåner till de oorganiserade, som till dem som omfattas av avtalet. Den omständigheten att en person undandrar sig sina förpliktelser till organisationen genom att endast åtnjuta de fördelar denna skapat men ej betalar något till densamma bör givetvis ej ge honom någon extra fördel därutöver. Han har i regel förut åtnjutit förmåner på sina kamraters bekostnad och detta kan inte vara någon anledning till att ytterligare premiera honom med någon särskild undantagsställning vid inträffad konflikt. Det är till och med sannolikt, att ett dylikt undantag kommer att bidra till att en del föredra att ställa sig utanför organisationen för att därigenom erhålla tredjemansskydd vid inträffade arbetskonflikter. Det kan visserligen göras gällande, att arbetsblockad kan anordnas av en minoritet organiserade arbetare på en arbetsplats, där flertalet äro oorganiserade, varvid det synes oriktigt att under sådana omständigheter icke bereda dem, som stå utanför organisationen, tredjemansskydd. Något sådant skydd torde näppeligen erfordras i ett dylikt fall, enär minoriteten ej kan utöva någon kraftig påtryckning mot majoriteten, varför det inte finns anledning till att av detta skäl införa det föreslagna undantaget. Vi anse därför att det i detta avseende gjorda undantaget bör helt utgå.

De i 17 § stadgade begränsningarna för vissa befattningshavare att vid arbetsinställelse endast ha skyldighet att utföra sitt vanliga arbete böra omfatta även sådant som enligt nu gällande lagstiftning möjligen kan påtvingas dem utöver de vanliga göromålen. Det är nämligen ej fullt avgjort, huruvida be-

fålet i fartygen enligt den tillämpning sjömanslagen erhållit kan åläggas att vid arbetsinställelse inom stuverifacket utföra lastnings- eller lossningsarbete, fastän detta under vanliga förhållanden icke utföres av dem. Det är emellertid tydligt, att ett påtvingande av dylikt arbete är en kränkning av deras rätt till neutralitet vid förekommande arbetskonflikter. Om nu en lagstiftning kommer till stånd för att skydda denna rätt, så bör den skyddas även mot en äldre lagstiftning, som tillkommit innan den nyare rätten gjorts gällande. Vi anse därför, att det bör stadgas att vad som i annan författning finnes bestämt, som kan vara stridande mot denna lag, vare utan verkan.

Den i samma paragraf lämnade möjligheten att genom kollektivavtal träffa särskild uppgörelse om vad som skall avses med skyddsarbete kan lätt leda till missbruk, då det föreligger svaga organisationer såsom ofta kan vara förhållandet med personer i förmansställning. Det kan till och med tänkas fall, då man genom bildande av lokala förmansklubbar eller dylikt kan påtvinga vederbörande ett formellt kollektivavtal, som knappast innehåller något annat än en väsentlig utvidgning av vad som skall avses med skyddsarbete. Detta kan möjligen förhindras genom att bestämma att det skall avse kollektivavtal träffade mellan huvudorganisationerna av arbetsgivare och anställda, fastän det föreligger risk för att huvudorganisationen för de anställda inte har tillräcklig styrka att motstå påtryckning från den ekonomiskt överlägsna arbetsgivarparten.

Beträffande straffbestämmelserna anse vi dem vara alldeles för kraftigt tilltagna och lämna rum för alltför vidsträckta tolkningar från domstolarnas sida. Man bör i detta fall ta hänsyn till att det gäller att kriminalisera handlingar, som icke varit förut belagda med straff. Under dessa omständigheter bör man gå synnerligen varsamt fram och från början vara mycket försiktig med lagstiftning i detta avseende, varefter erfarenheten får visa i vad mån ytterligare påbyggnad av lagen erfordras. Under dessa omständigheter bör straffet för överträdelser i regel ej vara strängare än böter samt i de fall, där urbota straff anses erforderligt, bör maximum sättas till fängelse i 6 mån.

En omständighet, som även bör beaktas i detta sammanhang, är att det torde dröja ett flertal år, innan någon fast rättspraxis beträffande tillämpning av de olika bestämmelserna hinner utbildas sig och det är mycket sannolikt, att det ej hinner bli fallet under den tid lagen är avsedd att äga giltighet.

Den föreslagna ändringen av 11 kap. 16 § strafflagen anse vi vara ett ensidigt gynnande av arbetsgivarparten, då det gäller arbetskonflikter, enär parterna äro mycket olika ställda med avseende å sina möjligheter att lämna upplysningar om blockader. Arbetsgivarna behöva nämligen endast vända sig till en begränsad krets, som kan nås utan hänvändelse till offentligheten. Arbetstagarna däremot kunna räkna med att blockadbrytare kunna anskaffas från de mest vidsträckta områden, så de knappast kunna erhålla kännedom om pågående blockader genom tillkännagivande i tidningarna. Särskilt uppstå svårigheter för ett effektivt offentliggörande för de arbetstagargrupper, vilka i regel inte tillhöra något visst politiskt parti och således inte ha några speciella tidningar, som läsas av de personer som kunna väntas söka blockerade an-

ställningar. Dessa personer läsa i många fall endast sådana tidningar, som inte inta annonser om arbetsblockad. Under dessa omständigheter framstår det som uppenbart oriktigt att förbjuda upplysning om förefintligheten av en blockad, då denna upplysning lämnas å allmän plats. Det verkar för övrigt högst egendomligt, att man som regel utan vidare har rätt att tilltala en främmande person å allmän plats om vilken sak som helst, därest det inte sker under former, som kunna anses såsom förargelseväckande, men att det blir straffbart, om man omtalar att en viss arbetsplats är blockerad. Likaså får man överösa gatorna med alla möjliga slags reklamlappar utan någon som helst påföljd, men om de innehålla upplysning om arbetsblockad är utdelandet brottsligt, ehuru de icke ha något brottsligt innehåll. Vi anse därför, att det sålunda föreslagna tillägget icke bör antagas.

Sveriges arbetsledareförbund.

(Yttrande överlämnat av de anställdas centralorganisation.)

Det utkast till en lagstiftning rörande tredje mans rätt till neutralitet i arbetskonflikter m. m., som utarbetats av professorn Ragnar Bergendal, var enligt vår uppfattning icke ägnat att lämna arbetsledare och med dem jämställda det skydd under och efter arbetskonflikter, varav de äro i behov. Med andragande av de synpunkter, som enligt vårt förmenande borde beaktas vid en eventuell överarbetning av förslaget, ansågo vi oss därför nödsakade att bestämt avstyrka förslagets upphöjande till lag.

Det är med största tillfredsställelse vi konstatera, att de önskemål, som sålunda blevo framförda, i allt väsentligt tillgodosetts i det förslag till lag angående vissa ekonomiska stridsåtgärder m. m., som utarbetats av den därför utsedda kommissionen. En lag i nära anslutning till kommissionens förslag skulle därför infria de förhoppningar, som arbetsledare, ingenjörer m. fl. — vilka på grund av sin tjänstställning försättas i en särskilt ömtålig situation vid striderna på arbetsmarknaden — knutit till en lagstiftning på området. Med den definition, som neutralitetsbegreppet givits, skulle en lagstiftning jämväl bliva ägnad att främja strävandena till samförstånd och samarbete på arbetsplatserna mellan nyssnämnda anställda och de egentliga arbetarna. Det undandraget sig visserligen vårt bedömande, huruvida lagförslaget i sitt nya skick ävenledes skingrar de betänkligheter, som det bergendalska förslaget väckte från andra intresserades sida. För vår del anse vi oss emellertid böra tillstyrka, att en lag så snart ske kan måtte beslutas, men hemställa, att här nedan anförda önskemål i några detaljfrågor måtte beaktas.

Genom § 11 i kommissionens lagförslag skulle föreningsrätten i så måtto tryggas, att massåtgärder samt uppsägning av anställnings- och hyresavtal förbjudas såsom påtryckningsåtgärder i syfte att förmå någon att inträda i eller utträda ur förening eller annan sammanslutning. Från denna regel har emellertid det undantaget gjorts, att uppsägning av arbets- eller hyresavtal må kunna verkställas gentemot arbetsledare eller annan i förtroendeställning, om denne finnes ej skäligen böra vara medlem i förening, som avser tillvaratagan-

de av honom underställd personals intressen, eller annan sådan anledning föreligger.

Ett säkerställande av föreningsfriheten på sätt, kommissionen föreslår, skulle för arbetsledarekårens vidkommande sakna egentlig betydelse. Den arbetsgivare, som till äventyrs ogillar, att hans verkmästare och förmän ansluta sig till sin organisation, finner det numera icke oportunt att hota med avsked. Icke heller torde undantaget från huvudregeln i § 11 komma att vid avsedd tolkning spela någon roll i praktiken. Arbetsledarna inse till fullo, att ett medlemskap i de underlydande arbetarnas organisationer kan leda till intressekonflikter och även på annat sätt försvåra de uppgifter, de ha sig förelagda. Vid sin befordran lämna därför arbetsledarna nästan undantagslöst av egen fri vilja den organisation, de tillhört som arbetare. Där så undantagsvis icke sker, leder ett påpekande från arbetsgivarens sida enligt vår erfarenhet alltid till resultat. Den respekt vi äro skyldiga arbetsgivarnas möjligheter att få sin vilja åtlydd förbjuder oss antaga, att någon ändring härutinnan är att befara för framtiden. Därav följer även att något behov av lagens stöd till förhindrande av samorganisation mellan industriens arbetsbefäl och arbetare näppeligen föreligger.

Om arbetsledarna sålunda icke ha något direkt intresse vare sig av huvudbestämmelsen eller undantaget i § 11, väcker den sistnämnda likväl betänkligheter. En föreningsrättslagstiftning ligger väsentligen vid sidan av det område, som utgör det egentliga föremålet för den tilltänkta lagen. Detta torde bl. a. ha tvingat kommissionen till ett så kortfattat bestämmande av gränserna för undantaget att lagens tillämpning måste bereda väsentliga svårigheter och äventyra en enhetlig rättspraxis. »Arbetsledare eller annan i förtroendeställning» begränsar i och för sig ytterst föga området, allra helst intet yttrats om vad som skulle karakterisera en förtroendeställning. Lagen lämnar även den frågan öppen, vilka anspråk, som skulle uppställas i fråga om befälsrätt och behörighet för att viss personal skulle vara »underställd» i förhållande till en annan. Än mer oklara bliva bestämningsgrunderna genom undantagets slutord »eller annan sådan anledning föreligger». Den vaga och mångtydiga lagtexten torde icke ens utsluta en så orimlig tolkning, att arbetsgivare skulle äga att med stöd av lagen avskeda fabriksföreståndare, öververkmästare m. fl., vilka stå i överordnad ställning gentemot övrigt arbetsbefäl, därest de icke utträda ur arbetsledarnas organisation. Allt som allt skulle den prövning av motiven för ett förment föreningsrättskränkande avsked, som ordet skäligen förutsätter, icke endast erbjuda de största svårigheter, utan avgörandet i allt väsentligt bliva beroende av den dömdes rent subjektiva uppfattning.

Den omständigheten, att de föreningsrättsliga bestämmelserna endast kunna bliva ett obetydligt annex till den egentliga lagen, har även lett till en påfallande disproportion mellan det skydd, som skänkes föreningsrätten, och de inskränkande bestämmelserna. Det skulle sålunda alltjämt bliva möjligt för en arbetsgivare att öva ett otillbörligt inflytande över den anställdes organisationsfrihet genom att bland annat förbinda utfästelse om framtida löneförhöj-

ning eller pension med villkoret, att den anställde inträder i eller utträder ur viss organisation, att träffa anställningsavtal, genom vilket den anställde, eventuellt med påföljd av vite, avhänder sig sin organisationsfrihet o. s. v. Likaledes bliva föreningar alltjämt berättigade att antaga eller vidmakthålla bestämmelser, som begränsa eller helt omöjliggöra ett frivilligt upphävande av medlemskapet. Innebörden av begreppet massåtgärd ställer slutligen en mångfald påtryckningsåtgärder i föreningsrättskränkande syfte utanför det reglerade området. Mot detta uppenbarligen ytterst bristfälliga skydd av föreningsrätten, å ena sidan, giver undantaget lagens helgd åt så allvarliga påtryckningsåtgärder som en uppsägning av anställnings- och hyresavtal måste anses utgöra. Vi vilja ingalunda påyrka en utvidgning av föreningsrättskyddet i detta sammanhang. Föreningsrättens säkerställande och det föreningsrättsliga förhållandet i allmänhet tarvar en lagstiftning för sig. Om det emellertid med hänsyn till att föreningsrättskränkningar även kunna vara tredjemans-fall befinnes nödvändigt att i den ifrågasatta lagen införa en regel, bör densamma enligt vår mening inskränkas till ett undantagslöst förbud mot vidtagande av stridsåtgärder i föreningsrättskränkande syfte. På i det föregående anförda grunder hemställa vi därför, att det till 11 § fogade undantaget måtte utgå.

Kommissionens definition av skyddsarbete, införd i § 16 sista stycket, sammanfaller i allt väsentligt med arbetsledarnas uppfattning om vad som bör karakterisera arbeten av detta slag. Under den tid arbetsledarna sökt hävda rätten till neutralitet vid arbetskonflikter har emellertid erfarenheten givit vid handen, att den valda definitionen icke utesluter tveksamhet vid många tillfällen. Speciellt gäller detta beträffande värden av varulager och dylikt. Den skada, vartill en avbruten arbetsprocess eller underlåtenheten att utföra vissa arbeten kan leda, låter sig ofta icke konstateras förrän efter viss tid. Till sådana successivt framkommande skadeverkningar hör exempelvis blånad på nysågat eller eljest icke torrt virke. Olika meningar kunna därför råda, huruvida s. k. »ströläggning» av virket vid viss tidpunkt är att betrakta såsom skyddsarbete eller ej. Samma tveksamhet kan inställa sig beträffande värden av en mångfald råmaterial och industriprodukter. Arten av skyddsarbeten varierar dessutom i hög grad inom olika yrkes- och industrigrenar. Det är med hänsyn till här antydda omständigheter sannolikt välbetänkt, att såsom kommissionen föreslagit möjlighet beredes för träffandet av kollektiva avtal, i vilka skyddsarbetet kan med för parterna bindande verkan bestämmas på ett mer detaljerat sätt än som lämpligen kunnat ske i lagtexten. Den avtalsfrihet, som sålunda medges, yppar emellertid samtidigt tillfälle till träffandet av avtal med sådant innehåll, att de kategorier av anställda, som åsyftas i 17 §, frånhändas rätten till neutralitet. Det torde icke vara en endast teoretisk möjlighet, att en arbetsgivare med utnyttjande av sin starkare ställning kan förmå en förening av vid företaget anställda att mot medlemmarnas fria vilja ingå avtal, som strider mot den neutralitet, lagstiftningen velat främja. Endast i de fall, då de anställda företrädas av organisationer, som äro tillräckligt starka att neutralisera arbetsgivarepartens övertag, elimineras denna risk. Vi vilja därför

biträda den uppfattning, som reservationsvis framförts av en av kommissionens ledamöter, nämligen, att avtalsfriheten bör begränsas till sådana kollektivavtal, som på arbetstagarresidan uppbäras av huvudorganisation, samt att ytterligare det villkoret uppställles, att huvudorganisationen skall vara representativ för den arbetstagargrupp, avtalet gäller. I sistnämnda hänseende åberopas bestämmelserna i § 3 i lagen om medling i arbetstvister, som uppställer vissa villkor för att organisation skall vara behörig påkalla förlikningsmans ingripande.

Möjligen skulle här framförda önskemål kunna tillgodoses, om § 17 erhöles följande lydelse:

»Vid arbetsinställelse vare arbetsledare, tjänsteman eller därmed jämställd, ändå att han därtill förbundit sig, icke pliktig att utom de göromål, som eljest av honom fullgöras, utföra annat arbete än sådant skyddsarbete, varom förmäles i 16 § eller varom kollektivavtal träffats mellan arbetsgivare eller förening av arbetsgivare och förening av arbetsledare, tjänstemän eller därmed jämställda, vilken utgjort huvudorganisation och företrätt minst halva antalet av de hos arbetsgivare eller arbetsgivareföreningsmedlemmar anställda arbetsledarna, tjänstemännen eller därmed jämställda befattningshavare.»

Den stora skillnaden i styrkeförhållandet mellan arbetsgivaren och den anställda och ett otillbörligt utnyttjande av den avtalsfrihet, som så livligt omhuldades från visst håll, har i några fall kommit till uttryck vid upprättandet av anställningsavtal med arbetsledare. Vid ett stuveriföretag förelades sålunda på sin tid förmännen personliga kontrakt, genom vilkas godkännande vederbörande skulle förbinda sig att vid arbetskonflikt utföra alla arbeten, som av ledningen beordrades. Samtliga arbetsledare motsatte sig dessa kontrakt. Inför hotet om omedelbart avsked, vilket även riktades mot arbetsledare, som uppnått för pensionering vanlig ålder, måste emellertid arbetsgivarens ultimatum till sist godkännas. Ytterligare ett antal dylika kontrakt ha under senare år upprättats. Dessutom ha några industriföretag fastställt tjänstemannareglementen med bestämmelser, som möjligen konstituera en juridisk rätt för arbetsgivaren att vid arbetskonflikt beordra annat arbete än som hör till de anställdas vanliga uppgifter. Om rätten till neutralitet kodifieras på det sätt, kommissionen föreslagit, skulle det vara mer än beklagligt och säkerligen verka för rättsmedvetandet stötande, om personliga avtal, vilka ingåtts under ett otillbörligt tryck från arbetsgivarens sida och mot den anställdes fria vilja, skulle äga alltjämt bindande verkan. Vi hemställa därför, att § 17 i lagförslaget måtte gälla alla avtal oavsett när de ingåtts. Skulle detta ingrepp i ett bestående rättsförhållande och denna avvikelse från allmänna rättsgrundsatser väcka allvarligare betänkligheter, hemställa vi, att lagen måtte fixera kortast möjliga övergångstid, efter vars utgång de avtal förklaras ogiltiga, som ingåtts innan lagen trädde i kraft och som strida mot densamma.

Sveriges grafiska faktorsförbund.

(Yttrande överlämnat av de anställdas centralorganisation.)

Någon detaljgranskning av lagförslaget i sin helhet hava vi icke ansett oss kunna verkställa, dels på grund av förslagets omfattning och den relativt korta tid som stått till förfogande, dels på grund av att lagförslaget berör ett område av samhällslivet, vilket hittills varit så gott som oberört av lagstiftningen och varifrån alltså inga föregående erfarenheter föreligga som stöd för bedömandet av lämpligheten av de åtgärder som nu äro ifrågasatta. Vi inskränka oss därför till att något beröra paragraferna 16 och 17, såsom varande av speciellt intresse för vårt förbunds medlemmar i egenskap av arbetsledare inom den grafiska industrien.

Frågan om arbetsledares och därmed jämställdas förhållande vid arbetskonflikter har alltid varit ett av de mera omtvistade problemen. Från arbetsgivarhåll hävdas att arbetsledare och administrationspersonal äro skyldiga att vid konflikt på allt sätt tillvarataga företagets intressen, även om i denna skyldighet skulle ingå utförande av sådant arbete som i vanliga fall utföres av arbetarna. Från arbetaresidan åter har med samma styrka gjorts gällande, att allt utförande av s. k. produktivt arbete under konflikt är att betrakta som ett partitagande för arbetsgivaren och alltså ett avsteg från den neutralitet, arbetsledarna i egenskap av mellanhand mellan de båda parterna böra intaga. Givetvis har ingen av dessa uppfattningar kunnat helt accepteras av arbetsledarna, och de hava därför nödgats att själva söka precisera sin ställning under konflikt. I sådant avseende hava också vissa direktiv utfärdats av organisationerna, där man så gott sig göra låtit försökt tillgodose såväl de egna medlemmarnas intressen som även de båda andra parternas diametralt motsatta uppfattningar. Vi erinra härvidlag om det av Sveriges Arbetsledareförbund utfärdade neutralitetsdirektivet, vilket även synes hava lagts till grund för majoritetens av kommissionen inställning till denna viktiga detalj i det frågekomplex kommissionen haft att behandla. I detta direktiv har fastslagits, att förbundets medlemmar ej äga utföra produktivt arbete under konflikt med undantag av vissa s. k. skyddsarbeten. Om arten och omfånget av dessa skyddsarbeten lämnas för varje särskilt fall speciella direktiv, vilka utfärdas av centralstyrelsen i samråd med arbetsledarna inom den av konflikten berörda industrigruppen.

Även inom vår organisation har medlemmarnas förhållande vid konflikt ingående diskuterats vid flera tillfällen. Frågan diskuterades senast vid 1926 års allmänna möte, vilket fastställde följande direktiv för medlemmarnas förhållande vid konflikt: »Grafiska arbetsledare och administrationspersonal ha skyldighet att, vid inom facket uppstående konflikter mellan yrkets arbetare och arbetsgivare i främsta rummet utföra det arbete de såsom befattningshavare hava att utföra; om förhållandena så påkalla må de även, efter eget bedömande och inom den officin där de äro anställda, personligen utföra sådant arbete som avser att skydda resp. företag mot eventuell skada; därjämte har arbetsledare skyldighet att vid antagandet av ny personal leda och fördela dennas arbete.» Detta uttalande ansågs giva uttryck såväl för arbetsledarens

plikt att se till, att inga för företaget och de inom detsamma anställda större värden gå förlorade vid en konflikt, som även för den bland medlemmarna enstämmiga uppfattningen att denna deras pliktuppfyllelse från arbetsgivarens sida ej borde utnyttjas till att förlänga konflikten.

Det föreligger som synes en viss skillnad mellan det av Sveriges Arbetsledareförbund utfärdade direktivet för medlemmarnas förhållande vid konflikt och det för våra medlemmar gällande. I det förra är allt så kallat produktivt arbete avlyst — möjligen med den uppmjukning härutinnan som de av centralstyrelsen för varje speciell industrigren utfärdade direktiven kunna komma att erbjuda — under det att våra medlemmar, enligt det för dem nu gällande direktivet, »efter eget bedömande och inom den officin där de äro anställda» kunna »utföra sådant arbete, som avser att skydda resp. företag mot eventuell skada». Med denna passus har i första hand avsetts att medgiva möjlighet till färdigställande av sådana större arbeten, vilka vid konfliktutbrottet äro nära sin fullbordan, och där ett uppskjutande av arbetets färdigställande till efter konfliktens avblåsning skulle medföra avsevärd ekonomisk skada för företaget. Det har under diskussionen i denna fråga hävdats, att även färdigställande av sådana arbeten i viss mån vore att betrakta som skyddsarbete, alldenstund det avser att skydda företaget mot en ekonomisk förlust, vars följder givetvis även kunna komma att drabba de inom företaget anställda. I detta sammanhang torde även böra framhållas, att några skyddsarbeten liknande dem som förekomma inom industrien i övrigt icke kunna tänkas inom vårt yrke. De åtgärder som erfordras för att hålla materielen skyddad vid en längre tids uppehåll i arbetet kunna utföras av arbetspersonalen på några timmar omedelbart före konfliktens utbrott, och maskiner och övrig materiel kräva under konflikten ingen tillsyn av den art, att därför behöver finnas särskild personal tillgänglig.

Vi vilja även framhålla ytterligare en sak, som alltid varit och troligen alltid kommer att bli av stor betydelse för den allmänna opinionens inställning till en typografkonflikt och dess verkningar, och som därför även torde förtjäna att tagas i beaktande, när det gäller att fastställa de grafiska arbetsledarnas skyldigheter vid berörda tillfälle. En konflikt inom den grafiska industrien berör nämligen icke endast boktryckerierna; såväl dagspressen som övriga tidningsorgan och tidskrifter komma att drabbas därav. Under det att läsarna av den periodiska pressen möjligen med jämnmod komma att finna sig i att den upphör att utkomma på en tid, blir förhållandet med all säkerhet det rakt motsatta när det gäller dagspressen. Alla försök att stoppa de dagliga tidningarna komma säkerligen nu som vid föregående tillfällen att mötas med en nästan enhällig opposition från allmänhetens sida, och alla åtgärder som vidtagas för att säkra deras utkommande även under en konflikt kunna i samma mån räkna på allmänhetens sympatier — erfarenheterna såväl från storstrejken som från typografstrejken 1919 lämna tillräckliga bevis härför. Till detta kommer, att olägenheterna av en typografkonflikt starkast drabba de s. k. borgerliga tidningarna, under det att arbetarpressen i regel torde komma att undgå konflikten.

Vi hava med ovanstående önskat framhålla, att ehuru vår inställning till frågan om skydd för tredje man i huvudsak sammanfaller med den som kommit till uttryck i lagförslaget hava vi dock icke ansett oss böra underlåta att meddela ordalydelsen och innebörden av det uttalande rörande våra medlemmars förhållande vid konflikt, som framställdes vid 1926 års allmänna möte. Den skiljaktighet i uppfattningen som möjligen kan utläsas därur, bottnar enligt vår uppfattning dels i vårt yrkes särart i jämförelse med industrien i övrigt, dels i den utsatta ställning det intager gent emot allmänheten såsom förmedlare till samma allmänhet av det fria ordet i dess olika former. Vi önska självfallet i den viktiga frågan om tredje mans rätt ställa oss sida vid sida med övriga inom Daco företrädde organisationer. Men vi ifrågasätta dock, om den definition av uttrycket skyddsarbete som lämnas i lagförslagets motivering, är tillämplig på alla de komplikationer som kunna tänkas uppstå vid konfliktstillfällen. I motiveringen till 17 § meddelas också, att »det ansetts skäligt medgiva en annan bestämning av begreppet skyddsarbete, visserligen ej vid individuella avtal, där någon verklig avtalsfrihet ofta ej kan sägas råda, men i kollektivavtal, där de anställda (genom sin organisation) äro part. Härigenom möjliggöres anpassning till de särskilda förhållanden, som äro rådande inom speciella industrigrenar eller andra arbetsområden.» — Här föreligger enligt vår mening en möjlighet att tillgodose de speciella synpunkter, vilka vi, enligt vad vi förut framhållit, anse föreligga för arbetsledarna inom den grafiska industrien.

Sveriges lantmäteritekniska biträdens riksförening.

(Yttrande överlämnat av de anställdas centralorganisation.)

Även om vissa lagstiftningsåtgärder måhända i några fall kunna vara påkallade till skydd för tredje mans rätt till neutralitet i arbetskonflikter och ekonomiska stridsåtgärder m. m. anser föreningen tidsläget icke lämpligt eller tillrådligt för vidtagande av så vittomfattande lagstiftningsåtgärder som kommissionen föreslagit under nuvarande brytningstid. Av betänkandet framgår, att avsevärda meningsskiljaktigheter inom kommissionen gjort sig gällande i fråga om de föreslagna lagstiftningsåtgärdernas omfattning och utformning. Området för lagstiftningen är också nytt och utomordentligt ömtåligt samt verkningarna av den ifrågasatta lagstiftningen så svårbedömliga att der allra största noggrannhet och omsorg måste iakttagas vid ärendets prövning och avgörande.

Statsmakterna hava särskilt under de senaste åren nedlagt ett synnerligen omfattande arbete och stora kostnader just för att hjälpa fram och stödja jordbruksorganisationen i dess olika grenar, en politik som varit ganska genomgripande. Mot bakgrunden av svårigheterna inom jordbruksnäringen, särskilt beträffande jordbrukarnas organisationssträvanden, och statsmakternas ovan nämnda åtgärder, komma de nu föreslagna lagstiftningsåtgärderna att framträda i en minst sagt egendomlig dager. Å ena sidan anse sig statsmakterna böra på allt sätt stödja jordbrukarna i deras organisationssträvanden, och å

andra sidan göra de deras strävanden ineffektiva och illusoriska, ja hota rentav deras såväl fackliga som ekonomiska existens. Lagen tillåter enskilda att vidtaga åtgärder, som äro förbjudna för två eller flera i samverkan, och skyddar dessutom sådana oorganiserade och osolidariska jordbrukare, som endast vilja inhösta vinster på sina organiserade yrkeskamraters bekostnad. Kommissionen säger sig icke ha kunnat undgå att under sitt arbete få en stark känsla av att man på hela det ekonomiska området kan spåra en skrämmande tendens till allas krig mot alla. Även om denna tendens i vissa fall kan komma till synes, delvis på grund av förhållandena ute i världen, torde det dock vara en felbedömning av läget, om man tror sig kunna härav draga den slutsatsen, att dessa missförhållanden under nuvarande depressionstid skulle kunna upphävas genom de ifrågasatta lagstiftningsåtgärderna. Enligt vårt förmenande vore en viss återhållsamhet på hithörande område, som kunde verka utjämnande, på sin plats.

Den omfattning 14 § fått, kan även befaras komma att få verkningar på näringslivet, som icke varit avsedda, och som kunna tänkas komma att avsevärt försvåra åstadkommandet av sådana överenskommelser mellan företagargrupper inom affärlivet, som avse sundare förhållanden. Dessutom skulle storföretagen härigenom beredas större möjligheter att utom lagen vidtaga åtgärder, som måhända icke alls eller åtminstone icke utan medgivande från myndighets sida skulle vara tillåtna de små näringsidkarna.

Då de grupper av arbetstagare, som vanligen gå under benämningen anställda, endast i sällsynta undantagsfall begagna sig av arbetsnedläggelse för hävdande av sina intressen och sitt inflytande, synes det måhända som om dessa icke hade några särskilda intressen att bevaka i ifrågavarande spörsmål. De anställda söka ju dessutom att få statsmakternas medverkan för att göra strejkvapnet överflödigt för deras vidkommande och få detsamma ersatt med ett skiljedomsinstitut. Det kan emellertid icke helt förbises att innan detta mål uppnåtts vissa situationer kunna uppkomma, då även dessa måste hävda sina intressen och således med anledning härav anse sig böra ta ställning till det föreliggande förslaget.

Kommissionen har tydligen med sina förslag avsett att giva arbetsledare och därmed jämförlig personal ett effektivt skydd mot obefogade angrepp från både arbetsgivar- och arbetstagarparten. Den begränsning av föreningsfriheten, som innehålles i 11 §, är i fråga om arbetsledare numera allmänt accepterad och har ingått i det allmänna medvetandet. Genom de bestämmelser, som ingå i av Svenska arbetsgivareföreningen godkända kollektivavtal, har denna fråga också i betydande utsträckning blivit avtalsmässigt reglerad. Under sådana omständigheter synes det icke vara av behovet påkallat att på sätt som skett i 11 § göra undantag från den generella regeln om skydd av föreningsrätten i vad det gäller arbetsledare.

Förutom de redan andragna skälen förtjänar att beaktas, att 11 § skulle kunna tagas till intäkt för åtgärder, som vore ägnade att allvarligt försvåra de anställdas organisationssträvanden. Föreningen anser sig därför böra ansluta sig till ombudsmannen Ahlbergs reservation i berörda hänseende.

Om vi således i princip icke ha något att erinra emot en lagstiftning till skydd för *verklig tredje man* i arbetskonflikter och finna att behovet av skydd för en *verklig tredje man* gör sig gällande även på andra områden, kunna vi dock icke tillstyrka en lagstiftning efter det nu föreliggande förslaget, som i sin ensidiga och vaga formulering ger möjlighet till missbruk och misstolkning och vars verkningar icke kunna beräknas.

Sveriges radiotelegrafistförening.

(Yttrande överlämnat av de anställdas centralorganisation.)

Sveriges Radiotelegrafistförening önskar endast yttra sig över 11 § och tillägget till 11 kap. strafflagen.

11 § har varit föremål för livlig diskussion vid våra sammanträden, och det har därvid ansetts, att sagda paragrafs praktiska tillämpning skulle medföra ett direkt intrång i den fria föreningsrätten. I anledning härav ansluta vi oss till de uttalanden, som gjorts av bl. a. hrr Ahlberg och Hansson i deras egenskap av ledamöter av den s. k. 13-mannakommissionen, samt att paragrafen i fråga måtte utformas i enlighet med hr Ahlbergs förslag, lydande:

»Massåtgärd må man ej vidtaga mot någon för att förmå eller hindra honom att inträda i eller utträda ur förening eller annan sammanslutning. Ej heller må i sådant syfte uppsägning ske av arbets- eller hyresavtal.»

Ang. förslag till lag om ändring i 11 kap. strafflagen.

Rubr. förslag avser intagandet av en ny paragraf i sagda kapitel av följande lydelse:

»Den, som å ställe, varom i 15 § förmäles, genom personligt tilltal, utspridande av skrift, vakhållning eller på annat dylikt sätt söker förmå allmänheten till deltagande i blockad eller bojkott, straffes med böter, högst ett-hundra riksdaler, i de fall där gärningen ej med svårare straff särskilt belagd är.»

Undertecknad förening anser sig på det bestämdaste böra protestera mot ett dylikt lagförslag, vilket, om det antages av statsmakterna, skulle få alltför vittgående konsekvenser, ity, att bl. a. de personliga fri- och rättigheterna därigenom skulle beskäras i avsevärd grad. Sekretariatets tidigare uttalande i hithörande angelägenhet bevisar till fullo dessa påtalade konsekvenser, och vilja vi därför obetingat ansluta oss till denna sekretariatets åsikt om rubr. lagförslag.

Sveriges gjutmästareförbund.

Sveriges Gjutmästareförbund får härmed i anledning av genom Kungl. Socialdepartementet erhållen nådig remiss avgiva underdånigt yttrande över det »Betänkande och förslag angående vissa ekonomiska stridsåtgärder m. m.» av den 5 maj 1934, som ingivits av en inom Socialdepartementet tillsatt kommission.

Behovet av ny lagstiftning rörande tredje mans rätt finna vi alltså vara trängande och blir allt mera angeläget med var dag, som går. Det är även viktigt, att den blivande nya lagen blir klart och koncist avfattad oberoende av politiska spekulationer, på det den må bli effektiv och fullt motsvara sällskapliga förväntningar på densamma i samhällsnyttans intresse.

Kommissionens förslag är att anse som en förbättring av det ursprungliga Bergendalska förslaget genom sin större fullständighet och klarhet och sin i viss mån ändrade och utvidgade uppläggning av problemet.

Vi kunna tillstyrka kommissionsförslaget i dess huvudsakliga grundprinciper och i väsentliga delar i dess utformning. Detta dock med reservation för vissa punkter i lagförslaget och motiveringen för dessa, där vi anse, att ändring respektive komplettering är ovillkorligen påkallad.

I §§ 7—13 äro upptagna vissa mera vanliga och mera iögonenfallande stridsåtgärder mot part, vilka sålunda förbjudas. Denna del av lagen bör få vidsträcktare omfattning till att generellt gälla skydd mot *alla* övergrepp mot part.

§ 11 är välbefogad, men för snävt formulerad. Det bör ovillkorligen förebyggas, att de i denna § avsedda åtgärder icke få komma till användning för påtvingande någon part av kollektivavtal eller för åstadkommande av organisationsvång. Den i § 11 avsedda friheten bör vara allsidig och icke möjlig att tvångsvis kringgå.

§ 12 påtalar övergrepp mot de allra minsta företagen, evad dessa drivas enbart av de närmaste familjemedlemmarna. Dylika numera alltmera vanliga övergrepp höra till det mest osympatiska i nutida metoder för arbetstvister. Detta gäller emellertid icke endast små företag av familjekaraktär, utan småföretag överhuvud. Här om någonsin är det fråga om rättsvidriga maktövergrepp. Denna § 12 bör därför utvidgas att gälla generellt alla småföretag intill en viss storlek. Lämplig princip och avgränsning härutinnan finnes redan i vår sociallagstiftning, nämligen den i lagen av den 16 maj 1930 om arbetstidens begränsning § 1 angivna: företag sysselsättande intill fyra anställda utöver innehavaren och hans familj och bör stadgandet även inrymma fall, där intill fyra personer gemensamt bedriva rörelse eller utföra arbete.

§ 16 mom. 1 och 3 kan tillstyrkas, däremot icke mom. 2. Den art »tredje man», som utgöres av s. k. arbetsvilliga, bör även åtnjuta lagens skydd, och den individuella rätten till antagande eller förkastande av arbete lämnas oförkränkt. En kategori arbetande samhällsmedlemmar kan icke få göras fågel fria. De skandalösa och ovärdiga företeelser i detta avseende, som de senare åren bjudit på, böra ovillkorligen genom lagen stävjas. Användande av s. k. arbetsvilliga är ju i regel icke att rekommendera och heller icke förekommande annat än mera undantagsvis. Men just i dessa undantagsfall kunna de mången gång vara orsakade av och fylla ett samhällsintresse genom att bidra till att mildra verkningarna av eller att hastigare få slut på en huvudlös eller skadlig konflikt. Det är för övrigt mången gång icke lätt att i dessa blockadraseriets dagar avgöra, vilka som äro att anse som s. k. arbetsvilliga och vilka utgöra den så att säga mera ordinära arbetskraften. Understundom

stå arbets- och näringsorganisationer mot varandra eller mot fria individer med minst samma rätt som de. Mom. 2 i § 16 bör därför helt utgå. Sista stycket av § 16 tillstyrkes evad det gäller första och andra meningarna. Den sista meningen har för trång avfattning och bör gälla *allt* skyddsarbete, sålunda även sådant av för part eller samhället väsentlig ekonomisk betydelse. T. ex. under arbetskonflikt expedition och lastning av färdigt gods, lossning av ankommet gods, färdigställande av under arbete varande order och dylikt. Detta har i regel icke någon egentlig inverkan på själva konfliktens utgång, men kan vara av stor vikt såväl för en part som även för landet. Mången gång kan sådana skyddsarbetens utförande vara förutsättning för en kunds eller en marknads bibehållande och t. o. m. i vissa fall för parts möjlighet att efter konfliktens avslutande fortsätta sin verksamhet och bibehålla sina anställda. Den värdeskyddande egenskapen av dessa ekonomiska skyddsarbeten är ofta såväl individuellt som nationalekonomiskt av långt större betydelse än skydd av »maskiner, mogen gröda» etc. Komplettering av § 16 i denna del är betydelsefull och absolut nödvändig.

Formuleringen av första meningen i § 17 avstyrkes alldeles bestämt. För det första kan ej medgivas, att arbetsledares, tjänstemäns och förmäns juridiska rättskapacitet skulle få elimineras i berörda avseende och de ställas under förmynderskap. Vi fordra ovillkorligen slopande av varje tanke i sådan riktning. Stipulationen skall ju avse ett skydd för dessa kategorier anställda mot otillbörlig exploatering. De äro emellertid kapabla att sköta den saken själva i samma grad som andra medborgargrupper i vårt land. För det andra kan icke medges, att vid arbetsinställelse arbetsledare, tjänstemän och förmän ej skulle vara pliktiga att utom de göromål, som eljest av dem fullgöras, utföra annat arbete än s. k. skyddsarbete. Dessa anställda äro arbetsgivarpartens förtroendemän och utgöra denna parts organ, vilka ha var och en sin del av ansvaret för företagets framgång, livsbetingelser och bestånd. De kunna omöjligen stå neutrala i en konflikt, som berör det egna företaget, utan ha ovillkorlig moralisk plikt att, i den mån förhållandena det medge, efter måttet av sina krafter stödja och befrämja företagets intressen. En annan ordning skulle i betänklig grad även eliminera arbetsledares, tjänstemäns och förmäns ansvar och ansvarskänsla och deras förmåga att mellan konflikterna på ett nöjaktigt sätt sköta sin tjänst. Dessa arbetsgivarpartens organ böra *själva* deltaga uti de nödvändiga arbetenas ordnande under konflikt och i ansvaret härför.

Vi bemärka i detta sammanhang, att den s. k. »principen» om arbetsledares, tjänstemäns och förmäns »neutralitet i arbetskonflikter» före krigs- och krisåret 1917 var ett i Sverige okänt begrepp. Dessa uppkonstruerade och sarkt kristidsbetonade »neutralitetsförhållanden» för arbetsledare, tjänstemän och förmän äro alltjämt att anse som ohållbara och temporära kristidsföretelser och kunna icke tagas till intäkt för stadganden i lag om neutralitet för tredje man.

Den föreslagna lagstiftningen angående vissa ekonomiska stridsåtgärder bör inriktas på att befrämja en utveckling ledande till minskning i den nutida

abnorma och landsskadliga omfattningen av öppna konflikter i arbets- och intressetvister och göras ägnad att befordra större hyfsning i de använda stridsmetoderna samt en bättre och mera ansvarskännande medborgaranda.

Svenska journalistföreningen.

Då Svenska Journalistföreningen nu med anledning av statsrådets och chefsens för socialdepartementet skrivelse av den 11 maj 1934 avger yttrande över det av en inom departementet tillsatt kommission den 4 maj 1934 avgivna betänkandet med förslag till lag angående vissa ekonomiska stridsåtgärder, är det med stor tillfredsställelse föreningen konstaterar, att däri till icke ringa del beaktades önskemål, som föreningen framfört i sitt tidigare i år avgivna yttrande över professor Bergendals utredning i samma ämne. Föreningen finner det sålunda innebära en avsevärd förbättring, att sådana anställda, till vilka enligt lagförslagets motivering journalister skola räknas, icke skola kunna förpliktas till arbete, varigenom de skulle frångå sin neutralitet. En annan förbättring är att muntligt anställningsavtal i alla avseenden blivit jämställt med skriftligt. Även den av föreningen hävdade åsikten, att lagstiftning till skydd för tredje mans rätt till neutralitet borde hållas isär från annan lagstiftning angående arbetstvister och andra ekonomiska tvister, har på visst sätt kommit till uttryck i förslaget genom särskiljandet av stridsåtgärder mot part och mot tredje man. Enligt föreningens mening bör detta särskiljande även omfatta åtgärder i syfte att utöva vedergällning för någons ställning till en tvist. Det av kommissionen (sid. 26) angivna skälet för att efter en konflikt betrakta stridsåtgärd, vilken företages mot någon, därför att han iakttagit neutralitet, såsom stridsåtgärd mot part, förefaller föreningen alltför formellt. Sakligt måste det vara viktigare att skilja på vedergällning mot någon, på grund av att man varit part i en konflikt eller tagit ställning på parts sida, och på vedergällning mot någon, därför att han icke tagit ställning utan förhållit sig neutral. På tal om lagens uppställning kan föreningen icke heller undertrycka den anmärkningen, att lagen sannolikt skulle bli mer överskådlig, om bestämmelserna om straff för överträdelse av vissa stadganden i lagen meddelades var för sig i de olika paragrafer, till vilka de hänföra sig, i stället för att sammanföras på ett ställe med ständiga hänvisningar till dessa paragrafer.

Ehuru journalistföreningen sålunda betraktar det nu föreliggande lagförslaget som en förbättring av det Bergendalska utkastet, kan föreningen icke oreserverat ansluta sig till detsamma och det främst av två orsaker. Den ena är, att icke heller denna lag synes innebära ett effektivt skydd för anställda, som vilja bevara sin neutralitet i en konflikt, i vilken andra vid samma företag anställda äro part. Den andra är, att förslaget med avseende på föreningsrätten fått en formulering, som direkt inbjuder till en kränkning av denna rätt för anställda med sådana arbetsförhållanden som journalisters.

I förstnämnda hänseende åsyftar föreningen den alltjämt bibehållna rätten

till sympatiåtgärd även mot andra än dem, som äro samorganiserade med part i arbetstvist. Det är visserligen sant, att enligt lagtexten sympatiåtgärd endast får avse att genom utvidgning av ursprunglig tvist bispringa part i denna och icke att påverka tredje man att bryta sin neutralitet. Men det synes tyvärr icke utesluta möjligheten för en arbetsgivare att på ett sätt, som icke kan bevisas, hota med lockout i syfte att förmå de hotade till neutralitetsbrott och att verkställa hotet under form av sympatiåtgärd. Det torde också vara nödvändigt, att de ifrågavarande anställda icke kunna med rättslig verkan i kollektivavtal förbindas till annat arbete än sådant, vars utförande icke innebär neutralitetsbrott. I detta avseende instämmer föreningen med vad herr Hansson anfört beträffande 17 § (sid. 91).

När föreningen sålunda icke blott ansluter sig till utan även önskar en effektivisering av den inskränkning i avtalsfriheten, som den föreslagna 17 § innebär, vill föreningen erinra om att inskränkningar i denna frihet ingalunda innebära någon nyhet i fråga om avtal, som gälla arbetsmarknaden. I arbetsfredens intresse äro flera dylika inskränkningar gjorda i lagen om kollektivavtal. Ställer man sig, som föreningen gjort i sitt tidigare yttrande, på den av professor Bergendal hävdade ståndpunkten, att tredje mans rätt till neutralitet är en del av den individernas självbestämmanderätt, som är uttryck för hans personliga värde, nära jämförligt med hans ära, synes det icke vara mer än rimligt, att denna rätt är något, som han icke bör kunna i förväg avhända sig genom ett avtal. Det kan då invändas, att betraktas tredje mans rätt till neutralitet på detta sätt som en oförytterlig personlig rättighet, bör den tillkomma alla neutrala och icke endast »arbetsledare, tjänstemän och därmed jämställda». Föreningen medger gärna, att en sådan invändning har fog för sig. Bland dess medlemmar finnas också flera, för vilka den klassindelning mellan tjänstemän m. fl. och kroppsarbetare, som ligger bakom 17 §, innebär något oriktigt och motbjudande. Enligt föreningens mening saknar denna indelning i detta samband all relevans. När föreningen i sitt förra yttrande förfäktade tidningsmännens rätt till neutralitet, var det icke som representant för en tjänstemannakår utan som företrädare för en yrkesgrupp av personer, anställda hos ett företag, där även andra grupper äro anställda, med vilka den första gruppen icke är samorganiserad». Föreningen anser sålunda, att lagens 17 § på ett sätt, som endast kan vara till gagn för dem, vilks den redan enligt förslaget är avsedd att skydda, skulle få en betydligt starkare principiell grundval, om den utsträcktes till en allmän ogiltighetsförklaring av varje avtalsbestämmelse, i vilken någon förbundet sig att till fördel för part, med vilken han icke är samorganiserad, göra något, varigenom han skulle frångå sin ställning som neutral tredje man. Det må icke synas opåkallat, om föreningen framhåller, att en sådan bestämmelse även skulle ge arbetsgivare ett neutralitetsskydd, som den föreslagna lagen icke ger.

Beträffande föreningsrätten vill föreningen på det starkaste understycka, vad herrar Hansson och Ahlberg (sid. 90 och 104) anfört rörande den föreslagna 11 §.

I sitt yttrande över det Bergendalska utkastet framhöll föreningen insk-

vårdheten av att inga av lagen förbjudna handlingar behövde kriminaliseras utan endast skadeståndsskyldighet förekomma. Då kommissionen för att om icke helt så dock i avsevärd omfattning tillgodose framkomna önskemål i denna riktning föreslagit, att endast vissa organisationer efter att ha ställt säkerhet skola äga rätt att vidtaga massåtgärder i ekonomiska tvister, har föreningen — utan att vilja uttala sig om huruvida det är nödvändigt att kräva dylik säkerhet för egen del — ingenting att erinra däremot. Icke heller har föreningen något att invända emot att underrättelse om massåtgärd skall lämnas en vecka i förväg och att förbud stadgas för oriktig eller missvisande framställning angående konflikt och dess uppkomst. Men med en straffbestämmelse för osanna uppgifters spridning finner föreningen så mycket mindre påkallat att förbjuda offentlig utdelning av sannfärdiga blockadmeddelanden och att för den skull göra ett tillägg till tryckfrihetsförordningen. Föreningens tidigare uttalade farhågor, att det Bergendalska förslaget härom skulle inbjuda till längre gående ändringar i tryckfrihetsförordningen, finner föreningen bekräftade genom kommissionens yttrande (sid. 81), att en sådan ändring möjligen bör få en mer allmän formulering än prof. Bergendal föreslagit. Föreningen anser, att, även om särskild lagstiftning skulle finnas önskvärd mot otillbörligt uppträdande av blockadvakter genom personligt tilltal eller dylikt, nödvändiggör detta icke och bör icke föranleda ett förbud mot utdelandet av blockadlappar i och för sig, vilket förbud förutsätter en mer eller mindre »allmän» inskränkning i den fria rätt att sprida tryckt skrift, som är en integrerande del av själva tryckfriheten.

Svenska kontoristföreningarnas förbund.

Undertecknad organisation, som beretts tillfälle avgiva yttrande över ett den 4 maj 1934 avlämnat betänkande med förslag till lag angående vissa ekonomiska stridsåtgärder m. m. får efter verkställd granskning därav värdsamt anföra följande.

Förbundet har tidigare den 19 februari detta år yttrat sig över professorn R. S. D. Bergendals betänkande med utredning angående tredje mans rätt till neutralitet i arbetskonflikter och därmed sammanhängande spörsmål, vilket legat till grund för det nu utarbetade betänkandet. Vi ha nu, liksom då nämnda yttrande avgavs, fattat vår uppgift vara att undersöka, huruvida kontoristkårens intressen kunna påkalla erinringar i anledning av förslaget. Någon allmän granskning av förslagens bestämmelser hava vi sålunda icke ansett böra ifrågakomma från vår sida. Till vårt förut gjorda principuttalande, att enligt vår mening behov föreligger av en lagstiftning, som begränsar nu förefintliga möjligheter till maktmissbruk från enskilda intresseorganisationers sida, vilja vi emellertid nu foga det tillägget, att förevarande förslag förefaller oss på ett i väsentliga punkter lyckligt sätt tillmötesgå detta behov.

Med tillfredsställelse hava vi konstaterat att de synpunkter, som framförts i vår den 19 februari avgivna yttrande i huvudsak vunnit beaktande. Endast

på en punkt har så icke skett, nämligen när det gällt utformningen av i § 11 stadgat skydd för föreningsrätten. Gent emot den i den sakkunniges utkast upptagna bestämmelsen härom hade vi yttrat att densamma vidladdades av en viss ensidighet. Såsom otillbörlig hade sålunda betecknats varje stridsåtgärd, som vidtoges för att förmå den angripne eller annan att *inträda* eller *kvarstå* i viss organisation. Härigenom skyddades den negativa föreningsrätten, d. v. s. rätten att stå utanför en sammanslutning. När det åter gällde att straffbelägga inskränkningar i den positiva föreningsrätten, rätten att tillhöra viss förening, hade lagutkastet under otillåten stridsåtgärd endast upptagit sådan åtgärd, som vidtoges för att förmå den anställde att *utträda* ur organisation. Åtgärd, varigenom en person som önskade inträda i viss förening, förhindrades därifrån, skulle alltså betraktas som fullt lojal. Vi betonade, att ett rimligt hänsynstagande till olika gruppers intressen måste anses innebära en fordran på förbud och straffpåföljd även mot dylika åtgärder, samt anförde: »Skall frågan om föreningsrätten i detta sammanhang göras till föremål för lagstiftning, måste därför enligt vårt förmenande ovillkorligen en bestämmelse stadfästas, varigenom avtal, som förhindra en anställd att ansluta sig till förening av åsyftad art, förklaras ogiltiga och straffbeläggas.»

I § 11 i det nu föreliggande lagförslaget har en sådan ordalydelse använts, att även vissa åtgärder, som avse att hindra någon från att inträda i förening förbjudas. Den påtalade »ensidigheten» skulle sålunda formellt sett vara undanröjd. Sakligt sett torde emellertid denna justering av formuleringen vara av mycket ringa betydelse. Man har nämligen svårt att tänka sig en massåtgärd eller avtalsuppsägning, företagen i syfte att avskräcka en person från inträde i en förening, till vilken han ännu icke anslutit sig. Vad som i detta hänseende i praktiken spelar en viss roll är däremot de stundom förekommande klausuler i anställningsavtalet, som stipulera förbud mot inträde i viss förening. Dessa klausuler kunna vara förbundna med vitesbestämmelser eller t. o. m. föreskriften att brott mot klausulen medför rätt till avtalets hävande. Med hänsyn till bl. a. sista punkten i förslagets 1 § måste antagas, att en uppsägning, som företages under åberopande av en dylik klausul, är lagligen tillåten. Vi måste fördenskull fortfarande understryka att varje rättslig reglering av föreningsrätten, som icke tager sikte på åsyftade i ett anställningsavtal förekommande inskränkningar i densamma, blir ofullständig och ensidig. Avtal varigenom en anställd avhänder sig rätten att ansluta sig till en intresseorganisation borde sålunda av lagstiftningen förklaras för icke bindande och eventuellt straffbeläggas.

Emot detta vårt yrkande vore den invändningen tänkbar att en sådan bestämmelse icke kunde anses tillhöra den naturliga omfattningen av föreliggande lagstiftning. Härtill må emellertid anmärkas att kommissionen på synbarligen goda grunder i § 17 ansett sig böra föreslå en liknande inskränkning i avtalsfriheten. Det måste också framstå som en märklig inkonselvens att lagstiftningen förbjuder uppsägning av ett tjänsteavtal, på grund av att den anställde ansluter sig till viss organisation, men håller den möjliga öppen att såsom villkor för anställningens erhållande förbud stipuleras mot

anslutning till organisationen. Utan en komplettering i angiven riktning kan bestämmelsen i § 11 icke, såsom i motiven göres gällande, sägas rikta sig »överbud mot allt slags organisationstväng, som kan övas mot enskild person».

För kontoristkårens vidkommande än betänkligare är emellertid det undantag från huvudregeln i 11 §, som föreslås för fall »att en arbetsledare eller annan i förtroendeställning finnes ej skäligen böra vara medlem av förening, vilken avser tillvaratagande av honom underställd personals intressen, eller annan sådan anledning föreligger». Såsom redan i ett par till betänkandet fogade reservationer påpekats kan en så formulerad undantagsbestämmelse befaras allvarligt försvåra organisationsarbetet inom vissa yrkesgrupper, av vilka kontoristkåren torde utgöra den största. Kontorsmannayrket är i hög grad kännetecknat av att de anställda till varandra stå i ett förhållande av över- och underordnade. Det är därför en naturlig företeelse, att kontoristföreningarna omfatta anställda i snart sagt alla grader från kontorschefen eller kamreraren till det sist anställda skrivbiträdet. För en rationell utveckling av det under senare år i allt större omfattning bedrivna organisationsarbetet bland kontorspersonalen är det säkerligen ett livsvillkor att denna princip icke brytes. Den föreslagna bestämmelsen enligt vilken graden av förtroendeställning synes skola bliva avgörande för rätten att tillhöra viss intresseorganisation kan emellertid för kontoristkårens vidkommande äventyra grundvalarna för nämnda organisationsprincip.

Visserligen skall inom kommissionen hava gjorts gällande, att en sådan tillämpning av det i § 11 anförda undantaget vore utesluten. Vi kunna emellertid icke dela denna uppfattning. Redan de till förslaget fogade motiven, som bland av undantaget omfattade befattningar nämner »förtroendesysslor, t. ex. sekreterare åt chefen m. fl.», äro ägnade att ingiva allvarliga farhågor. Det har av gammalt, såväl bland de kontorsanställda som bland företagare, varit vanligt att betrakta kontoristbefattningen som sådan såsom en förtroendesyssla. Vid sådant förhållande måste det te sig såsom i hög grad ovisst, huru domstolarna kunna komma att fatta det mångtydiga ordet »förtroendeställning». Att chefs sekreterare har en mera markerad förtroendeställning än exempelvis företagets kamrer eller kassör kan mången gång starkt ifrågasättas. Uppenbart är slutligen, att även om den föreslagna bestämmelsen inom rättsdoktrinen skulle fattas på ett sådant sätt, att densamma icke borde lägga hinder i vägen för en sund utveckling av de kontorsanställdas organisationssträvanden, så kunde en helt annan uppfattning med stöd av lagtexten tränga igenom i det allmänna medvetandet. De fall då frågan underställes rättslig prövning bliva sannolikt icke alltför många. Skulle däremot mindre klarsynta företagare finna det med sina intressen förenligt att motverka kontoristkårens organisering, bleve det självfallet ett kärkommet argument att påpeka det i lagen gjorda uttalandet, enligt vilket envar, som känner sig innehava en »förtroendeställning», uppmanas att stå utanför organisationen.

I denna lagens så att säga moralbildande verkan se vi i detta fall den föreslagna bestämmelsens farligaste konsekvens. Denna konsekvens är sådan, att

det enligt vår bestämda mening för kontoristkåren vore bättre att hela § 11 utginge än att den i oförändrat skick antages. Den argumentering, som i motiven åberopas till stöd för det ominösa undantaget, är emellertid väsentligt mindre vittgående än själva förslaget. Argumenteringen innebär nämligen endast en hänvisning till vissa synpunkter, som Svenska Arbetsgivareföreningen anfört i sitt yttrande över den sakkunniges lagutkast beträffande 1 § andra stycket 3) och 2 §. I dessa synpunkter talas endast om »arbetsledare och andra, som genom sin ställning till ett företag äro arbetsgivarens förtroendemän även i förhållandet till arbetarna». Arbetsgivarnas önskemål att arbetsledare, vilka hava till huvudsaklig uppgift att leda och fördela arbetet samt ofta även att bestämma ackordsatser o. dyl., icke skola tillhöra arbetarnas fackföreningar är naturligt. En sådan anslutning skulle nämligen säkerligen mången gång menligt inverka på arbetsledarens möjligheter att *gent emot arbetarna* tillvarataga företagets intressen. Det är emellertid orimligt att vilja anlägga liknande synpunkter beträffande exempelvis en sådan förtroendepost som chefens sekreterare. En kamrer eller en kontorschef har icke heller till huvudsaklig uppgift att från fall till fall leda och fördela de underlydandes arbete, liksom ackordsättning aldrig brukar förekomma inom kontoret. De jämväl i ett flertal andra avseenden vitt skilda förhållandena på kontoret och i fabriken påkalla skilda rättsregler också i förevarande hänseende. Det är sålunda obefogat att av de synpunkter Arbetsgivareföreningen anfört angående arbetsledare draga de konsekvenser, som återfinnas i lagförslaget beträffande andra anställda i förtroendeställning.

Kommissionsledamoten herr Ahlberg har i sin reservation påpekat, att för arbetsledarnas vidkommande denna fråga genom gällande kollektivavtal i betydande utsträckning blivit avtalsmässigt reglerad. Skall frågan nu också underkastas rättslig reglering synes det oss emellertid vara nödvändigt att även i lagen taga sikte på arbetsledarnas ställning. En genomförd lagstiftning skulle nämligen eljest kunna sätta kollektivavtalens bestämmelser ur kraft på denna punkt. Närmast till hands hade väl legat att även i § 11 införa ett liknande undantag för genom kollektivavtal reglerade förhållanden som det, vilket föreslagits i § 17. Såsom av det efterföljande framgår kan emellertid starkt ifrågasättas, huruvida en sådan undantagsbestämmelse överhuvudtaget bör ifrågakomma i förevarande lagstiftning. Därest så icke anses böra ske föreslå vi att undantaget i § 11 givas exempelvis följande formulering: »...utan så är att arbetsledare finnes ej skäligen böra vara medlem av förening, som avser tillvaratagande av honom underställda arbetares intressen.»

I vårt yttrande över den sakkunniges utkast hävdade vi, att om man i den tilltänkta lagstiftningen skulle genomföra en gränsdragning mellan neutralt och oneutralt uppträdande från de i en konflikt icke indragna anställdas sida, vore det nödvändigt att i lagen direkt uttala, vilka slag av arbeten den anställde hade rätt att utföra utan att anses bryta mot neutraliteten. Vi gjorde också gällande, att om ett skydd för det neutrala uppträdandet gent emot arbetsgivaren skulle bliva av reell betydelse måste bestämmelserna givas så-

dan innebörd, att överenskommelser i strid mot lagens föreskrifter icke medförde bindande verkan. I båda dessa avseenden tillmötesgår det framlagda förslaget våra synpunkter. Ifrågavarande gränsdragnin återfinnes i 16 §, medan 17 § fastställer att tjänsteman eller därmed jämställd, under vilken bestämning otvivelaktigt hela kontoristkåren måste anses falla, icke är skyldig att bryta sin neutralitet, »ändå att han därtill förbundet sig».

Inom kommissionen ha, såsom av anförda reservationer framgår, meningarna starkt brutits på dessa punkter. Beträffande § 16 synes särskilt omfattningen av begreppet skyddsarbete hava vållat vittgående meningsskiljaktighet. Enligt motiven har kommissionen härvidlag till utgångspunkt tagit av Sveriges Arbetsledareförbund utfärdade direktiv, enligt vilka arbetsledare under konflikt skola utföra arbeten, erforderliga för att förebygga materiell skadegörelse. Ett par reservanter hava häremot invänt, att gränsen mellan sakskada och förmögenhetsskada icke kan sägas på ett rationellt sätt angiva skiljelinjen mellan verksamhet, som under alla förhållanden bör få bedrivas oberoende av konflikt, och annat arbete. I anledning härav vilja vi frambålla att, såvitt Förbundets hittillsvarande erfarenhet giver vid handen, de kontorsanstållda icke haft samma anledning som arbetsledarna att upptaga frågan om förhållandet under arbetskonflikt till prövning. Härav följer också att det för kontoristkårens vidkommande icke för närvarande torde framstå som en alltför betydelsefull fråga, *varest* skiljelinjen mellan neutral och oneutral verksamhet drages.

Av väsentlig vikt är däremot att de regler, samhållsmyndigheterna finna vara överensstämmande med rimlighet och rättvisa, kringgårdas med sådana skyddande föreskrifter, att de verkligen kunna i praktiken efterlevas. Ur denna synpunkt måste den i 17 § givna huvudbestämmelsen framstå såsom ett för tjänstemannakåren nödvändigt komplement till § 16. De invändningar som reservationsvis anförts mot denna bestämmelse hava vi sålunda icke kunnat finna vara av beskaffenhet att böra föranleda ändring i förslaget.

Beträffande andra punkten i 17 § vilja vi till en början anmärka, att den föreslagna formuleringen lämnar rum för skilda tolkningar. Skall bestämmelsen lagfästas synes ordalydelsen sålunda böra ändras. I fråga om bestämmelsens innehåll dela vi kommissionens uppfattning, att det vore i hög grad önskvårt med en bestämmelse, vilken möjliggjorde en smidigare anpassning till inom speciella industrigrenar eller andra arbetsområden förefintliga särskilda förhållanden. Principiellt sett finna vi det också riktigt, att denna anpassning åstadkommes genom avtal, vid vilkas ingående de anstålldas intressen tillvaratages av deras organisationer. Det oakttat måste förslaget i befintligt skick ingiva allvarliga farhågor av skål, som redan andragits av reservanten hr Ahlberg. Ordet kollektivavtal är ingen trollformel vars blotta användande garanterar möjlighet för de anstållda att inverka på avtalets utformande. Visserligen torde det i vårt land för närvarande förhålla sig så, att existerande kollektivavtal i regel tillkommit genom uppgörelser mellan någorlunda jämbördiga parter. Detta förhållande finner emellertid sin naturliga förklaring däri, att kollektivavtalen genomgående ingåtts efter påtryckningar eller strids-

åtgärder från arbetstagens sida, medan i de fall, då arbetsgivaren varit allena-rådande, endast individuella överenskommelser träffats. Genom en lagstiftning av föreslaget innehåll kunna arbetsgivarna få ett positivt intresse av att kollektivavtal med viss begränsad räckvidd träffas, även beträffande grupper av anställda, vilkas anställningsförhållanden hittills ensidigt reglerats av företagaren. I många dylika fall skulle det säkerligen icke erbjuda någon svårighet att med hjälp av åsyftade bestämmelse kringgå lagens syfte. Enligt lagen den 22/6 1928 om kollektivavtal erfordras för en sådan uppgörelse endast, att en »fackförening eller annan liknande förening av arbetare» står som avtalslutande part. Att vilket slag av tjänstemannaklubb eller sammanslutning som helst skall kunna träffa överenskommelser åsyftande modifikationer i gällande lagstiftning är orimligt. En belysning av de risker, som härvidlag föreligga lämna de i U. S. A. förekommande av arbetsgivaren bildade fackföreningar, »company unions», beträffande vilka tvångsanslutning förbjudits i den nya lagstiftningen om industriell återuppbyggnad. Ett förverkligande av den tankegång, som ligger bakom det framförda förslaget, synes sålunda ofrånkomligen förutsätta vissa bestämmelser, varigenom rätten att träffa dylika avtal begränsas till för ändamålet lämpade föreningar.

Hr Ahlberg har i sin reservation föreslagit att avtalsfriheten i detta hänseende skulle begränsas till kollektiva avtal, vilka på arbetstagens sida uppbäras av en för ifrågavarande arbetstagargrupp representativ huvudorganisation. Givetvis kunna härutinnan också andra alternativ komma under övervägande. Det kan icke bestridas, att man här är inne på ett mycket ömtåligt spörsmål, som intimt sammanhänger med den rättsliga regleringen av organisationsväsendet överhuvud taget. Ur denna synpunkt förefaller det naturligt att kommissionen i synnerhet med den knappt tillmätta tid, som stått till förfogande, icke ansett sig kunna ingå på en prövning av denna fråga. En sådan prövning skulle också kunna anses föregripa den utredning av hithörande spörsmål, som uppdragits åt Kungl. kommittén angående privatanställda. Enligt vårt förmenande innebär emellertid redan kommissionens ifrågavarande förslag ett dylikt föregripande, som kan vålla betydande olägenheter. Trots det i och för sig berättigade och tilltalande i den tankegång, som ligger till grund för bestämmelsen i § 17 2:a punkten, äro vi sålunda nödsakade yrka att punkten skall utgå.

Hyresgästernas riksförbund.

Hyresgästernas Riksförbund, som erhållit anmodan att yttra sig angående vissa ekonomiska stridsåtgärder m. m., som utarbetats inom den av Socialdepartementet tillsatta s. k. 13-mannakommissionen, får härmed vördsamt anföra följande.

Hyresgästernas Riksförbund är principiellt anhängare av lagstiftning för socialt hyresskydd och av statens ingripande för arrangerandet av en förlikningsinstitution å hyresområdet, varigenom en reglering av förhållandet mel-

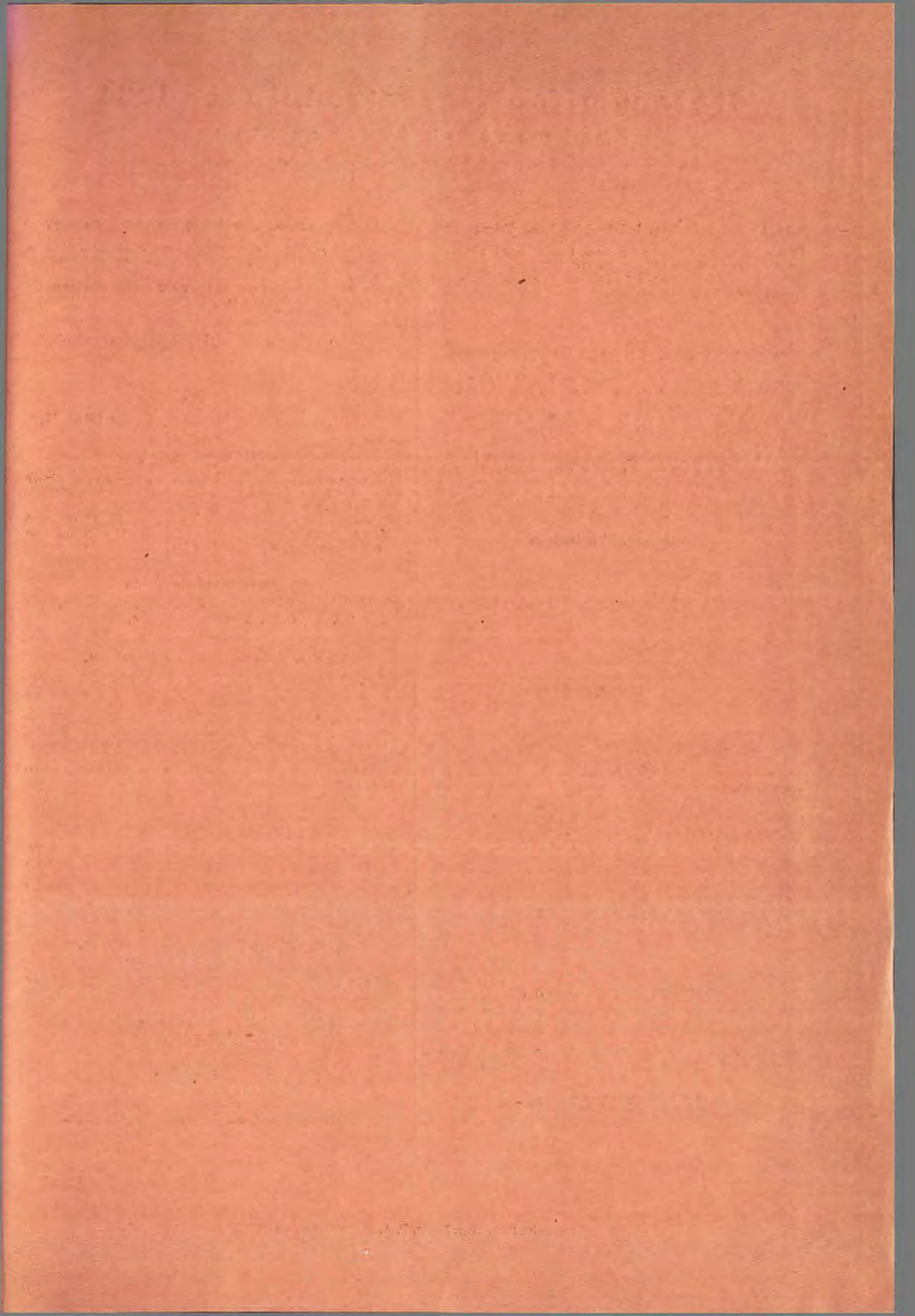
lan hyresgäster och fastighetsägare och deras organisationer skulle komma till stånd.

I det föreliggande förslaget angives såsom stridsåtgärder dels blockad, bojkott och arbetsnedläggelse, dels uppsägande av arbets- och hyresavtal samt annat avbrytande av ekonomisk förbindelse, när det sker av två eller flera i samverkan. För behörighet att vidtaga åtgärder sådana som blockad eller bojkott föreskrives, att som regel ingen annan än förening, i vars verksamhet det ingår att företaga sådana åtgärder, skall äga rätt därtill, och att föreningen för att få denna rätt skall dels ställa viss säkerhet och dels till vederbörande länsstyrelse ingiva vissa i lagförslaget preciserade uppgifter. För Hyresgästernas Riksförbund skulle lagförslaget, om det antages i detta skick, betyda ett enligt vårt förmenande både olämpligt och onödigt ingripande i förbundets och dess föreningars verksamhet.

Hyresgästernas Riksförbund kan icke finna, att vad som hittills förekommit på hyresmarknaden i fråga om tvister mellan fastighetsägare och hyresgäster eller deras respektive organisationer, kan giva någon som helst anledning till ingripande från lagstiftarnas sida på detta område i den form, som här är föreslagen. De påtryckningsmedel, som de till Riksförbundet anslutna föreningarna äga i form av blockader eller bojkotter, ha icke använts på det sättet, att man kan säga, att tredje man därav i någon utsträckning, som fordrar lagens ingripande, tagit skada. Tvärtom har det ju vid sådana konflikter, under vilka hyresgäströrelsen varit beroende av det allmännas sympatier, varit rörelsen angeläget att i största möjliga utsträckning skydda tredje man från skada.

Det föreliggande förslaget ingriper så kraftigt i hyresgäströrelsens nuvarande organisation och arbetsmetoder, att redan av det skälet ett avstyrkande från vår sida är självklart. Men då därtill kommer, att detsamma skjuter oerhört över målet och försvårar varje folklig organisations arbete, så anse vi, att de anmärkningar, som kunna riktas mot förslaget, äro så allvarliga och vittgående, att Riksförbundet av angivna skäl bestämt avstyrker, att förslaget upphöjes till lag.

Statens offentliga utredningar 1934

Systematisk förteckning

(Siffrorna inom klammer beteckna utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen.)

Allmän lagstiftning. Rättskipning. Fångvård.

Utlåtande över utredningen ang. tredje mans rätt till neutralitet i arbetkonflikter m. m. [10]
Betänkande med förslag till lag ang. vissa ekonomiska stridsåtgärder m. m. [16]

Statsförfattning. Allmän statsförvaltning.

Betänkande med förslag till bestämmelser ang. upphandling av lantbruksprodukter m. m. för statens och kommunala inrättnings behov. [15]
Betänkande med förslag till bestämmelser ang. upphandling av inhemskt brännäle för statens stationära anläggningar m. m. [20]
1930 års pensionsakkunniga. Betänkande rörande familjepensionering för tjänstemän vid den civila statsförvaltningen och för arbetare i statens tjänst. [29]
Utlåtanden över betänkande med förslag till lag ang. vissa ekonomiska stridsåtgärder m. m. [80]

Kommunalförvaltning.

Statens och kommunernas finansväsen.

Politi.

Socialpolitik.

Arbetslöshetsutredningens betänkande. 2. Bilager, band 2. Finanspolitikens ekonomiska verkningar. [1]
Arbetslöshetsutredningens betänkande. 2. Bilager, band 3. Löneutvecklingen och arbetslösheten. [2]
Utredning ang. åtgärder för bekämpande av ungdomsarbetslösheten. [11]
Arbetslöshetsutredningens betänkande. 2. Bilager, band 4. Penningpolitik, offentliga arbeten, anventioner och tullar som medel mot arbetslöshet. [12]
Undersökningar ang. det sociala hjälpkåfentelet. [14]

Hälsa- och sjukvård.

Medicinalstyrelsens förslag till nya författningsbestämmelser ang. statsbidrag till avibning åt distriktskötorskor m. m. [9]
Betänkande angående den slutna kroppsjukvården i riket jämte vissa därmed sammanhängande spörsmål. [28]

Allmänt näringsväsen.

Fast egendom. Jordbruk med binärningar.

Betänkande med utredning och förslag rörande organisationen av försöksverksamheten på växt- och trädgårdsodlingens område. [4]
Utredning med förslag om åtgärder för åstadkommande av billiga egnahemsbyggnader. [6]

Vattenväsen. Skogsbruk. Bergsbruk.

Industri.

Statliga cement- och betongbestämmelser av år 1934. [17]

Handel och sjöfart.

Betänkande med förslag ang. frågan om lämpliga åtgärder till skydd för sjömän vid besök i utländska hamnar. [5]
Betänkande med förslag till sjöarbetetidslag. [8]
Betänkande med förslag angående bemanning av svenska fartyg jämte statistisk utredning angående svenska handelsflottans bemanning år 1931. [23]

Kommunikationsväsen.

Teknik-ekonomiska utredningar rörande vägvesendet. Del 1. Vggar. [27] Del 3. Avgivna utlåtanden. [28]

Bank-, kredit- och penningväsen.

Betänkande i fråga om inrättandet av ett Institut för medelång och långfristig kreditgivning åt företag inom näringslivet. [7]
Stadshypotekssakkunnigas betänkande med förslag till förordningar ang. konungariket Sveriges stadshypotekskassa samt ang. grunderna för stadshypoteksföreningars bildande och verksamhet m. m. [18]
Utredning i fråga om användandet av postsparbankens medel. [26]

Försäkringsväsen.

1928 års pensionsförsäkringskommitté. Betänkande med förslag rörande revision av den allmänna pensionsförsäkringen. [18]
Pensionsförsäkringsreformen. Kortfattad framställning av 1928 års pensionsförsäkringskommittés förslag rörande revision av den allmänna pensionsförsäkringen. [19]

Kyrkoväsen. Undervisningsväsen. Andlig odling i övrigt.

1933 års teaterutrednings betänkande. Del 1. De fasta statsunderstödda teaternas. [3] Del 2. Utredning rörande teaterförhållandena i riket. [21]
Förslag till psalmbok för svenska kyrkan. [24]
Förslag till alternativa koraler. [25]

Försvarsväsen.

Utrikes ärenden. Internationell rätt.